

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANDRAGOGIKY A PERSONÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Bc. Barbora Kosová

Komparace českého a německého systému dalšího vzdělávání

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2021

Vedoucí práce:

PhDr. Michal Šerák, Ph.D.

Prohlašuji,

že tuto diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, že v ní řádně cituji všechny použité prameny a literaturu a že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

datum

.....

Barbora Kosová

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá dalším vzděláváním v České republice a v Německu. Jejím cílem je komparovat systémy dalšího vzdělávání v těchto zemích v oblasti legislativy a finančního zabezpečení dalšího vzdělávání státem a na základě této komparace určit shodné a odlišné znaky obou systémů. Nezbytný kontext pro komparaci systémů poskytne úvodní část práce věnovaná institucionalizaci dalšího vzdělávání, jeho terminologickému ukotvení a účasti dospělých na dalším vzdělávání v České republice a v Německu. Jednotlivé zmíněné oblasti dalšího vzdělávání (včetně legislativy a finančního zabezpečení) budou v komparovaných zemích analyzovány na základě odborné literatury, právních dokumentů, dokumentů ministerstev, statistických údajů a výzkumných zpráv odborných výzkumných institucí. Na analýzu naváže komparace těchto oblastí a systematizace základních shodných a odlišných znaků obou systémů dalšího vzdělávání.

Klíčová slova

další vzdělávání, Česká republika, Německo, institucionalizace dalšího vzdělávání, účast na dalším vzdělávání, legislativa, zákony o dalším vzdělávání, financování dalšího vzdělávání, nástroje finanční podpory

Abstract

This diploma thesis deals with further education in the Czech Republic and in Germany. The aim of the thesis is to compare the systems of further education in these countries in the field of legislation and state funding and then to identify similarities and differences between the systems. The necessary context for the comparison will be provided by the introductory part of the thesis devoted to the institutionalization of further education, its terminology and the participation of adults in further education in the Czech Republic and in Germany. Each area of further education mentioned above (including legislation and state funding) will be analysed on the basis of professional literature, legal documents, documents of ministries, statistical data and research reports of specialised research institutions. The analysis will be followed by a comparison of these areas and a systematization of basic similar and different features of both systems of further education.

Keywords

further education, Czech Republic, Germany, institutionalization of further education, participation in further education, legislative framework, further education laws, further education funding, financial instruments

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala PhDr. Michalu Šerákovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce a čas, který mu věnoval. Děkuji také prof. Dr. Halitu Öztürkovi z Vestfálské Wilhelmovy univerzity v Münsteru, jehož přednášky pro mě byly velkou inspirací ke studiu německého dalšího vzdělávání. V neposlední řadě děkuji svým nejbližším za jejich vytrvalou podporu v průběhu psaní práce a pomoc se závěrečnou korekturou.

Obsah

0 Úvod.....	17
1 Metodika práce.....	20
1.1 Zdůvodnění výběru porovnávaných oblastí	20
1.2 Cíl dílčích komparací a zdůvodnění výběru jednotlivých kritérií srovnání.....	21
1.3 Zaměření odborných zdrojů komparace	22
2 Institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	24
2.1 Institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice	24
2.1.1 Počátky osvěty v českých zemích na přelomu 18. a 19. století.....	25
2.1.1.1 Proměna osvětové činnosti v návaznosti na proud národního obrození	25
2.1.1.2 Společenské proměny ovlivňující oblast osvěty ve 40. letech 19. století	26
2.1.2 Porevoluční rozvoj osvěty v českých zemích na přelomu 19. a 20. století	26
2.1.2.1 Rozvoj spolků a vzdělávacích institucí na přelomu 19. a 20. století.....	27
2.1.2.2 Koordinační činnost Svazu osvětového.....	28
2.1.3 Vývoj lidovými za první republiky.....	29
2.1.3.1 Prvorepublikový rozvoj vyšších lidových škol	29
2.1.3.2 Další významné prvorepublikové instituce lidovými	30
2.1.4 Lidovými v Československu za 2. světové války a v době poválečné.....	31
2.1.5 Výchova a vzdělávání dospělých v éře socialismu.....	32
2.1.5.1 Organizace Národní fronty	32
2.1.5.2 Rozvoj výchovy a vzdělávání dospělých v éře socialismu	33
2.1.5.3 Vývoj podnikového vzdělávání v éře socialismu	35
2.1.6 Vzdělávání dospělých po roce 1989	36
2.1.6.1 Proměny v oblasti vzdělávání dospělých po roce 1989	36
2.1.6.2 Vliv mezinárodních organizací na vývoj vzdělávání dospělých po roce 1989	38
2.2 Institucionalizace dalšího vzdělávání v Německu	39
2.2.1 Počátky lidového vzdělávání v německých zemích na přelomu 18. a 19. století ...	39
2.2.2 Proměny lidového vzdělávání v německých zemích v první polovině 19. století ...	40
2.2.3 Porevoluční rozvoj lidového vzdělávání v německých zemích na přelomu 19. a 20. století	41
2.2.4 Rozvoj lidového vzdělávání ve sjednoceném německém císařství	43
2.2.5 Lidové vzdělávání za Výmarské republiky	44
2.2.5.1 Rozvoj lidových vysokých škol za Výmarské republiky	44
2.2.5.2 Rozvoj vzdělávací koncepce dělnického hnutí za Výmarské republiky	45
2.2.6 Lidové vzdělávání za 2. světové války a v době poválečné	46
2.2.7 Vývoj lidového vzdělávání a vzdělávání dospělých v rozděleném Německu.....	47
2.2.7.1 Vzdělávání dospělých ve Spolkové republice Německo	47

2.2.7.1.1 Významní poskytovatelé vzdělávání dospělých v SRN a jejich vzdělávací instituce	47
2.2.7.1.2 Rozvoj dalšího vzdělávání v SRN v 60. letech 20. století	49
2.2.7.1.3 Rozvoj dalšího vzdělávání v SRN v 70.–80. letech 20. století	50
2.2.7.2 Lidové vzdělávání v Německé demokratické republice	53
2.2.8 Vývoj dalšího vzdělávání ve znovusjednoceném Německu	55
2.2.8.1 Proměny v oblasti dalšího vzdělávání ve znovusjednoceném Německu	55
2.2.8.2 Vliv mezinárodních organizací na vývoj dalšího vzdělávání ve znovusjednoceném Německu	56
2.3 Komparace institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	56
2.3.1 Klíčové aspekty institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	57
2.3.2 Role státu v procesu institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	58
3 Terminologické ukotvení dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	60
3.1 Další vzdělávání v kontextu celoživotního učení v České republice a v Německu	60
3.2. Terminologické ukotvení dalšího vzdělávání v České republice	62
3.2.1 Vztah dalšího vzdělávání ke vzdělávání dospělých	64
3.2.2 Rozdělení dalšího vzdělávání	64
3.2.2.1 Další profesní vzdělávání	65
3.2.2.1.1 Normativní vzdělávání	65
3.2.2.1.2 Kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání	66
3.2.2.2 Občanské vzdělávání dospělých	67
3.2.2.3 Zájmové vzdělávání dospělých	68
3.3 Terminologické ukotvení dalšího vzdělávání v Německu	69
3.3.1 Příklady regionálních odlišností ve vymezení dalšího vzdělávání	70
3.3.2 Vztah dalšího vzdělávání k informálnímu učení a formálnímu vzdělávání	70
3.3.3 Vztah dalšího vzdělávání ke vzdělávání dospělých	71
3.3.4 Rozdělení dalšího vzdělávání	72
3.3.4.1 Profesní další vzdělávání	73
3.3.4.1.1 Odborný další rozvoj pracovníků	74
3.3.4.1.2 Přeškolení	74
3.3.4.1.3 Učení se při práci	75
3.3.4.2 Vědecké další vzdělávání	75
3.3.4.3 Politické další vzdělávání	75
3.3.4.4 Všeobecné další vzdělávání	76
3.4 Komparace terminologického ukotvení dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	77
3.4.1 Další vzdělávání v profesní oblasti	77

3.4.2	Občanské a politické vzdělávání.....	78
3.4.3	Zájmové vzdělávání a všeobecné a vědecké další vzdělávání	78
4	Účast na dalším vzdělávání v ČR a v Německu	80
4.1	Adult Education Survey v ČR a v Německu	81
4.1.1	Srovnání účasti dospělé populace na formálním a neformálním vzdělávání v ČR a v Německu	82
4.1.2	Účast na neformálním dalším vzdělávání v ČR a v Německu podle zaměření vzdělávání	83
4.1.3	Účast na neformálním dalším vzdělávání v ČR a v Německu podle počtu hodin a dosaženého vzdělání.....	85
4.2	Continuing Vocational Training Survey v ČR a v Německu	87
4.3	European Union Labour Force Survey v ČR a v Německu.....	88
4.4	Srovnání účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých dle LFS a AES v ČR a v Německu.....	90
5	Legislativní rámec dalšího vzdělávání v České republice a v Německu.....	93
5.1	Legislativní rámec dalšího vzdělávání v České republice	94
5.1.1	Další vzdělávání v národních strategiích	94
5.1.2	Kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání v České republice	95
5.1.3	Zákony regulující oblast dalšího vzdělávání.....	97
5.1.3.1	Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání	97
5.1.3.2	Zákon o zaměstnanosti	99
5.1.3.3	Vyhláška, kterou se stanoví náležitosti žádosti o akreditaci vzdělávacího programu, organizace a způsob ukončení vzdělávání v rekvalifikačním zařízení	99
5.1.3.4	Vyhláška č. 519/2004 Sb., o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců	100
5.1.3.5	Živnostenský zákon.....	100
5.1.3.6	Zákoník práce	100
5.1.3.7	Školský zákon	102
5.1.3.8	Vyhláška o zájmovém vzdělávání	103
5.1.3.9	Zákon o vysokých školách	103
5.1.3.10	Některé další zákony upravující podporu dalšího vzdělávání	103
5.2	Legislativní rámec dalšího vzdělávání v Německu	104
5.2.1	Národní strategie dalšího vzdělávání	105
5.2.2	Kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání v Německu.....	106
5.2.3	Zákony regulující oblast dalšího vzdělávání na spolkové úrovni	107
5.2.3.1	Zákon o řemeslech a zákon o odborném vzdělávání.....	107
5.2.3.2	Sociální zákoník III: Podpora práce.....	109
5.2.3.3	Zákon o podpoře odborného dalšího rozvoje	109

5.2.3.4 Vyhláška o akreditaci a schválení poskytovatelů vzdělávací činnosti v souvislosti s podporou práce	110
5.2.3.5 Rámcový zákon o vysokých školách	111
5.2.3.6 Zákon o ochraně distanční výuky	111
5.2.3.7 Směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání prostřednictvím Spolkové centrály pro politické vzdělávání	111
5.2.3.8 Profesionální další vzdělávání v organizacích	112
5.2.3.8.1 Zákon o tarifních smlouvách	112
5.2.3.8.2 Zákon o podnikové ústavě a spolkový zákon o personálním zastoupení	112
5.2.4 Kompetence spolkových zemí v oblasti legislativy dalšího vzdělávání v Německu	114
5.2.4.1 Právo na další vzdělávání	115
5.2.4.2 Zemské zákony o dalším vzdělávání	115
5.2.4.3 Zemské zákony o volnu na vzdělávání	117
5.2.4.4 Zemské zákony o vysokých školách	118
5.3 Komparace legislativního rámce dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	118
5.3.1 Strategická rovina dalšího vzdělávání	118
5.3.2 Další vzdělávání jako právo	119
5.3.3 Kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání	119
5.3.4 Uznávání dalšího vzdělávání státem	120
5.3.5 Uznávání neformálně a informálně nabytých kompetencí	121
5.3.6 Legislativní ukotvení dalšího vzdělávání v profesní oblasti	122
5.3.7 Další vzdělávání v organizacích a vliv institucí zastupujících zaměstnance na podobu dalšího vzdělávání	123
5.3.8 Volno na vzdělávání pro zaměstnance	124
5.3.9 Další vzdělávání na školách	125
5.3.10 Regulace a podpora neprofesně orientovaných oblastí dalšího vzdělávání	126
5.3.10.1 Občanské a politické vzdělávání	126
5.3.10.2 Zájmové vzdělávání a všeobecné a vědecké další vzdělávání	127
6 Role státu ve financování dalšího vzdělávání v České republice a v Německu	128
6.1 Financování dalšího vzdělávání z prostředků EU	129
6.1.1 Evropské fondy podporující další vzdělávání	130
6.1.2 Unijní programy podporující další vzdělávání	130
6.2 Role státu ve financování dalšího vzdělávání v České republice	131
6.2.1 Financování dalšího vzdělávání v ČR z prostředků Evropské unie	131
6.2.1.1 Vybrané klíčové systémové projekty zaměřené na další vzdělávání	132

6.2.1.2	Financování dalšího vzdělávání z Evropského sociálního fondu v programovém období 2014–2020	132
6.2.1.2.1	Operační program Zaměstnanost	133
6.2.1.2.2	Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání	134
6.2.1.2.3	Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost	135
6.2.1.3	Financování dalšího vzdělávání unijními programy v programovém období 2014–2020.....	135
6.2.1.4	Financování dalšího vzdělávání na základě Plánu obnovy v programovém období 2021–2027.....	135
6.2.2	Role ministerstev a územní samosprávy v oblasti financování dalšího vzdělávání v ČR.....	136
6.2.2.1	Role Ministerstva práce a sociálních věcí ve financování dalšího vzdělávání	136
6.2.2.2	Role Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy státu ve financování dalšího vzdělávání	137
6.2.2.3	Role územní samosprávy ve financování dalšího vzdělávání.....	137
6.2.3	Financování dalšího vzdělávání ze státního rozpočtu.....	138
6.2.4	Státní nástroje finanční podpory dalšího vzdělávání v ČR	139
6.2.4.1	Rekvalifikace financované Úřadem práce	140
6.2.4.1.1	Rekvalifikace klientů Úřadu práce.....	140
6.2.4.1.2	Využití podpory Úřadu práce k zabezpečení rekvalifikace zaměstnanců	141
6.2.4.2	Daňová zvýhodnění	141
6.3	Role státu ve financování dalšího vzdělávání v Německu.....	142
6.3.1	Financování dalšího vzdělávání v Německu z prostředků Evropské unie	143
6.3.1.1	Financování dalšího vzdělávání z Evropského sociálního fondu v programovém období 2014–2020	143
6.3.1.2	Financování dalšího vzdělávání unijními programy v programovém období 2014–2020.....	145
6.3.1.3	Financování dalšího vzdělávání na základě Plánu obnovy v programovém období 2021–2027.....	145
6.3.2	Role spolkových ministerstev ve financování dalšího vzdělávání v Německu	145
6.3.2.1	Role Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu státu ve financování dalšího vzdělávání	146
6.3.2.2	Role Spolkového ministerstva práce a sociálních věcí ve financování dalšího vzdělávání	146
6.3.3	Financování dalšího vzdělávání ze spolkového rozpočtu.....	147
6.3.4	Nástroje finanční podpory dalšího vzdělávání na spolkové úrovni	149
6.3.4.1	Poukaz na vzdělávání	149
6.3.4.2	Prémie za další vzdělávání	151
6.3.4.3	Startér budoucnosti.....	151

6.3.4.4 Podpora profesního dalšího vzdělávání zaměstnanců v organizacích.....	152
6.3.4.5 Podpora na základě zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje	152
6.3.4.6 Stipendium na další vzdělávání.....	153
6.3.4.7 Prémie na vzdělávání.....	154
6.3.4.8 Finanční podpora politického vzdělávání na základě směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání	155
6.3.4.9 Daňová zvýhodnění	155
6.3.5 Role spolkových zemí ve financování dalšího vzdělávání v Německu	156
6.3.5.1 Šek na vzdělávání.....	158
6.3.5.2 Nepřímá finanční podpora prostřednictvím volna na vzdělávání	158
6.4 Komparace financování dalšího vzdělávání ze strany českého a německého státu ..	159
6.4.1 Financování dalšího vzdělávání z prostředků EU	159
6.4.1.1 Financování dalšího vzdělávání z evropských fondů.....	159
6.4.1.2 Jiné možnosti financování dalšího vzdělávání z evropských prostředků	161
6.4.2 Role státu v oblasti financování dalšího vzdělávání	162
6.4.2.1 Role ministerstev práce a sociálních věcí a ministerstev pro vzdělávání ve financování dalšího vzdělávání	162
6.4.2.2 Role územních samosprávních celků ve financování dalšího vzdělávání	163
6.4.3 Financování dalšího vzdělávání ze státního rozpočtu	164
6.4.4 Nástroje státní finanční podpory dalšího vzdělávání	165
6.4.4.1 Finanční spoluúčast zájemců o státní podporu.....	166
6.4.4.2 Výběr poskytovatelů státem podporovaného dalšího vzdělávání v rámci nástrojů finanční podpory.....	167
6.4.4.3 Finanční podpora státu v oblasti profesně orientovaného dalšího vzdělávání	168
6.4.4.3.1 Srovnání podpory formou rekvalifikací a poukazu na vzdělávání.....	168
6.4.4.3.2 Podpora individuálního profesního rozvoje	169
6.4.4.3.3 Podpora dalšího vzdělávání zaměstnanců.....	170
6.4.4.3.4 Daňová zvýhodnění v oblasti dalšího vzdělávání.....	170
6.4.4.4 Finanční podpora státu v neprofesně orientovaných oblastech dalšího vzdělávání	171
7 Systematizace klíčových znaků českého a německého systému dalšího vzdělávání.....	173
7.1 Shodné znaky českého a německého systému dalšího vzdělávání	173
7.1.1 Podpora dalšího vzdělávání v profesní oblasti.....	173
7.1.2 Neefektivita systému z pohledu účasti na dalším vzdělávání.....	174
7.2 Odlišné znaky českého a německého systému dalšího vzdělávání.....	174
7.2.1 Další vzdělávání jako systém a jeho pozice v rámci vzdělávací soustavy.....	175
7.2.2 Role EU ve financování dalšího vzdělávání	175

7.2.3 Přístup ministerstev práce a sociálních věcí a vzdělávání k oblasti dalšího vzdělávání	176
7.2.4 Systémová podpora individuálního profesního rozvoje jednotlivců	177
7.2.5 Systémová podpora neprofesně orientovaných oblastí dalšího vzdělávání	177
7.2.6 Vliv institucí zastupujících zaměstnance na podobu dalšího vzdělávání	178
7.3 Diskuze	178
8 Závěr	180
9 Soupis bibliografických citací	182
10 Přílohy	224

Seznam tabulek

Tabulka 1: Oblasti dílčích komparací českého a německého systému dalšího vzdělávání a jednotlivá kritéria srovnání	21
Tabulka 2: Srovnání účasti na formálním a neformálním vzdělávání v ČR a v Německu v letech 2011 a 2016 dle AES, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let	82
Tabulka 3: Srovnání podílu pracovně a mimopracovně orientovaných aktivit neformálního vzdělávání v ČR a v Německu v roce 2016 dle AES, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let	85
Tabulka 4: Srovnání účasti v neformálním vzdělávání dle nejvyššího dosaženého vzdělání v ČR a v Německu v roce 2016 dle AES, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let	86
Tabulka 5: Srovnání podílu zaměstnavatelů, kteří svým zaměstnancům poskytli některou formu vzdělávání v ČR a v Německu v roce 2015 dle CVTS 5	88
Tabulka 6: Srovnání účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých v ČR a v Německu v letech 2011 a 2016 dle AES a LFS, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let	90
Tabulka 7: Přehled nástrojů finanční podpory dalšího vzdělávání v ČR a v Německu, včetně nástrojů EU	165
Tabulka 8: Přehled základních shodných znaků českého a německého systému dalšího vzdělávání	173
Tabulka 9: Přehled základních odlišných znaků českého a německého systému dalšího vzdělávání	174
Tabulka 10: Významné zemské právní úpravy dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) v Německu	225
Tabulka 11: Přehled finanční podpory dalšího vzdělávání ze strany státu v ČR a SRN podle zacílení podpory	231

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj účasti na vzdělávání a odborné přípravě v ČR a Německu v letech 2009–2020 dle LFS, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let.....89

Graf 2: Počet absolvovaných programů podpořených poukazem na vzdělávání v letech 2014–2020 150

Seznam obrázků

Obrázek 1: Rozdělení dalšího vzdělávání v Německu 73

Obrázek 2: Rozdělení profesního dalšího vzdělávání 73

Seznam použitých zkratk

€	euro
AES	<i>Adult Education Survey</i>
CVTS	<i>Continuing Vocational Training Survey</i>
ČR	Česká republika
DPH	daň z přidané hodnoty
EQF	<i>European Qualifications Framework (Evropský kvalifikační rámec)</i>
ESF	<i>Evropský sociální fond</i>
ESF+	<i>Evropský sociální fond plus</i>
EU	<i>Evropská unie</i>
<i>Eurostat</i>	<i>European Statistical Office (Evropský statistický úřad)</i>
HDP	hrubý domácí produkt
IKT	informační a komunikační technologie
ISCED	<i>International Standard Classification of Education (Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání)</i>
ISO	<i>International Organisation for Standardization (Mezinárodní organizace pro normalizaci)</i>
Kč	koruna česká
KDP	<i>Kommunistische Partei Deutschlands (Komunistická strana Německa)</i>
<i>Koncept</i>	<i>Koncepce dalšího vzdělávání</i>
<i>Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání</i>	<i>Stálá konference ministrů pro kulturu zemí Spolkové republiky Německo</i>
LFS	<i>European Union Labour Force Survey</i>
LVŠ	lidové vysoké školy
mil.	milion
mj.	mimo jiné
mld.	miliarda
MPSV	<i>Ministerstvo práce a sociálních věcí</i>
MŠMT	<i>Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy</i>
např.	například
NDR	Německá demokratická republika
NSK	<i>Národní soustava kvalifikací</i>
NSP	<i>Národní soustava povolání</i>
NÚV	<i>Národní ústav pro vzdělávání</i>
OECD	<i>Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj</i>

OP PIK	<i>Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost</i>
OP VVV	<i>Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání</i>
OPZ	<i>Operační program Zaměstnanost</i>
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
POVEZ II	<i>Podpora odborného vzdělávání zaměstnanců II</i>
pozn.	poznámka
ROH	<i>Revoluční odborové hnutí</i>
s.	strana
SPD	<i>Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Sociálnědemokratická strana Německa)</i>
SRN	Spolková republika Německo
<i>Strukturní plán</i>	<i>Strukturní plán pro otázky vzdělávání: Doporučení vzdělávací komise</i>
tab.	tabulka
tzv.	takzvaný
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu)</i>
UNIV	<i>Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení v sítích škol poskytujících vzdělávací služby pro dospělé</i>
ÚP	<i>Úřad práce</i>
ValiKom	<i>Validierung informell erworbener Kompetenzen in der Berufsbildung (Uznávání informálně nabytých kompetencí v odborném vzdělávání)</i>
VDTP II	<i>Vzdělávání a dovednosti pro trh práce II</i>

0 Úvod

V dnešní době rychlých technologických i společenských proměn, nejnověji umocněných pandemií koronaviru SARS-CoV-2, roste i potřeba dalšího vzdělávání. Jeho role není klíčová jen pro jednotlivce, ale také pro stát. Další vzdělávání je významným prostředkem k dosažení vysoké úrovně vzdělanosti a profesní kvalifikace jeho obyvatel, čímž přispívá ke zvyšování a udržování vysoké míry zaměstnanosti a konkurenceschopnosti státu. Přestože na poli dalšího vzdělávání působí řada aktérů, je to právě stát se svými legislativními a finančními nástroji, který určuje podobu systému dalšího vzdělávání na národní i regionální úrovni.

Tato práce srovnává český a německý systém dalšího vzdělávání. S Německem je Česká republika (dále jen ČR) hospodářsky propojena. Řada českých občanů také do Německa odchází za prací. Přes geografickou blízkost i historickou provázanost ČR a Německa není u nás německý systém dalšího vzdělávání jako celek příliš znám.

Přímé komparaci českého a německého systému dalšího vzdělávání se dosud žádná rozsáhlejší odborná práce nevěnovala. Na internetu lze nicméně dohledat seminární práci neznámé studentky z *Katedry sociologie a andragogiky Univerzity Palackého v Olomouci* z roku 2005, která se věnovala srovnání českého a německého vzdělávání dospělých. Práce se zaměřila na historický vývoj oblasti a její současnou podobu (včetně legislativního rámce a existujících institucí vzdělávání dospělých). Svým rozsahem (18 stran) je vzhledem k obsáhlosti tématu spíše skromnější a řada informací o současné podobě německého i českého vzdělávání dospělých již není aktuální. Nedochozí tak ke zbytečnému překryvu s touto diplomovou prací.

Současné podobě některých segmentů německého dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) se pak u nás věnovalo i několik závěrečných prací a odborných textů. Německým politickým dalším vzděláváním (též označovaným jako občanské vzdělávání dospělých) se zabývaly např. diplomové práce Anežky Doležalové z roku 2017 a Martina Landy z roku 2016. Z odborné literatury o tématu pojednává např. text Martina Kopeckého (2010). Některé další práce a odborné texty se zaměřily na řadu specifických témat, mj. na srovnání vzdělávání dospělých s mentálním postižením u nás a v Německu (bakalářská práce Marie Vrzalové z roku 2012), srovnání vzdělávání seniorů ve zmíněných zemích (bakalářská práce Evy Krchové z roku 2010) nebo na další vzdělávání učitelů v Německu (konferenční příspěvek Jany Kašpárkové z roku 2003).

Německému dalšímu vzdělávání jako celku se pak u nás v odborné literatuře okrajově věnovali např. Zdeněk Palán a Ladislav Rýznar (2000). Na Slovensku se tématem dlouhodobě zabývá např. Július Matulčík (2014). Jeho odkazovaný sborníkový příspěvek o institucionalizaci

dalšího vzdělávání v Německu posloužil autorce této práce jako jeden z podkladů pro rešerši tématu.

Práce se primárně zaměřuje na veřejnou vzdělávací politiku státu, konkrétně na jeho roli v dalším vzdělávání ve smyslu neformálního vzdělávání dospělých. Cílem práce je komparovat český a německý systém dalšího vzdělávání v oblasti legislativy a finančního zabezpečení dalšího vzdělávání státem a na základě této komparace určit shodné a odlišné znaky obou systémů. Potřebný kontext pro komparaci zmíněných dvou oblastí poskytne úvodní část práce zaměřená na proces institucionalizace dalšího vzdělávání, jeho terminologické ukotvení a účast dospělých v komparovaných zemích na dalším vzdělávání. Součástí každé kapitoly práce analyzující určitou oblast dalšího vzdělávání ve srovnávaných zemích je i dílčí komparace. Nejvíce prostoru je věnováno komparacím legislativního rámce a finančního zabezpečení dalšího vzdělávání státem. Primárně na jejich základě jsou v závěrečné části práce identifikovány a systematizovány základní shodné a odlišné znaky obou systémů dalšího vzdělávání.

U Německa se práce zaměřuje na spolkovou úroveň systému dalšího vzdělávání, která je doplněna alespoň stručným představením obecných principů fungování systému na zemské úrovni. Některé zásadní odlišnosti českého a německého systému totiž plynou právě z úpravy dalšího vzdělávání na zemské úrovni.

První kapitola seznamuje s metodikou diplomové práce. V úvodu zmiňuje zásady komparativního přístupu a dále objasňuje výběr jednotlivých porovnávaných oblastí a kritérií srovnání. V závěru představuje odborné zdroje, ze kterých text vychází.

Druhá kapitola na pozadí společensko-politického a hospodářského vývoje ukazuje, jakým způsobem se oblast českého a německého dalšího vzdělávání utvářela a institucionalizovala. Důraz klade především na roli státu, kterou v závěru u komparovaných zemí porovnává.

Třetí kapitola zasazuje oblast českého a německého dalšího vzdělávání do kontextu konceptu celoživotního učení. Poté seznamuje s terminologickým ukotvením dalšího vzdělávání v ČR a Německu a vzájemně je komparuje.

Čtvrtá kapitola informuje o účasti na dalším vzdělávání v komparovaných zemích na základě mezinárodních šetření. Tato data porovnává mezi sebou i s evropským průměrem a nastiňuje některé možné důvody pro zjištěné trendy.

Pátá a šestá kapitola tvoří jádro práce. V návaznosti na historický a terminologický kontext a data o účasti na dalším vzdělávání v komparovaných zemích kapitoly analyzují a komparují současný stav úzce provázaných oblastí legislativy a finančního zabezpečení dalšího vzdělávání státem, včetně kompetencí státní správy a samosprávy. Pátá kapitola kromě

legislativního rámce seznamuje se strategickým ukotvením dalšího vzdělávání v komparovaných zemích. Šestá kapitola zkoumá kromě role státu ve financování dalšího vzdělávání také roli *Evropské unie* a jejích fondů a programů. Kapitola také představuje nástroje finanční podpory, kterými komparované země motivují jednotlivce i organizace k dalšímu vzdělávání.

Poslední kapitola pak systematizuje klíčové shodné a odlišné znaky českého a německého systému dalšího vzdělávání. Součástí je také diskuze věnující se možností, jak se český systém může od německého inspirovat.

Názvy institucí, dokumentů, šetření nebo zákonů jsou v práci uváděny kurzívou. Cizojazyčné názvy jsou při první zmínce uvedeny u autorčina překladu názvu do češtiny v poznámce pod čarou. Je-li některý název zmíněn v textu práce znovu, je už užíváno pouze jeho překladu. Překlady německých termínů jsou zvoleny tak, aby napomohly vizuálnímu odlišení od obdobných (shodných) termínů používaných v kontextu českého dalšího vzdělávání (např. jako ekvivalent dalšího profesního vzdělávání je pro Německo využito překladu profesní další vzdělávání).

1 Metodika práce

K dosažení v úvodu vymezeného cíle využívá diplomová práce komparativního přístupu. Tento přístup ve vzdělávání charakterizuje Průcha jako „... výzkumné aktivity, které se zabývají zkoumáním charakteristik a fungováním vzdělávacích systémů různých zemí, jejich popisem, srovnáváním a hodnocením.“ (Průcha, 2006, s. 19) Klasický postup komparace podle Beredaye obsahuje čtyři kroky, kterým předchází formulace výzkumného problému (vymezení zkoumaného objektu a stanovení cíle výzkumu). Prvním krokem je získávání dat a jejich popis na základě stanovených kritérií srovnání. Ve druhém kroku jsou data interpretována a zasazena do kontextu, ve třetím jsou pak postavena vedle sebe (juxtapozice). Závěrečný krok zahrnuje vlastní srovnání dat a hledání příčinných souvislostí mezi zjištěními. Využívány jsou metody jako syntéza, zobecnění nebo dedukce. Srovnání může vést např. k identifikaci trendů nebo k návrhu na zlepšení daného zkoumaného problému (Viček, 2015, s. 403–407).

Rabušicová a Záleská na základě porovnání přístupů různých autorů shrnují, že „... hlavním účelem srovnávacích studií je poučit se (a poučit jiné, především aktéry rozhodování ve vzdělávací politice) o tom, jakým způsobem se řeší problémy vzdělávání v různých společnostech, kulturách, případně zemích, a kvalifikovaně odhadovat možnost přenositelnosti zjištěných postupů a řešení s ohledem na politický, kulturní, sociální a ekonomický kontext srovnávaných prostředí. A to vše nikoli pouze s ohledem na současnost, ale především na budoucnost.“ (Rabušicová a Záleská, 2016, s. 351)

Komparace českého a německého systému dalšího vzdělávání v této práci vychází z výše uvedených zásad a doporučení. Na základě rešerše českých i zahraničních odborných zdrojů byly zvoleny oblasti srovnání (viz 1.1) a dále konkretizovány prostřednictvím jednotlivých kritérií (viz 1.2). Navazuje sekundární analýza dat získaných z primárních a sekundárních odborných zdrojů (viz 1.3). Dále je provedena komparace vybraných oblastí českého a německého systému dalšího vzdělávání a následně syntéza a systematizace získaných poznatků. Ta vede ke stanovení klíčových shodných a odlišných znaků komparovaných systémů. Na jejich základě práce nabízí také některá doporučení pro praxi českého dalšího vzdělávání.

1.1 Zdůvodnění výběru porovnávaných oblastí

Každý systém dalšího vzdělávání, blíží-li se alespoň částečně ideálu provázaného, funkčního systému, je postaven na několika základních prvcích. O těchto systémiotvorných prvcích se zmiňuje řada autorů, z těch českých explicitně např. Vyhnánková (2007, s. 97) nebo Vychová (2008, s. 131). Ta ve své publikaci *Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU* z roku 2008

na základě komparační analýzy systémů dalšího vzdělávání několika evropských zemí vymezila tyto tzv. konstrukční prvky funkčního systému dalšího vzdělávání:

1. legislativní rámec;
2. vymezené kompetence jednotlivých subjektů v systému;
3. rámec finančního zabezpečení;
4. alternativní možnosti vzdělávání přizpůsobené potřebám specifických cílových skupin dospělých;
5. zajištění kvality a informací o možnostech dalšího vzdělávání, včetně poradenství (Vychová, 2008, s. 79–80).

Jako oblasti pro komparaci českého a německého systému dalšího vzdělávání byly na základě rešerše odborných zdrojů zvoleny dva z těchto prvků – legislativní rámec a rámec finančního zabezpečení. Vzhledem k primárnímu zaměření této práce na roli státu v dalším vzdělávání byla druhá oblast vymezena úžeji jako role státu ve financování dalšího vzdělávání. Kromě dvou výše zmíněných základních oblastí srovnání byly pro analýzu a komparaci obou systémů zvoleny také tři doplňkové oblasti poskytující nezbytný kontext – institucionalizace dalšího vzdělávání, terminologické ukotvení oblasti a účast na dalším vzdělávání.

1.2 Cíl dílčích komparací a zdůvodnění výběru jednotlivých kritérií srovnání

Cílem jednotlivých dílčích komparací práce je vždy stanovení shodných a odlišných prvků českého a německého systému dalšího vzdělávání v příslušné oblasti (viz tabulka 1). Kritéria srovnání systémů v základních i doplňkových oblastech byla zvolena na základě rešerše odborných zdrojů, především prací Vyhnánkové (2007), Vychové (2008), Dvořákové a Šeráka (2016) a Nuissla (2018) a výstupní zprávy projektu *Kooperace Fondu dalšího vzdělávání* (2015). Některá kritéria srovnání vyplynula také z analýzy jednotlivých oblastí.

Tabulka 1: Oblasti dílčích komparací českého a německého systému dalšího vzdělávání a jednotlivá kritéria srovnání

číslo kapitoly	oblast dílčí komparace	kritéria srovnání systému dalšího vzdělávání v ČR a Německu
2	institucionalizace dalšího vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • role státu v procesu institucionalizace dalšího vzdělávání
3	terminologické ukotvení dalšího vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • chápání dalšího vzdělávání v kontextu celoživotního učení • vymezení oblasti dalšího vzdělávání • vztah dalšího vzdělávání a vzdělávání dospělých • rozdělení dalšího vzdělávání • vymezení segmentů dalšího vzdělávání podle jejich obsahového zaměření

číslo kapitoly	oblast dílčí komparace	kritéria srovnání systému dalšího vzdělávání v ČR a Německu
4	účast na dalším vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • účast dospělé populace (25–64 let) na formálním a neformálním vzdělávání • účast dospělé populace (25–64 let) na neformálním vzdělávání podle zaměření vzdělávání, počtu hodin strávených vzděláváním a podle dosaženého vzdělání • podíl zaměstnavatelů, kteří poskytli některou formu vzdělávání zaměstnancům
5	legislativní rámec dalšího vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • strategická rovina dalšího vzdělávání • právo na další vzdělávání • kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání • uznávání dalšího vzdělávání státem • legislativní ukotvení dalšího vzdělávání v profesní oblasti • legislativní ukotvení dalšího vzdělávání na školách • regulace a podpora neprofesně orientovaných oblastí dalšího vzdělávání
6	role státu ve financování dalšího vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • financování dalšího vzdělávání z prostředků EU • role ministerstev a územní samosprávy v oblasti financování dalšího vzdělávání • financování dalšího vzdělávání ze státního rozpočtu • státní nástroje finanční podpory dalšího vzdělávání • finanční podpora státu v oblastech profesně a neprofesně orientovaného dalšího vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování

1.3 Zaměření odborných zdrojů komparace

Sekundární analýza zdrojů vychází převážně z česky a německy psané odborné literatury a odborných studií, statistických údajů a šetření, výzkumných zpráv odborných výzkumných institucí, dokumentů českých a německých ministerstev, právních norem komparovaných států a jejich národních strategických dokumentů.

Část o institucionalizaci dalšího vzdělávání čerpá konkrétně z textů zaměřených přímo na historický vývoj dalšího vzdělávání (z českých autorů především Šerák, 2016b; Škoda, 1996; Beneš, 2014 nebo Trnka, 1936, z německých pak Olbrich, 2001; Siebert, 2001 a 2018 a Nuissl, 2018) a dále z řady publikací zaměřujících se na specifická období nebo oblasti vývoje.

Část o terminologickém ukotvení dalšího vzdělávání vychází primárně z českých a německých strategických dokumentů, legislativy a z dokumentů ministerstev a státních (výzkumných) institucí zabývajících se dalším vzděláváním v komparovaných státech (např. NÚV v ČR a *Spolkový institut pro odborné vzdělávání* v Německu).

Analýza účasti na dalším vzdělávání se pak opírá o data Eurostatu a národních statistických ústavů, které realizují mezinárodní šetření (AES, CVTS a LFS). Jak upozorňují Rabušicová

a Záleská, limitem těchto tzv. large-scale surveys je především absence bližšího vysvětlení příčin zjištěných jevů (2016, s. 359). Proto jsou porovnávaná data v kapitole 4 doplněna o informace ministerstev a výzkumných institucí (konkrétně např. NÚV, 2014 nebo Bläsche et al., 2017).

Části analyzující legislativní ukotvení a financování dalšího vzdělávání státem vycházejí především z legislativy, strategických dokumentů, informací z platformy Eurydice, dokumentů a statistických údajů ministerstev a přidružených institucí (primárně *Spolkové agentury práce* v Německu a *Úřadu práce* v ČR) a informací z jejich webových stránek. Pro analýzu německého systému jsou dále využity především dokumenty *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání* (KMK, 2018 a 2019) a politické strany *Die Linke*, která sestavila přehled právního ukotvení dalšího vzdělávání na spolkové i zemské úrovni (Hein a Grubann, 2010).

Samotné komparace legislativy a financování dalšího vzdělávání státem se pak opírají mj. o dokumenty mezinárodních organizací (především EU a OECD) a zprávy profesních sdružení, v Německu i odborů a nadací. Pro doplnění je využíváno i odborné literatury a odborných studií (v ČR především Šerák, 2016a a FDV, 2015, v Německu pak např. Nuissl, 2018).

2 Institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Institucionalizace představuje univerzální jev probíhající ve všech sociálních systémech (Jodl, 2019, nestránkováno). Parsons ji spojuje se zvnitřněním společných hodnot určitou skupinou osob či společenstvím (1982, s. 126). Jednotliví aktéři se chovají podle pravidel odvozených od těchto sdílených hodnotových vzorců, jejich chování a jednání je tedy tzv. institucionalizováno (tamtéž, s. 117–118). Beneš v tomto kontextu institucionalizaci obecně definuje jako „... proces, ve kterém se určité jednání a chování stává společensky uznávaným, podporovaným a vyžadovaným.“ (Beneš, 2014, s. 72) Institucionalizace je také nedílně spjata se vznikem a existencí institucí (Peters, 2012, s. 19–20).

Na institucionalizaci dalšího vzdělávání lze nahlížet jako na proces, v jehož rámci došlo k postupnému zformování dalšího vzdělávání (potažmo vzdělávání dospělých) do podoby svébytné oblasti opírající se o institucionální strukturu (Nuisl, 2018, s. 509). S institucionalizací dalšího vzdělávání jsou mj. úzce provázány profesionalizace vzdělávací práce a zavádění právních norem regulujících a podporujících oblast dalšího vzdělávání (Olbrich, 2001, s. 368).

Kapitola představuje institucionalizaci dalšího vzdělávání v ČR a v Německu jako procesy, ve kterých byly další vzdělávání i jeho dobové ekvivalenty (např. osvěta) postupně přijaty za nezbytnou součást edukační reality daných zemí. Zároveň přibližuje i společenský, politický a hospodářský kontext tohoto procesu.

2.1 Institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice

Počátky dalšího vzdělávání v ČR jsou spjaty s rozvojem osvětového působení v českých zemích na konci 18. století (Ondo Grečenkova, 2008, s. 214). Významné impulzy pak dala oblast národní emancipační hnutí. Tyto impulzy však utlumila porážka revoluce v roce 1848 (Škoda, 1996, s. 46). Opětovný rozmach zažila oblast spolu se vznikem spolkové základny ve druhé polovině 19. století (Beneš, 2014, s. 29). Za první republiky i po 2. světové válce se československý stát snažil oblast lidovychovy koordinovat. Propracovaný systém výchovy a vzdělávání dospělých však vznikl až v éře socialismu, kdy byl zároveň prostředkem ideologické indoktrinace (tamtéž, s. 30–33). Liberalizace poměrů ve státě po převratu v roce 1989 šla ruku v ruce s liberalizací oblasti dalšího vzdělávání (Pavlík, Chaloupka a Kohout, 1997, s. 10). S příchodem nového milénia vývoj dalšího vzdělávání v ČR začínají výrazně ovlivňovat mezinárodní organizace, především EU (MŠMT, 2001, s. 30–33).

2.1.1 Počátky osvěty v českých zemích na přelomu 18. a 19. století

Další vzdělávání se pod pojmem osvěta rozvíjelo v českých zemích v návaznosti na myšlenky osvícenství a později s proudem národního obrození (Šerák, 2009, s. 57). V roce 1781 došlo v rámci reformy usilujících o modernizaci habsburské monarchie¹ z rukou panovníka Josefa II. ke zrušení nevolnictví² (Ondo Grečenková, 2008, s. 212). Emancipační proces proměny poddaného v loajálního občana byl doprovázen osvětovým působením ze strany státu. Kromě učitelů a vysokoškolských profesorů byli zapojeni i státní úředníci a také církve. Ta se ve své pastorační činnosti měla nyní mj. věnovat výchově občanů k myšlenkám osvícenství, např. je motivovat k zapojení se do veřejných záležitostí (tamtéž, s. 212–214). Přesto, že byli občané formálně svobodnější, zůstávali nadále pod kontrolou narůstajícího státního byrokratického aparátu. Velká část venkovského obyvatelstva byla navíc stále vázána k půdě, svým pánům, církvi a také k cechům (Hájek, Hlavačka, 2008, s. 222).

2.1.1.1 Proměna osvětové činnosti v návaznosti na proud národního obrození

Souběžně s probíhající modernizací monarchie ovlivňoval vývoj osvětového působení v českých zemích od konce 18. století také proud národního obrození, který usiloval o obnovu národní identity a emancipaci českého národa prostřednictvím kultivace českého jazyka a rozvoje literatury, kultury a také vědy (Škoda, 1996, s. 31). České emancipační hnutí se zpočátku formovalo mezi vzdělanějšími vrstvami – na půdě univerzity, mezi měšťany nebo představiteli katolické církve (Hájek, Hlavačka, 2008, s. 231).

V první polovině 19. století se již národní obrození postupně šířilo všemi vrstvami českého obyvatelstva a proměnilo se v masovější hnutí (Hájek, Hlavačka, 2008, s. 233). Začaly vznikat první spolky věnující se osvětovému působení (Vyčichlo, 2004, s. 161). Jejich vznik byl však podmíněn souhlasem ze strany panovníka. Spolková činnost se v plné míře týkala pouze svobodného obyvatelstva. Poddaní, kterých byla ve společnosti většina, tak vstupovali výhradně do literárních společností a náboženských spolků, kde byli vždy zaštitěni některou významnou osobností z řad svobodného obyvatelstva (Lenderová, Macková, 2009, s. 344).

Na institucionalizaci osvětového působení v rámci proudu národního obrození mělo ve 30. letech 19. století význam založení *Matice české*, instituce pro šíření a popularizaci české vědy a kultury (Škoda, 1996, s. 32). *Matice* vydávala česky psanou literaturu, např. vědecké publikace, slovníky či překlady klasické světové literatury (Společnost Národního muzea, 2020, nestránkováno). V pozdějších letech vznikla i další matiční nakladatelství, např. *Matice*

---

¹ Hlavním cílem reformy bylo zefektivnění a racionalizace správy habsburské monarchie (Kopecký, 2004, s. 48).

² Zrušením nevolnictví se poddaní stali z právního hlediska rovnocennými občany monarchie (Ondo Grečenková, 2008, s. 212).

moravská či *Malice lidu* (Trnka, 1936, s. 7). K rozvoji osvětového působení se pak snažil přispět např. Karel Slavoj Amerling, když ve 40. letech 19. století budoval ústav *Budeč* (Dýma, 1957, s. 554). Ten kromě vzdělávání mládeže poskytoval doplňkové vzdělávání dospělým. Cílovými skupinami byli především učitelé, řemeslníci, dělníci a ženy (tamtéž, s. 557).

2.1.1.2 Společenské proměny ovlivňující oblast osvěty ve 40. letech 19. století

Koncem 40. let 19. století se postupně vyostřovaly vztahy mezi jednotlivými společenskými vrstvami a představiteli absolutistické monarchie (Hlavačka, 2008, s. 245). Mezi skupinami, které se začínaly bouřit, byli také dělníci, pozdější významná cílová skupina vzdělávání dospělých³. Dělníci se bouřili především kvůli nízkým mzdám, špatným pracovním podmínkám a hrozící nezaměstnanosti způsobené masovým zaváděním strojů do výroby (Vondra, 2013, s. 113–114).

V roce 1848 proběhla v jednotlivých částech Habsburské monarchie revoluční vlna. Čeští liberální měšťané v ní požadovali vydání ústavy, větší správní autonomii českých zemí v rámci konstituční monarchie a zrušení roboty a poddanství. České národní hnutí pak prosazovalo zrovnoprávnění češtiny s němčinou ve všech školách a na úřadech (Hlavačka, 2008, s. 245–247). Revoluce byla sice ze strany nového panovníka, Františka Josefa I., vojensky potlačena, vedla však postupně k zavedení řady změn, které měly vliv také na rozvoj osvětového působení (tamtéž, s. 249).

2.1.2 Porevoluční rozvoj osvěty v českých zemích na přelomu 19. a 20. století

Porevoluční 50. léta 19. století byla obdobím tzv. nového absolutismu. Podobně jako dříve císař Josef II., i František Josef I. využíval k působení na občany a upevňování své moci státní byrokratický aparát a vliv církve (Hlavačka, 2008, s. 251–252). Pro českou kulturně-osvětovou činnost nastalo období určitého útlumu (Škoda, 1996, s. 46). Těžiště rozvíjejícího se národního emancipačního hnutí se během revoluce přesunulo do oblasti politické (Hájek, Hlavačka, 2008, s. 235), činnost politicky zaměřených kulturně-osvětových institucí byla však teď narušována vynucenými personálními změnami a policejním dohledem (Škoda, 1996, s. 46). Perzekuce ze strany režimu iniciovaly obsahové změny v zaměření osvětového působení. Rozvíjelo se politicky neutrální vzdělávání – především přírodovědné vzdělávání

---

³ Dělnická třída se zformovala v návaznosti na industrializaci, která v českých zemích probíhala zhruba od 30. let 19. století (Machačová, Matějček, 2002, s. 359). Její příslušníci pocházeli většinou z venkovských nejnižších vrstev (tamtéž, s. 385–387). Při nástupu do továrny neměli dělníci často žádnou kvalifikaci a zde se jim dostávalo jen krátkého zácviku. V továrnách často pracovali celé rodiny, a tak se nekvalifikovanost a nigramotnost reprodukovala napříč celou dělnickou třídou (Vondra, 2013, s. 253–255).

a hospodářsko-odborné vzdělávání řemeslníků a pracovníků v zemědělství (Beneš, 2014, s. 29).

Zhoršená hospodářská situace státu se na konci 50. let 19. století stala impulzem ke změně absolutistického režimu. Svolaná *Říšská rada* ze zástupců z řad byrokracie, měšťanstva a aristokracie se jednoznačně vyslovila pro vnitřní reformu monarchie a zavedení ústavy (Cibulka, Hájek, Kučera, 2008, s. 261). *Prosincová ústava* z roku 1867 a na ni navazující ústavní zákon č. 134/1867 ř. z., *o právě spolčovacím* měly významný vliv na opětovný rozvoj osvěty v českých zemích. V ústavě bylo zakotveno právo státních občanů shromažďovat se a vytvářet spolky (Rakousko-Uhersko, 2020, čl. 12). Navazující ústavní zákon pak výrazně zjednodušil proces zakládání spolků zřizovaných za neziskovým účelem, tedy i osvětových (Rakousko-Uhersko, 1999–2020, § 2–7).

2.1.2.1 Rozvoj spolků a vzdělávacích institucí na přelomu 19. a 20. století

Zmíněné legislativní změny iniciovaly masové zakládání spolků (Vyčichlo, 2004, s. 159). Mezi ty, které se alespoň částečně věnovaly osvětovému působení, byly kromě zmiňovaných čtenářských spolků také spolky ženského, tělovýchovného nebo odborového hnutí (Trnka, 1936, s. 5–6). Významná byla činnost národní tělovýchovné jednoty *Sokol*, založené už v roce 1862. Jeho původně primárně tělovýchovné působení bylo v 70. letech 19. století obohaceno o pořádání pravidelných osvětových přednášek na tělovýchovná i společenská témata (Waic, 2013, s. 38). Po roce 1895 začala jednota organizovat také vzdělávací kroužky a zakládat knihovny (Trnka, 1936, s. 28). Vlastní instituce si zřizovaly také jednotlivé profese a vědní obory. Věnovaly se v nich mj. dalšímu odbornému vzdělávání svých členů – pořádaly pro ně přednášky a zakládaly odborné knihovny a muzea (tamtéž, s. 9–10).

Osvětové působení postupně pronikalo napříč všemi společenskými třídami. Koncem 19. století vznikla v českých zemích řada nových politických stran, které se v rámci svého programu věnovaly i osvětovému působení a zřídily si vlastní osvětové instituce. Jako příklad lze uvést stranu sociálně demokratickou a stranu národně sociální, které cílily především na členy rychle se rozvíjejícího dělnického hnutí (Trnka, 1936, s. 8–9).

Sociálně demokratická strana založila v roce 1896 *Jednotu českých spolků dělnických v Čechách*, později známou jako *Dělnická akademie*. *Národně sociální strana* založila o dva roky později *Ústřední školu dělnickou* (Trnka, 1936, s. 8–9). *Dělnická akademie* si kladla za cíl přispět prostřednictvím vzdělávání ke zlepšení postavení dělnické třídy jako celku. Vzdělávala a vychovávala si také své nástupce: vzdělavatele, řečníky nebo novináře (Škoda, 1996, s. 50). Spektrum osvětové činnosti akademie bylo široké: vydávala publikace, zakládala knihovny a pořádala také např. přednášky a kulturní akce (Trnka, 1936, s. 14–18). *Ústřední škola*

dělnická vznikla na základě potřeby koordinovat činnost již existujících osvětových dělnických spolků, mezi nimi např. *Spolku pro veřejné populární přednášky Osvěta* (tamtéž, s. 19–20) nebo *Československé besedy* (tamtéž, s. 8). Podobně jako *Dělnická akademie* se i *Ústřední škola dělnická* snažila prostřednictvím osvětové činnosti (přednášek, kulturních akcí ad.) systematicky působit na své příznivce a přispívat ke zlepšení jejich postavení ve společnosti (tamtéž, s. 19–20). Obě tyto osvětové instituce navíc spolupracovaly i s dalšími organizacemi vzniklými pod hlavičkou dělnického hnutí – řemeslnickými spolky, odbory ad. (tamtéž, s. 9).

Na konci 19. století pronikla do českých zemí myšlenka tzv. univerzitní extenze. V jejím rámci univerzita pořádala veřejné přednášky, které popularizovaly vědu a techniku a šířily vědecké poznatky mimo univerzitu (Beneš, 2014, s.29). První takové přednášky byly uspořádány v roce 1873 v Anglii na popud vysokoškolského pedagoga cambridgeské univerzity Jamese Stuarta (Škoda, 1996, s. 39–40). V českých zemích vznikla první univerzitní extenze v Praze v roce 1899 z podnětu dělnického spolku *Československá beseda*, který požádala *Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity* o uspořádání několika přednášek pro své členy (Trnka, 1936, s. 7). Činnost univerzitní extenze se postupně rozrostla i mimo Prahu a později se rozšířila i na české technické vysoké školy. Od roku 1904 byla činnost univerzitní extenze podporována každoročními dotacemi ze strany státu (tamtéž, s. 12–13). V roce 1903 vznikla i extenze středoškolská, jejímž záměrem bylo doplnit činnost univerzitní extenze přednáškami pro obyvatelé menších měst a vesnic. Její roli však záhy převzal nově vzniklý *Svaz osvětový*, a tak od roku 1907 začal zájem o extenzi klesat (tamtéž, s. 7).

2.1.2.2 Koordinační činnost Svazu osvětového

Svaz osvětový byl založen v roce 1906 za účelem koordinace osvětové vzdělávací práce (Beneš, 2014, s. 30). Do oblasti osvětového působení se snažil vnést určitý systém a odbornost (Škoda, 1996, s. 52). Svaz zkoumal činnost osvětových spolků a inicioval jejich slučování do tzv. vzdělávacích sborů (Trnka, 1936, s. 91). Pomáhal také zřizovat, spravovat a slučovat knihovny (tamtéž, s. 88), připravoval přednáškové cykly na různá témata (tamtéž, s. 100) a vydával časopis *Česká osvěta*, kde informoval o své činnosti (tamtéž, s. 87).

Činnost *Svazu osvětového* na počátku 20. století znamenala významný přínos pro institucionalizaci osvětového působení. Překážkou jeho koordinační činnosti byla nicméně značná specializace jednotlivých osvětových institucí a také jejich rozdílné zájmy a ideologie. V důsledku toho byla oblast osvětové práce výrazně diferencována a k vytvoření jejího jednotného systému nedošlo (Beneš, 2014, s. 30).

2.1.3 Vývoj lidovýchovy za první republiky

Po rozpadu Rakouska-Uherska po první světové válce se hlavním cílem osvětového působení nově vzniklého československého státu stala příprava občanů na život v demokratickém systému (Beneš, 2014, s. 30–31). V tomto smyslu se klíčovou právní normou stal zákon č. 67/1919 Sb., *o organisaci lidových kursů občanské výchovy*, který nařizoval povinnost pořádat bezplatné kurzy občanské výchovy ve všech obcích. Na jejich financování se podílela města, obce, okresy i stát (ČSR, 1919, s. 72). Ten si od kurzů sliboval mj. uvědomělejší voliče (Pokorný, 2003, s. 138).

Stát se snažil o rozvoj, podporu a koordinaci osvěty a chtěl také tento značně diferencovaný systém do určité míry kontrolovat (Beneš, 2014, s. 30). Působení státu v této oblasti řídilo lidovýchovné oddělení *Ministerstva školství a národní osvěty*. Původní záměr oddělení, působit na široké vrstvy obyvatelstva v celé šíři lidovýchovných témat, se nakonec i z důvodu nedostatku financí a času nepodařilo realizovat a zůstalo pouze u občanské výchovy. Hlavní cílovou skupinou ministerstvem iniciovaných lidovýchovných aktivit se ve výsledku ukázaly být střední vrstvy a měšťané (Šerák, 2016b, s. 55–56). Kromě osvětového působení ze strany státu se dále rozvíjelo také lidové vzdělávání. V souvislosti se zmíněným pojmem „lidový“ a „lidovýchovný“ je potřeba poukázat na postupné opouštění od pojmu osvěta a jeho nahrazování pojmy lidovýchova či lidová výchova (Vymazal, 2002, s. 98).

2.1.3.1 Prvorepublikový rozvoj vyšších lidových škol

Rozvoj lidového vzdělávání za první republiky byl spojen se vznikem tzv. vyšších lidových škol. Idea vytvoření institucí poskytujících vyšší vzdělání širokým lidovým vrstvám měla svůj původ v Dánsku, kde byla první *hojskole* („selská univerzita“) založena v roce 1844 na popud biskupa a pedagogického reformátora Nikolaie Frederika Severina Grundtviga. Šlo o internátní vzdělávací instituci, kterou nejčastěji navštěvovali zemědělci, případně i měšťané (Pokorný, 2003, s. 17–19). Po dánském vzoru byly lidové univerzity pod různými názvy zakládány i v dalších zemích, např. v sousedním Německu (viz 2.2.5.1). Hlavní motivací k vytvoření systému vyšších lidových škol však byla v Československu dobrá zkušenost s fungujícími lidovými školami⁴ a akademiemi a také s univerzitní extenzí (Trnka, 1936, s. 114).

Nepřímý podnět k zakládání vyšších lidových škol dal výše zmiňovaný *zákon o organisaci lidových kursů občanské výchovy* (Tlapák, 1928, s. 145). Některé vyšší lidové školy byly

---

⁴ Lidové školy oproti vyšším lidovým školám obsahově reprezentovaly nižší stupeň škol. Organizovaly přednášky i pro nezapsané účastníky. Věnovaly se zpravidla všeobecnému a odbornému vzdělávání, ale také např. filozofii a umění (Šerák, 2009, s. 85).

založeny při již existujících institucích – např. při *Svazu osvětovém* (Trnka, 1936, s. 132–133) nebo *Dělnické Akademii* (Tlapák, 1928, s. 149).

Vyšší lidové školy se nejčastěji vyskytovaly ve formě večerních škol, v nichž si účastníci doplňovali vzdělání, existovaly však v internátní formě (Tlapák, 1928, s. 148). Úroveň vzdělávacích programů, které jednotlivé školy nabízely, byla různá. Některé odpovídaly spíše měšťanským nebo středním školám, jiné školám vysokým (tamtéž, s. 151). Některé měly pevně daný jednotný program, v jiných si účastníci mohli volit z různých kurzů. Vyšší lidové školy ve velkých městech se zaměřovaly spíše na všeobecné vzdělávání a někdy také spolupracovaly s univerzitními extenzemi⁵. Školy v menších městech pak kladly důraz na odborné a praktické vzdělávání (tamtéž, s. 149).

2.1.3.2 Další významné prvorepublikové instituce lidovými

Další nově vzniklou institucí, která sehrála důležitou roli i v pozdějším vývoji lidovými, byla v roce 1936 založená *Socialistická akademie*⁶. Organizovala večerní kurzy teoretického i praktického zaměření a mj. zprostředkovávala ideologii komunistické strany. Zpočátku byli účastníky kurzů převážně úředníci a studenti, po přesunutí přednášek na předměstí se hlavní cílovou skupinou stala dělnická třída. Přes své primární zaměření na vzdělávání začala akademie už před válkou aspirovat na získání celospolečenského vlivu (Olšáková, 2014, s. 69–72).

O koordinaci a zastřešení lidovými aktivit různých vzdělávacích institucí a škol se i za první republiky snažil výše zmiňovaný *Svaz osvětový*. Úzce spolupracoval s *Ministerstvem školství a národní osvěty* a jeho systém vzdělávacích sborů se stal inspirací pro zřízení osvětových sborů, které organizovaly lidové kurzy občanské výchovy dle výše zmiňovaného *zákona o organisaci lidových kursů občanské výchovy* (Trnka, 1936, s. 144–145). V roce 1925 byl svaz přetvořen na *Masarykův lidový ústav*, který postupně sdružil řadu předních lidovými institucí, např. *Dělnickou akademii*, *Ústřední školu dělnickou* či *Sokol* (Škoda, 1996, s. 63). Fungování ústavu ze začátku finančně podpořil darem prezident Tomáš Garrigue Masaryk, pravidelně ho pak podporovalo *Ministerstvo školství a národní osvěty* (Matula, 1928, s. 5). Ústav přebíral koordinační funkci v oblasti lidovými. Pořádal přednášky pro veřejnost i kurzy pro vzdělavatele a organizoval také lidovými sjezdy, jejichž prostřednictvím přispíval k rozvoji lidovými jako vědního oboru (Beneš, 2014, s. 32).

---

⁵ Význam univerzitních extenzí s rozvojem lidových škol za první republiky klesá (Vymazal, 2002, s. 97).

⁶ *Socialistická akademie* se zformovala z organizace *Proletkult*, založené v roce 1921 (Olšáková, 2014, s. 69), tedy ve stejném roce, kdy byla v Československu založena komunistická strana (Paška, 1970, s. 33).

Za první republiky se rozvíjelo také podnikové vzdělávání. Za „nejpropracovanější“ a „nejkomplexnější“ bývá označován *Baťův systém vzdělávání*. Podnikatel Tomáš Baťa využíval vzdělávání mj. jako prostředku ke zvyšování produktivity ve svých závodech (Palán, Langer, 2008, s. 28). Vybuďoval systém tzv. *Baťových škol práce*, v nichž byla práce učňů v závodech kombinována s večerní a víkendovou teoretickou výukou (Lešingrová, 2008, s. 87–89). Dospělí pracovníci byli pak motivováni ke studiu při zaměstnání, např. na průmyslových školách nebo v Baťou zřízeném *Studijním ústavu* (tamtéž, s. 93). Pro výchovu a vzdělávání budoucích řídicích pracovníků byl založen institut *Tomášov* (tamtéž, s. 99).

2.1.4 Lidovýchova v Československu za 2. světové války a v době poválečné

Vývoj lidovýchovy byl násilně přerušena německou okupací Československa v letech 1939–1945. Do oblasti pronikala nacistická ideologie, čemuž se však česká lidovýchova snažila bránit. Řada českých lidovýchovných a kulturních pracovníků dokonce nadále rozvíjela lidovýchovnou činnost první republiky v ilegalitě, přesto, že jim hrozila perzekuce (Škoda, 1996, s. 64).

S koncem války a okupace došlo ke snaze obnovit předválečnou podobu lidovýchovy. Svou činnost obnovila řada před válkou vzniklých osvětových institucí, např. *Socialistická a Dělnická akademie* nebo *Sokol*. Osvětová práce se opět dostala do popředí zájmu státu, tentokrát prostřednictvím dekretu prezidenta republiky č. 130/1945, *o státní péči osvětové* (Šerák, 2016b, s. 57). Tu v § 1 dekret vymezil jako „... soustavnou kulturní a státně-politickou výchovu lidu ...“ (ČSR, 1945, s. 331). Zajištění vhodných prostor pro lidovýchovu a jejich provoz měly mít na starost obce, stát pak měl hradit osobní náklady osvětové péče. Dekret se zmiňoval i o vědeckém a odborném vzdělání lidovýchovných pracovníků, které mohlo být získáno mj. na vysokých školách na katedrách lidovýchovy, které k tomuto účelu měly být zřízeny (tamtéž, s. 332–333). Doba demokratického poválečného uspořádání republiky trvala nicméně příliš krátce na to, aby stihly být vydány příslušné prováděcí předpisy, které by ustanovení dekretu specifikovaly. K tomuto úkonu navíc chyběla politická vůle (Šerák, 2016b, s. 58).

V rámci rozvoje teorie i praxe lidové výchovy došlo v návaznosti na dekret o státní péči osvětové alespoň ke zřízení katedry lidovýchovy na *Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze*. Jednalo se o jedinou instituci, kde bylo možné lidovýchovu studovat jako samostatný studijní obor. Činnost katedry, zahájena v akademickém roce 1947/1948, byla ale už po třech letech z politických důvodů ukončena (Šerák, 2016b, s. 58–59).

2.1.5 Výchova a vzdělávání dospělých v éře socialismu

Po roce 1948, kdy moc v Československu převzala komunistická strana, byla oblast lidovýchovy postupně podřízena ideologicko-politickým zájmům nového režimu (Beneš, 2014, s. 33). Pro tuto proměnu je příznačné navrácení se k užívání pojmu osvěta, který byl, stejně jako přetrvávající pojem lidovýchova, zneužit marxisticko-leninskou státní ideologií (Šerák, 2016b, s. 60). Institucionální základna osvětového (lidovýchovného) působení byla utvářena zpravidla na bázi již existujících struktur, jejichž fungování bylo zcela přizpůsobeno státním cílům, jak je patrné níže.

2.1.5.1 Organizace Národní fronty

Komunistická strana po převratu prostřednictvím uskupení *Národní fronty*⁷ iniciovala sjednocení největších tělovýchovných organizací, mj. *Sokola*. Ten měl nejvíce členů, silnou národní tradici a také zahraniční renomé (Kaplan, 2007, s. 104). Pod jeho hlavičkou tak vznikla jednotná masová tělovýchovně-osvětová organizace. Ve vedení *Sokola* nahradili nepohodlné členy nejčastěji zástupci dělnické třídy. Funkcionáři a cvičitelé byli nově proškolení v politické výchově (tamtéž, s. 120–122). V roce 1956 pak došlo ke sjednocení všech tělovýchovných organizací pod hlavičku *Československého svazu tělesné výchovy* (Šerák, 2009, s. 88). Příklad *Sokola* ukazuje, jakým způsobem nový režim proměňoval oblast lidovýchovy. Kromě ideologizace obsahu lidovýchovného působení se snažil také o jeho centralizaci a masovost.

Do *Národní fronty* byly postupně sdruženy společenské organizace, které se významně podílely na politicko-výchovném osvětovém působení (Beneš, 2014, s. 33). *Národní fronta* zároveň fungovala jako střešní instituce, která na činnost svých členských organizací dohlížela a zprostředkovávala jim také finanční podporu od státu (Kaplan, 2007, s. 45). Z těchto organizací se mj. na vzdělávání zaměřovaly kromě *Československého svazu tělesné výchovy* např. *Revoluční odborové hnutí*, *Socialistická akademie ČSSR* nebo *Československá vědecko-technická společnost*.

Revoluční odborové hnutí (dále jen ROH)⁸ bylo jednotnou masovou odborovou organizací (Kaplan, 2007, s. 193). Ve své osvětově-vzdělávací činnosti se zaměřovalo především na

---

⁷ Národní fronta byla tvořena osmi politickými stranami, mj. sociálně demokratickou, národně socialistickou a komunistickou, a neměla žádnou oficiální opozici (Kaplan, 2007, s. 9–11). V roce 1947 se do jejího čela dostala komunistická strana, která postupně její fungování uzpůsobila svým politickým cílům (tamtéž, s. 27).

⁸ ROH po 2. světové válce navázalo na činnost původně nejednotného odborového hnutí, které se v českých zemích formovalo od poloviny 19. století a zastupovalo zájmy zejména dělnické třídy (Kaplan,

odborné vzdělávání pracujících (viz 2.1.5.3), jeho úkolem ale bylo také pečovat o volný čas pracovníků. V nabídce volnočasového programu ROH se objevovalo např. kulturní nebo sportovní vzdělávání. Na jeho zajištění spolupracovalo hnutí s dalšími společenskými organizacemi a s národními výbory, z jejichž strany bylo i finančně podporováno (Šerák, 2009, s. 90).

V oblasti popularizace vědy a techniky pak byly činné především *Socialistická akademie ČSSR* a *Československá vědecko-technická společnost* (Paška, 1970, s. 127). *Socialistická akademie ČSSR* byla jednou z největších vzdělávacích institucí v socialistickém Československu. Měla kořeny v prvorepublikové *Socialistické akademii* (Šerák, 2009, s. 89). Její významnou iniciativou bylo zakládání lidových akademií a univerzit od konce 50. let (Olšáková, 2014, s. 609). Patrná je zde inspirace lidovými školami a vyššími lidovými školami, které vznikaly již na počátku 20. století a ve velké míře pak za první republiky (viz 2.1.3.1). O zakládání lidových akademií se zmiňoval také poválečný dekret prezidenta republiky č. 130/1945, *o státní péči osvětové*, který v § 9 počítal se zřízením soustavy veřejných lidových osvětových škol, přičemž předpokládal, že lidové akademie budou reprezentovat nejvyšší lidové osvětové školy (ČSR, 1945, s. 333). V praxi nakonec lidové akademie zajišťovaly mimoškolní formy vzdělávání středoškolské obtížnosti. Vzdělávací kurzy na úrovni vysokých škol organizovaly lidové univerzity a při jejich přípravě spolupracovaly kromě samotných vysokých škol také s dalšími odbornými pracovišti (Šerák, 2009, s. 90).

Poslední ze zmíněných organizací *Národní fronty*, *Československá vědecko-technická společnost*, se zformovala v 50. letech nejdříve při *Československé akademii věd*, později při ROH (ČVTS, 1982, s. 16). Sdružila řadu tradičních vědecko-technických institucí, které měly zpravidla kořeny v profesních spolcích vzniklých v 19. století a na začátku 20. století (ČVTS, 1982, s. 201–204). V rámci své činnosti poskytovala společnost podporu pracovníkům studujícím při zaměstnání, pořádala vědecké přednášky pro učitele státních škol a zapojovala se do přípravy učitelů pro závodní a podnikové školy. Pořádala také volnočasové vzdělávací akce ke zvyšování odborné kvalifikace pracujících i k popularizaci vědy a techniky (Paška, 1970, s. 128).

2.1.5.2 Rozvoj výchovy a vzdělávání dospělých v éře socialismu

Podobu osvětového působení v Československu upravoval od konce 50. let zákon č. 52/1959, *o osvětové činnosti* (dále jen *osvětový zákon*). Jednalo se o poslední zákon, který na českém území zastřešoval celou oblast vzdělávání dospělých (Šerák, 2016b, s. 61–63). V zákoně bylo

---

2007, s. 193). Po únorovém státním převratu mu byla odebrána politická moc a nový režim ho pověřil péčí o hospodářské výsledky (tamtéž, s. 296–298).

stanoveno, že koordinaci osvětové práce mají na starost tzv. národní výbory. Ty ve svých obvodech mj. kontrolovaly celou oblast vzdělávání, schvalovaly plány osvětové činnosti a staraly se o kulturní rozvoj (ČSR, 1959, s. 167–168). Národní výbory a jejich orgány na podnět *osvětového zákona* zřizovaly a spravovaly řadu osvětových zařízení a vzdělávacích institucí, přičemž úzce spolupracovaly s *Ministerstvem kultury*, které mělo osvětové působení v rámci mimoškolního vzdělávání v gesci (Paška, 1970, s. 129).

Na místní a okresní úrovni bylo zakládáno množství kulturně-osvětových zařízení (např. kulturní domy, kluby, muzea nebo knihovny). Na centrální úrovni pak fungovaly instituce zaměřující se např. na výzkum v oblasti osvětového působení (Paška, 1970, s. 129–130). Jednou z těchto institucí byl *Osvětový ústav*, který vznikl po převratu transformací *Masarykova lidovévýchovného ústavu* (Šerák, 2009, s. 91).

V 60. letech došlo především v důsledku politicko-ekonomické soutěže socialistického bloku se západním, demokraticky se rozvíjejícím blokem, k výraznému posílení pozice výchovy a vzdělávání dospělých, jak začala být oblast nyní nazývána (Vymazal, 2002, s. 100). V roce 1961 se oblast otázek výchovy a vzdělávání dospělých dostala do *Státního plánu vědeckovýzkumných prací*. Byla zdůrazněna potřeba nových metod a forem, profesionalizace vzdělavatelů dospělých a rozvoje pedagogiky dospělých (Šerák, 2016b, s. 65). Osvětoví pracovníci začali být jednotně připravováni na své povolání v rámci vysokoškolského studijního oboru specializujícího se na oblast osvěty, potažmo na pedagogiku dospělých, který byl vyučován např. na *Univerzitě Karlově v Praze* a na *Univerzitě Palackého v Olomouci* (Šerák, 2016b, s. 67–68).

V návaznosti na bádání v rámci zmíněného plánu došlo také k oficiálnímu rozčlenění edukace dospělých do tří segmentů (Šerák, 2016b, s. 69):

- školské vzdělávání dospělých (součástí byly i mimořádné formy studia; šlo o systémově velmi propracovanou oblast);
- mimoškolní výchova a vzdělávání dospělých (zájmové a volnočasové vzdělávání);
- podniková výchova a vzdělávání (nejčastěji normativní či kvalifikační vzdělávání).

Toto rozdělení lze najít např. v dokumentu *Ministerstva kultury ČSR Zásady mimoškolního vzdělávání obyvatelstva* z roku 1972 nebo v dokumentu *Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy* z roku 1976. Oba navíc zdůrazňovaly nutnost celoživotního vzdělávání a zapojení edukace dospělých do jednotné výchovně-vzdělávací soustavy (Šerák, 2016b, s. 69). Na mezinárodní úrovni byla potřeba celoživotního vzdělávání v roce 1972

deklarována organizací UNESCO⁹, jejímž zakládajícím členem Československo bylo, a to v dokumentu *Učit se být: Svět vzdělávání dnes a zítra*¹⁰ (Faure, 1972, s. v–vi). V zavádění konceptu celoživotního vzdělávání byl Československu inspirací také Sovětský svaz (Livečka, 1982, s. 322).

V socialistickém Československu mělo celoživotní výchovně-vzdělávací působení na člověka výrazný ideologický podtext. Prvorepubliková snaha o výchovu občanů k demokracii byla nyní nahrazena výchovou politickou. Především ve sféře mimoškolské výchovy a vzdělávání bylo akcentováno „...formování (...) osobností [občanů] v duchu zásad budování rozvinuté socialistické společnosti ...“ (ČSSR, 1976, s. 102). Pro oblast vzdělávací politiky Československa zůstal koncept celoživotního vzdělávání určující i v 80. letech, kdy došlo k postupné liberalizaci poměrů (Šerák, 2016b, s. 72).

V průběhu 70. a 80. let byl ještě diskutován návrh zákona, který by nahradil už nedostačující *osvětový zákon* z roku 1959 a komplexněji zaštitil oblast edukace dospělých. Nakonec však zůstalo pouze u návrhů. Reálné podoby zákon nenabyl dodnes (Šerák, 2016b, s. 71).

2.1.5.3 Vývoj podnikového vzdělávání v éře socialismu

O něco méně ideologicky zatížené bylo podnikové vzdělávání, které mělo významný vliv na hospodářské výsledky podniků, a potažmo na ekonomiku celého státu (Vymazal, 2002, s. 101). Význam podnikové výchovy a vzdělávání již za první republiky ukázaly *Baťovy školy práce* (viz 2.1.3.2). Krátce po skončení války začala *Ústřední rada odborů* (později ROH – pozn. autorky) zakládat ústřední a později i místní školy práce, které postupně přešly pod správu samotných podniků jako tzv. závodní školy práce (Livečka, 1969, s. 19). V průběhu 50. let nabývalo v návaznosti na poválečnou obnovu hospodářství a technický pokrok odborné vzdělávání pracujících na významu (Šerák, 2016b, s. 62). Od roku 1957 vznikaly podnikové technické školy. V roce 1960 byly vydáním *školského zákona* legalizovány podnikové instituty, které měly za úkol výchovu a vzdělávání podnikových specialistů z řad režimem prověřených pracovníků (tzv. kádrů). Výše zmíněné tři typy podnikových vzdělávacích institucí tvořily základ organizace podnikového vzdělávání (Livečka, 1969, s. 20). Analogicky se systémem podnikového vzdělávání se rozvíjel i systém vzdělávání pracovníků v zemědělství, jehož součástí byly např. družstevní školy práce (Paška, 1970, s. 121).

Důležitou roli v oblasti odborného vzdělávání pracujících hrálo také státní školství (Beneš, 2014, s. 34). To v reakci na vzdělávací potřeby pracujících začalo už na konci 40. let

---

⁹ O nezbytnosti celoživotního vzdělávání se v 70. letech ve svých strategických dokumentech zmiňovaly také další mezinárodní organizace (Rada Evropy, OECD), do jejichž struktur socialistické Československo nepatřilo (pozn. autorky).

¹⁰ *Learning to be: The World of Education Today and Tomorrow*

umožňovat mimořádné formy studia. Postupně byly v průběhu 50. let zavedeny večerní, dálková a externí forma mimořádného studia (Šerák, 2016b, s. 62–63).

V polovině 60. let byla v Československu vydána legislativa upravující povinnosti zaměstnavatelů ve vztahu k odbornému vzdělávání svých pracovníků. Zákon č. 65/1965, *zákoník práce* ukládal v § 141 zaměstnavatelům „... pečovat o kvalifikaci pracovníků, o její zvyšování a vhodné rozšiřování, pečovat o jejich další vzdělávání ...“ (ČSSR, 1965, s. 383). Za tímto účelem měly organizace zřizovat již zmiňované závodní školy práce, doporučovat své pracovníky ke studiu a umožňovat jim studovat při zaměstnání (ČSSR, 1965, s. 383).

Následující rok bylo vydáno vládní usnesení č. 264/1966, *o podnikovém vzdělávání*, které zdůraznilo oddělení podnikového vzdělávání od odborného vzdělávání pracujících v rámci školské vzdělávací soustavy. Podnikovému vzdělávání přisuzovalo primárně roli dalšího vzdělávání. Mělo se zaměřit „... na specializaci, doplňování, prohlubování a rozšiřování odborné kvalifikace a na specializování pracovníků podle již dosaženého stupně vzdělání.“ (Livečka, 1969, s. 21) Získání vyššího stupně vzdělání mělo být až na výjimky vázáno na školské vzdělávání (tamtéž).

2.1.6 Vzdělávání dospělých po roce 1989

V roce 1989 došlo k pádu socialistického režimu a demokratické transformaci československého státu (Suk, 2008, s. 458). V roce 1993 vznikla samostatná Česká republika (tamtéž, s. 475). V návaznosti na pád režimu se rozpadl i centrálně řízený a kontrolovaný systém edukace dospělých, včetně jeho řadu let budované institucionální základny. Stávající vzdělávací instituce a zařízení byly buď privatizovány a transformovány, nebo přímo rušeny – řada z nich bez adekvátní náhrady (Pavlík, Chaloupka a Kohout, 1997, s. 10).

2.1.6.1 Proměny v oblasti vzdělávání dospělých po roce 1989

V obtížné situaci se nacházela oblast mimoškolského vzdělávání dospělých, která byla dříve ideologicky asi nejzatíženější. Některé celostátní vzdělávací instituce, např. *Dělnická akademie* (nyní *Masaryková dělnická akademie*) nebo *Sokol*, svou činnost po převratu sice obnovily, veřejnost o ně ale už neprojevovala takový zájem jako dříve (Šerák, 2009, s. 93). Vzdělávací zařízení na místní úrovni (např. kulturní domy a kluby) byla pod vlivem reformy veřejné správy hromadně rušena. *Ministerstvo kultury*, které dříve oblast mimoškolského vzdělávání zaštiťovalo, si ve své správě ponechalo pouze některé celostátní kulturně-osvětové organizace. Ostatní přešly do majetku obcí a krajů (Šerák, 2009, s. 93–94).

Odborové hnutí, reprezentované za socialismu ROH, bylo po převratu odstátněno. Nástupnická *Českomoravská konfederace odborových svazů* sdružila většinu odborových

organizací a stala se největší českou odborovou centrálou. Odbory se vrátily k původnímu účelu svého vzniku – k hájení práv a zájmů zaměstnanců (ČMKOS, 2015, nestránkováno). V oblasti vzdělávání dospělých se nadále soustředily především na profesní vzdělávání pracovníků, dřívější činnost v oblasti mimoškolního vzdělávání se dostala na okraj jejich zájmu (Šerák, 2009, s. 105).

S poklesem zájmu, tentokrát však ze strany veřejnosti, se potýkalo i studium při zaměstnání. Pavlík, Chaloupka a Kohout uvádějí porovnání počtu studujících při zaměstnání ve školních letech 1985/1986 a 1995/1996 na středních a vysokých školách. Zatímco na vysokých školách byl pokles studentů v průběhu deseti let o 48,3 % na počet 13 429, na středních školách poklesl počet studujících dokonce o 63,6 % na 14 165 osob (1997, s. 10–11). Snižující se účast dospělých na formálním vzdělávání na školách je přetrvávajícím trendem, o kterém se dále zmiňuje kapitola 4.

Obrat nastal i v oblasti podnikového vzdělávání. Během privatizace se podniky zbavovaly svých vzdělávacích zařízení, která se často přeměnila na soukromé vzdělávací instituce poskytující zpravidla další profesní vzdělávání (Vymazal, 2002, s. 104). Obdobný trend lze pozorovat i u vzdělávacích zařízení státní správy (Pavlík, Chaloupka a Kohout, 1997, s. 10). Zajištění dalšího profesního vzdělávání se stalo doménou nově vznikajících komerčních vzdělávacích institucí. Poptávka byla nyní především po kvalifikačním a rekvalifikačním vzdělávání spojených mj. s nástupem nových technologií, důraz byl kladen i na manažerské a jazykové vzdělávání (Vymazal, 2002, s. 102). Pavlík, Chaloupka a Kohout uvádějí, že na základě výzkumu MŠMT existovalo v roce 1995 asi 1500 vzdělávacích institucí zaměřujících se na vzdělávání dospělých (1997, s. 10). Jejich rychlý nástup byl umožněn *živnostenským zákonem*, v němž byla lektorská činnost v oblasti mimoškolního vzdělávání zařazena mezi tzv. volné živnosti (ČR, 1991, nestránkováno). Tento vývoj sice napomohl k pokrytí poptávky po vzdělávání, dělo se tak ale často na úkor jeho kvality (Palán, 2007, s. 27).

Přestože na MŠMT bylo zřízeno *Oddělení celoživotního vzdělávání* (dnes *dalšího vzdělávání*), své dřívější řídicí a koordinační funkce v oblasti vzdělávání dospělých se stát vzdal ve prospěch trhu (Palán, Langer, 2008, s. 30). Výrazněji se nadále zajímal o další profesní vzdělávání spjaté s aktivní politikou zaměstnanosti, především o rekvalifikace (Pavlík, Chaloupka a Kohout, 1997, s. 10). Význam a nezbytnost podpory a rozvoje ostatních oblastí vzdělávání dospělých (školského, zájmového a občanského vzdělávání) byly zdůrazňovány spíše na úrovni strategických dokumentů, např. v textu dále zmiňované *Bílé knize* (MŠMT, 2001, s. 82–84).

Koordinační funkci ve vzdělávání dospělých, spolu s funkcí poradenskou, převzala od státu do určité míry nově vznikající profesní občanská sdružení, z nichž některá oblast významně

ovlivňují dodnes (Palán, Langer, 2008, s. 30). Největší je *Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR* (AIVD ČR) zastupující zájmy zmíněných institucí (Dvořáková, 2016a, s. 85). Rozvoj vzdělávání dospělých jako vědního oboru pak podpořilo obnovení studia vzdělávání dospělých. Na vysokých školách po celé republice (např. na *Univerzitě Karlově v Praze* nebo *Univerzitě Palackého v Olomouci*) začala být – na místo dřívější pedagogiky dospělých – rozvíjena andragogika (Šerák, 2016b, s. 75–76).

2.1.6.2 Vliv mezinárodních organizací na vývoj vzdělávání dospělých po roce 1989

Zásadní vliv na oblast vzdělávání dospělých měly vzdělávací politiky mezinárodních organizací. Nově vzniklý stát se snažil co nejrychleji plnohodnotně začlenit do evropských a euroatlantických struktur a vzdělávání se stalo jedním z klíčových prostředků této integrace (MŠMT, 2001, s. 30). Pro segment vzdělávání dospělých bylo významné navázání spolupráce Československa s *Evropskými společenstvími* a OECD a vstup do *Rady Evropy*. Po vzniku samostatné České republiky (dále jen ČR) došlo k rychlému opětovnému začlenění do mezinárodních organizací. V roce 1995 navázal vstup do OECD a v roce 2004 pak i do *Evropské unie* (Vláda ČR, 2009–2020, nestránkováno). Už před ním se ale ČR jako přidružená země *Evropské unie* (dále jen EU) zapojila do významných celoevropských vzdělávacích projektů *Leonardo* a *Socrates* (MZV ČR, 2001, nestránkováno). Tyto projekty měly za cíl rozvoj oblasti vzdělávání (s důrazem na další profesní vzdělávání) prostřednictvím podpory evropské mobility, jazykového vzdělávání a výměny informací (Olbrich, 2001, s. 386–387).

V souvislosti se vstupem ČR do mezinárodních organizací (především do OECD a EU) se pak v oblasti českého vzdělávání dospělých objevily nové kontexty, zaměření a cíle, které do určité míry navázaly na již dříve rozvíjené koncepty (např. celoživotní vzdělávání¹¹). Jedním z prvních základních dokumentů z hlediska vzdělávání dospělých byl *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, tzv. *Bílá kniha*, vydaný v roce 2001 MŠMT. *Bílá kniha* nastínila strategické záměry v oblasti vzdělávání pro následující roky, v souladu se vzdělávací politikou prosazovanou mezinárodními organizacemi OECD, UNESCO, *Radou Evropy* a EU, s nimiž ČR úzce spolupracovala (MŠMT, 2001, s. 30–33). Na *Bílou knihu* navázala řada dalších dokumentů, z nichž některé budou zmíněny v následujících kapitolách v souvislosti s analýzou současného stavu oblasti dalšího vzdělávání.

---

¹¹ Na koncept celoživotního vzdělávání navazovaly v 90. letech vyspělé země na celém světě. V polovině 70. let byl koncept v souvislosti s hospodářskou krizí upozaděn, v 90. letech pak transformován do konceptu celoživotního učení. Ten na rozdíl od konceptu celoživotního vzdělávání, které odpovědnost za vzdělávání přisuzovalo státu, kladl hlavní důraz na individuální aktivitu učícího se jedince (Šerák, 2016c, s. 95).

2.2 Institucionalizace dalšího vzdělávání v Německu

Kořeny dalšího vzdělávání jsou v Německu provázány se vznikem vzdělávacích spolků ve druhé polovině 18. století, kdy bylo celé území součástí Svaté říše římské národa německého (Olbrich, 2001, s. 38). Po zániku říše bylo v letech 1806–1871 německé území rozděleno mezi řadu samostatných státních útvarů a svobodných měst¹². Na území však postupně vznikla tři na sebe v čase navazující soustátí, která vždy určitou část Německa sjednotila (Boček, 2014, s. 69). Vývoj lidového vzdělávání tak nebyl roztržštěn. Navíc proměny lidového vzdělávání v jednotlivých německých oblastech výrazně sjednotily modernizace a následná industrializace, které postupovaly celým německým územím (Olbrich, 2001, s. 28). V návaznosti na ně vznikala řada nových vzdělávacích spolků (tamtéž, s. 57).

Rozmach oblasti pokračoval i po sjednocení německého území v roce 1871 a za Výmarské republiky, kdy začaly vznikat lidové vysoké školy (Nuissl, 2018, s. 503). Rozvoj lidového vzdělávání významně přerušila 2. světová válka a následné rozdělení Německa. Začaly se konstituovat dva značně odlišné systémy – lidového vzdělávání a vzdělávání dospělých (Siebert, 2001, s. 271). Znovusjednocení Německa v roce 1990 vedlo i ke sjednocení oblasti vzdělávání a k vytvoření jednotného, ale pluralitního a regionálně rozmanitého systému dalšího vzdělávání (Siebert, 2018, s. 83–84). Jeho podobu, stejně jako v ČR, spoluurčují mezinárodní organizace (Olbrich, 2001, s. 386).

2.2.1 Počátky lidového vzdělávání v německých zemích na přelomu 18. a 19. století

Další vzdělávání v německých zemích má kořeny v lidovém vzdělávání, které se rozvíjelo v návaznosti na politické a společenské proměny spojené se šířením osvícenství. Počátky lidového vzdělávání jsou spjaty se vznikem a rozvojem spolků ve druhé polovině 18. století. Spolky převzaly zajištění některých oblastí vzdělávání od tradičních institucí, jakými byly církve nebo cechy. Až do poloviny 19. století byla činnost spolků zákonem striktně oddělena od politických aktivit. Spolky tak působily v oblasti všeobecného, kulturního a vědeckého vzdělávání (Olbrich, 2001, s. 38–40).

Mezi první spolky zabývající se lidovým vzděláváním v německých zemích patřily podobně jako u nás literární společnosti (Gepfört, 1976, s. 404). Nejdříve sloužily především zájmům měšťanů, později si své společnosti zakládaly i další společenské skupiny, např. řemeslníci. Od počátku 19. století v návaznosti na ně vznikaly společnosti muzejní, které pořádaly

---

¹² Z většiny těchto státních útvarů jsou dnes jednotlivé německé spolkové země, nebo jejich části (pozn. autorky).

přednášky pro veřejnost na nejrůznější témata z oblasti vědy a kultury (Olbrich, 2001, s. 43–45).

Kromě literárních a muzejních společností vznikaly od druhé poloviny 18. století také vlastenecké společnosti, které lze označit za předchůdce zařízení dalšího profesního vzdělávání. Jednalo se o spolky zakládáné měšťany, které pořádaly odborné kurzy pro řemeslníky a další profese. Usilovaly o rozvoj řemesel a obchodu a o zavedení reforem v sociální oblasti a v hospodářství (Olbrich, 2001, s. 48–51).

2.2.2 Proměny lidového vzdělávání v německých zemích v první polovině 19. století

Rozpad Svaté říše římské národa německého v roce 1806 vyvolal proměny, které výrazně ovlivnily i vývoj lidového vzdělávání. Německé země kromě Pruska se sdružily do tzv. *Rýnském spolku*, jehož hegemonek byla Francie. Mimo stojící Prusko svou silnou nezávislou pozici záhy ve válce s Francií ztratilo (Boček, 2014, s. 63–64). Poražené Prusko i ostatní německé země pod francouzskou nadvládou přistoupily ve snaze zachovat si svou suverenitu k řadě reforem inspirovaných francouzským osvícenstvím. Postupně začaly být zrovnoprávněny jednotlivé společenské vrstvy, byla zrušena nutnost příslušnosti řemeslníků k cechům a byla zavedena svobodná volba povolání pro všechny (Müller et al., 2004, s. 126). V roce 1815 byl *Rýnský spolek* nahrazen *Německým spolkem*¹³, jehož součástí byla i část Pruska (Boček, 2014, s. 69–70). Opětovné sdružení německých zemí vedlo k postupnému sjednocování zaváděných reforem, které umožnily modernizaci a industrializaci německých zemí a odstartovaly společenskou změnu vedoucí k potřebě lidového vzdělávání a jeho rozvoji (Olbrich, 2001, s. 28).

V souvislosti s reformami začaly při spolcích vznikat vzdělávací zařízení a školy zaměřené na odborné vzdělávání a doplnění si vzdělání základního. Tato zařízení byla zpravidla zřizována měšťany. Z dospělých byly cílovou skupinou především řemeslníci a další živnostníci, později také zemědělci. Výuka probíhala většinou o nedělích nebo svátcích (nedělní a sváteční školy¹⁴), později vznikaly také školy večerní¹⁵, ve kterých probíhala výuka v pracovní dny (Olbrich, 2001, s. 53–55). Na rozvoji těchto vzdělávacích institucí měli zájem i představitelé německých zemí. Některé země, např. Bavorsko nebo Bádensko, se tak systém odborných škol snažily zakomponovat do svého právního řádu (Balsler, 1959, s. 57).

---

¹³ *Německý spolek* byl konfederací složenou převážně z německých svrchovaných států a svobodných měst. Jeho členské země se odlišovali nejen historickými tradicemi a jazykovými dialekty, ale také náboženstvím, právními systémy či stupněm modernizace. Cílem spolku bylo proto své členy i přes jejich odlišnosti sjednocovat a napomáhat jim v rozvoji (Boček, 2014, s. 70–71).

¹⁴ Sonntags- und Feiertagsschulen

¹⁵ Abendschulen

Řemeslníci a nově vznikající dělnická třída si postupně začali zakládat své spolky a při nich také vlastní vzdělávací zařízení, která reflektovala jejich zájmy a potřeby (Olbrich, 2001, s. 58). Obě skupiny spojovala potřeba doplnit si základní i odborné vzdělání. Řada řemeslníků se vlivem úpadku řemeslné výroby v důsledku industrializace nechala zaměstnat v továrnách, kde se zaměstnanci kromě nedostatečného nebo nevyhovujícího vzdělání potýkali především se špatnými pracovními podmínkami (Müller et al., 2004, s. 167–168). V dělnických a řemeslnických spolcích tvořila proto kromě vzdělávání nedílnou součást řešených témat problematika sociálních a politických práv (Olbrich, 2001, s. 58).

V první polovině 19. století se postupně v návaznosti na činnost vlasteneckých i muzejních společností zvyšoval zájem veřejnosti o populárně-naučné přednášky. V roce 1841 na tento trend navázalo založení *Spolku pro vědecké přednášky*¹⁶ v Berlíně, který se snažil propojit vědu a život, které byly dříve spíše oddělovány. Cíle spolku podpořil i pruský princ, který se stal jeho patronem (Olbrich, 2001, s. 51–52).

V průběhu první poloviny 19. století se v německých spolkových zemích a městech postupně zvyšoval počet nacionalistů, kteří si přáli vznik národního německého státu s jednotnou ústavou (Boček, 2014, s. 70–72). Spory se vedly o to, zda má sjednocená německá říše zahrnovat pouze německé státy v čele s Pruskem, nebo i mnohonárodnostní státy rakouské (Müller et al., 2004, s. 162). Nacionalistické snahy se naplno projevíly při revoluci v roce 1848. Cílem revolučního hnutí bylo potlačení moci aristokracie a vytvoření jednotného německého státu. Zdůrazněna byla potřeba jednotné výchovy a vzdělávání na celém německém území, bez ohledu na rozvinutost dané země a na to, z jakých občan pocházel poměrů (Škoda, 1996, s. 35–36). Revoluční snahy o sjednocení Německa se však v polovině 19. století prosadit nepodařilo a v roce 1849 byla revoluce poražena (Scriba, 2014, nestránkováno).

2.2.3 Porevoluční rozvoj lidového vzdělávání v německých zemích na přelomu 19. a 20. století

Jedním z důsledků revoluce bylo vyostření vztahů mezi vznikající dělnickou třídou a měšťany. Rychle se rozrůstající dělnictvo a také řemeslníci se už před revolucí začali vymezovat proti měšťany organizovanému vzdělávání zakládáním vlastních vzdělávacích spolků. V průběhu revoluce se funkce spolků proměnila a do popředí se dostala politická témata, která nyní byla i předmětem vzdělávací činnosti spolků (Olbrich, 2001, s. 69). Ze strany představitelů německých zemí byly spolky po revoluci povolovány, a dokonce i podporovány, za předpokladu, že nezpochybňovaly monopol státu v politických otázkách (Olbrich, 2001, s. 40).

---

¹⁶ *Verein für wissenschaftliche Vorträge*

K tomu ovšem postupem času nevyhnutelně docházelo. Roku 1863 založil právník Ferdinand Lassalle *Všeobecný německý dělnický spolek*¹⁷ a jasně deklaroval, že politické a společenské cíle dělnické třídy mají mít v jejím vzdělávání přednost před cíli pedagogickými (Nuisl, 2018, s. 502). Došlo tak k jednoznačnému obsahovému oddělení politizujícího se vzdělávání dělnické třídy¹⁸ od vzdělávání zaměřujícího se čistě na rozvoj pracujících v jejich oboru činnosti, předchůdce dnešního profesního dalšího vzdělávání (Olbrich, 2001, s. 136). Lassallův spolek sdružil řadu dělnických spolků (mj. i těch vzdělávacích). V návaznosti na toto sjednocení dělnického hnutí vznikla *Sociálnědemokratická dělnická strana*¹⁹ (později *Sociálnědemokratická strana Německa*²⁰), která později hrála zásadní roli v ideologizaci vzdělávací práce v dělnických spolcích (Müller et al, 2004, s. 188–189).

V polovině 19. století vznikaly jako protiváha k dělnickým vzdělávacím spolkům také nábožensky orientované vzdělávací spolky. I ony si kladly za cíl zlepšit sociální podmínky dělníků a také řemeslníků, tohoto cíle se ale snažily dosáhnout kombinací vzdělávacího a náboženského působení. Náboženské vzdělávací spolky se striktně distancovaly od politiky. Proto patřily v 50. letech 19. století, kdy se po německém území rozšířil faktický zákaz spolků s politickou tematikou, mezi výjimky, které mohly svou činnost dál rozvíjet (Olbrich, 2001, s. 67–s. 69). Narušena byla v tomto období naopak činnost dělnických spolků. Řada z nich, aby unikla zrušení, začala zdůrazňovat svůj vzdělávací charakter, případně i pozměnila své stanovky (Balsler, 1959, s. 206).

Ve druhé polovině 19. století začaly vznikat také vzdělávací spolky ženského hnutí (Wolff, 2008, nestránkováno) nebo tělovýchovné spolky, jejichž činnost zahrnovala i lidovýchovnou práci (Krüger, 2013, nestránkováno).

Na vývoj lidového vzdělávání měly vliv také zásadní politické změny přelomu 60. a 70. let 19. století. Po revoluci přetrvávaly tlaky na sjednocení Německa. Mezi členy *Německého spolku* postupně narůstala rivalita, především z důvodu diskuzí, jakou územní podobu bude sjednocený stát mít a kdo v něm bude mít převahu. Rivalita přerostla ve válečný konflikt, ze kterého vyšlo vítězně Prusko. *Německý spolek* byl rozpuštěn a částečně nahrazen *Severoněmeckým spolkem* s Pruskem v čele (Leicht, 2010, nestránkováno). Po vyhrané válce s Francií pak došlo v roce 1871 k založení jednotné Německé říše (Müller et al., 2004, s. 183–184).

---

¹⁷ *Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein*

¹⁸ *Arbeiterbildung*

¹⁹ *Sozialdemokratische Arbeiterpartei*

²⁰ *Sozialdemokratische Partei Deutschlands*

2.2.4 Rozvoj lidového vzdělávání ve sjednoceném německém císařství

Sjednocená německá říše vycházela do značné míry z fungování *Severoněmeckého spolku* – z jeho ústavy vycházela i ta říšská, zachováno bylo vedoucí postavení Pruska a říšským kancléřem se stal předseda pruské vlády, Otto von Bismarck (Müller et al., 2004, s. 185). Do správy země pronikal pruský militarismus. Stát byl kromě armády ovládán také šlechtou, silný vliv na vnitřní i zahraniční politiku však získali i měšťané (Olbrich, 2001, s. 83).

Právě měšťanská vrstva se v předešlém období stala hlavním nositelem lidového vzdělávání. Nyní podpořila národní tendence nově vzniklé říše. Měšťansko-liberální proud lidového vzdělávání se pomocí absolutní politické neutrality snažil mezi lety 1871 a 1914 překonat společenské a sociální protiklady a podpořit národní jednotu založenou na vzdělání (Olbrich, 2001, s. 23). V roce 1871 byla založena *Společnost pro rozšíření lidového vzdělávání*²¹, která sdružovala vzdělávací spolky měšťansko-liberálního vzdělávacího proudu. Zakládala také nové vzdělávací spolky, zřizovala lidové knihovny a pořádala přednášky pro veřejnost. V roce 1913 bylo pod ní bylo registrováno na osm tisíc vzdělávacích spolků, které spolu více či méně spolupracovaly. Šlo tak o největší evropské uskupení věnující se lidovému vzdělávání na počátku 20. století (Nuissl, 2018, s. 501–502).

Důležité impulzy získalo hnutí lidového vzdělávání i prostřednictvím univerzitní extenze. Tento koncept se do Německa rozšířil z Vídně. Německé univerzity ho ale odmítly podpořit, protože v popularizaci vědy nespátřovaly své poslání. Navzdory tomuto rozhodnutí se řada německých univerzitních vědců rozhodla přednášky pro veřejnost pořádat a navázat tak na činnost *Spolku pro vědecké přednášky* (viz 2.2.2). Na podporu jejich záměru vznikaly spolky pro lidové vzdělávání (Olbrich, 2001, s. 100–101). V roce 1899 byl v Německu založen *Svaz pro pořádání lidových kurzů německých vysokoškolských pedagogů Říše německé*²² (Nuissl, 2018, s. 502). Přesto, že se nakonec univerzitní extenze jako koncept v Německu neujala, došlo k rozvoji propojení oblastí vědy a lidového vzdělávání na institucionální úrovni (Olbrich, 2001, s. 102).

Na rozdíl od ke státu loajálního měšťansko-liberálního vzdělávacího proudu bylo vzdělávání dělníků prostřednictvím činnosti stranických a odborových organizací dělnické třídy postupně ovlivňováno ideologií socialismu a zpolitizováno (Nuissl, 2018, s. 502). Činnost dělnických spolků byla narušena Bismarckovou protisocialistickou politikou, reprezentovanou *zákonem proti společnost ohrožujícím snahám sociální demokracie*²³ (Görtemaker, 1994, s. 288).

---

²¹ *Gesellschaft für die Verbreitung von Volksbildung*

²² *Verband für volkstümliche Kurse von Hochschullehrern des Deutschen Reiches*

²³ *Gesetz gegen die gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie*

V tomto období byly dělnické spolky rušeny a jejich představitelé pronásledováni. K obnovení spolků došlo až po kancléřově odstoupení v roce 1890 (Olbrich, 2001, s. 84–85).

Kromě měšťansko-liberálního vzdělávacího proudu a vzdělávání dělnické třídy se v průběhu 19. století a na počátku 20. století začalo se vznikem velkých podniků pomalu rozvíjet i podnikové vzdělávání pracovníků. Velké koncerny jako např. Krupp využívaly již v obdobím před 1. světovou válkou vlastní systém vzdělávání, který jim pomáhal pečovat o pracovníky a udržet si je (Nuisl, 2018, s. 502).

2.2.5 Lidové vzdělávání za Výmarské republiky

Období dvou světových válek znamenalo neblahý zásah do vývoje dalšího vzdělávání. V jejich mezidobí, tedy v období Výmarské republiky, získalo lidové vzdělávání lepší výchozí pozici, když se v roce 1919 stalo součástí *Výmarské ústavy*²⁴ (Nuisl, 2018, s. 503). V článku 148 se ústava přímo zmiňuje, že „[l]idové vzdělávání, včetně lidových vysokých škol, má být ze strany říše, spolkových zemí a obcí podporováno.“ (Deutsches Reich, 1919, s. 24, přeložila autorka) Političtí představitelé doufali, že lidové vzdělávání napomůže demokratizaci společnosti a stabilizaci jejího parlamentního systému. Slibovali si od něj, že umožní integrovat jednotlivé vrstvy německého obyvatelstva a že se jeho prostřednictvím podaří prosadit různorodé politické a ekonomické cíle (Olbrich, 2001, s. 140).

Ve skutečnosti byla však role státu v oblasti vzdělávání dospělých spíše proklamativní. Odpovědnost za zřizování vzdělávacích institucí byla přenechána velkým společenským organizacím, např. odborům nebo církvi (Olbrich, 2001, s. 144–145). Ty zpravidla zakládaly nadregionální střešní organizace, které zastávaly koordinační funkci jednotlivých podoblastí lidového vzdělávání – např. *Socialistický kulturní svaz*²⁵ (tamtéž, s. 147). Zmíněný přístup státu vedl k utváření pluralitní podoby segmentu lidového vzdělávání (tamtéž, s. 144–145). K této podobě oblasti také přispělo to, že lidové vzdělávání spadalo do kompetence ministerstev jednotlivých spolkových zemí²⁶ (tamtéž, s. 236).

2.2.5.1 Rozvoj lidových vysokých škol za Výmarské republiky

Obdobně jako v Československu vznikaly i ve Výmarské republice školy pro dospělé na základě dánského předobrazu. Tyto lidové vysoké školy (dále jen LVŠ)²⁷, zakládané po roce 1918, měly pro další vývoj lidového vzdělávání v Německu zásadní význam. V roce 1927 došlo

---

²⁴ *Weimarer Verfassung*

²⁵ *Sozialistischer Kulturbund*

²⁶ Toto rozdělení kompetencí v oblasti vzdělávání v Německu najdeme i dnes (Hepp, 2013, nestránkováno).

²⁷ Volkshochschulen

k jejich sloučení v *Říšský svaz německých lidových vysokých škol*²⁸ (Nuisl, 2018, s. 503). LVŠ vznikaly ve Výmarské republice ve dvou formách. První formou byly večerní LVŠ²⁹, které vznikaly ve městech. Ve své činnosti nebyly svázány politicky, světonázorově ani nábožensky a ve výuce ctily obsahový a metodický pluralismus. Za svůj cíl si kladly rozvinout schopnost účastníků samostatně se rozhodovat např. v politických otázkách (Olbrich, 2001, s. 148–149).

Druhou formou byly internátní LVŠ³⁰, které vznikaly především na venkově. Jejich kurzy trvaly zpravidla několik měsíců. Vzdělavatelé a účastníci kurzů tvořili tzv. učící se společenství³¹, v nichž docházelo k propojení každodenního života a učení (Olbrich, 2001, s. 165). V řadě škol žáci mimo vyučování pracovali v zemědělství, což vedlo k pokrytí části nákladů na provoz zařízení (tamtéž, s. 171). Na rozdíl od večerních LVŠ podléhaly internátní LVŠ a obsahy jejich kurzů světonázorovému zaměření svých zřizovatelů, např. církví. Zatímco večerní LVŠ byly navštěvovány převážně měšťany, internátní LVŠ navštěvovaly kromě venkovského obyvatelstva i obyvatelé měst (tamtéž, s. 168).

2.2.5.2 Rozvoj vzdělávací koncepce dělnického hnutí za Výmarské republiky

Vzdělávání dělníků se za Výmarské republiky rozvíjelo za podpory politických stran a ve spolupráci s odbory, došlo však k jeho rozštěpení na dva směry. Prvním byla téměř výhradně ideologicky zaměřená vzdělávací práce po válce založené *Komunistické strany Německa*³² (dále jen KPD), zaměřená na šíření myšlenek socialismu. Druhým směrem pak byla pragmaticky orientovaná vzdělávací práce *Sociálnědemokratické strany Německa*³³ (dále jen SPD) a odborů (Olbrich, 2001, s. 181).

Institucí s nadregionálním významem reprezentující druhý zmíněný směr byla *Akademie práce*, která vznikla roku 1921 při Univerzitě Johanna Wolfganga Goetha ve Frankfurtu nad Mohanem³⁴. Jejím cílem bylo systematicky vzdělávat dělníky, zaměstnance a úředníky bez předchozího vysokoškolského vzdělání a uschopňovat je k výkonu činnosti v hospodářské, sociální či politické samosprávě. Akademie úzce spolupracovala se státem, od kterého získávala i finanční podporu pro své fungování (Gumpert, 1923, s. 48–50). Podíl státu na odborovém vzdělávání dělnické třídy mu zajišťoval loajalitu ze strany odborů (Olbrich, 2001, s. 188).

---

²⁸ *Reichsverband der deutschen Volkshochschulen*

²⁹ *Abendvolkshochschulen*

³⁰ *Heimvolkshochschulen*

³¹ *Lerngemeinschaften*

³² *Kommunistische Partei Deutschlands*

³³ *Sozialdemokratische Partei Deutschlands*

³⁴ *Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt*

2.2.6 Lidové vzdělávání za 2. světové války a v době poválečné

V období nacionálního socialismu v letech 1933–1945 došlo k významnému narušení vývoje dalšího vzdělávání (Nuisl, 2018, s. 503). Stát se snažil všechny existující a ve své podstatě různorodé proudy lidového vzdělávání sjednotit, což dokládá i vytvoření jednotného říšského ministerstva vědy, výchovy a lidového vzdělávání (Olbrich, 2001, s. 236). Proces sjednocování byl pomalý a obtížný a teprve roku 1939 byla vydána jednotná říšská směrnice upravující vzdělávání dospělých. Násilná snaha sjednotit lidové vzdělávání a zneužít ho pro ideologické účely se zdařila jen částečně. Lidové vzdělávání bylo jednou z oblastí, v níž se postupně kumuloval odpor proti režimu. V poválečné době se tak poměrně rychle podařilo v řadě institucí navázat na jeho zpřetrhaný vývoj (Nuisl, 2018, s. 503).

Po 2. světové válce byla ze strany vítězných mocností podporována obnova demokratického vzdělávání a reedukace (Nuisl, 2018, s. 503). Představy o průběhu tohoto procesu se však významně lišily v okupačních zónách západních mocností, tedy Velké Británie, Francie a Spojených států, a v okupační zóně Sovětského svazu³⁵ (Novotný, 2014, s. 15–16). Tuto skutečnost je možno pozorovat na příkladu vývoje LVŠ. Jejich činnost jakožto významných institucí lidového vzdělávání byla na základě nařízení vojenských správ jednotlivých okupačních zón obnovena bezprostředně po konci války v roce 1945. Vzdělávací programy vysokých lidových škol měly zprvu především pomoci integrovat válečné veterány a nezaměstnané. S obnovením škol měli pomoci zkušení vzdělavatelé z doby Výmarské republiky (Wolgast, 1996, s. 213).

LVŠ v okupačních zónách západních mocností byla ze strany vojenských správ ponechána volnost a byly chápány jako instituce sdružující občany s různými politickými, světonázorovými či náboženskými přesvědčeními (Olbrich, 2001, s. 334–335). Byla obnovena jak činnost večerních LVŠ, tak i internátních LVŠ, u nich ale za cenu radikálního zkrácení délky kurzů z měsíců na týdny nebo dny (tamtéž, s. 173). V sovětské zóně sloužilo navázání na tradici LVŠ jako prostředek k oslovení střední společenské třídy³⁶ a její postupné převýchově v souladu s myšlenkami socialismu. Činnost škol byla usměrňována instrukcemi sovětské vojenské správy. Byla omezena tematická rozmanitost vzdělávacích programů a zaveden jednotný vzdělávací plán. Zaměstnancům byla účast na vzdělávacích programech LVŠ nařizována zaměstnavateli a zcela se tak vytratil princip dobrovolné účasti na lidovém vzdělávání (Siebert, 2001, s. 273–274).

---

³⁵ Britskou zónu tvořily Severní Dolní Sasko, Hamburk, Šlesvicko-Holštýnsko a Severní Porýní-Vestfálsko. Francouzskou zónu tvořily Porýní-Falc, Bádensko a Württembersko-Hohenzollernsko. Americká zóna byla tvořena Bavorskem, Hesenskem, Brémami a Württembersko-Bádenskem. Zvlášť stálo Sársko se zvláštním statusem (Müller et al., 2004, s. 320).

³⁶ Dříve označovaná jako měšťané (pozn. autorky).

2.2.7 Vývoj lidového vzdělávání a vzdělávání dospělých v rozděleném Německu

V roce 1949 došlo na území Německa ke vzniku dvou státních celků – Spolkové republiky Německo (dále jen SRN³⁷) a Německé demokratické republiky (dále jen NDR). SRN vznikla spojením okupačních zón západních mocností, což určilo i její demokratické směřování v následujících letech vývoje. NDR se zformovala na území bývalé sovětské okupační zóny na severovýchodě německého území a její vývoj pokračoval pod vlivem Sovětského svazu a socialistické ideologie (Müller et al., 2004, s. 316–317). Zmíněné směřování obou zemí nastavilo také základní rámec pro další vývoj lidového vzdělávání.

2.2.7.1 Vzdělávání dospělých ve Spolkové republice Německo

V SRN došlo už ve druhé polovině 40. let k přejmenování lidového vzdělávání na politicky neutrálnější vzdělávání dospělých³⁸ (Pöggeler, 1971, s. 2). Vývoj oblasti do značné míry navazoval na období Výmarské republiky. Vzdělávání dospělých se i nadále vyvíjelo na základě principu plurality a téměř celá oblast vzdělávání zůstávala v kompetenci jednotlivých spolkových zemí. Na rozdíl od předválečné Výmarské republiky nevznikl v SRN žádný jednotný zákon, který by oblast vzdělávání dospělých zaštitil (Olbrich, 2001, s. 333).

2.2.7.1.1 Významní poskytovatelé vzdělávání dospělých v SRN a jejich vzdělávací instituce

Klíčovými veřejně zřizovanými institucemi 50. a 60. let byly LVŠ. Už v roce 1949 bylo založeno *Pracovní společenství zemských svazů německých lidových vysokých škol*³⁹, které od roku 1953 funguje pod názvem *Německý svaz lidových vysokých škol*⁴⁰. Svaz zastupoval LVŠ v jednání se střešními organizacemi z oblasti politiky, ekonomiky a kultury a navazoval a udržoval vztahy s mezinárodními organizacemi (např. s UNESCO). V roce 1957 vzniklo při *Svazu Pedagogické pracoviště*⁴¹, dnes známé jako *Německý institut pro vzdělávání dospělých*⁴². Jeho činnost zahrnovala tvorbu podkladů pro teoretickou i praktickou podporu praxe vzdělávání dospělých, publikační činnost a péči o další profesní rozvoj pracovníků LVŠ (Olbrich, 2001, s. 334–335).

---

³⁷ Pro zachování přehlednosti je zkratky SRN v textu práce užíváno pouze pro státní útvar existující v letech 1949–1990. Sjednocená země je po roce 1990 v práci označována jako Německo (pozn. autorky).

³⁸ Erwachsenenbildung

³⁹ *Arbeitsgemeinschaft der Landesverbände deutscher Volkshochschulen*

⁴⁰ *Deutscher Volkshochschul- Verband*

⁴¹ *Pädagogische Arbeitsstelle des DVV*

⁴² *Deutsches Institut für Erwachsenenbildung (DIE)*

LVŠ aspirovaly na roli centrální veřejné instituce poskytující vzdělávání dospělých, která by zároveň celou tuto rozmanitou oblast zastupovala (Olbrich, 2001, s. 334). Jejich svazy se proto snažily uzavřít spolupráci se společenskými organizacemi (např. církvemi), což ale komplikovala přílišná odlišnost zájmů subjektů. Spolupráci se nakonec podařilo navázat s odbory, reprezentovanými *Německým odborovým svazem*⁴³. Už v roce 1948 byla tato forma spolupráce ustanovena pod názvem *Práce a život*⁴⁴. Cílem této spolupráce bylo postavit vzdělávací práci v rámci dělnického hnutí na demokratické základy. *Práce a život* se v 50. letech stala velmi úspěšnou a došlo k jejímu rozšíření o spolupráci s řadou mezinárodních organizací, např. s UNESCO a Mezinárodní organizací práce⁴⁵ (tamtéž, s. 336–339).

Za účelem nadstranického politického vzdělávání občanů byla v roce 1952 v SRN založena také *Spolková centrála pro službu vlasti*⁴⁶ (od roku 1963 *Spolková centrála pro politické vzdělávání*⁴⁷). Posláním této státem zřízené instituce bylo kromě podpory demokracie a evropanství také vypořádání se s otázkami nacismu. V jednotlivých spolkových zemích byly postupně zřízeny její zemské centrály, právně podřízené příslušným zemským ministerstvům. Úkolem centrál byla především podpora a koordinace politického vzdělávání na zemské úrovni, která obnášela spolupráci s ostatními poskytovateli politického vzdělávání. Centrály zároveň pořádaly vzdělávací akce a vydávaly odborné publikace (Massing, 2015, nestránkováno).

Politické vzdělávání se rozvíjelo také na stranické úrovni. Postupně se soustředilo do stranami založených nadací, např. *Nadace Friedricha Eberta*⁴⁸ strany SPD nebo *Nadace Konrada Adenauera*⁴⁹ *Křesťanskodemokratické unie Německa*⁵⁰ (tamtéž, s. 348).

Oblast politického vzdělávání nebyla jediná, která prošla značnou proměnou. V návaznosti na rychle se proměňující trh přestaly po válce dostačovat kvalifikace získané v počátečním vzdělávání. Potřeba průběžného dalšího profesního rozvoje vedla k rozvoji podnikového vzdělávání (Büchter, 2002, s. 346). Vznikala také řada spolků a tzv. kruhů, které se propagací profesního dalšího vzdělávání věnovaly (tamtéž, s. 347). Podniky si nejprve své zaměstnance školily samy, později začaly velké podniky zakládat vlastní podniková vzdělávací zařízení (tamtéž, s. 349). Od konce 60. let začaly do podoby vzdělávání v podnicích výrazněji zasahovat odbory (Herkner, 2009, nestránkováno).

---

⁴³ *Deutscher Gewerkschaftsbund*

⁴⁴ *Arbeit und Leben*

⁴⁵ *International Labour Organisation (ILO)*

⁴⁶ *Bundeszentrale für Heimatdienst*

⁴⁷ *Bundeszentrale für politische Bildung*

⁴⁸ *Friedrich-Ebert-Stiftung*

⁴⁹ *Konrad-Adenauer-Stiftung*

⁵⁰ *Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU)*

Odbory, jejichž největším a nejvlivnějším reprezentantem byl *Německý odborový svaz*, hrály v SRN v oblasti dalšího vzdělávání důležitou roli. Ještě před tím, než začaly ovlivňovat podobu dalšího profesního vzdělávání v podnicích, rozvinuly propracovaný systém dalšího vzdělávání vlastních členů. Na spolkové úrovni zřídily oddělení pro vzdělávání a školení, které zaštitilo plánování, koncepci a koordinaci profesního vzdělávání a školení všech odborových členů a funkcionářů (Olbrich, 2001, s. 349). Odborové vzdělávání bylo hierarchicky strukturováno. Na nejvyšším stupni se nacházely vzdělávací instituce připravující vrcholné odborové funkcionáře (např. *Akademie práce*), na nižším stupni existovaly odborové školy připravující řadové členy odborů pro vyšší funkce. Místní pobočky odborů pak pořádaly vzdělávací akce přístupné všem členům odborů (tamtéž, s. 350–351).

2.2.7.1.2 Rozvoj dalšího vzdělávání v SRN v 60. letech 20. století

Od 60. let 20. století se vzdělávání dospělých začalo výrazněji formovat do podoby formálně svébytného sektoru spolkového vzdělávacího systému. V roce 1960 vydal *Německý výbor pro otázky výchovy a vzdělávání*⁵¹⁵² stanovisko, ve kterém bylo vzdělávání dospělých postaveno na roveň ostatním částem vzdělávacího systému. Dokument navázal na humanistickou tradici německého vzdělávání dospělých a přišel s požadavky, které měly umožnit jeho další rozvoj (Siebert, 2018, S. 68). Vzdělávání dospělých se mělo stát veřejnou úlohou a získat nárok na státní podporu, aniž by však bylo státem přílišně kontrolováno. V dokumentu také poprvé zazněl požadavek na profesionalizaci vzdělavatelů dospělých prostřednictvím zřízení oboru vzdělávání dospělých na vysokých školách (Heuer, 2017, nestránkováno). Za hlavní přínos dokumentu lze považovat impuls, který dal k přechodu od nahodilého k systematicky a dlouhodobě plánovanému vzdělávání dospělých (Siebert, 2018, s. 68).

V polovině 60. let se institucionalizace a profesionalizace vzdělávání dospělých urychluje i v návaznosti na vývoj na akademické půdě. Na univerzitách v Berlíně a Bochumi byly založeny katedry věnující se vzdělávání dospělých. Koncem 60. let pak již bylo vzdělávání dospělých uznáváno jako nová disciplína věd o výchově a vzdělávání po celé SRN (Siebert, 2018, s. 68). Na vývoj vzdělávání dospělých v 60. letech mělo vliv také reformní studentské hnutí poválečné generace, která se kriticky stavěla k chování a hodnotám generace válečné. Bylo požadováno navrácení vzdělávání dospělých do podoby emancipačně-politického vzdělávání a zaměření se na práci se znevýhodněnými skupinami, jako tomu bylo po válce např. u LVŠ. Požadováno bylo také placené vzdělávací volno pro zaměstnance (tamtéž, s. 70).

---

⁵¹ *Deutscher Ausschuss für das Erziehungs- und Bildungswesen*

⁵² *Německý výbor pro otázky výchovy a vzdělávání* plnil v letech 1955–1965 roli na státu nezávislého poradenského grémia. Na jeho činnost poté navázala Německá vzdělávací rada (Lehmann, 1996, s. 144).

Po poválečné fázi hospodářského růstu nastalo ve druhé polovině 60. let v SRN období recese spojené se zvýšením nezaměstnanosti (Müller, 2004, s. 378). Jedním z prostředků k jejímu překonání byl i *zákon o podpoře práce*⁵³, z roku 1969, v jehož centru stálo profesní další vzdělávání jako základní nástroj k rozvoji trhu práce (Olbrich, 2001, s. 376). Finanční podpora segmentu profesního dalšího vzdělávání se ukázala jako účinný nástroj ke snížení nezaměstnanosti⁵⁴ (Nuissl, 2018, s. 507). Vedla však zároveň ke vzniku řady komerčních vzdělávacích institucí, které se, podobně jako v ČR po roce 1989, lišily ve stupni poskytované kvality vzdělávání. Hlavním důvodem byl tlak na nízkou cenu vzdělávání, který se promítal i do výběru personálu. Jednotlivé spolkové země do tohoto výběru v rámci svých zákonů k dalšímu vzdělávání zpravidla nijak nezasahovaly (Olbrich, 2001, s. 377).

V souvislosti s hospodářskou recesí se v roce 1969 podařilo prosadit také návrh *zákona o odborném vzdělávání*⁵⁵, který vzešel ze strany *Německého odborového svazu* už na konci 50. let. Zákon reguloval oblast profesního vzdělávání – mj. omezil monopol hospodářských komor rozhodovat o její podobě a dal odborům právo spolurozhodovat v otázkách profesního vzdělávání v podnicích (Herckner, 2009, nestránkováno).

2.2.7.1.3 Rozvoj dalšího vzdělávání v SRN v 70.–80. letech 20. století

V 70. letech došlo v SRN v návaznosti na expanzi v oblasti vzdělávání k právnímu ukotvení a uzákonění celé oblasti vzdělávání dospělých. V roce 1970 vydala *Německá vzdělávací rada*⁵⁶ *Strukturní plán pro otázky vzdělávání: Doporučení vzdělávací komise*⁵⁷ (dále jen *Strukturní plán*), ve kterém přijala nové označení pro oblast vzdělávání dospělých – další vzdělávání⁵⁸. Nový název měl zdůraznit, že vzdělávání a učení se po ukončení počátečního vzdělávání je rovněž součástí vzdělávacího systému. Na *Strukturní plán* navázaly spolkové země Dolní Sasko, Hesensko a Sársko vydáním vlastních zákonů k dalšímu vzdělávání, v následujících letech se přidaly i další spolkové země (Siebert, 2018, S. 73). Předmětem zákonů bylo převážně institucionální zajištění oblasti a nastavení podmínek financování segmentu (Olbrich, 2001, s. 371).

---

⁵³ *Arbeitsförderungsgesetz*

⁵⁴ V roce 1998 byla podpora profesního dalšího vzdělávání zakotvena i v novém *zákoně o podpoře práce*, který se stal součástí *sociálního zákoníku*, viz 5.2.3.2 (Nuissl, 2018, s. 507).

⁵⁵ *Berufsbildungsgesetz*

⁵⁶ *Deutscher Bildungsrat*

⁵⁷ *Strukturplan für das Bildungswesen: Empfehlungen der Bildungskommission*

⁵⁸ *Německá vzdělávací rada* fungovala mezi lety 1965–1975 na základě úmluvy mezi spolkem a jeho jednotlivými zeměmi. Její členi byli ustanoveni spolkovou vládou a *Konferencí ministerských předsedů*, složenou z předsedů vlád jednotlivých spolkových zemí. Rada se mj. zabývala plánováním dlouhodobého rozvoje celé oblasti vzdělávání a jejího financování a také sestavováním a vydáváním příslušných doporučení (Olbrich, 2001, s. 360).

V roce 1973 pak *Komise spolku a spolkových zemí pro plánování vzdělávání a podporu výzkumu*⁵⁹ v návaznosti na *Strukturní plán* vydala dokument *Celkový plán vzdělávání*⁶⁰, který zdůraznil pozici dalšího vzdělávání jako čtvrtého vzdělávacího pilíře (Deutscher Bundestag, 1973, s. 12). Plán sice akcentoval roli dalšího vzdělávání ve světě práce, zmiňoval se však i o nezbytnosti podpory celoživotního učení, které mělo podle něj rozvíjet kreativitu jednotlivců a vést k jejich zralosti a nezávislosti (Deutscher Bundestag, 1973, s. 10). Zmínky o celoživotním učení se v SRN objevovaly i v návaznosti na mezinárodní diskuzi o celoživotním vzdělávání a učení⁶¹, především v rámci UNESCO⁶² (Olbrich, 2001, s. 365), za jehož členy byly SRN spolu s NDR v 70. letech přijaty (Siebert, 2018, s. 76).

Rokem 1973 začala také vleklá hospodářská a společenská krize vyvolaná světovou ropnou krizí. Kromě SRN zasáhla i další západní země závislé na průmyslu. V SRN vedla krize k rapidnímu nárůstu nezaměstnanosti, v polovině 80. let se jednalo o rekordních 2,2 milionu nezaměstnaných. Hlavní postiženou skupinou byli nekvalifikovaní dělníci (Müller et al., 2004, s. 429–430). V důsledku krize postupně došlo k posunu orientace průmyslu na moderní mikroelektronické technologie a k rozvoji služeb. Vznikla masivní potřeba rekvalifikací. Navazujícím problémem byla rychlost rozvoje nových technologií. Nově nabyté kvalifikace pracovníků bylo potřeba pravidelně obnovovat, jinak rychle zastarávaly. Prioritou se stala výstavba systému dalšího profesního vzdělávání, který by přispěl ke zvýšení kvalifikační úrovně ve společnosti (Siebert, 2018, S. 67).

Významným legislativním krokem, kterým se řada zemí v SRN v 70. letech snažila podpořit rozvoj dalšího vzdělávání, byly zákony jednotlivých spolkových zemí o *placeném volnu na vzdělávání pro zaměstnance*⁶³ (viz 5.2.4.3). Jednalo se v podstatě o jediný požadavek ze strany zmiňovaného reformního studentského hnutí ze 60. let, který se podařilo prosadit (Siebert, 2018, s. 74). Byl oficiálně ustanoven také *Mezinárodní organizací práce v Úmluvě č. 140 o placeném studijním volnu*⁶⁴ z roku 1974 (ILO, 1974, Preamble). Ve stejném roce přijaly vlastní zákony o placeném volnu na vzdělávání první spolkové země, Brémy a Hamburk (KMK, 2018, s. 9–11). Přestože práva na vzdělávací dovolenou nebylo využíváno dle očekávání, vedlo alespoň k mírnému zvýšení účasti zaměstnanců na dalším vzdělávání. Zájem byl především o politická témata (Siebert, 2018, s. 74).

---

⁵⁹ *Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung*

⁶⁰ *Bildungsgesamtplan*

⁶¹ SRN bylo součástí i dalších mezinárodních organizací, které se zabývaly problematikou vzdělávání a učení se v průběhu celého života, např. *Rady Evropy* nebo *OECD* (Olbrich, 2001, s. 365–366).

⁶² UNESCO už na počátku 60. let ve své zprávě ze světové konference v Montrealu zmiňuje nezbytnost nepřetržitého (sebe)vzdělávání se jako podmínku pro udržení kroku s rychle se měnícím světem práce (UNESCO, 1963, s. 17).

⁶³ *Bildungsurlaubsgesetze*

⁶⁴ *Paid Educational Leave Convention, 1974 (No. 140)*

Výše zmíněné právní ukotvení dalšího vzdělávání dodalo oblasti finanční jistotu a přispělo k její profesionalizaci a institucionalizaci. Zvýšení statusu dalšího vzdělávání nevyhnutelně vedlo k vysokým požadavkům na jeho ekonomickou efektivnost. Vzdělávacím cílem se stala zaměstnatelnost. Tato proměna segmentu je v SRN označována za tzv. realistický obrat (Nuissl, 2018, S. 504).

Spolu s obratem zaměření dalšího vzdělávání se v průběhu 60. a 70. let proměnily i LVŠ. V průběhu 60. let významně narostla délka řady kurzů, výjimkou nebyly kurzy trvající déle než půl roku. Postupně se zvýšil počet profesně orientovaných kurzů (Olbrich, 2001, s. 356). Na významu nabyla i nabídka volnočasových vzdělávacích aktivit, např. zdravotních nebo ekologických (Siebert, 2018, s. 80). Od počátku 70. let začalo *Spolkové ministerstvo pro vzdělávání a vědu*⁶⁵ (dnes *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu*⁶⁶) podporovat organizování vzdělávacích programů, které vedly ke státem uznávaným osvědčením. Stát se snažil do určité míry další vzdělávání zeškolnit a více ho regulovat. V návaznosti na tyto státní tendence začaly LVŠ postupně úžeji spolupracovat s formálním školským systémem a nabízely i vzdělávací programy připravující na získání vyššího stupně vzdělání (Olbrich, 2001, s. 368–369).

K doplnění nebo zvýšení všeobecného a profesního vzdělání sloužila také nově se rozvíjející distanční výuka⁶⁷, kterou poskytovaly např. distanční vzdělávací instituty, akademie a školy (Dieckmann a Zinn, 2017, s. 8). Z důvodu ochrany kvality tohoto poměrně živelně se rozvíjejícího segmentu vydala v roce 1976 spolková vláda *zákon o ochraně distanční výuky*⁶⁸, který zavedl regulaci podmínek poskytování distanční výuky na spolkové úrovni – viz také 5.2.3.6 (tamtéž, s. 155).

V 80. letech další vzdělávání v SRN nadále přizpůsobovalo svou funkci požadavkům trhu práce. S postupnou individualizací dalšího vzdělávání došlo ke snižování odpovědnosti státu a spolkových zemí v této oblasti. Zákony o dalším vzdělávání jako prostředky jeho financování postupně ztrácely na významu, když byla řada z nich novelizována tak, aby byly veřejné výdaje na další vzdělávání omezeny. Tato situace byla příznivá především pro soukromé poskytovatele levného vzdělávání dospělých, což se často projevovalo na jeho kvalitě (Siebert, 2018, s. 77–78).

---

⁶⁵ *Bundesministerium für Bildung und Wissenschaft*

⁶⁶ *Bundesministerium für Bildung und Forschung*

⁶⁷ Fernunterricht

⁶⁸ *Fernunterrichtsschutzgesetz*

2.2.7.2 Lidové vzdělávání v Německé demokratické republice

Na území NDR se už po válce v rámci sovětské okupační zóny začal postupně formovat centrálně řízený systém lidového vzdělávání, který měl podobně jako v poválečném Československu za cíl výchovu a vzdělávání občanů v souladu se socialistickou ideologií. Už v roce 1946 vznikl *Centrální výbor pro kulturní podnikovou práci*⁶⁹, který koordinoval vzdělávací práci LVŠ, *Kulturního svazu a Komory techniky*. Na spolupráci v rámci výboru se mj. podílelo vedení podniků, ředitelé LVŠ nebo odborový svaz (Siebert, 2001, s. 282).

Kulturní svaz navazoval ve své podpoře rozvoje kultury pracujících na činnost *Socialistického kulturního svazu* z doby Výmarské republiky. Sdružoval svazy jednotlivých kulturních odvětví (např. literární svazy) a dalších zájmových skupin (např. svazy filatelistů) a koordinoval jejich kulturně-vzdělávací činnost (Zimmer, 2018, s. 128).

Komora techniky založená v roce 1946 se v rámci své vzdělávací činnosti zaměřovala na předávání poznatků a výměnu zkušeností z oblasti vědecko-technického vývoje a výroby. Pro své členy a zájemce o problematiku pořádala teoreticky i prakticky zaměřené vzdělávací akce (Fischhold, 2011, s. 84).

V návaznosti na kulturně-vzdělávací podnikovou práci začala být od počátku 50. let organizována také tzv. kulturní masová vzdělávací práce. Podobně jako v socialistickém Československu byly i v NDR budovány klubové a kulturní domy, které se věnovaly organizaci volného času obyvatel (Siebert, 2018, s. 65). Měly za úkol zprostředkovávat kulturu všem vrstvám obyvatelstva. Pořádaly se v nich schůze zájmových skupin, přednášky a kulturní akce. Správu nad nimi převzal odborový svaz, jehož úkolem, stejně jako úkolem ROH v socialistickém Československu, bylo především šířit socialistickou výchovu (Siebert, 2001, s. 282–283).

Kromě kulturní masové vzdělávací práce byly v 50. letech ze strany státu propagovány také sport a tělovýchova. Předválečné tělovýchovné spolky ale obnoveny nebyly, protože stát existenci spolků zakázal. V pozdějších letech se podpora státu přesunula k vrcholovému sportu (Krüger, 2013, nestránkováno).

V roce 1954 vznikla také instituce pro popularizaci vědy – *Společnost pro šíření vědeckých poznatků*⁷⁰ – později známá pod jménem *Urania*. Byla organizována regionálně a pořádala přednášky na témata z oblastí filozofie, techniky nebo vojenské politiky, které mj. šířily politickou propagandu (Siebert, 2018, s. 65).

---

⁶⁹ *Zentraler Ausschuss für kulturelle Betriebsarbeit*

⁷⁰ *Gesellschaft zur Verbreitung wissenschaftlicher Kenntnisse*

Všeobecně zaměřené vzdělávání bylo poskytováno na LVŠ, které se v NDR postupně rozrůstaly. Jejich zřizovateli se staly kraje. V návaznosti na poválečnou obnovu hospodářství, kdy se stát zaměřil na profesní vzdělávání, začaly LVŠ úzce spolupracovat s podniky. Kromě možnosti doplnění nebo zvýšení vzdělání začaly nabízet i profesní vzdělávání. To se později stalo obsahem podnikových akademií a podnikových škol, ve které se řada LVŠ přeměnila (Siebert, 2001, s. 276–277). Přednáškovou činnost převzaly postupně od LVŠ např. *Kulturní svaz* nebo *Komora techniky*. LVŠ se tak staly institucemi nabízejícími primárně všeobecně vzdělávací studijní obory pro pracující a zařadily se do školského vzdělávacího systému. Studium na nich vedlo k získání středoškolského vzdělání a připravovalo také na studium na vysokých školách (Siebert, 2001, s. 277).

Aby se pracující mohli vysokoškolského studia snadněji účastnit, byly zavedeny dálková a večerní forma studia. Na rozdíl od Československa však byly tyto formy v NDR z důvodu existence výše zmíněných LVŠ zavedeny pouze pro vysokoškolské studium (Siebert, 2001, s. 287).

Po vysokých školách a univerzitách a LVŠ byly třetím pilířem vzdělávání pracujících podnikové školy a akademie. Podnikové vzdělávání v nich probíhající zahrnovalo tři podoblasti – kvalifikační vzdělávání, školení v nových pracovních postupech a technologiích a kurzy zaměřené na všeobecné vzdělávání (např. technická matematika). Kvalifikační vzdělávání vedlo k získání dílčích podnikových kvalifikací (např. stavební strojník). Všechny tři zmíněné pilíře spolu byly úzce provázány a zajišťovaly pracujícím poměrně plynulou vzdělávací cestu k získání vyššího vzdělání⁷¹ (Siebert, 2001, s. 279).

V roce 1965 byla vydáním *zákona o jednotném socialistickém vzdělávacím systému*⁷² završena integrace lidového vzdělávání do státního vzdělávacího systému (Siebert, 2001, s. 288). Zákon deklaroval dosažení vyššího vzdělání celého národa jako cíl jednotného vzdělávacího systému. Zdůraznil také význam nepřetržitého všestranně zaměřeného vzdělávání se (DDR, 2004, § 1).

Systém lidového vzdělávání v NDR si svou, výše nastíněnou, podobu centrálně koordinovaného a kontrolovaného systému udržel až do 80. let (Siebert, 2018, s. 69). V průběhu 80. let se v NDR v návaznosti na hospodářský pokles i demokratizační procesy v Sovětském svazu výrazně proměnila nálada ve společnosti. Vládnoucí socialistická strana postupně ztrácela podporu. Liberalizace a demokratizace okolních socialistických států

---

⁷¹ V principu tedy bylo možné, aby se např. nevyučený dělník postupem času stal inženýrem. Kromě vzdělávání v rámci podnikových akademií a institutů, kde získal odbornou část kvalifikace, si ovšem musel při práci ještě doplnit školské vzdělání v rámci studia LVŠ a dále využít některou z mimořádných forem studia na vysoké škole (Siebert, 2001, s. 279).

⁷² *Gesetz über das einheitliche sozialistische Bildungssystem*

vyvolala v NDR vlnu útěků občanů na Západ. Situace vyústila ve státní převrat, který vedl také k zásadním změnám v oblasti lidového vzdělávání (Siebert, 2018, s. 77).

2.2.8 Vývoj dalšího vzdělávání ve znovusjednoceném Německu

V roce 1989 došlo v NDR k rozpadu režimu vládnoucí socialistické strany (Müller et al., 2004, 459). V roce 1990 navázalo znovusjednocení Německa (tamtéž, s. 464). Zánik NDR vedl ke zrušení systému lidového vzdělávání v jejích bývalých spolkových zemích. Systém lidového vzdělávání NDR nebyl v západním Německu téměř znám, byl však vzhledem ke svému zatížení socialistickou ideologií a prosovětskou orientací vnímán negativně. Většina institucí lidového vzdělávání na území bývalé NDR (např. kulturní domy nebo podnikové akademie) byla krátce po převratu zrušena. Plošnému zrušení unikly LVŠ, které byly i přes určité odlišnosti integrovány do *Německého svazu lidových vysokých škol* a postupně restrukturalizovány do podoby LVŠ v západních spolkových zemích. Společnost *Urania* byla zachována pouze ve spolkové zemi Sasko-Anhaltsko (Siebert, 2001, s. 299).

2.2.8.1 Proměny v oblasti dalšího vzdělávání ve znovusjednoceném Německu

Během několika málo měsíců bylo lidové vzdělávání v nových spolkových zemích nahrazeno konceptem dalšího vzdělávání. Západní vzdělávací instituce (např. církevní nebo odborové) tu postupně začaly zakládat své pobočky a vznikla zde také řada čistě komerčních vzdělávacích zařízení (Siebert, 2018, s. 83). Na obyvatele nových spolkových zemí bylo nahlíženo jako na klienty, které je nutno vzdělat, aby se vyrovnali obyvatelům starých spolkových zemí. Jejich dosavadní znalosti a kvalifikace byly znehodnoceny. Obyvatelé nových spolkových zemí byli však většinou k dalšímu vzdělávání motivováni. Slibovali si od něj lepší začlenění se na pracovní trh nově vzniklého státu a rychlejší vyrovnání se starým spolkovým zemím (Siebert, 2001, s. 299). Jejich poměrně vysoké zapojení do dalšího vzdělávání dokládají i výsledky spolkového šetření účasti na dalším vzdělávání z roku 1991⁷³. Dalšího vzdělávání se podle ní v uplynulém roce zúčastnilo 38 % osob, tedy o dvě procenta více, než kolik obyvatel se zúčastnilo ve starých spolkových zemích (BMBF, 2019c, s. 14–15). Rozvoj vzdělávacích institucí velkých společenských organizací (církev, odbory, strany ad.), státu a podniků, který byl nastíněn v kapitole o vývoji SRN, nadále pokračoval i po převratu. Výraznější proměnou činnosti prošla *Spolková centrála pro politické vzdělávání*. Nově se její pozornost zaměřila také na podporu přechodu nových spolkových zemí k demokracii (LPB,

---

⁷³ Šetření bylo provedeno v rámci *Systému evidence dalšího vzdělávání*, pravidelného německého monitorování oblasti dalšího vzdělávání (viz 4.1).

1997, nestránkováno). Za tímto účelem v nich také byly zřízeny zemské pobočky *Spolkové centrály* (Massing, 2015, nestránkováno).

Kromě vzdělávacích zařízení a institucí se vzdělávací aktivity rozvíjely také v zájmových skupinách a spolcích, zaměřujících se na témata jako např. ekologie. Na významu postupně nabývá další vzdělávání na univerzitách, které nabízejí programy pro dospělé zaměřené především na vědecké a všeobecné vzdělávání (Siebert, 2018, s. 80–82).

2.2.8.2 Vliv mezinárodních organizací na vývoj dalšího vzdělávání ve znovusjednoceném Německu

Oblast dalšího vzdělávání byla po znovusjednocení Německa kromě vnitrostátních proměn a odborných diskuzí (např. na téma kvality vzdělávací práce) ovlivněna především zrychlující se globalizací. Do mezinárodní debaty o vzdělávání dospělých se kromě OECD nebo UNESCO začíná nyní výrazněji zapojovat také EU, jejímž zakládajícím členem Německo bylo⁷⁴ (Olbrich, 2001, s. 386).

V roce 1995 vydává *Evropská komise Bílou knihu o vzdělávání a odborné přípravě*⁷⁵, dokument sloužící jako podklad pro debatu k *Evropskému roku celoživotního učení*, kterým EU vyhlásila rok 1996 (Commission of the European Communities, 1995, s. 1). V Německu, podobně jako např. ve Švýcarsku, byly u této příležitosti na podporu rozšíření konceptu celoživotního učení mezi obyvatele uspořádány tzv. festivaly učení⁷⁶, série vzdělávacích akcí, které měly charakter lidových festivalů (Olbrich, 2001, s. 367). Stejně jako ČR se také Německo zapojilo do celoevropských vzdělávacích projektů EU *Leonardo* a *Socrates*, které byly s *Bílou knihou o vzdělávání a odborné přípravě* přímo provázány (tamtéž, s. 386). Zapojení EU do podoby a také financování dalšího vzdělávání bude blíže představeno v následujících kapitolách.

2.3 Komparace institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Nastíněný průběh procesu institucionalizace dalšího vzdělávání v ČR a v Německu ukazuje, že se vývoj této oblasti v obou zemích do určité míry vzájemně podobal. Vzhledem ke geografické blízkosti zemí a řadě podobností v jejich historickém a společensko-politickém vývoji se nejedná o překvapivou skutečnost.

---

⁷⁴ EU vznikla v roce 1993 transformací *Evropského společenství uhlí a oceli* založeného roku 1951. Západní SRN byla zakládajícím členem tohoto společenství (BPB, 2013, nestránkováno).

⁷⁵ *White Paper on Education and Training*

⁷⁶ *Lernfeste*

2.3.1 Klíčové aspekty institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Výraznější rozvoj osvěty v českých zemích a lidového vzdělávání v německých zemích byl spjat s obdobím osvícenského absolutismu⁷⁷. Ten byl impulzem k postupné modernizaci a na ni navazující industrializaci obou území a také k transformaci absolutistických režimů na konstituční monarchie, která vedla k posílení občanských práv obyvatelstva. Zmíněné proměny umožnily na obou územích rozvoj činnosti vzdělávacích spolků – v německých zemích se začala rozvíjet už ve druhé polovině 18. století, v českých zemích v 19. století, zejména v jeho druhé půli. Spolky zakládány měšťany, sloužící k osvětě (lidovému vzdělávání) nižších vrstev, byly postupně na obou územích doplňovány svépomocnými vzdělávacími spolky a institucemi.

Přes odlišné společensko-politické tendence českých a německých zemí⁷⁸ lze v počátečních fázích vývoje osvěty (lidového vzdělávání) najít řadu paralel. V souvislosti se spolky může být příkladem rozvoj literárních společností jako jedné z prvních vzdělávacích spolků nebo zákaz spolků s politickou tematikou před rokem 1848. Podobnosti lze spatřovat např. také ve vývoji vzdělávání dělnické třídy. Naopak odlišný byl např. vliv univerzitní extenze – v německých zemích se od konceptu univerzity distancovaly.

Po první světové válce se představitelé obou komparovaných států snažili legislativně deklarovanou podporou lidovému vzdělávání (lidového vzdělávání) přispět k rozvoji demokracie ve společnosti. Jak je patrné z dalšího vývoje oblasti, bylo toto krátké poválečné období velmi významné. Mezi klíčové instituce, které vznikaly, případně se dále rozvíjely, patřily především LVŠ (Výmarská republika) a vyšší školy lidové (Československo) a dále také instituce zaměřené na vzdělávání dělnického hnutí.

Významné odlišnosti ve vývoji dalšího vzdělávání nastaly po 2. světové válce, kdy se na území dnešního Německa a ČR konstituovaly hned tři vzdělávací systémy. Vývoj lidového vzdělávání (NDR) a vývoj výchovy a vzdělávání dospělých (ČSSR) si byly, vzhledem k politickému uspořádání obou zemí, vzájemně velmi podobné a výrazně odlišné od vývoje oblasti v SRN. V těchto státech centrálně řízených vzdělávacích systémech se téměř analogicky rozvíjely např. instituce podnikového vzdělávání, instituce sloužící k masové kulturní práci koordinované odbory nebo instituce k šíření marxisticko-leninské ideologie prostřednictvím

---

⁷⁷ Pro tento způsob vlády byly příznačné státní reformy vedoucí ke zvýšení životní úrovně obyvatelstva při současném zachování politické a společenské moci státu, šlechty a duchovenstva (Müller et al., 2004, s. 105).

⁷⁸ V českých zemích to byl proud národního obrození a snaha jeho představitelů o emancipaci českého národa a posílení jeho pozice v rámci habsburské monarchie. V německých zemích naopak postupně sílila snaha sjednotit roztržité německé území do jednotného státního celku.

popularizace vědy. Systémy měly i svá specifika, v NDR došlo např. k transformaci LVŠ na instituci pro školské vzdělávání pracujících. V ČSSR bylo školské vzdělávání pracujících úlohou primárně stávajících školských zařízení, pouze obohacených o mimořádné formy studia. Vyšší školy lidové se za socialismu dále nerozvíjely, později však byly zakládány lidové akademie a univerzity, které na jejich činnost do určité míry navázaly.

V SRN naopak navázalo vzdělávání dospělých na situaci v období Výmarské republiky a rozvíjelo se do podoby pluralitního systému. Oproti NDR a ČSSR se v SRN rozvíjely zpravidla nestátní vzdělávací instituce – ať už vázané na jednotlivé společenské organizace a jejich cíle (př. církevní nebo politické instituce), sloužící zájmům široké veřejnosti (př. LVŠ, *Práce a život*) nebo instituce komerční. Stát, podobně jako v NDR a ČSSR, postupně nastavil právní rámec vzdělávání dospělých. Na rozdíl od obou zmíněných států ale dále do oblasti výrazněji nezasahoval, s výjimkou především segmentu profesního dalšího vzdělávání (blíže o roli státu níže). Společný byl všem třem zmíněným zemím vliv UNESCO, který přispěl k pojmání oblasti lidového vzdělávání (potažmo jeho ekvivalentů) jako nezbytné celoživotní součásti života.

Po pádu socialistických režimů v ČSSR a NDR došlo k rozpadu jednotného systému výchovy a vzdělávání dospělých (lidového vzdělávání). Na obou územích došlo k odstátnění segmentu a k jeho určitému ztržnění, kterým vzdělávání dospělých v SRN prošlo už na přelomu 70.–80. let. Nová území se začlenila do mezinárodních organizací, které vývoj dalšího vzdělávání významně ovlivňují i v současnosti, především do EU a OECD.

2.3.2 Role státu v procesu institucionalizace dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Východiskem pro následující kapitoly je pochopení role, kterou stát v českých a německých zemích v procesu institucionalizace dalšího vzdělávání hrál, případně hraje. Zapojení státu lze v komparovaných zemích zaznamenat primárně ve třech oblastech dalšího vzdělávání (a jeho dobových ekvivalentů)⁷⁹:

- První, tradiční oblastí je občanská (případně politická) výchova a vzdělávání dospělých⁸⁰. Její cíle se v čase proměňovaly v závislosti na cílech státu. V době osvícenství nebo v období autokratických režimů byla cílem loajalita občanů, případně přímo jejich ideologická indoktrinace. V dobách, kdy se země rozvíjely demokraticky (např.

---

⁷⁹ Níže nastíněné tendence se nutně nevztahují pouze na obě komparované země. Autorčinou ambicí zde nicméně není širší zobecnění, vychází pouze z role, kterou stát sehrál v komparovaných zemích.

⁸⁰ V textu je k ní odkazováno také např. jako k osvětovému působení na občany (Habsburská monarchie), k občanské výchově (Československo za první republiky), k politické výchově (ČSSR), případně na území Německa jako k politickému vzdělávání (pozn. autorky).

Československo za první republiky nebo SRN po 2. světové válce), byl předmětem výchovy a vzdělávání občanů především rozvoj jejich demokratického myšlení a jednání. Jako příklad lze uvést československé kurzy občanské výchovy za první republiky nebo činnost *Spolkové centrály pro politické vzdělávání* v SRN.

- Druhou oblastí je další odborné vzdělávání pracovníků⁸¹. Komparované státy se o jeho podobu začaly výrazněji zajímat po 2. světové válce, především v návaznosti na zrychlující se vývoj na trhu práce v důsledku technologického rozvoje, který vedl k nezbytnosti průběžně si doplňovat a obnovovat kvalifikaci. Státy se postupně snažily tento segment dalšího vzdělávání regulovat, odlišný byl ale jejich přístup. V SRN byla důležitost oblasti zdůrazněna ve strategických dokumentech a pro oblast byl nastaven legislativní rámec. Další kroky byly nechány na podnicích, soukromých vzdělávacích institucích, LVŠ a dalších zařízeních. V NDR a ČSSR vznikl naopak propracovaný systém podnikového vzdělávání, postupem času výhradně zaměřený na poskytování dalšího odborného vzdělávání. Po rozpadu socialistických režimů obou zmíněných zemí se rozpadl i tento jednotný systém podnikového vzdělávání.
- Třetí oblastí, ve které lze pozorovat zapojení státu, je školské vzdělávání dospělých. Pro stát je tato oblast významným prostředkem ke zvyšování vzdělanostní úrovně obyvatel, slouží totiž zpravidla k doplnění si základního vzdělání a k získání vyššího stupně vzdělání. Větší zapojení státu v této oblasti je v komparovaných zemích patrné po 2. světové válce, kdy se v Československu, NDR i SRN postupně prosazovaly (případně byly zaváděny) nové formy studia, které měly především umožnit studium pracujícím. Šlo např. o studium distanční, dálkové nebo večerní.

Působení státu ve výše zmíněných oblastech (včetně jejich legislativního ukotvení a financování) sehrávalo a sehrává ve vývoji dalšího vzdělávání zásadní roli. Tématu se dále podrobněji věnují především kapitoly 5 a 6. V rámci poslední uvedené oblasti státního působení – vzdělávání dospělých na školách – se následující text primárně věnuje neformálnímu vzdělávání dospělé populace napojenému na formální školský systém.

---

⁸¹ V textu je k němu odkazováno nejčastěji jako k dalšímu profesnímu vzdělávání (ČR) a profesnímu dalšímu vzdělávání (Německo) – pozn. autorky.

3 Terminologické ukotvení dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Další vzdělávání je pojmem často skloňovaným na strategické úrovni i ve vzdělávací praxi. Bývá ho zpravidla užíváno paralelně s vývojově starším pojmem vzdělávání dospělých. Beneš uvádí, že pojem vzdělávání dospělých byl pojmem další vzdělávání částečně nahrazen v souvislosti se změnou pojetí vzdělávání dospělých od naplňování vzdělávacích potřeb k nezbytné podmínce pro adaptaci jedinců na zvyšující se nároky trhu práce. V demokraticky se rozvíjejících zemích k této změně pojetí vzdělávání dospělých došlo v 70. letech 20. století (Beneš, 2014, s. 28), jak je možné pozorovat na příkladu zmiňované SRN (viz 2.2.7.1.3). V ČR pak k této proměně postupně došlo po převratu v roce 1989 (Palán, 2007, s. 26–27).

Zásadní vliv v nastíněném terminologickém obratu sehrály mezinárodní instituce (zpočátku především UNESCO a OECD, později i EU) a proměňující se názvosloví jejich strategických dokumentů (Pavlík, Chaloupka a Kohout, 1997, s. 35–36). S rozvojem konceptů celoživotního vzdělávání a později celoživotního učení se stále častěji vyskytuje pojem další vzdělávání, a to převážně, jak už bylo nastíněno výše, v návaznosti na vzdělávání spojené s prací⁸². Patrné je to např. v dokumentu *Evropské komise Memorandum o celoživotním učení* z roku 2000 (Commission of the European Communities, 2000, s. 22).

Kapitola nejdříve zmiňuje návaznost pojmu další vzdělávání na koncept celoživotního učení. Definuje klíčové pojmy tohoto konceptu, kterých je užíváno při vymezení dalšího vzdělávání a jejichž pochopení je proto zásadní. Následně seznamuje s pojetími dalšího vzdělávání v ČR a v Německu a s přístupy k jeho rozdělení. Všimá si, jak k vymezení oblasti přistupuje legislativa a národní strategické dokumenty. Zmiňuje také vztah dalšího vzdělávání k pojmu vzdělávání dospělých.

3.1 Další vzdělávání v kontextu celoživotního učení v České republice a v Německu

Další vzdělávání je nedílnou součástí konceptu celoživotního učení. Ten „... chápe veškeré učení jako nepřerušenu kontinuitu “od kolébky do hrobu”.“ (Evropská komise, 2001, s. 6) Podle konceptu probíhá proces učení „... na všech úrovních: od vzdělávání v raném věku a ve školách až po vysokoškolské vzdělávání, odborné vzdělávání a přípravu a vzdělávání dospělých.“ (MŠMT, 2010, s. 6) Prosazování konceptu celoživotního učení v Evropě na počátku nového milénia výrazně iniciovala *Evropská komise* v dokumentu *Memorandum*

---

⁸² V mezinárodních dokumentech se s pojmem další vzdělávání lze setkat jako s překladem anglických pojmů *further (continuing) education (training)*, případně *further (continuing) education and training*, viz např. zmiňované *Memorandum o celoživotním učení* (Evropská komise, 2001, s. 12 a 22; Commission of the European Communities, 2000, s. 12 a 22).

o celoživotním učení (Evropská komise, 2001, s. 2). ČR i Německo požadavek posunu k celoživotního učení reflektovaly ve svých národních strategických dokumentech – Německo především ve *Strategii pro celoživotní učení v SRN*⁸³ z roku 2004 (BLK, 2004) a ČR v *Bílé knize* (MŠMT, 2001) a později především ve *Strategii celoživotního učení ČR* z roku 2007 (MŠMT, 2007).

Koncept celoživotního učení rozlišuje tři formy učení (vzdělávání), s nimiž pak často operují jak definice dalšího vzdělávání, tak mezinárodní šetření účasti na dalším vzdělávání. Jedná se o formální, neformální a informální učení (Evropská komise, 2001, s. 6–7). Současné dokumenty o vzdělávání v ČR i v Německu využívají spíše označení formální a neformální vzdělávání a informální učení⁸⁴ (např. ve *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* nebo v souhrnné zprávě *Vzdělávání v Německu 2020*). Je tak lépe reflektováno, že zatímco při formálním a neformálním vzdělávání hraje významnou roli v procesu učení se vzdělavatel nebo lektor, informální učení bývá zpravidla výhradně aktivitou samotného učícího se jedince, která není institucionálně koordinována (MŠMT, 2007, s. 9–10).

Národní dokumenty o vzdělávání v ČR a v Německu definují zmíněné tři formy učení (vzdělávání) zpravidla velmi podobně. Níže zmíněná vymezení vycházejí z aktuální *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* a z německé nejnovější souhrnné zprávy *Vzdělávání v Německu 2020*⁸⁵, vydané za podpory *Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu a Stálé konference ministrů pro kulturu zemí Spolkové republiky Německo* (dále jen *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání*)⁸⁶.

Formální a neformální vzdělávání jsou na rozdíl od informálního učení chápána jako organizované a zpravidla systematické a institucionálně koordinované formy vzdělávání (MŠMT, 2020, s. 10–12). Formální vzdělávání probíhá „... zejména ve školách a jeho prostřednictvím lze dosáhnout stupňů vzdělání ...“ (tamtéž, s. 6). Obdobně je zpravidla chápáno i v Německu. Podle zprávy *Vzdělávání v Německu 2020* „... se koná ve vzdělávacích institucích a zařízeních odborného výcviku a vedou ke [státem] uznávaným závěrečným osvědčením.“ (DIPF, 2020, s. VII, přeložila autorka) Pojem závěrečné osvědčení je zde použito ve smyslu osvědčení, které účastník vzdělávání získá při složení závěrečných zkoušek

---

⁸³ *Strategie für Lebenslanges Lernen in der Bundesrepublik Deutschland*

⁸⁴ Pojmů formální a neformální vzdělávání a informální učení bývá někdy užíváno i v souvislosti s pojmem všeživotní učení, který poukazuje na skutečnost, že se jednotlivé formy učení v průběhu života prolínají a doplňují (Evropská komise, 2001, s. 6–7).

⁸⁵ *Vzdělávání v Německu 2020* je souhrnnou zprávou mapující každé dva roky fungování všech oblastí německého vzdělávacího systému a výzvy, kterým tyto oblasti čelí (DIPF, 2018, nestránkováno).

⁸⁶ *Die Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland (Kultusministerkonferenz)* – viz 5.2.

v rámci školského vzdělávacího systému a které zpravidla vede k získání stupně vzdělání (tamtéž).

Neformální vzdělávání probíhá často ve vzdělávacích institucích a dalších organizacích, v zařízeních zaměstnavatelů nebo i na školách např. v rámci zájmového vzdělávání (MŠMT, 2020, s. 12). Je „... zaměřeno na rozvoj znalostí, dovedností a schopností ...“ (tamtéž), nevede ale samo o sobě k získání stupně vzdělání. Nezbytným předpokladem je záštita odborným pracovníkem ve vzdělávání (tamtéž). Zpráva *Vzdělávání v Německu 2020* vymezuje neformální vzdělávání oproti formálnímu jako takové, které „... se koná ve státních a státem uznávaných vzdělávacích institucích a zařízeních odborného výcviku i mimo ně (...). Nevede k získání [státem] uznávaného závěrečného osvědčení.“ (DIPF, 2020, s. VIII, přeložila autorka)

Veškeré nestrukturované učení se každodenními životními situacemi či prostřednictvím sebevzdělávání, kdy lze obtížně ověřit získané znalosti a dovednosti, je pak označováno jako informální učení (MŠMT, 2020, s. 11). Informální učení může probíhat i implicitně, tedy učící se si nemusí být vědom, že si v daný moment rozšiřuje své vědomosti a získává nové kompetence (DIPF, 2020, s. VIII).

3.2. Terminologické ukotvení dalšího vzdělávání v České republice

Pojem další vzdělávání je v ČR ze strany legislativy, strategických dokumentů a odborné literatury chápán různě. Shoda zpravidla panuje v tom, že bývá vymezováno oproti počátečnímu (iniciálnímu)⁸⁷ vzdělávání. V zákoně č. 179/2006 Sb., *o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů* je další vzdělávání vymezeno velmi vágně jako „... vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláváním ...“ (ČR, 2006, § 2). Další vzdělávání se tedy týká takových vzdělávacích aktivit, které probíhají „... po dosažení určitého stupně vzdělání, resp. po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce.“ (MŠMT, 2007, s. 9) *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* chápe další vzdělávání v souladu se zákonným vymezením (MŠMT, 2020, s. 10). Dále ho vymezuje jako „... způsob, jak se v průběhu života vyrovnávat se změnami, a to jak společenskými, tak ekonomickými a environmentálními.“ (MŠMT, 2020, s. 39) Předchozí *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*, na kterou nová strategie navazuje, zahrnuje do dalšího vzdělávání celou dospělou populaci, tedy i seniory (MŠMT, 2014, s. 23).

Na základě výše zmíněného poměrně obecného vymezení lze usuzovat, že oblast dalšího vzdělávání zahrnuje všechny formy celoživotního učení. V české odborné literatuře nalezneme

---

⁸⁷ Do počátečního vzdělávání zahrnujeme vzdělávání v rámci školského vzdělávacího systému, které se váže s povinnou školní docházkou a může být ukončeno kdykoli po jejím splnění (MŠMT, 2007, s. 8–9).

řadu definic, které pojímají další vzdělávání takto široce. Např. Pavlík, Chaloupka a Kohout vymezují další vzdělávání „... jako komplexní systém institucionálně organizovaných a individuálních vzdělávacích aktivit, které nahrazují, doplňují, inovují nebo jinak obohacují počáteční vzdělávání dospělých osob a které rozvíjejí znalosti a dovednosti, hodnotové postoje, zájmy i jiné osobní a sociální kvality, potřebné pro plnohodnotnou práci i mimopracovní život.“ (Pavlík, Chaloupka a Kohout, 1997, s. 4) Podobně širokou definici nabízí i Vyhnánková, podle které další vzdělávání „... probíhá v různých institucích či informálně poté, co skončilo počáteční vzdělávání.“ (Vyhnánková, 2007, s. 10)

Při pozornějším pohledu do strategických dokumentů o vzdělávání si ale lze všimnout opačného trendu, tedy úzkého vymezení dalšího vzdělávání. Např. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* rozlišovala mezi dalším vzděláváním a vzděláváním dospělých ve formálním školském systému ve smyslu druhé vzdělávací šance⁸⁸ (MŠMT, 2014, s. 23–24). Starší strategický dokument *Bílá kniha* používá v souvislosti se vzděláváním dospělých osob ve školském systému také pojmu vzdělávání dospělých, přestože operuje i s pojmem další vzdělávání. Toho však užívá v jiných kontextech, např. v souvislosti s dalším vzděláváním profesní skupiny pedagogických pracovníků (MŠMT, 2001, s. 43–45) nebo s programy celoživotního učení, které nabízejí vysoké školy (tamtéž, s. 73). Také strategický dokument *Rámec rozvoje vysokého školství do roku 2020* rozlišuje vzdělávání dospělých ve formálním školském systému od dalšího vzdělávání (MŠMT, 2015, s. 56–57). V neposlední řadě ani v rámci projektu MŠMT a *Národního ústavu pro vzdělávání* z roku 2014 s názvem *Koncept – Koncepce dalšího vzdělávání* (dále jen *Koncept*) není školské vzdělávání dospělých do dalšího vzdělávání zahrnuto. Další vzdělávání je zde definováno jako „... neformální vzdělávání dospělých po prvním vstupu na trh práce ...“ (NÚV, 2014, s. 5). Jak je tedy patrné z výše uvedeného, do dalšího vzdělávání zpravidla nebývá v českých dokumentech o vzdělávání formální vzdělávání dospělých zahrnuto.

Obtížnější je pak vymezení vztahu mezi dalším vzděláváním a informálním učením. Výsledky informálního učení bývají spolu s výsledky neformálního učení zmiňovány v návaznosti na systém uznávání výsledků dalšího vzdělávání (např. NUOV, 2007, s. 6). Strategické dokumenty o vzdělávání však informální učení do dalšího vzdělávání explicitně nezahrnují a informální učení zmiňují spíše v souvislosti s konceptem celoživotního učení (např. MŠMT, 2001, s. 31 nebo MŠMT, 2020, s. 38).

---

⁸⁸ Druhou vzdělávací šancí je míněna příležitost k doplnění si vzdělání ve formálním školském systému, především v sekundárním a terciárním vzdělávání (MŠMT, 2001, s. 79).

3.2.1 Vztah dalšího vzdělávání ke vzdělávání dospělých

Kromě širě vymezení dalšího vzdělávání je klíčová také otázka jeho vztahu k pojmu vzdělávání dospělých. Beneš poukazuje na to, že pojmy další vzdělávání a vzdělávání dospělých se dnes často používají jako rovnocenné, avšak každý z nich je vnímán jako označení pro jinou oblast. Zatímco další vzdělávání je často užíváno v souvislosti s dalším odborným vzděláváním, vzdělávání dospělých poukazuje spíše na vzdělávání všeobecné, kulturní a zájmové (2014, s. 28). Tuto tendenci lze pozorovat např. i v níže zmiňovaném Německu (viz 3.3.1).

Rozdíl mezi pojmy vzdělávání dospělých a další vzdělávání lze však vnímat i z perspektivy jejich zaměření. Pojem vzdělávání dospělých v sobě přímo obsahuje svou cílovou skupinu, a naznačuje tak odlišné přístupy ve vzdělávání podle fází života jeho účastníků. Na základě této perspektivy lze vzdělávání dospělých dělit na výchovu a vzdělávání dětí a mládeže a vzdělávání dospělých (Vyhnánková, 2007, s. 9). Někteří autoři navíc vyčleňují i vzdělávání seniorů, přičemž poukazují na nutnost odlišného přístupu k této cílové skupině oproti přístupu k dospělým v produktivním věku (např. Špatenková a Smékalová, 2015, s. 18 nebo Šerák, 2009, s. 183). Pojem další vzdělávání pak spíše poukazuje na již zmíněnou skutečnost, že po absolvování počátečního vzdělávání v rámci formálního školského systému, které vede k získání určitého vzdělávacího stupně a tvoří základ našeho vzdělání, proces vzdělávání se nekončí (MŠMT, 2007, s. 8–9).

3.2.2 Rozdělení dalšího vzdělávání

Podle *Strategie celoživotního učení ČR* z roku 2007, může být zaměřením dalšího vzdělávání „... různorodé spektrum vědomostí, dovedností a kompetencí důležitých pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě.“⁸⁹ (MŠMT, 2007, s. 9) *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* se rozdělení dalšího vzdělávání přímo nevěnuje, v souvislosti s dalším vzděláváním (vzděláváním dospělých) zde ale najdeme zmínku o neprofesním vzdělávání, které rozvíjí občanské kompetence a také funkční gramotnost (MŠMT, 2020, s. 39) i přímo o vzdělávání občanském (tamtéž, s. 38). Předchozí *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* do dalšího vzdělávání zahrnuje vzdělávání profesní, zájmové, občanské a rekvalifikace, blíže se ale oblastem nevěnuje (MŠMT, 2014, s. 23).

*Národní ústav pro vzdělávání*⁹⁰ (dále jen NÚV) rozděluje další vzdělávání na:

- další profesní;

---

⁸⁹ Důrazu na využitelnost kompetencí pro zmíněné tři oblasti života si lze povšimnout také v současné *Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2030+* (MŠMT, 2020a, s. 26).

⁹⁰ NÚV je od roku 2020 sloučen pod *Národním pedagogickým institutem* (NPI ČR, 2020, nestránkováno).

- zájmové;
- občanské (Kaplan, 2011–2020, nestránkováno).

V souvislosti s mezinárodními šetřeními účasti na dalším vzdělávání pronikají do české terminologie také další způsoby rozdělení dalšího vzdělávání. Např. šetření *Adult Education Survey* v ČR využívá rozdělení dalšího vzdělávání na pracovně a mimopracovně orientované – viz 4.1 (ČSÚ, 2018, s. 49).

3.2.2.1 Další profesní vzdělávání

Výrazný vliv na podobu a také terminologii dalšího profesního vzdělávání u nás mají mezinárodní organizace (především EU) a jejich dokumenty. Kromě pojmu další profesní vzdělávání se tak lze u nás setkat také např. s pojmy další odborná příprava nebo další vzdělávání a příprava (Evropská komise, 2001, s. 10–11) nebo (další) vzdělávání a odborná příprava dospělých (Eurydice, 2019c, nestránkováno).

NÚV chápe další profesní vzdělávání jako vzdělávání probíhající zpravidla po ukončení počátečního vzdělávání, „... které se přímo vztahuje k pracovnímu zařazení (k získání nebo udržení si pracovní pozice) nebo k profesní přípravě na něj ...“ (Kaplan, 2011–2020, nestránkováno).

Bílá kniha rozděluje další profesní vzdělávání na:

- povinné (normativní) vzdělávání;
- nepovinné vzdělávání, které dále člení na kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání (MŠMT, 2001, s. 79).

Podobně rozděluje další vzdělávání např. i NÚV (Kaplan, 2011–2020, nestránkováno).

3.2.2.1.1 Normativní vzdělávání

Normativní vzdělávání je vzděláváním nařízeným určitou právní normou. Jeho absolvování „... je předpokladem pro výkon určitých odborných činností (např. specifické elektrotechnické činnosti (...), ale také specifické lékařské činnosti).“ (MŠMT, 2001, s. 83) Normativní vzdělávání tak tvoří nezbytnou podmínku nejen k provozování řady živností, ale také ke splnění kvalifikačních požadavků vztahujících se k výkonu jednotlivých povolání, např. pracovníka v sociálních službách nebo pedagogického pracovníka (Dvořáková a Šerák, 2016, s. 111–112).

Kromě povinného vzdělávání navázaného na výkon odborných činností nebo povolání patří do normativního vzdělávání především školení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (Dvořáková a Šerák, 2016, s. 111–112). Je povinné pro všechny zaměstnance vždy při

nástupu do zaměstnání, při změně pracovního zařazení zaměstnance nebo druhu jeho práce nebo pokud je zavedena nová technologie, jsou změněny technologické a pracovní postupy nebo výrobní a pracovní prostředky. Dále se jedná o všechny případy, „... které mají nebo mohou mít podstatný vliv na bezpečnost a ochranu zdraví při práci.“ (ČR, 2006, § 103)

3.2.2.1.2 Kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání

Kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání není v ČR na úrovni legislativy ani strategických dokumentů jednoznačně vymezeno. Zákon č. 435/2004 Sb., *o zaměstnanosti*, vychází ze širokého pojetí pojmu rekvalifikace a mezi kvalifikačním a rekvalifikačním vzděláváním nerozlišuje. Rekvalifikaci chápe jako „... získání nové kvalifikace⁹¹ a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci (...) považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala.“ (ČR, 2004c, nestránkováno)

NÚV naopak rozlišuje rekvalifikaci od tzv. zvyšování kvalifikace. Rekvalifikací rozumí nabytí nové kvalifikace. Zvyšování kvalifikace pak NÚV chápe jako vzdělávací proces, při kterém dochází k rozšíření, prohloubení, doplnění, popřípadě obnovení stávající kvalifikace (Kaplan, 2011–2020, nestránkováno). Jiné vymezení zvyšování kvalifikace ale najdeme v zákoně č. 262/2006 Sb., *zákoníku práce* (viz níže).

Zákon č. 262/2006 Sb., *zákoník práce* (dále jen *zákoník práce*) rozlišuje v rámci odborného rozvoje zaměstnanců v organizacích v souvislosti s kvalifikacemi tyto oblasti:

- zaškolení a zaučení;
- odborná praxe absolventů škol;
- prohlubování kvalifikace;
- zvyšování kvalifikace (ČR, 2006b, § 227).

Zaškolení a zaučení zmiňuje *zákoník práce* v souvislosti s adaptací zaměstnanců na nový druh práce nebo na nové pracoviště, tyto pojmy však nejsou v zákoníku nijak definovány (ČR, 2006b, § 228). Jejich možné vymezení nabízí např. Palán a Langer, kteří považují zaškolení a zaučení za vzdělávání tvořící možnou součást adaptace pracovníků v organizacích. Zaškolení vnímají jako přípravu pracovníků k výkonu technologicky ne příliš náročných povolání, která vyžadují především znalosti pracovních postupů a využívání jednoduchých nástrojů či pomůcek. Zaučením pak rozumí přípravu absolventů odborného vzdělávání

---

⁹¹ Pojem kvalifikace sice samotný *zákon o zaměstnanosti* nedefinuje, lze nicméně vyjít např. ze *zákona č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace*, který odbornou kvalifikací rozumí „... způsobilost fyzické osoby k výkonu regulované činnosti ...“ (ČR, 2004c, § 3).

a přípravy či nekvalifikovaných pracovníků, převážně v dělnických profesích, na výkon určité pracovní činnosti (Palán, Langer, 2008, s. 97).

Odbornou praxí absolventů škol *zákoník práce* rozumí odborný rozvoj, který zabezpečuje zaměstnavatel při nástupu do zaměstnání „... absolventům středních škol, konzervatoří, vyšších odborných škol a vysokých škol ...“ (ČR, 2006b, § 229). Vede k „... získání praktických zkušeností a dovedností potřebných pro výkon práce ...“ (ČR, 2006b, § 229). Doba odborné praxe je považována za výkon práce (tamtéž).

Prohlubováním kvalifikace se podle *zákoníku práce* „... rozumí její průběžné doplňování, kterým se nemění její podstata a které umožňuje zaměstnanci výkon sjednané práce; za prohlubování kvalifikace se považuje též její udržování a obnovování.“ (ČR, 2006b, § 230) Zvýšením kvalifikace se pak „... rozumí změna hodnoty kvalifikace; (...) též její získání nebo rozšíření.“ (ČR, 2006b, § 231) Zatímco prohlubování kvalifikace je tedy nezbytné k tomu, aby pracovník mohl vykonávat sjednanou práci co nejlépe, zvyšování kvalifikace je spojené se získáním nové kvalifikace nebo „... zdokonalováním kvalifikace nad rozsah a obsah práce, kterou pracovník dosud vykonává ...“ (Palán, Langer, 2008, s. 96–97). Zvyšování kvalifikace tak může být přípravou ke změně pracovní pozice. *Zákoník práce* naznačuje navázání zvyšování kvalifikace výhradně na získání vyššího stupně vzdělání formulací „[z]vyšováním kvalifikace je studium, vzdělávání, školení, nebo jiná forma přípravy k dosažení vyššího stupně vzdělání, jestliže jsou v souladu s potřebou zaměstnavatele.“ (ČR, 2006b, § 231) Zde je možné pozorovat nejednotnost zákonného ukotvení.

3.2.2.2 Občanské vzdělávání dospělých

V nové *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* je občanské vzdělávání vymezeno jako vzdělávání, „... jehož cílem je vybavit občana kompetencemi potřebnými pro zodpovědný život v demokratické společnosti, tj. dovednostmi i znalostmi k zastávání a prosazování demokratických hodnot a postojů ...“ (MŠMT, 2020, s. 18). Občanské vzdělávání je zde spojováno se zodpovědným občanstvím, tedy podílením se na trvale udržitelném rozvoji a také „... na občanském a společenském životě na základě porozumění sociálním, ekonomickým, právním, environmentálním a politickým pojmům a strukturám, jakož i celosvětovému vývoji a udržitelnosti.“ (MŠMT, 2020, s. 18) Za zásadní je v tomto kontextu považována také mediální gramotnost, schopnost sebereflexe, time management, práce s informacemi, týmová spolupráce a povědomí o diverzitě ve společnosti. Přestože je ve *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* občanské vzdělávání akcentováno především v souvislosti se žáky škol, zmiňuje se strategie i o podpoře oblasti občanského vzdělávání v rámci dalšího vzdělávání (tamtéž).

Starší strategické dokumenty o vzdělávání nabízejí do určité míry podobná vymezení oblasti. *Bílá kniha* definuje občanské vzdělávání dospělých poměrně obecně jako vzdělávání, které „... zlepšuje informovanost, obecný rozhled a hodnoty občanů týkající se specifických společenských, politických a dalších otázek.“ (MŠMT, 2001, s. 83) *Implementační plán Strategie celoživotního učení* z roku 2008 pak nabízí o něco konkrétnější vymezení občanského vzdělávání. Zahrnuje do něj „... různé formy neformálního vzdělávání a informačního působení, které přispívají k občanskému uvědomění, boji proti diskriminaci, ochraně životního prostředí a zdraví a rovněž k rozvoji ekonomické gramotnosti včetně gramotnosti finanční.“ (MŠMT, 2008, s. 99)

Zmíněné definice ukazují, že občanské vzdělávání zahrnuje širokou škálu témat. Rozdíly v jednotlivých definicích pak naznačují, že důraz na některá témata občanského vzdělávání se v průběhu let proměňuje. Např. v nové strategii se objevuje důraz na mediální gramotnost, zatímco dříve byla akcentována např. gramotnost finanční. Jiná témata se naopak opakují, např. environmentální otázky v podobě ochrany životního prostředí, případně udržitelnosti (viz výše).

3.2.2.3 Zájmové vzdělávání dospělých

Zájmové vzdělávání dospělých je pro svou specifickou oblastí problematicky vymežitelnou. Jak upozorňují Dvořáková a Šerák, jedná se ve své podstatě o teoretický konstrukt, k jehož vzniku primárně přispělo akademické prostředí. Pojem zájmové vzdělávání dospělých nahradil dřívější užívání pojmů osvěta, lidová výchova a lidovými. Přesto, že je u nás i na Slovensku pojem využíván kromě akademické oblasti i ve vzdělávací politice a v praxi, v jiných státech EU k němu paralelu, která by byla univerzálně přijímaná, nenajdeme (Dvořáková a Šerák, 2016, s. 113).

Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* vymezuje zájmové vzdělávání jako takové, které „... poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech.“ (ČR, 2004d, § 111) Z definice vyplývá, že zákon chápe tuto oblast primárně v kontextu vzdělávání dětí a mládeže. V kontextu cílové skupiny dospělých lze zájmové vzdělávání vymezit obecněji jako „... souhrn krátkodobých i dlouhodobých forem, které umožňují edukační, tvůrčí i organizační volnočasové aktivity účastníků, směřující k saturaci jejich zájmů ...“ (Šerák, 2009, s. 50).

Mezi charakteristiky zájmového vzdělávání, jejichž synergické působení je pro naplnění podstaty zájmového vzdělávání klíčové, patří dle Dvořákové a Šeráka „... dobrovolnost, vnitřní

motivace, výrazná neutilitárnost a nepragmaticčnost, orientace na saturaci individuálních zájmů a potřeb a rovněž propojení s volným časem účastníků ...“ (Dvořáková a Šerák, 2016, s. 113). Existují však i odlišné přístupy, které na neutilitárnosti a nepragmaticčnosti zájmového vzdělávání nelpí. Např. *Implementační plán Strategie celoživotního učení* sice pojímá zájmové vzdělávání jako vzdělávání sloužící převážně k rozvoji individuálních zálib jedince, naznačuje však i jeho možné utilitární využití, když se zmiňuje o potenciálu, který může mít pro rozšiřování profesních kompetencí (MŠMT, 2008, s. 100). Obdobně vnímá zájmové vzdělávání také *Bílá kniha* (MŠMT, 2001, s. 83–84).

Spektrum témat, kterým se zájmové vzdělávání věnuje, je velmi široké. Např. Šerák oblast rozčleňuje na následující segmenty: kulturní a estetická výchova, pohybová a sportovní výchova, cestování a turistika, zdravotní výchova, environmentální výchova, vědeckotechnické vzdělávání, jazykové vzdělávání a náboženská a duchovní výchova (Šerák, 2009, s. 137–138). Lze tak pozorovat určitý tematický překryv zájmového a občanského vzdělávání dospělých, na který upozorňují např. Palán a Langer (2008, s. 99). Základní rozdíl mezi zájmovým a občanským vzděláváním spočívá v účelu vzdělávání (individuální zájmy vs. odpovědné plnění role občana a člena společnosti).

3.3 Terminologické ukotvení dalšího vzdělávání v Německu

Pojem další vzdělávání není v Německu vzhledem k jeho spolkovému uspořádání a kompetencím jednotlivých spolkových zemí v oblasti vzdělávání vymezen zcela jednotně (podrobněji viz 5.2). Definice dalšího vzdělávání na národní i zemské úrovni se však zpravidla opírají o vymezení dalšího vzdělávání formulované *Konferencí ministrů pro kulturu a vzdělávání*⁹² na základě *Strukturního plánu pro otázky vzdělávání*⁹³ z počátku 70. let (viz 2.2.7.1.3). Tato definice vymezuje další vzdělávání jako: „... pokračování nebo znovuzahájení organizovaného učení po ukončení různě rozsáhlé fáze počátečního vzdělávání a zpravidla po zahájení výdělečné činnosti nebo péče o rodinu. O další vzdělávání se v tomto smyslu jedná také v případě, kdy jedinci své učení řídí sami. Další vzdělávání zahrnuje všeobecné, profesní, politické, kulturní a vědecké další vzdělávání.“ (KMK, 2001, s. 4, přeložila autorka)

*Národní strategie dalšího vzdělávání*⁹⁴ z roku 2019 chápe v souladu s výše zmíněnou definicí další vzdělávání jako „... pokračování nebo znovuzahájení strukturovaného učení po ukončení fáze počátečního vzdělávání a po zahájení výdělečné činnosti.“ (DE, 2019, s. 3, přeložila autorka) Přes existenci jednotné národní strategie vymezuje každý spolkový stát, který má

---

⁹² O *Konferenci ministrů pro kulturu a vzdělávání* blíže viz 5.2.

⁹³ *Strukturní plán* definoval další vzdělávání jako „... pokračování nebo znovuzahájení organizovaného učení po ukončení fáze počátečního vzdělávání a po zahájení výdělečné činnosti či založení rodiny...“ (Deutscher Bildungsrat, 1970, s. 197, přeložila autorka).

⁹⁴ *Nationale Weiterbildungsstrategie* (NWS)

zákon o dalším vzdělávání (případně vzdělávání dospělých), tuto oblast trochu odlišně. Jednotnou zákonnou definici dalšího vzdělávání v Německu nenalezneme.

3.3.1 Příklady regionálních odlišností ve vymezení dalšího vzdělávání

U jednotlivých spolkových zemí se liší míra specifikace obsahu dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) i jeho funkce. Např. porýnsko-vestfálský zákon o dalším vzdělávání⁹⁵ kromě důrazu na rozvoj osobnosti jedince a jeho schopnosti podílet se na utváření občanské společnosti akcentuje roli dalšího vzdělávání v rozvoji jedince pro trh práce (NRW, 2000, § 2–3). Naopak třeba v bavorském zákoně o podpoře vzdělávání dospělých⁹⁶ je místo tohoto až ekonomického apelu zdůrazněn společenský přesah vzdělávání dospělých. To je vnímáno jako cesta občanů k sebezodpovědnosti a sebeurčení, které významně přispívají k budoucí životaschopnosti státu (Bayern, 2018, § 1). Zde je patrné, že používání pojmu další vzdělávání je více spjato se sférou vzdělávání pro trh práce, zatímco užívání pojmu vzdělávání dospělých odkazuje spíše na rozvoj jedince v oblasti všeobecného a politického vzdělávání.

3.3.2 Vztah dalšího vzdělávání k informálnímu učení a formálnímu vzdělávání

Výše nastíněná vymezení dalšího vzdělávání ukazují, že do dalšího vzdělávání není v Německu zpravidla zahrnováno informální učení, protože se většinou jedná o nestrukturované a neorganizované učení⁹⁷. Informální učení v dospělém věku je považováno za samostatnou oblast, byť s dalším vzděláváním úzce související (DIPF, 2020, s. 13). Nejednotně je pak v Německu přistupováno k otázce, zda do dalšího vzdělávání zařazovat formální vzdělávání po dokončení iniciální vzdělávací fáze. Porýnsko-vestfálský zákon zmíněný výše je příkladem jeho zahrnutí. Národní zpráva k šetření *Adult Education Survey* (viz 4.1), z níž mj. čerpá i souhrnná zpráva *Vzdělávání v Německu 2018*, naopak při popisu reality vzdělávání dospělých v Německu pojem další vzdělávání vnímá jako synonymum pro neformální vzdělávání dospělých. Jedinou výjimku tvoří programy tzv. vědeckého dalšího vzdělávání (BMBF, 2017, s. 8). Toto další vzdělávání probíhající na vysokých školách může být spojeno se získáním formálního stupně vzdělání (viz níže).

Aby bylo možné český a německý systém dalšího vzdělávání porovnat, vychází tato práce primárně z chápání dalšího vzdělávání jako neformálního dalšího vzdělávání⁹⁸. Toto pojetí až

---

⁹⁵ *Weiterbildungsgesetz*

⁹⁶ *Bayerisches Erwachsenenbildungsförderungsgesetz*

⁹⁷ Výjimkou je např. zmíněná definice *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání*, která do dalšího vzdělávání zahrnuje i sebeřízené informální učení.

⁹⁸ nicht-formale Weiterbildung nebo také non-formale Weiterbildung

na výše zmíněnou výjimku vědeckého dalšího vzdělávání odpovídá pojetí dalšího vzdělávání převládající v ČR ze strany dokumentů o vzdělávání.

3.3.3 Vztah dalšího vzdělávání ke vzdělávání dospělých

Pojmy další vzdělávání a vzdělávání dospělých jsou používány v SRN od 70. let 20. století paralelně. Další vzdělávání bylo většinou asociováno spíše s kontextem práce, vzdělávání dospělých pak se vzděláváním všeobecným a politickým (Nuissl, 2018, s. 500). Weinberg na konci 90. let poukazoval na to, že další vzdělávání se ve veřejném prostoru prosadilo jako pojem nadřazený a pojmy profesní další vzdělávání⁹⁹ a všeobecné vzdělávání dospělých¹⁰⁰ mu jsou podřízeny (Weinberg, 1999, s. 15). To však v současnosti zdaleka neplatí plošně. Nuissl uvádí, že pojmy další vzdělávání a vzdělávání dospělých se dnes v Německu často používají jako synonyma (2018, s. 500). Matulčík však v této souvislosti upozorňuje, že užívání zmíněných pojmů se liší v jednotlivých spolkových zemích (2014, s. 178). To ostatně dokládají i výše zmíněné ukázky zákonů jednotlivých spolkových zemí upravující oblast vzdělávání se dospělých.

Pojem další vzdělávání používá ve svém zákoně upravujícím oblast dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) deset ze šestnácti spolkových zemí. Čtyři spolkové země pak používají pojem vzdělávání dospělých. Jedná se o dvě země bývalé NDR – Sasko-Anhaltsko a Durynsko – a s nimi na západě sousedící Dolní Sasko a na jihu sousedící Bavorsko. Spolkové země Berlín a Hamburk zákon o dalším vzdělávání (vzdělávání dospělých) nemají (Hein a Grubann, 2010, s. 7–48). Zákony o volnu na vzdělávání v obou zemích nicméně operují primárně s pojmem další vzdělávání (KMK, 2018, s. 5 a 11). V Berlíně je oblast dalšího vzdělávání částečně ukotvena i v *berlínském školském zákoně*, který taktéž používá pojem další vzdělávání (Hein a Grubann, 2010, s. 11).

V návaznosti na členění vzdělávání podle životních fází jedince je v Německu, stejně jako u nás, využíván spíše pojem vzdělávání dospělých (Bubolz-Lutz, 2012, s. 39). Je zde vymezován oproti vzdělávání dětí a mládeže, pro které je zpravidla používáno buď obecného pojmu vzdělávání¹⁰¹ (DIPF, 2020, s. v), případně označení školské vzdělávání nebo vzdělávání ve školním věku¹⁰² (tamtéž, s. 87). Samostatně vyčleňováno je zpravidla také vzdělávání starších osob¹⁰³ (Bubolz-Lutz, 2012, s. 39).

---

⁹⁹ berufliche Weiterbildung

¹⁰⁰ allgemeine Weiterbildung

¹⁰¹ Bildung

¹⁰² schulische Bildung nebo také Bildung im Schulalter

¹⁰³ Altersbildung

3.3.4 Rozdělení dalšího vzdělávání

V Německu se dnes můžeme setkat zpravidla se dvěma základními využívanými způsoby rozdělení oblasti dalšího vzdělávání. První, novější, vychází z šetření o účasti dospělých na vzdělávání *Adult Education Survey*. Rozděluje další vzdělávání na tři kategorie:

- podnikové¹⁰⁴;
- individuálně pracovní orientované¹⁰⁵;
- mimopracovní orientované¹⁰⁶ (Bilger et al., 2017, s. 37).

Tohoto členění bývá v současnosti v Německu využíváno už nejen v návaznosti na výstupy zmíněného šetření účasti dospělých na dalším vzdělávání, ale také v některých strategických dokumentech, např. v *Národní strategii dalšího vzdělávání* (DE, 2019, s. 8). O tomto rozdělení blíže pojednává následující kapitola o účasti na dalším vzdělávání (viz 4.1.2).

Druhé, tradiční pojetí členění dalšího vzdělávání, uvádí *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu*. Oblast dalšího vzdělávání rozděluje na:

- všeobecné a politické další vzdělávání;
- profesní další vzdělávání;
- další vzdělávání na vysokých školách (BMBF, 2020c, nestránkováno).

Přesto, že politické další vzdělávání bývá někdy formálně přiřazováno ke všeobecnému dalšímu vzdělávání, jak je vidět v rozdělení výše, tato práce se z důvodu lepší porovnatelnosti českého a německého dalšího vzdělávání přiklání k jeho vnímání jako svébytné oblasti dalšího vzdělávání. Opírá se tak především o pojetí německého *Spolkového ministerstva vnitra, stavebnictví a vlastí*¹⁰⁷ a *Spolkové centrály pro politické vzdělávání* (viz 3.3.4.3). Poslední zmíněná oblast výše uvedeného rozdělení dalšího vzdělávání, další vzdělávání na vysokých školách, bývá také označována jako vědecké další vzdělávání, čehož si lze všimnout v aktuální *Národní strategii dalšího vzdělávání* (DE, 2019, s. 19).

Obrázek 1 ukazuje podobu rozdělení dalšího vzdělávání, kterou využívá tato práce:

---

¹⁰⁴ betriebliche Weiterbildung

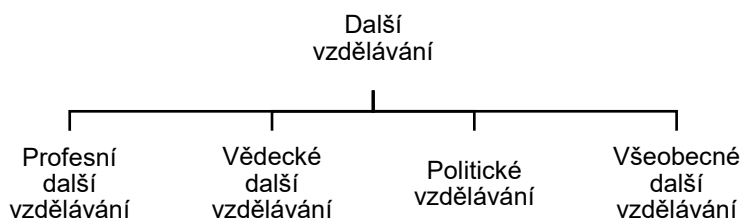
¹⁰⁵ individuelle berufsbezogene Weiterbildung

¹⁰⁶ nicht-berufsbezogene Weiterbildung

¹⁰⁷ Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat

Obrázek 1: Rozdělení dalšího vzdělávání v Německu

Zdroj: vlastní zpracování

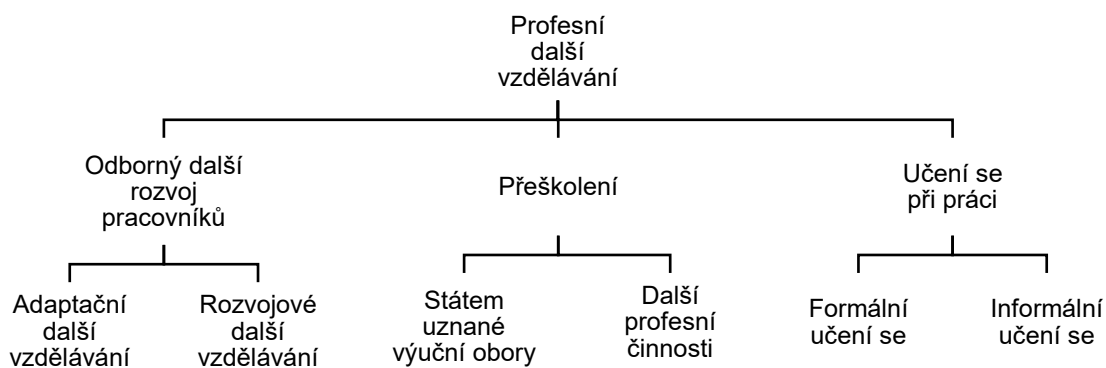
3.3.4.1 Profesní další vzdělávání

Profesní další vzdělávání označuje oblast získávání a rozvoje profesních znalostí, dovedností a schopností. V legislativě se pojem sice objevuje v *sociálním zákoníku III* (viz 5.2.3.2), který se zabývá podporou zaměstnanosti, není zde však definován (DE, 1997, § 81). *Národní strategie dalšího vzdělávání* definuje profesní další vzdělávání shodně s již výše zmíněnou obecnou definicí dalšího vzdělávání – viz 3.3 (DE, 2019, s. 3). Podle *Spolkového institutu pro odborné vzdělávání*¹⁰⁸ zahrnuje profesní další vzdělávání tyto oblasti:

- odborný další rozvoj pracovníků¹⁰⁹;
- přeškolení¹¹⁰;
- učení se při práci¹¹¹ (BIBB, 2013, s. 12).

Podrobnější rozdělení oblasti nabízí následující grafika:

Obrázek 2: Rozdělení profesního dalšího vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování dle BIBB, 2013, s. 12

¹⁰⁸ *Bundesinstitut für Berufsbildung*

¹⁰⁹ berufliche Fortbildung

¹¹⁰ Umschulung

¹¹¹ Lernen im Prozess der Arbeit

3.3.4.1.1 Odborný další rozvoj pracovníků

Do odborného dalšího rozvoje pracovníků patří organizované formy vzdělávání, které působí na odbornou způsobilost pracovníků a mají za cíl umožnit jim, aby mohli dále vykonávat svou profesi. Odbornou způsobilostí se dle *zákona o odborném vzdělávání* rozumí profesní dovednosti, znalosti a schopnosti k výkonu kvalifikované profesní činnosti v měnícím se světě práce (DE, 2005, § 1). Do odborného dalšího rozvoje pracovníků zařazuje tento zákon adaptační další vzdělávání¹¹² a rozvojové další vzdělávání¹¹³.

Adaptační další vzdělávání slouží k udržení a přizpůsobení odborné způsobilosti pracovníků (DE, 2005, § 1). Může, ale nemusí vést ke zvýšení kvalifikace nebo stupně vzdělání pracovníků. Často se jedná o krátkodobé vzdělávání, které probíhá přímo v organizacích a není státem regulované (BIBB, 2013, s. 10). Regulaci ze strany státu podléhá takové adaptační další vzdělávání, které připravuje pracovníky na zkoušku k doplnění si některé státem regulované odborné kvalifikace (DE, 2005, § 53e).

Rozvojové další vzdělávání je pokračováním profesního vzdělávání. Připravuje své účastníky pro výkon vysoce kvalifikované práce a umožňuje jejich profesní postup (DE, 2005, § 1). Vede ke zvýšení kvalifikace pracovníků a jeho podoba je regulována zákony (viz 5.2.3). Zpravidla předpokládá ukončené vzdělání v některém státem uznaném výučním oboru a relevantní několikaletou pracovní zkušenost (BIBB, 2013, s. 10).

3.3.4.1.2 Přeškolení¹¹⁴

Profesní přeškolení vymezuje *zákon o odborném vzdělávání* jako takové vzdělávání, po jehož absolvování získá účastník oprávnění k výkonu jiné profesní činnosti, než kterou doposud vykonával (DE, 2005, § 1). Ze zákona vyplývá, že musí být zakončeno profesní zkouškou, např. u *Řemeslné komory*¹¹⁵ nebo u *Obchodní a průmyslové komory*¹¹⁶. Dle zákona se profesní přeškolení váže na státem uznané výuční obory¹¹⁷ (BIBB, 2013, s. 11).

Do profesního přeškolení bývá však zpravidla zařazováno i přeškolení pro profesní činnosti v rámci firem a organizací. Tyto činnosti netvoří státem uznávané standardizované profese, neboť se v průběhu času mění požadavky na ně navázané a kvalifikace potřebné k jejich vykonávání (Hellwig, 2008, s. 262).

---

¹¹² Anpassungsfortbildung

¹¹³ Aufstiegsfortbildung

¹¹⁴ Umschulung

¹¹⁵ *Handwerkskammer*

¹¹⁶ *Industrie- und Handelskammer*

¹¹⁷ Ausbildungsberufe

3.3.4.1.3 Učení se při práci

Učení se při práci je oblastí, která bývá v řadě zdrojů (např. BIBB, 2013, s. 12) zařazována jako samostatná oblast profesního dalšího vzdělávání, přestože ji zákon nijak nedefinuje. Nevede přímo ke zvýšení kvalifikace za účelem kariérního růstu ani není nezbytně nutné k udržení si pracovní kvalifikace. Oblast učení se při práci bývá členěna na formální a informální učení se (Dehnbostel, 2008, s. 69).

V případě formálního učení se se jedná o formy organizovaného vzdělávání, např. semináře nebo workshopy (z hlediska *Strategie pro celoživotní učení v SRN* se tedy v podstatě jedná o oblast neformálního dalšího vzdělávání). Informální učení pak zahrnuje např. coaching nebo skupinové sdílení zkušeností (Dehnbostel, 2008, s. 69).

3.3.4.2 Vědecké další vzdělávání

Vědecké další vzdělávání je spojeno s místy, na kterých probíhá výzkum. Kromě vysokých škol se jedná o výzkumná zařízení a podniky. Vědecké další vzdělávání má buď podobu kurzů, nebo víceletých studijních oborů, které vedou k získání formálního stupně vzdělání (BMBF, 2020f, nestránkováno).

Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu vymezuje vědecké další vzdělávání velmi obecně jako vzdělávání, které „... slouží k rozvoji vlastního potenciálu, pojištění si svého pracovního místa a profesní kariéry a upevňuje hospodářskou pozici Německa.“ (BMBF, 2020f, nestránkováno, přeložila autorka) Je tedy možné pozorovat značný překryv vědeckého dalšího vzdělávání s profesním dalším vzděláváním i s všeobecným dalším vzděláváním. Přínos vědeckého vzdělávání spočívá především v aktualizaci dosaženého vzdělání, která umožňuje přizpůsobení se novým úkolům a měnícím se podmínkám v oblasti hospodářství, technologií nebo práva (tamtéž, nestránkováno).

3.3.4.3 Politické další vzdělávání

Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlasti definuje politické vzdělávání jako takové, které posiluje obranyschopnost demokracie, neboť má občanům zprostředkovávat vědění a kompetence, na jejichž základě budou schopni samostatně uvažovat a rozhodovat se, převzít za sebe zodpovědnost a chovat se odpovědně i vůči okolní společnosti a také se aktivně podílet na utváření společenských procesů. Politické vzdělávání musí být nestranné, jeho základ tvoří pochopení hodnot a myšlenek demokracie. Podporuje pluralitu ve společnosti prostřednictvím rozvoje schopností jako je tolerance, zvládání konfliktů nebo práce s kritikou (BMI, 2020, nestránkováno).

Akcentovaným cílem politického dalšího vzdělávání je pak podle *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání* zmíněné aktivní ovlivňování společenských procesů formou politické participace (KMK, 2020, nestránkováno). Pro tuto participaci připravuje politické další vzdělávání své účastníky zprostředkováváním informací a znalostí potřebných k porozumění aktuální politické situaci i tomu, jak politika ovlivňuje každodenní život občanů, a rozvíjením schopností a dovedností potřebných k zapojení se do ní (ADB, rok neuveden, nestránkováno).

Politické vzdělávání v Německu má velmi široký záběr. Jak je patrné ze stránek *Spolkové centrály pro politické vzdělávání*, sahá politické vzdělávání od tradičních historických a politických témat (např. nacismus, volby nebo extremismus) až ke společenským otázkám, jako je problematika migrace nebo životního prostředí. Pokrývá také aktuální témata jako gender nebo digitální a mediální gramotnost (BPB, 2020, nestránkováno).

3.3.4.4 Všeobecné další vzdělávání

Všeobecné další vzdělávání je širokou a obtížně uchopitelnou oblastí, do které bývají v Německu zpravidla zařazovány obsahy, které nelze přímo označit za profesní další vzdělávání a které zároveň nespádají pod vzdělávání vědecké ani politické. *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání* definuje tuto oblast velmi vágně jako „... všechny formy učení, které slouží prohloubení, rozšíření nebo obnovení znalostí, schopností a dovedností lidí, kteří již ukončili své počáteční vzdělávání.“ (KMK, 2020, nestránkováno, přeložila autorka)

Všeobecné další vzdělávání není sice přímo navázáno na profesi, kterou jedinec vykonává, může však rozvíjet schopnosti a dovednosti, které ve světě práce využije, např. schopnost práce v týmu nebo jazykové dovednosti. Všeobecné vzdělávání bývá proto často spojováno s rozvojem tzv. klíčových kompetencí¹¹⁸ (BMBF, 2020e, nestránkováno). Další důležitou sférou všeobecného dalšího vzdělávání je doplnění si základního vzdělání a jeho udržování a rozšiřování (KMK, 2020, nestránkováno).

Významnou a často také samostatně vyčleňovanou sférou všeobecného dalšího vzdělávání je široká sféra kulturního dalšího vzdělávání¹¹⁹, také označované jako kulturní vzdělávání dospělých¹²⁰. Za kulturní další vzdělávání, jak ho zmiňuje např. Gieseke, je považováno takové, jehož cílem je „... podpora uměleckých, kreativních schopností, senzibilizace na různé

---

¹¹⁸ „Klíčové kompetence zahrnují celé spektrum kompetencí přesahujících hranice jednotlivých odborností. Jsou výrazem člověka chovat se přiměřeně situaci, v souladu sám se sebou ...“ (Belz, Siegrist, 2001, s. 166). Belz a Siegrist uvádí tři druhy klíčových kompetencí, sociální kompetenci (např. schopnost práce v týmu), kompetenci ve vztahu k vlastní osobě a kompetenci v oblasti metod (2001, s. 167). Další autoři, např. Metzger, pak přidávají ještě čtvrtou, odbornou kompetenci, pod kterou lze zařadit zmíněné jazykové dovednosti (Metzger, 2016, s. 10–11).

¹¹⁹ kulturelle Weiterbildung

¹²⁰ kulturelle Erwachsenenbildung

formy uměleckého vyjádření, rozšíření kulturních a komunikačních kompetencí, mj. mediální kompetence, [a] senzibilizace na sociokulturní a interkulturní kontexty života (interkulturní vzdělávání).“ (Gieseke, 2013/2012, nestránkováno, přeložila autorka) Podle *Německé kulturní rady*¹²¹ podporuje kulturní další vzdělávání také samotnou integraci jedince ve dnešní diverzifikované společnosti (Deutscher Kulturrat, 2019, nestránkováno).

3.4 Komparace terminologického ukotvení dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Používání pojmu další vzdělávání má sice v Německu delší tradici než v ČR, přístupy k jeho vymezení jsou si ale v obou zemích do značné míry podobné. Významný vliv na tom má především EU, její strategické dokumenty a také její mezinárodní šetření o účasti na vzdělávání dospělých, především *Adult Education Survey* (viz 4.1).

Pojem další vzdělávání je v obou komparovaných zemích vymezován oproti počátečnímu vzdělávání. Při bližším pohledu je zde také patrná podobná nekonzistence definic dalšího vzdělávání. Menší či výraznější rozdíly ve vymezení dalšího vzdělávání lze najít ve strategických dokumentech, šetřeních o dalším vzdělávání nebo odborné literatuře. V Německu hraje v tomto ohledu významnou roli také spolkové uspořádání země, kdy každý stát definuje oblast dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) poněkud odlišně.

Ani v jedné ze srovnávaných zemí tak pojem další vzdělávání nelze považovat za jednoznačně vymezený. Stejně tak neexistuje ani všeobecně platné vymezení jeho vztahu k pojmu vzdělávání dospělých. Některé podoblasti dalšího vzdělávání jsou definovány zákony, jiné sice existují v praxi, ale zmiňují se o nich spíše jen odborná literatura.

3.4.1 Další vzdělávání v profesní oblasti

Ve vymezení většiny oblastí dalšího profesního (profesního dalšího) vzdělávání lze v ČR a v Německu vidět paralely. Německé adaptační další vzdělávání je podobné českému prohlubování kvalifikace. Německé rozvojové další vzdělávání se podobá českému zvyšování kvalifikace do té míry, že v obou případech toto vzdělávání vede k dalšímu rozvoji dané kvalifikace, která může být podmínkou kariérního růstu (v Německu je tak rozvojové další vzdělávání explicitně chápáno). Přeškolení v německém rozdělení oblasti se pak velmi podobá českým rekvalifikacím, jak je chápe NÚV, tedy jako získání nové kvalifikace.

V německém rozdělení profesního dalšího vzdělávání, na rozdíl od českého dalšího profesního vzdělávání, však nenalezneme ekvivalent normativního školení pracovníků. V Německu pochopitelně také existují určitá zákonem nařízená proškolení pracovníků, spjatá

---

¹²¹ *Deutscher Kulturrat*

např. s bezpečností práce¹²². Tato oblast je zde ale zákonem označována jako poučení¹²³ a není tak vnímána přímo jako vzdělávání (DE, 2020, § 12). Německé rozdělení dalšího vzdělávání ale naopak na rozdíl od českého rozdělení explicitně zahrnuje kategorii učení se při práci, přestože není přímo regulovaná zákonem.

3.4.2 Občanské a politické vzdělávání

Rozdílné názvy občanské vzdělávání (v ČR) a politické vzdělávání¹²⁴ (v Německu) označují ve své podstatě stejnou oblast, jak je patrné z jejich terminologického vymezení výše. Zajímavé je, že zatímco u nás vyvolává pojem politické (další) vzdělávání negativní konotace, v Německu je tomu tak naopak u pojmu občanská výchova, potažmo výchova ke státnímu občanství¹²⁵ (Sander, 2009, nestránkováno). V ČR se v současnosti pojem politické vzdělávání používá spíše zřídka, což je dle Dvořákové a Šeráka způsobeno mj. jeho zprofanováním za minulého režimu (2016, s. 117). Beneš pak vidí příčiny ve špatném image dnešní politiky u potenciálních voličů, zvýšené vzdělanostní úrovni obyvatel a poměrně široké nabídce informací z oblasti politiky šířených masmédií (Beneš, 2014, s. 156). V Německu se pojem politické vzdělávání naopak prosadil jako nový a ideologií nezatížený, oproti zmíněnému pojmu občanská výchova. Ten byl používán od dob sjednoceného německého císařství až do pádu komunistického režimu v NDR a do přelomu 60. a 70. let v SRN (Sander, 2009, nestránkováno). Používání primárně pojmu politické vzdělávání je typické i pro další německy mluvící země, např. Rakousko (Kopecký, 2010, s. 17).

3.4.3 Zájmové vzdělávání a všeobecné a vědecké další vzdělávání

Zájmové vzdělávání, jak již bylo naznačeno výše, je oblastí, která nemá v Německu přímý ekvivalent. Podobně je tomu, s výjimkou Slovenska, také v dalších evropských státech (Dvořáková a Šerák, 2016, s. 113). Určité paralely k němu však lze najít v německém všeobecném a vědeckém dalším vzdělávání, které slouží mj. k rozvoji potenciálu člověka a jeho schopností a dovedností a nemusí nezbytně souviset s prací.

Ve vymezení obou zmíněných oblastí německého dalšího vzdělávání však chybí akcent na neutilitárnost tohoto vzdělávání a vnitřní motivaci k němu, které bývají naopak v českém

---

¹²² V případě bezpečnosti práce vyplývá např. zaměstnavatelům ze *zákona o bezpečnosti práce*¹²² povinnost poučit pracovníky o bezpečnosti a ochraně zdraví na pracovišti přiměřeně jejich pracovní pozici. Toto poučení musí „... následovat při nástupu na nové pracovní místo, při změně pracovního zařazení, zavedení nových pracovních pomůcek nebo nové technologie ...“ (DE, 2020, § 12, přeložila autorka).

¹²³ Unterweisung

¹²⁴ V ČR se lze s pojmem politické vzdělávání také setkat, je však považován za součást občanského vzdělávání. Náplní politického vzdělávání mohou být vzdělávací aktivity neformálního charakteru zabývající se tématy jako je politika nebo demokracie (Dvořáková a Šerák, 2016, s. 117).

¹²⁵ staatsbürgerliche Erziehung či také Staatsbürgerkunde

zájmovém vzdělávání často zdůrazňovány, i když převážně ze strany odborné literatury. V německém všeobecném a vědeckém vzdělávání je zpravidla na prvním místě akcentován přínos pro stát a společnost. Výjimkou je např. *Německá kulturní rada* vyzdvihuje přínos kulturního dalšího vzdělávání (které je součástí všeobecného dalšího vzdělávání) k osobnímu rozvoji, i když nepopírá jeho význam pro svět práce (Deutscher Kulturrat, 2019, nestránkováno).

Pokud naopak srovnáme chápání přínosu zájmového vzdělávání a všeobecného a vědeckého dalšího vzdělávání ze strany strategických dokumentů a institucí, můžeme pozorovat jejich překryv v důrazu na uplatnění výsledků vzdělávání v těchto oblastech v rámci pracovního života.

4 Účast na dalším vzdělávání v ČR a v Německu

Zapojení dospělých osob do vzdělávání je v EU v posledních dvaceti letech významným sledovaným ukazatelem. Unie ho vnímá jako jednu z podmínek pro svůj strategický rozvoj. *Lisabonská strategie* pro roky 2000–2010¹²⁶ položila důraz na využití celoživotního učení jako prostředku pro rozvoj lidského kapitálu, zvýšení vzdělanosti a osvojení si potřebných znalostí a dovedností pro trh práce (Rodriguez et al., 2010, s. 38). Jako jeden z cílů si *Strategie* vytyčila dosáhnout do roku 2010 12,5% účasti dospělé populace ve věku 25–64 let na vzdělávání a odborné přípravě¹²⁷ (Rodriguez et al., 2010, s. 70). Tento cíl se nicméně naplnit nepodařilo (Eurostat, 2020, nestránkováno). V navazující strategii *Vzdělávání a odborná příprava 2020*¹²⁸ se proto členské státy EU zavázaly přijmout opatření, která by do roku 2020 vedla ke zvýšení průměrné účasti dospělých na vzdělávání a odborné přípravě v EU na alespoň 15 %¹²⁹ (EU, 2009, s. 7). Data statistického úřadu EU *Eurostatu* za poslední dekádu ovšem zatím dokládají jen velmi pomalu se zvyšující účast – z 9,5 % v roce 2009 na 11,3 % v roce 2019 (Eurostat, 2021, nestránkováno). Rok 2020, kdy svět zasáhla pandemie koronaviru SARS-CoV-2, pak znamenal přerušování tohoto růstu (podrobněji viz 4.3). Zvýšení účasti dospělých na vzdělávání a odborné přípravě tak zůstává jedním z evropských cílů – v rámci připravovaných evropských strategických dokumentů je zmiňováno navýšení cíle (průměrné účasti) na 25 % do roku 2025 (EAEA, 2019, s. 9).

Účast dospělých osob na vzdělávání a odborné přípravě zkoumají v EU a přidružených evropských státech šetření *Adult Education Survey* (dále jen AES), *Continuing Vocational Training Survey* (dále jen CVTS) a *European Union Labour Force Survey* (dále jen LFS), která jsou koordinována *Eurostatem*. Každé z šetření se řídí vlastní jednotnou metodologií uplatňovanou všemi účastníckými zeměmi a poskytuje tak srovnatelné údaje o vzdělávání dospělých na evropské úrovni (ČSÚ, 2018, s. 5).

Kapitola přináší data o účasti na dalším vzdělávání v ČR a v Německu, a to v porovnání s evropským průměrem. Nejvíce prostoru je věnováno výsledkům AES, které poskytuje podrobnější informace k účasti dospělých na neformálním vzdělávání (např. podle zaměření vzdělávacích aktivit nebo dosaženého vzdělání). Vzhledem k prezentaci velké řady dat jsou tato v kapitole porovnávána průběžně, stejně jako jsou průběžně osvětlovány i možné příčiny zmiňovaných trendů. Text se primárně zaměřuje na neformální vzdělávání dospělých, které je strategickými dokumenty v Německu i v ČR s pojmem další vzdělávání nejčastěji (i když ne

---

¹²⁶ *Lisbon Strategy 2000—2010*

¹²⁷ Pojem vzdělávání a odborná příprava dospělých zahrnuje další vzdělávání ve smyslu neformálního i formálního vzdělávání (Eurostat, 2020, nestránkováno).

¹²⁸ *Education and Training 2020*

¹²⁹ Jako ukazatel byla zvolena data šetření *European Union Labour Force Survey* (EU, 2009, s. 7).

výhradně) spojováno. Okrajově je zmíněna i míra zapojení dospělých do formálního vzdělávání. V závěru pak kapitola nabízí stručné shrnutí základních shod a odlišností účasti na dalším vzdělávání v ČR a Německu.

4.1 Adult Education Survey v ČR a v Německu

AES v pětileté periodicitě zjišťuje účast dospělých na vzdělávání a učení. Pilotní vlna šetření proběhla v letech 2007–2008. Na ni v letech 2011–2012 a 2016–2017, již za použití jednotné metodologie, navázaly první dvě vlny regulérního šetření. AES probíhá formou dotazování v domácnostech. Zkoumáno je vzdělávání, kterého se dospělí zúčastnili v posledních dvanácti měsících před datem dotazování. Zjišťována je konkrétně účast dospělých osob v kategoriích formální a neformální vzdělávání a informální učení (ČSÚ, 2018, s. 5–6).

Do AES jsou zahrnuty osoby ve věku 25–64 let, potažmo 18–69 let. Některé země, např. ty zde porovnávané, totiž z vlastní iniciativy zkoumají vzdělávání širší dospělé populace. S těmito věkovými skupinami pracují ve svých závěrečných zprávách odlišně, což poněkud znesnadňuje jejich porovnání. Aby bylo možno data o účasti na dalším vzdělávání v ČR a v Německu lépe porovnat, jsou data o německém dalším vzdělávání převzata z české zprávy o AES, konkrétně z části věnující se mezevropskému srovnání. Pro porovnání dat v čase je pak využito souhrnných tabulek *Eurostatu* za obě vlny šetření AES (2011–2012 a 2016–2017¹³⁰) zobrazujících výsledky všech zúčastněných zemí ve vybraných kategoriích, přičemž se zdroje liší ve způsobu zaokrouhlení dat. Jak česká zpráva o AES, tak souhrnné grafy *Eurostatu* pracují s věkovou kategorií 25–64 let, která více vyhovuje andragogickému pojetí dospělosti, která začíná po ukončení iniciační fáze vzdělávání. Zároveň nezahrnují specifickou skupinu seniorů.

V ČR je AES známo pod názvem *Šetření o vzdělávání dospělých*, v Německu pak pod názvem *Chování německé populace v oblasti dalšího vzdělávání*¹³¹. Zatímco v ČR probíhá AES pouze v souběhu se šetřením na evropské úrovni, Německo provádí šetření metodologií AES každé dva roky. Navazuje tak na tradici národního monitorování účasti dospělé populace na vzdělávání, které pod názvem *Systém evidence dalšího vzdělávání*¹³² probíhalo v tříleté periodicitě mezi roky 1979 a 2003. Poslední šetření se konalo v roce 2007 a bylo propojené s pilotním šetřením AES. Nejnověji jsou v Německu dostupné výsledky národního šetření metodologií AES za rok 2018 (BMBF, 2019c, s. 6–7). Pro účely srovnání účasti v obou zemích

---

¹³⁰ AES se v letech 2011–2012 v ČR zúčastnilo 10 190 respondentů ve věku 18–69 let (ČSÚ, 2013, s. 12), v Německu pak 7 099 respondentů ve věku 18–65 let (Bilger, Behringer a Kuper, 2013, s. 17). V letech 2016–2017 se AES zúčastnilo v ČR 12 272 let (ČSÚ, 2018, s. 6), v Německu pak 7 102 respondentů ve věku 18–64 let, odděleně pak byla dotazována věková kategorie starších dospělých 65–69 let (Bilger a Kuper, 2017, s. 19).

¹³¹ *Weiterbildungsverhalten in Deutschland*

¹³² *Berichtssystem Weiterbildung* (BSW)

jsou v této práci použity výsledky ze šetření provedených v ČR a v Německu souběžně s šetřeními v ostatních evropských zemích. Nejnovější výsledky německé AES z roku 2018 jsou zmíněny pro doplnění aktuálního stavu dalšího vzdělávání.

4.1.1 Srovnání účasti dospělé populace na formálním a neformálním vzdělávání v ČR a v Německu

Formální i neformální vzdělávání dospělých jsou v rámci českého i německého AES chápána obdobně a překrývají se i s vymezeními vycházejícími z aktuálních národních dokumentů o vzdělávání dospělých. V případě formálního vzdělávání dospělých se tak jedná o vzdělávání v rámci státem uznávaných studijních programů (Bilger a Kuper, 2017, s. 17). Výstupem těchto programů, které jsou součástí školského vzdělávacího systému, je získání určitého stupně vzdělání (ČSÚ, 2018, s. 8). Aktivity neformálního dalšího vzdělávání pak definuje české AES jako aktivity, které probíhají organizovaně za účasti zpravidla odborného lektora či učitele a nenavyšují stupeň vzdělání (tamtéž, s. 24). Jsou „...více organizačně decentralizované [než formální vzdělávání], obsahově i procesně pružnější a mohou mít relativně kratší trvání, což z nich činí účinný nástroj k vyrovnávání se s aktuálními potřebami v osobním životě, v zaměstnání, v podnikání či obecněji s požadavky na trhu práce.“ (ČSÚ, 2018, s. 24) Obdobné vymezení nabízí i závěrečná zpráva německého AES (Bilger a Strauß, 2017, s. 25).

Celková účast dospělé populace ve věku 25–64 let na formálním i neformálním vzdělávání se v ČR i v Německu v roce 2016 pohybovala nad evropským průměrem 45,2 %. Zatímco v ČR byla jen o necelé 1 % vyšší, konkrétně 46,1 %, v Německu to bylo o téměř 7 % více, konkrétně 52,0 % (Eurostat, 2016a, nestránkováno). Při porovnání s výsledky šetření z roku 2011 lze v ČR zaznamenat vyšší nárůst účasti než v Německu, a to z 37,1 % o celých 9 %. ČR se přitom ještě v roce 2011 pohybovala pod evropským průměrem, který v té době čílal 40,3 %. V Německu narostl počet vzdělávajících se mezi roky 2011–2016 z 50,2 % jen o necelá 2 % (Eurostat, 2011a, nestránkováno). Přehled výsledků šetření nabízí tabulka 2:

Tabulka 2: Srovnání účasti na formálním a neformálním vzdělávání v ČR a v Německu v letech 2011 a 2016 dle AES, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let

AES	celková účast na formálním a neformálním vzdělávání (%)	forma vzdělávání (%)	
		formální	neformální
2011			
EU	40,3	6,2	36,8
ČR	37,1	3,7	34,9
SRN	50,2	3,8	48,5
2016			
EU	45,2	5,8	42,7
ČR	46,1	2,5	44,6
SRN	52,0	3,5	50,2

Zdroj: Eurostat, 2011a, nestránkováno a Eurostat, 2016a, nestránkováno

Při oddělení účasti na formálním a neformálním vzdělávání je jasně patrné, že formální vzdělávání je v ČR i v Německu méně častou formou organizovaného vzdělávání v dospělosti. Mezi osobami ve věkové kategorii 25–64 let se v ČR v roce 2016 účastnilo formálního vzdělávání pouhé 2,5 % osob. V Německu to bylo o pouhé 1 % více (Eurostat, 2016a, nestránkováno). Obě země se již od první vlny šetření v roce 2011 pohybují v účasti na této formě vzdělávání pod evropským průměrem. Ten v roce 2011 čítal 6,2 %, v roce 2016 pak 5,8 %. Podobně, jako je možné pozorovat pokles evropského průměru mezi šetřeními, lze ho pozorovat i u srovnávaných zemí. V ČR se účast na neformálním vzdělávání v dospělosti mezi šetřeními snížila o více než procento, z 3,7 % na 2,5 %, v Německu o 0,3 %, tedy z 3,8 % na 3,5 % (Eurostat, 2011a, nestránkováno a Eurostat, 2016a, nestránkováno).

Účast dospělých na neformálním vzdělávání se v ČR i v Německu v roce 2016 pohybovala nad evropským průměrem 42,7 %. Zatímco v ČR to bylo jen o necelá 2 %, konkrétně 44,6 %, v Německu to bylo o více než 7 %, konkrétně 50,2 % (Eurostat, 2016a, nestránkováno). Při porovnání s rokem 2011, kdy se ČR pohybovala s 34,9 % mírně pod evropským průměrem (v té době 36,8 %), zde tak lze pozorovat významný nárůst mezi šetřeními o téměř 10 %. Oproti tomu v Německu lze opět pozorovat pouze drobnou změnu, kterou je nárůst účasti na neformálním vzdělávání dospělých ze 48,5 % o necelá 2 % (Eurostat, 2011a, nestránkováno).

Z německého národního šetření metodologií AES z roku 2018 pak vyplývá, že účast dospělých na neformálním vzdělávání mezi rokem 2016 a 2018 v Německu vzrostla o další 4 %. Zatímco mezi lety 2012–2016 měly země bývalé NDR vždy alespoň o 2 % vyšší účast na dalším neformálním vzdělávání než západní spolkové země, v roce 2018 byla účast v západních zemích významně vyšší – 56 % oproti 48 %. Možné příčiny tohoto nárůstu výsledná zpráva národního šetření neuvádí (BMBF, 2019c, s. 4). Zda se u západních zemí jedná o dlouhodobý trend, ukáží teprve šetření v příštích letech.

4.1.2 Účast na neformálním dalším vzdělávání v ČR a v Německu podle zaměření vzdělávání

V rámci neformálního vzdělávání jsou v AES šetřeních rozlišovány čtyři hlavní formy vzdělávacích aktivit: kurzy, krátkodobé vzdělávací akce (např. přednášky), pracovní školení (s výjimkou povinných školení přímo nesouvisejících s prací, jako je např. školení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci) a volnočasové soukromé (individuální) lekce. Za účastníka vzdělávání považuje AES osobu, která se ve sledovaném období zúčastnila minimálně jedné výše popsané aktivity. Délka aktivity ani to, zda již byla v době šetření ukončena, nehrálo roli (ČSÚ, 2018, s. 24–25; Bilger a Strauß, 2017, s. 26).

České AES zkoumá neformální další vzdělávání ve dvou kategoriích – jako pracovně orientované a mimopracovně orientované (soukromé) neformální další vzdělávání. Pracovně orientovaného neformálního vzdělávání se jedinec účastní, aby si osvojil dovednosti a znalosti, které využije ve svém současném či budoucím zaměstnání nebo aby zlepšil své kariérní vyhlídky. V rámci mimopracovně orientovaného neformálního vzdělávání si pak jedinec osvojuje dovednosti a znalosti, které využívá ve svém volném čase a pro rozvoj svůj nebo své komunity. Nesouvisí přímo s jeho pracovními úkoly¹³³ (ČSÚ, 2018, s. 49). V ČR byl v roce 2016 podíl účasti na pracovně orientovaném dalším vzdělávání výrazně vyšší než podíl účasti na dalším mimopracovně orientovaném vzdělávání – 86 % oproti 14 %. Pracovně orientované další vzdělávání bylo v roce 2016 z 94 % vždy alespoň částečně financováno zaměstnavatelem (ČSÚ, 2018, s. 90).

Německé AES rozlišuje oproti českému tři kategorie neformálního dalšího vzdělávání – podnikové, individuálně pracovně orientované a mimopracovně orientované neformální další vzdělávání (Bilger a Strauß, 2017, s. 37). Za podnikové další vzdělávání je považováno takové, které probíhá (převážně, či zcela) v pracovní době nebo v placeném pracovním volnu pro vzdělávací účely. Je vždy alespoň částečně hrazeno zaměstnavatelem (Schönfeld a Behringer, 2017, s. 56). Individuálně pracovně orientované další vzdělávání je vzdělávání, které sice ani nefinancuje zaměstnavatel ani neprobíhá v pracovní době, motivací na účasti jsou však převážně důvody spjaté s prací. Mimopracovně orientované další vzdělávání v německém AES odpovídá vymezení stejně nazvané kategorie v českém šetření (Bilger a Strauß, 2017, s. 37). Ze tří zmíněných kategorií německého AES tvořila účast na individuálně pracovně orientovaném dalším vzdělávání nejmenší podíl (10 %). Největší podíl tvořilo podnikové další vzdělávání (přes 70 %). Kolem 20 % pak tvořilo mimopracovně orientované vzdělávání (Bilger a Strauß, 2017, s. 38).

Pro zjednodušení porovnání účasti na jednotlivých kategoriích neformálního dalšího vzdělávání je podnikové a individuálně pracovně orientované další vzdělávání možno spojit a zvažovat jako kategorii odpovídající českému pracovně orientovanému vzdělávání¹³⁴. Vyplyne tak, že v Německu byly podíly účasti na pracovně a mimopracovně orientovaném dalším vzdělávání v roce 2016 podobné jako v ČR – 82 % oproti 17 %, pro věkovou skupinu 25–64 let (ČSÚ, 2018, s. 86). Srovnání zobrazuje tabulka 3.

---

¹³³ Kategorie mimopracovně orientovaného neformálního vzdělávání se tak v podstatě překrývá se zájmovým a občanským vzděláváním (Dvořáková a Šerák, 2014, s. 110).

¹³⁴ V rámci tohoto zjednodušení je zanedbáno individuálně pracovně orientované další vzdělávání, kterého se účastní zaměstnanci mimo své zaměstnání (pozn. autorky).

Tabulka 3: Srovnání podílu pracovně a mimopracovně orientovaných aktivit neformálního vzdělávání v ČR a v Německu v roce 2016 dle AES, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let

AES, 2016	celková účast na neformálním vzdělávání (%)	z toho (%)	
		pracovně orientované vzdělávání	mimopracovně orientované vzdělávání
ČR	45	86	14
SRN ¹³⁵	50	82	17

Zdroj: ČSÚ, 2018, s. 86

Podobně jako v ČR bylo také v Německu pracovně orientované další vzdělávání z větší části – v celých 90 % případů – částečně, či zcela financováno zaměstnavatelem. Převahu pracovně orientovaného a nejčastěji zaměstnavatelem financovaného vzdělávání nad mimopracovně orientovaným vzděláváním lze pozorovat ve všech evropských zemích (ČSÚ, 2018, s. 90).

4.1.3 Účast na neformálním dalším vzdělávání v ČR a v Německu podle počtu hodin a dosaženého vzdělání

Ačkoliv byla celková účast na dalším neformálním vzdělávání v Německu v roce 2016 podobná jako v ČR, významně se lišil průměrný počet hodin, které účastníci vzděláváním strávili. Zatímco v ČR se průměrný počet hodin na účastníka ve věkové kategorii 25–64 let pohyboval okolo 35 hod., v Německu byl téměř dvojnásobný – 68 hod. Německo se tak drželo okolo evropského průměru, zatímco ČR patřila ke státům EU s absolutně nejnižším počtem hodin strávených dalším vzděláváním (ČSÚ, 2018, s. 85). Jedním z důvodů, proč se v Německu dospělí v roce 2016 podle AES účastnili v průměru téměř dvojnásobného počtu hodin dalšího vzdělávání než v ČR, je výraznější státní podpora v kombinaci s nastavením minimální délky některých podporovaných programů dalšího vzdělávání vedoucích k získání profesní kvalifikace ověřené státem uznávanou zkouškou¹³⁶ (Bläsche et al., 2017, s. 13).

Na základě parametru nejvyššího dosaženého vzdělání účastníků byla v ČR nejvyšší účast na neformálním dalším vzdělávání mezi dospělou populací s terciárním vzděláním – 62 %. Z dospělé populace se sekundárním vzděláním se zúčastnilo 42 % osob. Nejnižší účast na neformálním dalším vzdělávání byla mezi skupinou dospělých s primárním (základním) vzděláním, pouhých 16 % (ČSÚ, 2018, s. 87). V Německu pak byla v roce 2016, stejně jako v ČR, nejvyšší účast na neformálním dalším vzdělávání mezi dospělou populací s terciárním

¹³⁵ U 1 % respondentů nebylo možné na základě uvedených odpovědí rozlišit, zda se zúčastnili pracovně či mimopracovně orientovaného vzdělávání (ČSÚ, 2018, s. 86).

¹³⁶ Zde se jedná primárně o programy absolvované ve volném čase (individuálně pracovně orientované další vzdělávání). Těchto programů se nejčastěji účastnili nezaměstnaní a zaměstnanci usilující o kariérní postup. První skupina se zpravidla účastnila adaptačního dalšího vzdělávání, druhá rozvojového dalšího vzdělávání (Bläsche et al., 2017, s. 13).

vzděláním. Stejně jako u dospělé populace se sekundárním vzděláním byla tato účast v Německu o 5 % vyšší než v ČR (tedy 67 % mezi populací s terciárním vzděláním a 47 % mezi populací se sekundárním vzděláním). Nejnižší účast na neformálním dalším vzdělávání byla mezi skupinou dospělých se základním vzděláním, avšak oproti ČR byla o celých 11 % vyšší – 27 % (ČSÚ, 2018, s. 87). Porovnání shrnuje následující tabulka:

Tabulka 4: Srovnání účasti v neformálním vzdělávání dle nejvyššího dosaženého vzdělání v ČR a v Německu v roce 2016 dle AES, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let

AES, 2016 (%)	primární	sekundární	terciární	celková účast na neformálním vzdělávání
ČR	16	42	62	45
SRN	27	47	67	50

Zdroj: ČSÚ, 2018, s. 87

Zapojení do neformálního dalšího vzdělávání se v Německu i ČR v roce 2016 tedy zvyšuje spolu se stupněm dosaženého vzdělání. Tento jev lze pozorovat i u ostatních (nejen) evropských zemí (ČSÚ, 2018, s. 87). Dvořáková uvádí, že tento „paradox vzdělávání“, kdy se nejméně vzdělávají osoby, které to nejvíce potřebují, pravděpodobně souvisí mj. s vyššími nároky, které často kladou pozice zastávané osobami s vyšším vzděláním. Tyto osoby mívají lepší vztah ke vzdělávání a učení se, které jim je zpravidla také dostupnější, např. finančně (Dvořáková, 2016b, s. 122).

Důvodem výše zmíněného vyššího zapojení osob se základním vzděláním do dalšího vzdělávání v Německu je výrazná finanční podpora státu. Výsledky národní studie gramotnosti, *LEO – Level-One Studie*, v roce 2011 ukázaly, že v Německu bylo více než 14 % obyvatel ve věku 18–64 let (tedy zhruba 7,5 mil.) částečně, nebo zcela negramotných (Grotlüschen, Riekman, 2011, s. 4). Na základě těchto zjištění byly roky 2016–2026 *Spolkovým ministerstvem vzdělávání a výzkumu* ve spolupráci s *Konferencí ministrů pro kulturu* vyhlášeny jako dekáda alfabetyzace¹³⁷ a základního vzdělávání. Jejím cílem je snížit funkční negramotnost a zvýšit úroveň základního vzdělání v Německu a také detabuizovat téma negramotnosti. *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* se zavázalo dekádu alfabetyzace finančně podpořit až do výše 180 mil. €. Opatření ministerstva jsou navázána na trh práce a snaží se tak propojit nabídku doplnění si základního vzdělávání s nabídkami profesního dalšího vzdělávání (BMBF, 2020c, nestránkováno). Mezi roky 2011–2018 se i díky zapojení zaměstnavatelů podařilo počet osob s nízkou úrovní gramotnosti snížit ze 7,5 na 6,2 mil. (BMBF, 2019c, s. 10).

¹³⁷ *AlphaDekade*

4.2 Continuing Vocational Training Survey v ČR a v Německu

CVTS v pětileté periodicitě sleduje vzdělávání zaměstnanců ve vybraných odvětvích. Zaměřuje se na přístup zaměstnavatelů k poskytování dalšího vzdělávání zaměstnancům (ČSÚ, 2018, s. 5). První šetření proběhlo na evropské úrovni už v roce 1994, pro referenční rok 1993. Poslední, pátá vlna šetření proběhla v roce 2016, pro referenční rok 2015. ČR se šetření účastní od druhé vlny, která proběhla v roce 1999 (ČSÚ, 2017, s. 6). Předmětem zkoumání jsou osoby zaměstnané v ekonomických subjektech působících v dané zemi, které mají deset a více zaměstnanců (ČSÚ, 2017, s. 4).

V ČR je CVTS známo pod názvem *Šetření o vzdělávání zaměstnaných osob*, v Německu pak pod názvem *Profesní další vzdělávání v podnicích*¹³⁸. Česká verze dotazníku k šetření prošla mezi roky 2010 a 2015 úpravami, oproti minulým vlnám byl důraz položen na zahrnutí jakéhokoliv vzdělávání, které ekonomické subjekty (dále jen zaměstnavatelé) zaměstnancům poskytly. Z důvodu úpravy dotazníku tak není možné relevantně srovnat všechna data v dlouhodobé časové řadě (ČSÚ, 2017, s. 7).

Alespoň obecnou představu o vývoji křivek poskytování vzdělávání zaměstnavateli mezi jednotlivými šetřeními si lze udělat z mezevropského porovnání za CVTS 3 (2005), CVTS 4 (2010) a CVTS 5 (2015). Podíl evropských zaměstnavatelů, kteří poskytli svým zaměstnancům některou formu vzdělávání, rostl mezi jednotlivými šetřeními pozvolným tempem kolem 5 %, z necelých 60 % v roce 2005 na necelých 73 % v roce 2015. Podobným, jen o něco pomalejším tempem, rostl podíl takových zaměstnavatelů v Německu, z necelých 70 % v roce 2005 na 77 % v roce 2015. V ČR lze oproti tomu pozorovat stagnaci mezi šetřeními v letech 2005 a 2010, kdy se podíl zaměstnavatelů, kteří poskytli některou formu vzdělávání svým zaměstnancům, pohyboval kolem 72 %, a posléze rapidního, téměř dvacetiprocentního nárůstu tohoto podílu mezi šetřeními v letech 2010 a 2015 na necelých 91 % (Eurostat, 2018, nestránkováno a Eurostat, 2019, nestránkováno). Tento rapidní růst mohl být do určité míry způsoben výše zmíněnou úpravou dotazníku k šetření.

Výběrový soubor posledního CVTS čítal v ČR 9 224 zaměstnavatelů (ČSÚ, 2017, s. 6). V Německu pak výběrový soubor čítal 12 073 zaměstnavatelů (Destatis, 2017, s. 9). Šetření rozlišuje dvě kategorie poskytovaných vzdělávacích aktivit – kurzy/školení a jiné formy vzdělávání. Kurzy/školení jsou vysoce organizované, s předem připraveným obsahem. Většinou se odehrávají odděleně od pracoviště (ve speciální místnosti nebo v externích prostorách). Kromě povinných školení jako je bezpečnost a ochrana zdraví při práci sem patří např. kurzy rozvíjející měkké kompetence nebo rozšiřující dovednosti v daném oboru (ČSÚ, 2017, s. 8). Mezi jiné formy vzdělávání pak patří plánované aktivity odehrávající se přímo na

---

¹³⁸ *Berufliche Weiterbildung in Unternehmen*

pracovišti, které bývají přizpůsobeny individuálním potřebám vzdělávaného, např. instruktáž nebo zaškolení (ČSÚ, 2017, s. 8).

Z výsledků CVTS 5 vyplývá, že v referenčním roce 2015 zajistilo v ČR 89 % zaměstnavatelů svým zaměstnancům alespoň jeden kurz či školení. Kurzy/školení nad rámec legislativy poskytlo 53 % zaměstnavatelů (ČSÚ, 2017, s. 9–10). V Německu zajistilo svým zaměstnancům alespoň jeden kurz či školení 62 % zaměstnavatelů (Destatis, 2017, s. 24). Výsledky šetření zobrazuje tabulka níže:

Tabulka 5: Srovnání podílu zaměstnavatelů, kteří svým zaměstnancům poskytli některou formu vzdělávání v ČR a v Německu v roce 2015 dle CVTS 5

CVTS, 2015 (%)	podíl zaměstnavatelů, kteří poskytli některou formu vzdělávání	poskytnutá forma vzdělávání	
		kurz/školení (alespoň jeden)	jiná forma vzdělávání
EU	72,6	61,2	59,9
ČR	90,6	89,4	38,6
SRN	77,3	61,9	73,7

Zdroj: Eurostat, 2019, nestránkováno

Německé CVTS nerozlišuje kurzy/školení na povinné (normativní) a nepovinné. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole (viz 3.4.1), školení bezpečnosti práce nebývají v Německu vnímána jako další vzdělávání. Je tedy pravděpodobné, že zdánlivě výrazně nižší zapojení německých zaměstnavatelů do poskytování kurzů/školení (a potažmo jejich celkové nižší zapojení do poskytování dalšího vzdělávání) oproti ČR může být ve skutečnosti mj. odrazem nezahrnutí této oblasti dalšího vzdělávání.

4.3 European Union Labour Force Survey v ČR a v Německu

LFS je výběrovým šetřením pracovních sil, jehož cílem je získávat pravidelné informace o situaci na trhu práce a na jejich základě umožnit její analýzu z ekonomických, demografických, sociálních a dalších hledisek: Šetření probíhá každé čtvrtletí v domácnostech, respondenty jsou osoby 15leté a starší. Domácnosti zůstávají součástí šetřeného souboru pět čtvrtletí za sebou, což umožňuje získání konzistentních dat (ČSÚ, 2019, nestránkováno). V oblasti vzdělávání LFS zkoumá účast na aktivitách formálního a neformálního vzdělávání a odborné přípravy za poslední čtyři týdny. Ve věkové kategorii 25–64 let se především jedná o vzdělávací aktivity po ukončení počáteční fáze vzdělávání (Eurostat, 2020, nestránkováno).

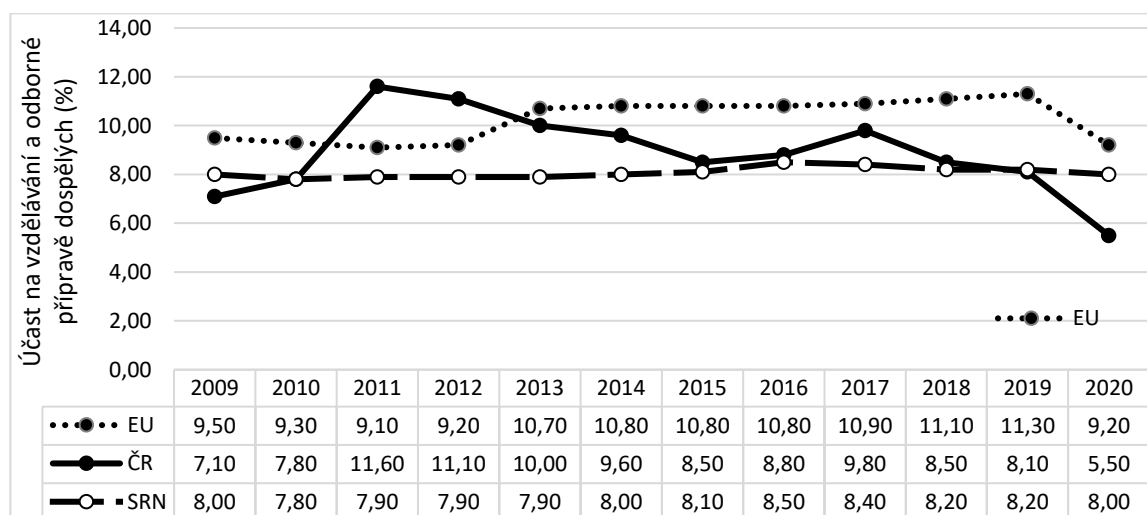
Aktivity formálního vzdělávání zahrnují v LFS stejně jako v AES zpravidla vzdělávání v rámci formálního školského systému. I vymezení aktivit neformálního vzdělávání je v rámci LFS

obdobné jako vymezení v rámci AES. Data zahrnují jak s prací související vzdělávání a odbornou přípravu, tak i vzdělávání pro osobní potřebu (např. volnočasové). Zásadním rozdílem oproti AES je ovšem vyloučení odborné přípravy na pracovišti¹³⁹ (Eurostat, 2020, nestránkováno).

Eurostat zveřejňuje na svých stránkách časovou řadu zobrazující účast dospělých ve věku 25–64 let na vzdělávání a odborné přípravě v jednotlivých evropských státech od roku 2000 do současnosti. Tato data slouží i jako indikátor naplňování výše zmíněného strategického cíle EU – navýšení účasti dospělých na vzdělávání. *Eurostatem* zveřejňovaná data za jednotlivé země zahrnují vždy účast na obou formách vzdělávání a odborné přípravy – formální i neformální (Eurostat, 2020, nestránkováno).

Graf 1: Vývoj účasti na vzdělávání a odborné přípravě v ČR a Německu v letech 2009–2020 dle LFS, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat, 2021, nestránkováno

Graf 1 zobrazuje vývojovou křivku účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých v letech 2009–2020 v ČR a v Německu ve srovnání s evropským průměrem. Zatímco průměrná účast v Evropě se mezi roky 2009–2012 neznatelně kolísala v řádech desetin procent od 9,5 % až po 9,2 %, křivka ČR mezi roky 2009 a 2011 prudce stoupala ze 7,1 % o 4,5 % až na 11,6 %. Tento nárůst bývá připisován především operačnímu programu EU *Lidské zdroje a zaměstnanost*, jehož prostřednictvím bylo v roce 2011 podpořeno 3,8 % zaměstnanců, mj. v oblasti dalšího profesního vzdělávání (MPSV, 2014, s. 35). Nad evropským průměrem se křivka ČR neudržela dlouho – mezi roky 2011 a 2015 opět pozvolna klesala ze svého vrcholu na 8,5 %. Mezi lety 2015–2017 sice opět stoupala až k necelým 10 %, od tohoto roku však opět klesá, nejvýrazněji mezi roky 2019 a 2020 – o více než 2,5 % (Eurostat, 2021,

¹³⁹ guided-on-the-job training

nestránkováno). Tento pokles lze přičítat především v úvodu zmiňované pandemie koronaviru SARS-CoV-2, která ve svých počátcích znemožnila nebo přerušila konání řady vzdělávacích akcí a programů. V návaznosti mj. na postupný přechod části vzdělávací praxe do online prostředí, na zklidňování pandemické situace i na rostoucí potřebu dalšího vzdělávání v souvislosti s vyrovnáváním se s následky pandemie lze nicméně předpokládat opětovný růst účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých v následujících letech.

Oproti křivce ČR křivka průměrné evropské účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých mezi lety 2012–2019 pozvolna rostla, i když pouze o desetiny procent. Zlom nastal v roce 2020, kdy došlo k poklesu účasti o více než 2 %. Kromě již zmiňované pandemie měl na tento pokles vliv mj. výstup Velké Británie z EU, a tedy i její vyřazení z křivky EU¹⁴⁰ (Eurostat, 2021, nestránkováno). Křivka účasti v Německu je pak oproti evropské a české křivce nejstabilnější a dlouhodobě se pohybuje okolo 8 %. Stabilita německé účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých se ukázala také v roce 2020, kdy i přes pandemii došlo k poklesu pouze o 0,2 % (Eurostat, 2021, nestránkováno).

4.4 Srovnání účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých dle LFS a AES v ČR a v Německu

Při porovnání výsledků šetření LFS a AES ze srovnatelného období lze pozorovat, jaký mohou mít odlišná metodologie a častější frekvence monitorování vliv na výsledné hodnoty. Tabulka níže ukazuje, jak se podle šetření AES a LFS liší účast na vzdělávání a odborné přípravě dospělých¹⁴¹ v ČR a v Německu a průměrná účast v Evropě.

Tabulka 6: Srovnání účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých v ČR a v Německu v letech 2011 a 2016 dle AES a LFS, vztaženo na věkovou kategorii 25–64 let

účast na vzdělávání a odborné přípravě dospělých (%)		
	dle AES	dle LFS
2011		
EU	40,3	9,1
ČR	37,1	11,6
SRN	50,2	7,9
2016		
EU	45,2	10,8
ČR	46,1	8,8
SRN	52,0	8,5

Zdroj: Eurostat, 2011a, nestránkováno; Eurostat, 2016a, nestránkováno a Eurostat, 2021, nestránkováno

¹⁴⁰ Velká Británie dosahovala v letech 2009–2019 ve srovnání s průměrem EU vždy více, či méně nadprůměrné účasti (Eurostat, 2021a, nestránkováno).

¹⁴¹ Pojmu vzdělávání a odborná příprava dospělých je v této podkapitole použito namísto pojmu další vzdělávání záměrně. Porovnávaná data zahrnují účast na neformálním i formálním vzdělávání dospělých (pozn. autorky).

Z pohledu na tabulku je patrné, že účast na vzdělávání a odborné přípravě dospělých zjištěná v šetřeních LFS je oproti šetřením AES výrazně nižší. Liší se však i pořadí účasti zkoumaných států. Zatímco podle AES se ČR v roce 2011 v účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých pohybovala mírně pod evropským průměrem a Německo naopak o 10 % nad ním, podle LFS naopak ČR převyšovala evropský průměr 9,1 % svou účastí čítající 11,6 %. Německo se naopak v tomto roce pohybovalo pod evropským průměrem s účastí 7,9 %. Účast na vzdělávání a odborné přípravě dospělých v ČR byla tak podle daného šetření v roce 2011 o více než 3,5 % vyšší než v Německu. Lepšího výsledku než Německo, přestože tentokrát jen o 0,3 %, dosáhla ČR s 8,8 % podle šetření LFS i v roce 2016. Obě země se však v tomto roce umístily pod evropským průměrem, který čítal 10,8 %. Podle AES se přitom v roce 2016 jak ČR, tak Německo, umístily nad evropským průměrem, přičemž Německo dosáhlo lepšího výsledku než ČR.

Ze srovnání obou šetření je tak patrné, že statistické informace o účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělých (potažmo na dalším vzdělávání) v ČR a v Německu mohou sloužit pouze jako jeden z podkladů pro porovnání aktuálního stavu obou systémů dalšího vzdělávání a je nezbytné je vnímat spíše orientačně.

Pravděpodobně nejzajímavější na porovnání výsledků AES a LFS v komparovaných zemích je zjištění, že se jejich účast na vzdělávání a odborné přípravě dospělých (potažmo na dalším vzdělávání) v posledních vlnách šetření pohybovala okolo evropského průměru, buď v mírně podprůměrných či mírně nadprůměrných hodnotách. Koncepční studie NÚV *Systémový rozvoj dalšího vzdělávání* z roku 2014 uvádí jako důvody pro celkově spíše průměrnou až podprůměrnou účast české populace na dalším vzdělávání finanční a časovou náročnost vzdělávání, ale také např. nízkou informovanost o státem podporovaných programech nebo nedostatečnou podporu zaměstnavatelů (NÚV, 2014, s. 4).

U Německa je spíše nižší účast na dalším vzdělávání vzhledem k jeho hospodářské rozvinutosti poměrně překvapivá. Výsledné zprávy k německým šetřením možné důvody pro tento trend neuvádí. Lze se ale domnívat, že může mj. souviset s častou časovou náročností podporovaných programů dalšího vzdělávání (podrobněji viz 5.2.3.3 a 6.3.4.1).

Překvapivá je také stabilita účasti německé populace v čase oproti poměrně proměnlivé účasti české populace (viz graf 1). Pravděpodobným důvodem je kontinuální podpora oblasti dalšího vzdělávání ze strany státu (podrobněji viz 6.3) a mj. také zaměstnavatelů, na což poukazuje pomalý, zato stabilní růst křivky poskytování vzdělávání zaměstnavateli v rámci šetření CVTS. V ČR pak mohou být pozorované výkyvy v účasti na dalším vzdělávání zapříčiněny mj. nárazovým financováním oblasti prostřednictvím projektů realizovaných z evropských fondů, především z ESF (viz 6.2.1).

V účasti české a německé populace na dalším vzdělávání lze pozorovat i řadu podobností, které byly podrobněji popsány výše v textu. Se stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání se u obou států zvyšovala účast dospělé populace na vzdělávání – nejčastěji se tak účastnili dospělí s terciárním vzděláním. Podobně jako u ostatních členských a přidružených zemí EU účast populace ve věku 25–64 na neformálním vzdělávání zcela převažovala nad účastí na vzdělávání formálním. Největší podíl neformálního vzdělávání, kterého se dospělí účastnili, tvořilo pracovní orientované vzdělávání. U pracujících účastníků bylo toto vzdělávání ve více než 90 % případů alespoň částečně hrazeno zaměstnavatelem.

Naopak výraznou odlišností u komparovaných zemí, kromě zmíněných rozdílů u křivek účasti na dalším vzdělávání, byl počet hodin vzděláváním strávený. Účast dospělých v ČR v tomto ohledu významně zaostávala za Německem i valnou většinou ostatních zemí EU.

5 Legislativní rámec dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Podoba legislativní úpravy dalšího vzdělávání ukazuje, jakým způsobem je další vzdělávání včleněno do vzdělávací politiky státu. Legislativní rámec dalšího vzdělávání odráží přístup státu k této sféře a naznačuje, jaký význam stát oblasti připisuje.

Z důvodu vysoké míry globalizace patří mezi významné faktory ovlivňující přístup komparovaných států k dalšímu vzdělávání mezinárodní organizace (především OECD a EU), které spoluurčují směřování vzdělávacích politik (Šerák, 2016c, s. 102–103). EU navíc velmi významně, i když nepřímo, ovlivňuje právní úpravu dalšího vzdělávání v ČR i v Německu.

Unie uplatňuje svůj vliv prostřednictvím finanční podpory (viz 6.1), přestože odpovědnost za obsah (dalšího) vzdělávání a jeho organizaci je ponechána v kompetenci jednotlivých členských států¹⁴². Podpora (dalšího) vzdělávání a odborné přípravy v EU je dlouhodobě soustředěna především do oblasti adaptace na změny v průmyslu, podpory začleňování a znovuzачleňování na trh práce, rozvoje mobility učících se i vzdělavatelů, posílení mezinárodní spolupráce mezi vzdělávacími institucemi a institucemi odborného výcviku a také do oblasti rozvoje distančního vzdělávání (EU, 1992, s. 47–48). Snaha podpořit konkurenceschopnost, adaptabilitu a mobilitu obyvatel se v současnosti v rámci politiky EU zaměřené na (další) vzdělávání projevuje také mj. důrazem na rozvoj národních kvalifikačních rámců propojených s *Evropským kvalifikačním rámcem*¹⁴³, podporou neformálního vzdělávání a informálního učení, zabezpečením kvality vzdělávání a poradenství a propojením vzdělávání s výzkumem a inovacemi (MŠMT, 2010, s. 7–8). Zmíněné prioritní oblasti se promítají i do právní úpravy dalšího vzdělávání v obou komparovaných zemích.

Další vzdělávání může být obecně upraveno prostřednictvím:

- zákona komplexně zaštiťujícího oblast vzdělávání dospělých (tedy i formální vzdělávání a informální učení);
- samostatného zákona zaštiťujícího pouze oblast dalšího vzdělávání, který regulaci vzdělávání dospělých ve formálním školském systému ponechává na školských zákonech;

---

¹⁴² Další vzdělávání je ze strany EU vnímáno jako součást tzv. doplňující politiky a v oblasti dalšího vzdělávání je tak uplatňován tzv. princip subsidiarity. Jeho podstata spočívá v řešení problémů na co možná nejnížší úrovni řízení, např. na úrovni určitého státu nebo regionu (Vyhnánková, 2007, s. 30). Unie zasahuje do jednání členských zemí v oblasti (dalšího) vzdělávání pouze v případě, kdy je ho potřeba podpořit nebo doplnit (EU, 1992, s. 47).

¹⁴³ *Evropský kvalifikační rámec* (EQF) je nástrojem využívaným pro sladění národních kvalifikačních rámců zemí EU prostřednictvím osmi referenčních úrovní kvalifikace (NÚV, 2011–2020, nestránkováno).

- různorodých právních norem, které upravují dílčí segmenty dalšího vzdělávání (Vychová, 2008, s. 82).

Kapitola představuje, jakým způsobem je další vzdělávání právně ukotveno v ČR a v Německu. Seznamuje s rolí dalšího vzdělávání v rámci strategických národních dokumentů a s kompetencemi státu v této oblasti a analyzuje zásadní právní normy upravující další vzdělávání.

5.1 Legislativní rámec dalšího vzdělávání v České republice

Oblast dalšího vzdělávání je v ČR upravována prostřednictvím právních norem na celostátní úrovni. V čele právního řádu ČR stojí *Ústava* a další ústavní zákony (Evropská komise, 2019, nestránkováno). Ty se tématu dalšího vzdělávání nevěnují, v ústavním zákoně č. 162/1998 Sb., *Listině základních práv a svobod* je pouze zakotveno „... právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách ...“ (ČR, 1992a, čl. 33). Pro další vzdělávání jsou klíčové zákony podřízené ústavním zákonům a příslušné prováděcí předpisy vydávané na jejich základě, např. vyhlášky ministerstev (viz níže).

5.1.1 Další vzdělávání v národních strategiích

Oblast dalšího vzdělávání je řadu let nedílnou součástí dlouhodobých strategií MŠMT k vývoji vzdělávací soustavy. V roce 2020 byla vydána *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*, která v současnosti tvoří základní rámec české vzdělávací politiky (MŠMT, 2019, s. 9). Přestože *Strategie* zdůrazňuje důležitost dalšího vzdělávání, zmiňuje se pouze o některých jeho podoblastech. Hlavní důraz klade na další vzdělávání pedagogických pracovníků (MŠMT, 2020, s. 53–54) a další vzdělávání jako součást konceptu celoživotního učení – akcentováno je především další vzdělávání probíhající ve školách a školských zařízeních (tamtéž, s. 40). Podobnou tematickou redukci oblasti dalšího vzdělávání na strategické úrovni lze pozorovat už v uplynulé dekádě reprezentované *Strategií vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*¹⁴⁴.

Z dílčích strategických dokumentů, které dále rozpracovávají cíle národních strategií, je pro další vzdělávání významným především *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2019–2023*, který vychází z bývalé *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* (MŠMT, 2019, s. 3). V oblasti dalšího vzdělávání patří mezi jeho cíle podpora a rozvoj dalšího vzdělávání prostřednictvím:

¹⁴⁴ V dokumentu *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* je oproti předchozím dokumentům, především *Bílé knize* a *Strategii celoživotního učení ČR*, značně omezen okruh témat zabývajících se dalším vzděláváním (Šerák, 2016c, s. 104–105).

- rozvoje koordinační a osvětové role MŠMT ve vztahu k zaměstnavatelům, kariérovým poradcům, veřejnosti a dalším aktérům v oblasti dalšího vzdělávání;
- podpory škol jako center celoživotního vzdělávání;
- rozvoje kariérového poradenství;
- rozvoje gramotnosti (např. čtenářské nebo digitální) a podpory dalšího vzdělávání specifických cílových skupin;
- projektu *Mistrovská zkouška systém*, který by měl obnovit možnost získání mistrovského listu¹⁴⁵ vedoucí ke zvýšení kvalifikační úrovně v rámci Evropského kvalifikačního rámce;
- podpory využívání *Národní soustavy kvalifikací* (dále jen NSK) širokou veřejností (MŠMT, 2019, s. 88–90).

Další vzdělávání bývá zmiňováno také v některých dalších národních strategiích, v souvislosti s dílčími tématy. *Strategický rámeček politiky zaměstnanosti do roku 2030* tak např. zdůrazňuje význam dalšího vzdělávání a jeho podpory v návaznosti na technologické proměny trhu práce a stárnutí populace (MPSV, 2019, s. 63).

5.1.2 Kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání v České republice

Kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání jsou částečně zakotveny v zákoně č. 2/1969 Sb., *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky* (dále jen *kompetenční zákon*). Oblast dalšího vzdělávání zde ovšem není samostatně zmíněna. Jednotlivé segmenty, které lze zařadit do dalšího vzdělávání, jsou rozděleny mezi kompetence několika ministerstev (ČSR, 1969, § 4–19). V řadě případů je ale toto vymezení kompetencí velmi obecné a zařazení segmentů dalšího vzdělávání pod jednotlivá ministerstva lze pouze předpokládat.

Pravděpodobně nejvýznamnější pravomoci v oblasti dalšího vzdělávání dává *kompetenční zákon* MŠMT a *Ministerstvu práce a sociálních věcí* (ČSR, 1969, § 7 a 9). MŠMT koordinuje v oblasti nabývání kvalifikací podle *zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání* práci ministerstev, státní správy a komor (ČSR, 1969, § 7). Systém uznávání výsledků dalšího vzdělávání MŠMT utváří a rozvíjí prostřednictvím NSK, viz 5.1.3.1 (MŠMT, 2019, s. 87). Uděluje také akreditační rekvalifikačním vzdělávacím programům (ČR, 2004c, § 108). V návaznosti na školský systém pak MŠMT nastavuje legislativní rámeček dalšímu a zájmovému vzdělávání odehrávajícímu se ve školách nebo školských zařízeních podle *školského zákona*

¹⁴⁵ Systém mistrovské zkoušky fungoval v Československu do roku 1949, kdy byl vládnoucím režimem zrušen (Hospodářská komora ČR, 2020, nestránkováno).

(viz 5.1.3.7) a vyhlášky o *zájmovém vzdělávání* (viz 5.1.3.8) a dále celoživotnímu vzdělávání na vysokých školách podle *zákona o vysokých školách* (viz 5.1.3.9).

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) monitoruje situaci na trhu práce a spravuje *Národní soustavu povolání* (dále jen NSP), databázi povolání, která slouží jako podklad pro NSK (Eurydice, 2019b, nestránkováno). MPSV má na starosti další profesní vzdělávání, konkrétně oblast rekvalifikací, podporu vzdělávání znevýhodněných skupin na trhu práce a podporu vzdělávání a rozvoje zaměstnanců a zaměstnavatelů (Eurydice, 2019b, nestránkováno). MPSV podléhá *Úřad práce*, který prostřednictvím svých krajských poboček a kontaktních pracovišť zprostředkovává zájemcům informace o možnostech dalšího vzdělávání a zajišťuje rekvalifikace na základě zákona č. 435/2004 Sb., *o zaměstnanosti*, viz 5.1.3.2 (ÚP ČR, 2020, nestránkováno).

Ministerstvo průmyslu a obchodu se svou činností snaží působit na růst konkurenceschopnosti průmyslu. Pro oblast dalšího vzdělávání je významná podpora rekvalifikací zaměstnanců v souvislosti se zaváděním nových technologií v organizacích, které bývají realizovány za pomoci operačních programů financovaných EU (Eurydice, 2019b, nestránkováno).

Ministerstvo kultury zaštiťuje v ČR kulturně výchovnou činnost (ČSR, 1969, § 8). Ve spolupráci s obcemi, které nejčastěji zřizují knihovny, kulturní domy, muzea nebo galerie a pořádají kulturně-vzdělávací akce pro veřejnost, zajišťuje *Ministerstvo kultury* podstatnou část zájmového vzdělávání dospělých (Eurydice, 2019b, nestránkováno).

Za další vzdělávání pro státem regulované profese jsou odpovědná vždy příslušná ministerstva. Ve svých resortech nastavují prostřednictvím právních norem nejen potřebnou vstupní kvalifikaci, případně (zvláštní) odbornou způsobilost nezbytnou pro výkon dané profese, ale také rámec dalšího vzdělávání. Ten může zahrnovat např. prohlubování odborné kvalifikace nebo její aktualizaci (Eurydice, 2019a, nestránkováno). Např. výše zmíněné MŠMT nastavuje právní rámec pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (ČR 2004e, § 24), *Ministerstvo vnitra* zase ukotvuje další vzdělávání úředníků územních samosprávních celků (ČR, 2002, § 20).

Kromě nastavení základního právního rámce fungují ministerstva ve svých resortech¹⁴⁶ také jako autorizující orgány v systému ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, viz 5.1.3.1 (Eurydice, 2019b, nestránkováno). Některá ministerstva mají také v kompetenci velmi specifické segmenty dalšího vzdělávání – např. *Ministerstvo zdravotnictví* zajišťuje osvětu a celoživotní vzdělávání v oblasti zdraví (Šerák, 2016a, s. 136).

---

¹⁴⁶ Přehled konkrétních oblastí přiřazených jednotlivým ministerstvům k autorizaci uvádí příloha k *zákonu o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání* (ČR, 2006a, Příloha).

5.1.3 Zákony regulující oblast dalšího vzdělávání

Další vzdělávání je v ČR regulováno „... pouze v oblastech, ve kterých stát přímo ovlivňuje výstup ze vzdělávání nebo např. definuje kvalifikaci ...“ (MŠMT, 2019, s. 87). Většina zákonů a vyhlášek regulujících další vzdělávání se zabývá dalším profesním vzděláváním, včetně ověření nabyté odborné kvalifikace v rámci NSK. Pozornost je věnována také dalšímu vzdělávání na školách a velmi okrajově pak např. podpoře zájmového vzdělávání.

5.1.3.1 Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Jedním ze zákonů, které v současnosti tvoří základ právního rámce dalšího vzdělávání v ČR, je zákon č. 179/2006 Sb., *o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání*. Vychází z požadavku na vytvoření systému uznávání kvalifikací získaných i neformální a informální cestou, který se už v 70. letech objevil např. v dokumentu *UNESCO Učit se být: Svět vzdělávání dnes a zítra*¹⁴⁷ (Faure et al., 1972, s. 186) a na počátku 21. století byl formulován např. v *Memorandu o celoživotním učení* (Evropská komise, 2001, s. 13–14).

Zákon se opírá o NSK, „... veřejně přístupný registr všech úplných profesních kvalifikací a profesních kvalifikací potvrzovaných, rozlišovaných a uznávaných na území České republiky ...“ (ČR, 2006a, § 2). Profesionální (dříve dílčí) kvalifikace je „... odborná způsobilost fyzické osoby vykonávat řádně určitou pracovní činnost nebo soubor pracovních činností v určitém povolání, popřípadě ve dvou nebo více povoláních, v rozsahu uvedeném v kvalifikačním standardu ...“ (ČR, 2006a, § 2). Ke každé profesní kvalifikaci existuje tzv. hodnoticí standard – soubor kritérií hodnocení jednotlivých odborných způsobilostí, ze kterých se kvalifikace skládá (tamtéž). Úplnou profesní kvalifikací se pak podle zákona rozumí „... odborná způsobilost fyzické osoby vykonávat řádně všechny pracovní činnosti v určitém povolání ...“ (ČR, 2006a, § 2). Je zpravidla tvořena několika profesními kvalifikacemi (NÚV, 2011–2020b, nestránkováno). Výčet schválených kvalifikací lze najít na stránkách NSK (NPI ČR, 2006–2014, nestránkováno). Řešitelem projektu NSK byl původně NÚV, od roku 2020 je pod správou sloučeného *Národního pedagogického institutu* (NPI ČR, 2020, nestránkováno).

Zájemci o ověření a uznání nabyté profesní kvalifikace starší 18 let (nebo 16 let, jedná-li se o účastníky rekvalifikace podle *zákona o zaměstnanosti*) mohou podstoupit zkoušku u tzv. autorizovaných osob (viz níže). Zkoušky jsou zpoplatněny – jejich ceny se liší podle odhadovaných nákladů na mzdy autorizovaných osob a jejich asistentů a surovin potřebných ke zkoušce (NÚV, 2011–2020c, nestránkováno). *Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání* uvádí podmínky průběhu těchto zkoušek a hodnocení odborné způsobilosti zájemců o přezkoušení (ČR, 2006a, § 17–18). Pokud zájemci splní všechny zkoušky

---

¹⁴⁷ *Learning to be: The World of education Today and Tomorrow*

z profesních kvalifikací potřebné pro určité povolání, mohou požádat o možnost složit závěrečnou zkoušku na příslušném studijním oboru, a získat tak také formální stupeň vzdělání. Zkoušku v rámci formálního školského systému není pro získání úplné profesní kvalifikace nutné skládat v případě, že daný zájemce již disponuje formálním stupněm vzdělání potřebným k získání této kvalifikace, nebo pokud ve formálním školském systému daný studijní obor neexistuje (NÚV, 2011–2020b, nestránkováno).

Autorizované osoby, které přezkoušení k ověření a uznání nabyté profesní kvalifikace provádějí, mohou být fyzické, nebo právnické osoby schválené příslušným autorizujícím orgánem (ČR, 2006a, § 9–11). *Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání* stanovuje, za jakých podmínek mohou být právním subjektům autorizace uděleny a odebrány (tamtéž, § 1). Fyzické i právnické osoby musí pro udělení autorizace prokázat především solventnost a schopnost zajistit podmínky k provedení zkoušky, tj. zajištění potřebného materiálu a techniky (tamtéž, § 10–11). Fyzické osoby musí pro udělení autorizace dále prokázat:

- způsobilost k právním úkonům;
- bezúhonnost;
- pětiletou praxi zahrnující odbornou způsobilost, kterou budou prověřovat u účastníků zkoušek (ČR, 2006a, § 10).

Právnické osoby musí určit alespoň jednu fyzickou osobu, která splňuje výše uvedené podmínky a bude fungovat jako autorizovaný zástupce (ČR, 2006a, § 11). Udělená autorizace platí po dobu pěti let a lze ji opakovaně prodlužovat (tamtéž, § 13).

V současnosti se v ČR projednává zavedení systému mistrovské zkoušky a její propojení s NSK. Mistrovská kvalifikace by prostřednictvím zvýšení kvalifikační úrovně měla pomoci snížit nezaměstnanost a předčasné odchody zkušených odborníků z pracovního trhu a zajistit držitelům kvalifikace nárok na vyšší ohodnocení. Umožnila by také českým mistrům založit si v západních zemích EU vlastní živnost (Hospodářská komora ČR, 2020, nestránkováno).

Propojení mistrovské zkoušky s NSK by znamenalo, že možnost konat mistrovskou zkoušku by měli jak zájemci s ukončeným středoškolským vzděláním, tak i držitelé soustavy předepsaných profesních kvalifikací, bez nutnosti získání úplné profesní kvalifikace konáním zkoušky v rámci formálního školského systému (MPO, 2019, § 19a). Do projektu jsou zapojeny *Hospodářská a Agrární komora České republiky, Ministerstvo průmyslu a obchodu* i *Ministerstvo zemědělství* (Hospodářská komora ČR, 2020, nestránkováno).

5.1.3.2 Zákon o zaměstnanosti

Zákon č. 435/2004 Sb., *o zaměstnanosti* upravuje v oblasti dalšího vzdělávání rekvalifikace. Ty mohou být vzdělávacími zařízeními poskytovány pouze v rámci státem schválených vzdělávacích programů, k čemuž dochází zpravidla formou akreditace prostřednictvím MŠMT (ČR, 2004c, § 108).

Rekvalifikace jsou na základě vyhlášky č. 176/2009 Sb., *kteou se stanoví náležitosti žádosti o akreditaci vzdělávacího programu, organizace a způsob ukončení vzdělávání v rekvalifikačním zařízení* provázány s NSK (ČR, 2009, § 1). Rekvalifikační kurzy, které vedou k získání kvalifikace, pro kterou existuje v NSK ekvivalent, tak musí svým obsahem a svými cíli odpovídat požadavkům stanoveným v NSK (ČR, 2004c, § 108).

Rekvalifikaci klientům *Úřadu práce* (dále jen ÚP) zajišťují jeho krajské pobočky, nebo si ji klient může zajistit i sám – tzv. zvolená rekvalifikace (ČR, 2004c, § 109–§ 109a). Rekvalifikace mohou probíhat i v organizacích za účelem zlepšení pracovního uplatnění zaměstnanců (tamtéž, § 110). Bližší podmínky financování rekvalifikací *Úřadem práce* viz 6.2.4.1.

5.1.3.3 Vyhláška, kterou se stanoví náležitosti žádosti o akreditaci vzdělávacího programu, organizace a způsob ukončení vzdělávání v rekvalifikačním zařízení

Vyhláška, kterou se stanoví náležitosti žádosti o akreditaci vzdělávacího programu, organizace a způsob ukončení vzdělávání v rekvalifikačním zařízení stanovuje podmínky, které musí rekvalifikační vzdělávací program splňovat, aby mohl být akreditován (ČR, 2009, § 1).

Poskytovatel vzdělávacího programu musí mj. předložit:

- doklad opravňující k poskytování vzdělávacích služeb;
- informace o programu (název, popis činnosti, na kterou se absolvent rekvalifikuje a způsob ověření výsledků vzdělávání, vstupní předpoklady pro přijetí do programu);
- forma programu, jeho učební plán a výukové metody a časový plán;
- informace o garantech a lektorech vzdělávacích programů (mj. vědecké hodnosti, vzdělání a odborná kvalifikace);
- doložení materiálního, technického a prostorového zabezpečení programu (ČR, 2009, § 1).

Vyhláška dále stanovuje především, jakým způsobem může být organizováno vzdělávání v rekvalifikačním programu a jakým způsobem je zakončováno (ČR, 2009, § 2–4).

5.1.3.4 Vyhláška č. 519/2004 Sb., o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců

Vyhláška o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců stanovuje, jaké existují formy vzdělávání v rámci rekvalifikačních programů a klasifikuje náklady v oblasti rekvalifikací, čímž vytváří podklad pro jejich financování (ČR, 2004a, § 1–3).

Rozlišovány jsou dva základní druhy nákladů – náklady rekvalifikace a rekvalifikačního zařízení a náklady spojené s rekvalifikací. Do první kategorie jsou zařazeny mj. přímé a režijní náklady rekvalifikací, přiměřený zisk, daň z přidané hodnoty, náklady na nezbytnou výbavu účastníků do výše maximálně 2.000 Kč, náklady na ochranné pomůcky a pojištění odpovědnosti za škodu na zdraví pro účastníky. Pokud rekvalifikaci zajišťuje zaměstnavatel, nejsou poslední dvě zmíněné položky do této kategorie zařazeny. Probíhá-li rekvalifikace přímo u zaměstnavatele, nepatří do nákladů rekvalifikace ani přiměřený zisk (ČR, 2004a, § 2).

Do kategorie náklady spojené s rekvalifikací pak vyhláška zahrnuje ubytování do maximální výše 1.000 Kč na den, jízdné a stravné pro účastníky rekvalifikací konajících se mimo obec jejich bydliště a pojištění proti případné škodě, kterou by účastník rekvalifikace způsobil rekvalifikačnímu zařízení. Tyto náklady hradí ÚP pouze účastníkům rekvalifikací se statutem uchazeče o zaměstnání (ČR, 2004a, § 3).

5.1.3.5 Živnostenský zákon

Zákon č. 455/1991 Sb., o *živnostenském podnikání* (dále jen *živnostenský zákon*) je pro další vzdělávání významný z několika důvodů. U některých živností upravuje podmínky odborné způsobilosti, která slouží jako podklad pro udělení živnostenského oprávnění (ČR, 1991, § 7). V této souvislosti také *živnostenský zákon* zmiňuje, že „[m]imoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti ...“ patří do tzv. volných živností (ČR, 1991, Příloha č. 4), k jejímž vykonávání není nutné prokázat odbornou způsobilost (tamtéž, § 19).

Živnostenský zákon je také částečně propojen s NSK. Pro získání odborné způsobilosti pro provozování řemeslné živnosti podle tohoto zákona stačí pouze získání sestavy profesních kvalifikací, pokud je pro tuto sestavu zároveň definována i úplná profesní kvalifikace. Sama závěrečná zkouška vedoucí k získání úplné profesní kvalifikace ale pro vykonávání dané živnosti potřeba není (ČR, 1991, § 21).

5.1.3.6 Zákoník práce

Pro oblast vzdělávání je zákon č. 262/2006 Sb., *zákoník práce* (dále jen *zákoník práce*) významný především úpravou odborného rozvoje zaměstnanců, konkrétně jejich zaškolením

a zaučením, prohlubováním a zvyšováním jejich kvalifikace a odbornou praxí absolventů škol (viz 3.2.2.1.2). Pokud v dané organizaci působí odbory, má zaměstnavatel povinnost s nimi podobu systému školení a vzdělávání v organizaci projednat (ČR, 2006b, § 287).

Zaškolení a zaučení nových zaměstnanců, kteří dosud nezískali příslušnou kvalifikaci k výkonu dané práce, je povinností zaměstnavatele. Je-li to nutné, musí zaměstnavatel zaškolit nebo zaučit také ty zaměstnance, kteří přecházejí „... z důvodů na straně zaměstnavatele na nové pracoviště nebo na nový druh práce ...“ (ČR, 2006b, § 228).

Odbornou praxi má zaměstnavatel povinnost zajistit novým zaměstnancům-absolventům v případě, že nastupují do zaměstnání, které odpovídá kvalifikaci získané studiem. Délka jejich dosavadní odborné praxe musí být zároveň kratší než dva roky (ČR, 2006b, § 229).

Prohlubování si kvalifikace je povinností zaměstnance a zaměstnavatel mu tak může účast na vzdělávání k tomuto účelu nařídit. Za účast na vzdělávání zaměstnanci náleží mzda či plat. Náklady na vzdělávání vedoucí k prohloubení kvalifikace hradí zaměstnavatel. Pouze v případě, že má zaměstnanec zájem o finančně náročnější vzdělávací program za zmíněným účelem, může se se zaměstnavatelem domluvit na sdílení nákladů (ČR, 2006b, § 230). V případě, že náklady na prohlubování kvalifikace dosahují alespoň 75.000 Kč, může zaměstnavatel se zaměstnancem uzavřít tzv. kvalifikační dohodu. Tato dohoda znamená závazek zaměstnavatele umožnit zaměstnanci zvýšení jeho kvalifikace a závazek zaměstnance, že po sjednanou dobu, nejdéle však pět let od zvýšení kvalifikace, u zaměstnavatele setrvá. Jinou možností je uhrazení nákladů na vzdělávání spojené se zvyšováním kvalifikace zaměstnavateli, a to i v případě, že zaměstnanec skončí pracovní poměr dřív, než si kvalifikaci zvýší. Uzavření kvalifikační dohody při prohlubování kvalifikace znemožňuje zaměstnavateli, aby zaměstnanci účast na vzdělávání nařídil (tamtéž, § 234).

Zvyšování kvalifikace je sice zpravidla navázáno na studium ve formálním školském systému, které tato práce primárně nesleduje, zákonné vymezení však poskytuje prostor pro využití právní úpravy i v případě, kdy se zaměstnanec připravuje na získání vyššího stupně vzdělání mimo školský systém, např. samostudiem. *Zákoník práce* upravuje nárok na volno na vzdělávání, které zaměstnanci při zvyšování kvalifikace přísluší. Pro uplatnění tohoto nároku je nezbytná domluva zaměstnance se zaměstnavatelem, pro kterého musí být vzdělávání zaměstnance v poskytnutém volnu přínosné. Zaměstnavatel může se zaměstnancem, stejně jako u prohlubování kvalifikace, uzavřít kvalifikační dohodu. Ta není v tomto případě limitována cenou vzdělávání (ČR, 2006b, § 231–234).

Poskytnuté volno na zvyšování kvalifikace se vztahuje na účast na vzdělávání v nezbytně nutném rozsahu, přípravu a vykonání zkoušek v rámci studia v rozsahu dvou dnů, přípravu a vykonání závěrečné zkoušky, absolutoria či maturitní zkoušky v rozsahu pěti dnů,

vypracování a obhajobu závěrečné písemné práce na vysoké škole, vyšší odborné škole či v programu celoživotního vzdělávání v rozsahu deseti dnů a na přípravu a vykonání státní závěrečné zkoušky na vysoké škole v rozsahu čtyřiceti dnů. Po dobu zvyšování kvalifikace má zaměstnanec nárok na náhradu mzdy či platu ve výši průměrného výdělku. To neplatí při volnu poskytnutém zaměstnavatelem na účast na přijímací či opravné zkoušce a k účasti na ceremoniálech souvisejících se studiem. Zaměstnavatel má právo sledovat, jak zvyšování kvalifikace u zaměstnance probíhá, zastavit poskytování volna však může jen v případě, že se zaměstnanec stal dlouhodobě nezpůsobilým pro výkon práce, k níž se zvyšování jeho kvalifikace váže, nebo pokud zaměstnanec delší dobu neplní zásadní povinnosti při zvyšování kvalifikace, aniž by mu v tom bránil závažný důvod (ČR, 2006b, § 232–233).

Kromě volna na vzdělávání v rámci odborného rozvoje upravuje *zákoník práce* i volno na odborové vzdělávání. Na účast na školení pořádaném odbory náleží zaměstnancům až pět dní volna v kalendářním roce v případě, že této účasti nebrání vážné provozní důvody. Za tuto dobu jim náleží náhrada platu či mzdy ve výši průměrného výdělku (ČR, 2006b, § 203).

V souvislosti s dalším vzděláváním pak *zákoník práce* ukládá zaměstnavatelům také povinnost „... zajistit zaměstnancům školení o právních a ostatních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci ...“ (ČR, 2006b, § 103). Pro zaměstnance je účast na těchto školeních povinná (tamtéž, § 106).

5.1.3.7 Školský zákon

Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (dále jen *školský zákon*) poskytuje v oblasti dalšího vzdělávání příležitost doplnění si formálního stupně vzdělání na střední nebo vyšší odborné škole. To je za úplatu možné zpravidla buď absolvováním všech (chybějících) jednotlivých zkoušek, ze kterých se skládá daný vzdělávací program, a příslušné závěrečné zkoušky, nebo pouze prostřednictvím závěrečné zkoušky, pokud zájemce předem získal všechny potřebné profesní kvalifikace podle NSK (ČR, 2004d, § 113–113d). Složení závěrečné zkoušky tak v tomto případě kromě získání stupně vzdělání vede i k nabytí úplné profesní kvalifikace podle NSK (viz 5.1.3.1).

Kromě doplnění si stupně vzdělání upravuje *školský zákon* zároveň i možnosti dalšího všeobecně i odborně orientovaného vzdělávání mimo formální školský systém. Konkrétně se jedná o odborné kurzy, kurzy zaměřené na dílčí téma nebo předmět a pomaturitní specializační kurzy. Toto vzdělávání je zpravidla poskytováno za úplatu. *Ministerstvo vnitra* a *Ministerstvo obrany* mohou výše zmíněné kurzy poskytovat ve vlastních školách a školských zařízeních – jedná se o tzv. resortní kurzy. Podoba těchto kurzů je v kompetenci zmíněných ministerstev (ČR, 2004d, § 114).

Školský zákon dále zmiňuje také zájmové vzdělávání, ovšem především v kontextu vzdělávání dětí a mládeže – viz 3.2.2.3 (ČR, 2004d, § 111). Jak ale uvádí Šerák, některé školské instituce (např. státní jazykové školy nebo základní umělecké školy) nabízejí také aktivity zájmového vzdělávání pro dospělé (2009, s. 104).

Poslední významnou sférou z hlediska dalšího vzdělávání, které se *školský zákon* věnuje, je další vzdělávání pedagogických pracovníků. Zákon stanovuje, že vzdělávací zařízení k tomuto účelu zřizuje MŠMT (ČR, 2004d, § 169) a že další vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení zřizovaných obcemi, kraji nebo ministerstvy má být financováno státem (tamtéž, § 160).

5.1.3.8 Vyhláška o zájmovém vzdělávání

Vyhláška č. 74/2005 Sb., *o zájmovém vzdělávání* pojímá zájmové vzdělávání v souladu se *školským zákonem* a zmiňuje jako jeho primární cílovou skupinu děti a dále účastníky výuky ve formálním školském systému (žáky a studenty). Připouští však také účast dalších fyzických osob, a to např. na vzdělávacích aktivitách souvisejících s osvětovou činností a prevencí rizikového chování nebo výchovou k dobrovolnictví (ČR, 2005, § 1–2). Aktivity zájmového vzdělávání odehrávající se ve školských zařízeních, které zřizuje stát nebo územní samosprávné celky, jsou zpravidla zpoplatněny (tamtéž, § 11).

5.1.3.9 Zákon o vysokých školách

Zákon č. 111/1998 Sb., *o vysokých školách* stanovuje v oblasti dalšího vzdělávání pravidla pro poskytování programů celoživotního vzdělávání na vysokých školách. Tyto programy „... umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury ...“ (ČR, 1998, § 1). Jsou orientovány zájmově nebo na výkon určitého povolání. Jejich účastníci nemají status studenta (tamtéž, § 60).

Celoživotní vzdělávání může vysoká škola poskytovat za úplaty nebo zdarma. Pokud je daný program součástí akreditovaného studijního programu, mohou být jeho absolventům v případě zahájení regulérního studia daného oboru vysokou školou uznány získané kredity, a to v maximální výši 60 % (ČR, 1998, § 60).

5.1.3.10 Některé další zákony upravující podporu dalšího vzdělávání

Další vzdělávání se okrajově objevuje také v některých dalších zákonech. Odborné způsobilosti k výkonu regulovaných profesí upravuje kromě zmiňovaného *živnostenského zákona* např. také *zákon o státním odborném dozoru nad bezpečností práce* a zákony jednotlivých resortů (Eurydice, 2020, nestránkováno). Resortní zákony pak v návaznosti na

požadovanou odbornou způsobilost upravují také podobu (dalšího) vzdělávání v rámci jednotlivých profesí. Výběr těch nejvýznamnějších uvádí např. Šerák (2016, s. 138). V oblasti státní správy se jedná o již výše zmiňovaný *zákon o úřednících územních samosprávných celků*, dále pak o usnesení vlády České republiky ze dne 30. listopadu 2005 č.1542, *o pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech* a o zákon č. 361/2003 Sb., *o služebním poměru*. V rámci dalších profesních oblastí lze vyzdvihnout např. již také zmiňovaný *zákon o pedagogických pracovnících*, dále např. zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*, zákon č. 96/2004 Sb., *o nelékařských zdravotnických povoláních* nebo zákon č. 94/2004 Sb., *o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta* (tamtéž). Úpravě (dalšího) vzdělávání pro zmíněné profesní oblasti se blíže věnuje např. výstupní zpráva k projektu *Kooperace* (FDV, 2015, s. 46–47).

O dalším vzdělávání se kromě zákonů upravujících (další) vzdělávání v profesní oblasti zmiňují také některé další zákony. Např. podpora zájmového vzdělávání je částečně zakotvena v zákoně č. 257/2001 Sb., *o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb* (dále jen *knihovním zákoně*) nebo v zákoně č. 122/2000 Sb., *o ochraně sbírek muzejní povahy. Knihovní zákon* zmiňuje vzdělávací funkci knihoven, na kterou může být knihovnám ze strany státu poskytnuta účelová dotace (ČR, 2001, § 15). *Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy* považuje uspokojování vzdělávacích potřeb obyvatel muzei a galeriemi za veřejnou službu, která je částečně, případně zcela financována státem (ČR, 2000, § 2).

5.2 Legislativní rámec dalšího vzdělávání v Německu

Právní úprava oblasti dalšího vzdělávání v Německu vychází z federativního (spolkového) uspořádání státu. Německo je příkladem federace, ve které jednotlivé spolkové země se státem (spolkem) úzce spolupracují. Legislativu na spolkové úrovni ovlivňuje všech šestnáct zemí prostřednictvím *Spolkové rady* (BPB, 2013, nestránkováno). V oblastech, které neupravuje *základní zákon*¹⁴⁸ (ústava), pak mají spolkové země přímo zákonodárnou moc. Zemské ústavy a systémy zákonů jednotlivých spolkových zemí jsou základnímu zákonu formálně podřízeny (Šimek, 2016, nestránkováno).

Základní zákon stanovuje, že stát a spolkové země spolupůsobí mj. v otázkách podpory vědy, výzkumu a odborného vzdělávání nadregionálního významu a spolupracují při přípravě statistických šetření pro mezinárodní srovnání stavu vzdělávání a při sestavování doporučení ke zlepšení tohoto stavu na základě zjištěných výsledků. Stát a spolkové země také společně plánují, implementují a provozují informační systémy, které umožňují spolupráci na výše

---

¹⁴⁸ *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*

zmíněných společných úkolech (DE, 1949a, čl. 91a–91c). O dalším vzdělávání se *základní zákon* explicitně nezmiňuje (Olbrich, 2001, s. 370). Na oblast se proto do značné míry uplatňuje tzv. princip subsidiarity, kdy stát zasahuje do dalšího vzdělávání pouze v případě, že opatření menšího samosprávného celku (spolkové země, kraje nebo obce) nedostačují nebo pokud může být kýžených politických cílů účinněji dosaženo na spolkové úrovni (Zandonella, 2006, s. 84).

Legislativní rámec dalšího vzdělávání v Německu lze tedy rozdělit na dvě základní úrovně – spolkovou a zemskou (viz 5.2.3 a 5.2.4). K projednávání a koordinaci (dalšího) vzdělávání na celostátní úrovni byla v Německu už v roce 1948 ustanovena *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání* složená z ministrů, případně senátorů, kteří mají v jednotlivých spolkových zemích na starosti oblast vzdělávání, výzkumu a kultury. *Konference* se mj. zasazuje o podporu spolupráce vzdělávacích, vědeckých a kulturních zařízení a zajištění kvality profesního (dalšího) vzdělávání a vzdělávání realizovaného na vysokých školách (KMK, 2020b, nestránkováno). Rozhodnutí, ke kterým *Konference* dojde, mají pro jednotlivé spolkové země charakter doporučení do té doby, dokud se nestanou součástí jejich právního řádu (např. v podobě zákona nebo vyhlášky). Členové *Konference* mají nicméně povinnost se o jejich prosazení ve své spolkové zemi zasadit (KMK, 2019, s. 38–39).

5.2.1 Národní strategie dalšího vzdělávání

Významný vliv na proměny legislativní úpravy dalšího vzdělávání a na další směřování celé oblasti má v současnosti *Národní strategie dalšího vzdělávání*¹⁴⁹ z roku 2019. Jedná se o první strategii svého druhu v Německu, na jejímž vzniku se podílel stát (konkrétně *Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí a Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu*) ve spolupráci se spolkovými zeměmi, zástupci z oblasti hospodářství, odbory a *Spolkovou agenturou práce* (BMAS, 2019, nestránkováno). Vydání *Strategie* podnítila zrychlující se strukturální proměna trhu práce podmíněná postupující automatizací a digitalizací. *Strategie* staví na předpokladu, že tato proměna bude do budoucna vyvolávat stále větší potřebu průběžného doplňování a rozšiřování kvalifikací, případně i jejich změnu. *Strategie* se primárně zaměřuje na profesní další vzdělávání a zdůrazňuje nezbytnost lepšího propojení vzdělávací politiky spolku a politik jednotlivých spolkových zemí (DE, 2019, s. 2). Mezi její cíle patří:

- ztransparentnění a zjednodušení systému podpory profesního dalšího vzdělávání, a to především pro malé a střední organizace, jejichž personální oddělení nemají kapacitu na přípravu konceptů dalšího vzdělávání zaměstnanců (DE, 2019, s. 6);

---

¹⁴⁹ *Nationale Weiterbildungsstrategie*

- přizpůsobení současných systémů podpory dalšího vzdělávání specifickým cílovým skupinám, např. osobám s nízkou kvalifikací;
- stimulace poptávky po profesním dalším vzdělávání, např. u individuálního profesního dalšího vzdělávání (DE, 2019, s. 8);
- posílení poradenské sítě v oblasti dalšího vzdělávání (DE, 2019, s. 10);
- ověření kvality nabídek programů dalšího vzdělávání a její posílení (DE, 2019, s. 14);
- vytvoření jednotného spolkového standardizovaného nástroje k evidenci, ocenění a certifikaci neformálně a informálně nabytých profesních kompetencí (DE, 2019, s. 17).

K naplňování *Strategií* vytyčených cílů byla již v oblasti legislativy podniknuta řada kroků, z nichž mezi ty nejvýznamnější patří novelizace spolkových zákonů upravujících další vzdělávání (viz níže). Přezkoumání naplňování cílů stanovených *Strategií* je naplánováno na rok 2021 (BMAS, 2019, nestránkováno).

5.2.2 Kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání v Německu

Na celostátní (spolkové) úrovni ovlivňují další vzdělávání a jeho legislativní úpravu především spolková ministerstva. *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* nastavuje v oblasti dalšího vzdělávání základní právní rámec a má také koordinační funkci (KMK, 2019, s. 14). Ve shodě s odpovědnými spolkovými ministerstvy může *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* rozhodovat o akreditaci vzdělávacích programů odborného dalšího rozvoje a přeškolení, které vedou ke státem uznávaným osvědčením (DE, 2005, § 53–53e).

Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlasti nastavuje v oblasti dalšího vzdělávání základní právní rámec pro státní zaměstnance, včetně pedagogických pracovníků (KMK, 2019, s. 15). V jeho kompetenci také leží podpora politického dalšího vzdělávání prostřednictvím *Spolkové centrály pro politické vzdělávání*¹⁵⁰ a jejích zemských poboček. *Spolková centrála* se věnuje vzdělávací a publikační činnosti v oblasti politického vzdělávání. Kromě zemských centrál pro politické vzdělávání úzce spolupracuje také s dalšími státem uznávanými poskytovateli v této oblasti, např. s nadacemi (Hein a Grubann, 2010, s. 4). Ve společné diskuzi s uznanými poskytovateli politického vzdělávání vypracovává *Spolková centrála* každoročně seznam klíčových témat politického vzdělávání pro následující rok (BMI, 2012, část II).

Podmínky pro výkon státem regulovaných profesí, stejně jako jejich potřebnou vstupní kvalifikaci a další vzdělávání zpravidla řeší příslušná spolková, případně i zemská ministerstva.

¹⁵⁰ *Richtlinien zur Anerkennung und Förderung von Veranstaltungen der politischen Bildung durch die Bundeszentrale für politische Bildung*

Např. podmínky pro výkon profese lékaře a dalších zdravotnických profesí, včetně odborného dalšího rozvoje lékařů a zdravotnického personálu, stanovuje *Spolkové ministerstvo zdraví*¹⁵¹ (KMK, 2019, s. 15).

*Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí*¹⁵² má v kompetenci opatření k podpoře práce a také výzkum v oblasti pracovního trhu a profesí (KMK, 2019, s. 15). Právně mu podléhá *Spolková agentura práce*, obdoba českého *Úřadu práce*, která v oblasti dalšího vzdělávání sehrává roli regionálního informačního a poradenského centra pro profesní další vzdělávání. Zajišťuje podporu profesního dalšího vzdělávání na základě *sociálního zákoníku III* (viz 5.2.3.2), tedy v oblastech odborného dalšího rozvoje pracovníků a přeškolení (Hein a Grubann, 2010, s. 4). Spolu s jednotlivými komunálními poskytovateli (např. městy) zřizuje *Agentura* také tzv. *Job-centra*¹⁵³. Jedná se o zařízení, která pečují o příjemce podpory v nezaměstnanosti a mají mj. na starost jejich podporu v oblasti profesního dalšího vzdělávání (BA, 2020d, nestránkováno).

5.2.3 Zákony regulující oblast dalšího vzdělávání na spolkové úrovni

Oblast dalšího vzdělávání je na spolkové úrovni právně ukotvena pomocí spolkových zákonů, vyhlášek a směrnic. Většina těchto právních norem se zabývá profesním dalším vzděláváním. Pozornost je věnována také ochraně práv účastníků distanční výuky, ukotvení dalšího vzdělávání na vysokých školách a politickému (dalšímu) vzdělávání.

Okrajově je další vzdělávání na spolkové úrovni zmiňováno také v zákonech regulujících požadavky na výkon určitých profesí, včetně případné potřebné odborné kvalifikace nebo způsobilosti. Např. spolkový *živnostenský zákon*¹⁵⁴ některým profesím (např. realitním makléřům) ukládá povinnost dále se vzdělávat (DE, 1869, § 34c).

5.2.3.1 Zákon o řemeslech a zákon o odborném vzdělávání

*Zákon o řemeslech*¹⁵⁵ a *zákon o odborném vzdělávání* nastavují základní právní rámec profesnímu dalšímu vzdělávání na spolkové úrovni. Konkrétně se jedná o oblast odborného dalšího rozvoje, tedy rozvojového a adaptačního dalšího vzdělávání (DE, 2005, § 53–54 a DE, 1953, § 42–42i) a přeškolení (DE, 2005, § 58–63 a DE, 1953, § 42j–42o). *Zákon o odborném vzdělávání* tyto zmíněné oblasti vymezuje (viz 3.3.4.1.1 a 3.3.4.1.2). Oba zákony pak pro ně stanovují základní pravidla. Ta zahrnují popis jednotlivých odborných kvalifikací, stupně

---

¹⁵¹ *Bundesministerium für Gesundheit*

¹⁵² *Bundesministerium für Arbeit und Soziales*

¹⁵³ *Jobcenter*

¹⁵⁴ *Gewerbeordnung*

¹⁵⁵ *Handwerksordnung*

odborného dalšího rozvoje v rámci těchto kvalifikací (viz níže), cíl, obsah a další požadavky závěrečných zkoušek vedoucích k získání jednotlivých kvalifikací a podmínky, které je nutné splnit pro připuštění k nim (DE, 2005, § 53 a 53e; DE, 1953, § 42 a 42j). Za realizaci odborných zkoušek v rámci odborného dalšího rozvoje a přeškolení odpovídají komory (DE, 2005, § 71). Ty také určují obsahy závěrečných odborných zkoušek v případě, že už tak v dané spolkové zemi nečiní spolkové vyhlášky (Hein a Grubann, 2010, s. 4).

Zákon o řemeslech i *zákon o odborném vzdělávání* prošly na přelomu let 2019–2020 novelizací, kdy byl zaveden systém tří na sebe navazujících stupňů odborného dalšího rozvoje. Tyto stupně jsou navázány na rozvojové další vzdělávání probíhající na odborných středních školách a zakončené závěrečnou zkouškou. Jsou výrazem zvýšení kvalifikace jedinců (BMBF, 2019b, nestránkováno) Nejnižším stupněm tohoto systému je prověřený specialista¹⁵⁶, vyšším profesionál-bakalář¹⁵⁷ a nejvyšším pak profesionál-magistr¹⁵⁸ (DE, 2005, § 53a). Cílem nové terminologie je kromě lepší přehlednosti také deklarovat rovnocennost odborného a akademického vzdělání. Profesionál-bakalář a profesionál-magistr odpovídají stupněm získané odbornosti dokončenému vysokoškolskému vzdělání na úrovni bakalářského, případně magisterského studia. Povaha těchto osvědčení je ale odlišná – vysokoškolské vzdělávání regulují zákony o vysokých školách, zatímco rozvojové další vzdělávání regulují *zákon o odborném vzdělávání* a *zákon o řemeslech*¹⁵⁹ (BMBF, 2019b, nestránkováno).

Na absolvování programů rozvojového dalšího vzdělávání vedoucího k získání stupně profesionál-bakalář je navázáno také skládání mistrovské zkoušky. Tyto programy nejčastěji nabízí řemeslné komory a různá řemeslná společenství. Pro účast na programech je možné zažádat o podporu na základě *zákona o podpoře dalšího odborného rozvoje*, viz níže (ZDH, 2020, nestránkováno).

Z vymezení odborného dalšího rozvoje v rámci *zákona o řemeslech* a *zákona o odborném vzdělávání* vycházejí ostatní zákony regulující profesní další vzdělávání a jeho financování. Jedná se především o třetí část *sociálního zákoníku* upravující oblast podpory práce a *zákon o podpoře odborného dalšího rozvoje* (viz níže).

---

¹⁵⁶ Geprüfte/r Berufsspezialist/-in

¹⁵⁷ Bachelor Professional

¹⁵⁸ Master Professional

¹⁵⁹ Tedy např. osvědčení profesionál-bakalář není ekvivalentem bakalářského titulu získaného studiem na vysoké škole. Pro držitele osvědčení o dosažení některého ze tří stupňů odborného vzdělání podle těchto dvou zákonů ale existuje při splnění zákonných podmínek možnost studia na vysoké škole, přestože neabsolvovali maturitní zkoušku nebo obdobnou zkoušku umožňující toto studium (BMBF, 2019b, nestránkováno).

5.2.3.2 Sociální zákoník III: Podpora práce

Třetí část *sociálního zákoníku*¹⁶⁰ uvádí případy, kdy může být nezaměstnaným a zaměstnancům ohroženým nezaměstnaností přiznána finanční podpora na profesní další vzdělávání. Základním předpokladem při tom je, že poskytovatel tohoto vzdělávání splňuje podmínky uvedené ve *vyhlášce o akreditaci a schválení poskytovatelů vzdělávací činnosti v souvislosti s podporou práce*¹⁶¹ (DE, 1997, § 82). Podporu nelze využít na rozvojové další vzdělávání (tamtéž, § 22) a vzdělávání, které organizace svým zaměstnancům musí ze zákona (spolkového nebo zemského) poskytnout (tamtéž, § 82).

Právní nárok na přidělení podpory na základě zákona nevzniká (BMAS, 2020b, nestránkováno). Výjimku tvoří doplnění si závěrečné zkoušky v systému odborného vzdělávání¹⁶², a to v případě, že zájemci (nezaměstnaní nebo nezaměstnaností ohrožení) buď dosud nedisponují osvědčením o ukončeném odborném vzdělání, nebo pokud profesi, v níž toto osvědčení získali, nemohou nadále vykonávat. Právní nárok na podporu se také vztahuje na doplnění si tzv. základních kompetencí¹⁶³, pokud jimi zájemce o profesní další vzdělávání nedisponuje. Základní kompetence jsou zákonem vnímány jako předpoklad úspěšné účasti na profesním dalším vzdělávání (DE, 1997, § 81). O podporu doplnění si základních kompetencí byl zákon rozšířen v roce 2016 v návaznosti na zahájení dekády alfabetyzace a základního vzdělávání (KMK, 2016, s. 7). V roce 2019 došlo k další výraznější novelizaci zákona, kdy byly rozšířeny možnosti podpory dalšího vzdělávání, a to především pro nezaměstnaností ohrožené zaměstnance (DE, 1997, § 447).

Výběr vzdělávacího programu je nezbytné konzultovat s některou z regionálních poboček *Spolkové agentury práce* nebo s *Job-centrem*, které o přidělení podpory rozhodují (BMAS, 2020b, nestránkováno). O různých formách podpory blíže viz 6.3.4.1–6.3.4.4.

5.2.3.3 Zákon o podpoře odborného dalšího rozvoje

Zákon o podpoře odborného dalšího rozvoje se zabývá individuální finanční podporou rozvojového dalšího vzdělávání (DE, 1996, § 1). Jedná se zpravidla o vzdělávání vedoucí k získání osvědčení na základě závěrečných zkoušek regulovaných *zákonem o odborném vzdělávání* a *zákonem o řemeslech*, případně jinými spolkovými nebo zemskými zákony. Podobně jako u státní podpory na základě *sociálního zákoníku III* i zde platí, že poskytovatel programů rozvojového dalšího vzdělávání musí prokázat kvalitu poskytovaných služeb. To je

---

¹⁶⁰ *Sozialgesetzbuch III – Arbeitsförderung*

¹⁶¹ *Akkreditierungs- und Zulassungsverordnung Arbeitsförderung*

¹⁶² V podstatě se jedná o ekvivalent výučního listu (pozn. autorky).

¹⁶³ K základním kompetencím, které si zájemci o další vzdělávání nejčastěji doplňují, patří především čtení, psaní a dále také matematika a IKT (BMAS, 2020b, nestránkováno).

možno buď získáním akreditace na základě zmiňované *vyhlášky o akreditaci a schválení poskytovatelů vzdělávací činnosti v souvislosti s podporou práce* (tamtéž, § 2–2a), nebo některou z variant zmíněných v kapitole 5.3.4.

Finanční podpora na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje*¹⁶⁴ je určena pro všechny zájemce o zvýšení profesní kvalifikace z profesních oblastí, které upravují výše zmíněné zákony. Výše jednotlivých složek této finanční podpory je závislá na životní situaci účastníka nebo formě vzdělávacího programu, viz 6.3.4.5 (DE, 1996, § 10–12).

Rozlišovány jsou dvě základní formy programů – plný a částečný úvazek¹⁶⁵. Rozdíl mezi nimi spočívá v rozložení výuky, pro obě jinak platí minimální počet 400 (ve specifických případech 200) vyučovacích hodin¹⁶⁶ (DE, 1996, § 2). Finanční podporu lze získat např. i pro distanční studium, které splňuje podmínky stanovené *zákonem o ochraně distanční výuky*, nebo pro programy kombinující prezenční a online výuku (tamtéž, § 4–4a).

5.2.3.4 Vyhláška o akreditaci a schválení poskytovatelů vzdělávací činnosti v souvislosti s podporou práce

Vyhláška o akreditaci a schválení poskytovatelů vzdělávací činnosti v souvislosti s podporou práce (dále jen *vyhláška o akreditaci*) stanovuje základní podmínky, které musí poskytovatel prokázat pro uznání státem (DE, 2012, § 2). Mezi ně patří především:

- solventnost poskytovatele;
- organizační a personální struktura adekvátní k zajištění poskytovatelem nabízených vzdělávacích programů;
- prostory k výuce;
- přehled aktuální nabídky vzdělávacích programů (DE, 2012, § 2).

Poskytovatel musí dále představit metody, které používá při vzdělávání, a předložit dopady své činnosti na pracovní trh (zda vzdělávací programy vedou k výsledkům, které jsou patrné na pracovním trhu). Nezbytné je také předložení hodnocení svých programů a odborných pracovníků¹⁶⁷ účastníky a případně i organizacemi. Podmínkou udělení akreditace je také spolupráce poskytovatele s místními aktéry pracovního trhu a odborného vzdělávání (DE, 2012, § 2). Podmínky pro udělení akreditace jsou zároveň základními předpoklady pro poskytování kvalitních vzdělávacích služeb. Tato kvalita je kontrolována institucemi pověřenými *Spolkovou agenturou práce* (BA, 2021e, nestránkováno).

---

¹⁶⁴ *Aufstiegsfortbildungsförderungsgesetz*

¹⁶⁵ *Vollzeit- oder Teilzeit-Fortbildungsdichte*

¹⁶⁶ Vyučovací hodina má v Německu, stejně jako v ČR, 45 minut (DE, 1996, § 2).

¹⁶⁷ Jedná se o lektory a instruktory praktického výcviku (DE, 2012, § 2).

Na procesu udělování akreditace poskytovatelů spolupracují akreditační úřad, odborné instituce a *Spolková agentura práce* (DE, 2012, § 6). *Vyhláška o akreditaci* je provázána se *sociálním zákoníkem III* (DE, 1997, § 82) i *zákonem o podpoře odborného dalšího rozvoje* (DE, 1996, § 2a).

5.2.3.5 Rámcový zákon o vysokých školách

*Rámcový zákon o vysokých školách*¹⁶⁸ zmiňuje další vzdělávání jako jednu z úloh vysokých škol a univerzit (DE, 1976b, § 2). Podrobnější právní úpravu role vysokých škol v dalším vzdělávání lze najít v zákonech o vysokých školách jednotlivých spolkových zemí¹⁶⁹ (viz 5.2.4.4).

5.2.3.6 Zákon o ochraně distanční výuky

Zákon o ochraně distanční výuky má za cíl chránit účastníky distančního vzdělávání prostřednictvím regulace podmínek poskytování distanční výuky. Distanční výuku zákon definuje jako zprostředkovávání znalostí a schopností, které je zpravidla poskytováno za úplatu. Poskytovatel a účastník vzdělávání spolu uzavírají smlouvu o poskytování distanční výuky. Zákon kromě podoby této smlouvy upravuje také podmínky její výpovědi (DE, 1976a, § 1–5).

Všechny distanční vzdělávací kurzy, které neslouží výhradně jako volnočasová aktivita, musí být podle *zákona o ochraně distanční výuky* schváleny. To platí i o jakýchkoliv výraznějších změnách, ke kterým v těchto kurzech dojde. Podmínkou schválení kurzů je především dosahování poskytovatelem deklarovaných cílů distanční výuky. Obsah a cíle distančních kurzů také nesmí být ve střetu s veřejnou bezpečností a pořádkem (DE, 1976a, § 12). Kurzy schvaluje *Státní centrální úřad pro distanční výuku*¹⁷⁰ (KMK, 2019, s. 359).

5.2.3.7 Směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání prostřednictvím Spolkové centrály pro politické vzdělávání

Směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání stanovuje podmínky, při jejichž splnění si mohou poskytovatelé politického vzdělávání podat žádost o akreditaci svých vzdělávacích programů státem a získání finančního příspěvku na svou činnost. Politická vzdělávací práce poskytovatelů by podle směrnice měla především zohledňovat současnou politickou diskuzi a být orientována i na nečleny dané vzdělávací instituce, tedy být obecně prospěšná a všeobecně přístupná. Poskytovatel by měl rovněž politické vzdělávání poskytovat

---

¹⁶⁸ *Hochschulrahmengesetz*

¹⁶⁹ *Hochschulgesetze*

¹⁷⁰ *Staatliche Zentralstelle für Fernunterricht*

dlouhodobě (BMI, 2012, část I). Podporovány jsou vzdělávací aktivity pro účastníky od 16 let, jejichž téma má nadregionální význam (BMI, 2012, část II).

5.2.3.8 Profesní další vzdělávání v organizacích

Specifickou oblastí, kterou zákon na spolkové úrovni upravuje, je profesní další vzdělávání v organizacích. Je vyjednáváno v rámci tarifní autonomie mezi vedením organizací a odbory, případně v diskuzi mezi vedením organizací a podnikovou nebo personální radou (viz níže).

5.2.3.8.1 Zákon o tarifních smlouvách

*Zákon o tarifních smlouvách*¹⁷¹ upravuje práva a povinnosti smluvních stran tarifních smluv – odborů na straně jedné a zaměstnavatelů nebo jejich svazů na straně druhé. Tarifní smlouvy regulují pracovní a hospodářské podmínky, mj. také oblast odborného vzdělávání zaměstnanců. Jednotlivé tarifní smlouvy mohou mít různě širokou platnost, od úrovně celého spolku, přes jednotlivá odvětví až po úroveň jedné organizace (Pollert et al., 2016, nestránkováno). Platnost tarifních smluv se podle zákona vztahuje pouze na členy tarifních stran, tedy v případě zaměstnanců pouze na ty, kteří jsou členy odborů (DE, 1949b, § 1–3)¹⁷².

Pro další vzdělávání jsou významné především tzv. rámcové tarifní smlouvy¹⁷³, které stanovují minimální pracovní podmínky, které je nutné dodržovat, např. minimální opatření týkající se odborného dalšího rozvoje pracovníků (Pollert et al., 2016, nestránkováno). Rámcové tarifní smlouvy často ustanovují, které skupiny osob v organizacích se mohou dalšího vzdělávání účastnit a na základě jakých podmínek. V některých případech přesahují i rámec nastavený *zákonem o podnikové ústavě*, viz níže (Nuisl, 2018, s. 508).

5.2.3.8.2 Zákon o podnikové ústavě a spolkový zákon o personálním zastoupení

*Zákon o podnikové ústavě*¹⁷⁴ a *spolkový zákon o personálním zastoupení*¹⁷⁵ regulují práva volených orgánů zastupujících zaměstnance, tzv. podnikových a personálních rad. V oblasti dalšího vzdělávání ukotvují tyto zákony práva rad související s odborným vzděláváním (DE, 1972, § 96–98 a DE, 1974, § 75–76) a úpravu uvolňování členů rad pro vzdělávací účely (DE, 1972, § 37–38 a DE, 1974, § 46).

---

¹⁷¹ *Tarifvertragsgesetz*

¹⁷² Výjimku tvoří případy, kdy je ve veřejném zájmu může *Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí* platnost tarifních smluv rozšířit (DE, 1949b, § 5).

¹⁷³ *Rahmen- oder Manteltarifverträge*

¹⁷⁴ *Betriebsverfassungsgesetz*

¹⁷⁵ *Bundespersonalvertretungsgesetz*

Zákon o podnikové ústavě se vztahuje na zaměstnance organizací, které zastupuje podniková rada (DE, 1972, § 1)¹⁷⁶. *Spolkový zákon o personálním zastoupení* se pak vztahuje na zaměstnance státní správy zastoupené personální radou (DE, 1974, § 1). Podniková rada se zaměstnavatelem uzavírá tzv. podnikové úmluvy¹⁷⁷, které v rámci dané organizace (případně koncernu) ukotvují společně vyjednané pracovní podmínky, které již nejsou předmětem platných tarifních smluv (DE, 1972, § 77). Obdobně uzavírají personální rady se zaměstnavatelem (státem) tzv. služební úmluvy¹⁷⁸ (DE, 1974, § 73). Předmětem podnikových i služebních úmluv bývají i ustanovení týkající se profesního dalšího vzdělávání (DE, 1972, § 80 a DE, 1974, § 75).

Podniková i personální rada mají právo spolupodílet se na opatřeních profesního dalšího vzdělávání a prosazovat při jejich zavádění rovné zacházení se ženami a muži v organizaci (DE, 1972, § 80 a DE, 1974, § 68). Podniková rada má ale v této oblasti o něco větší pravomoci než personální rada. Je oprávněna nařídít zaměstnavateli provedení analýzy vzdělávacích potřeb v organizaci a podávat návrhy na řešení vzniklé vzdělávací potřeby. Zaměstnavatel má povinnost se členy rady projednat možnosti odborného vzdělávání, zavádění vzdělávacích opatření a také zřízení vzdělávacího zařízení. Obě strany jsou při projednávání vzdělávacích opatření povinny přihlédnout k zájmům starších zaměstnanců, zaměstnanců s rodinami a pracovníků na částečný úvazek. Podniková rada může také požadovat odvolání osoby pověřené v organizaci provedením vzdělávacích opatření, pokud tato osoba nemá osobnostní nebo odbornou způsobilost vyplývající ze *zákona o odborném vzdělávání* nebo pokud zanedbává svoje povinnosti (DE, 1972, § 96–98).

Jak podniková, tak i personální rada mají do určité míry právo spolurozhodnout o výběru účastníků profesního dalšího vzdělávání. Podnikové rady mohou ovlivnit výběr účastníků vzdělávání odehrávajícího se přímo v organizaci nebo vzdělávání, na které zaměstnavatel zaměstnance uvolňuje z práce a za něž alespoň částečně přebírá náklady (DE, 1972, § 98). Personální rada má právo spolurozhodnout o výběru účastníků pouze v rámci vzdělávacích opatření týkajících se odborného dalšího rozvoje (DE, 1974, § 75). Významným právem podnikové i personální rady je také možnost rozporovat výpověď zaměstnanci, pokud by propouštěný mohl v práci dále pokračovat po absolvování přeškolení nebo odborného dalšího rozvoje (DE, 1972, § 102 a DE, 1974, § 79).

---

¹⁷⁶ Podniková rada je volena v organizacích, které mají zpravidla alespoň pět zaměstnanců, z nichž jsou alespoň tři volitelní (DE, 1972, § 1). Stejně pravidlo platí také pro ustanovení personální rady (DE, 1974, § 12).

¹⁷⁷ *Betriebsvereinbarungen*

¹⁷⁸ *Dienstvereinbarungen*

Zaměstnanci v podnikových i personálních radách mají nárok na uvolnění z práce za účelem výkonu své funkce při zachování mzdy (platu). Toto ustanovení se vztahuje také na účast na školeních a dalších vzdělávacích akcích, které zprostředkovávají znalosti nezbytné pro výkon funkce v radě. Mimo to má také každý člen rady v rámci svého funkčního období¹⁷⁹ nárok na uvolnění pro vzdělávací účely při zachování mzdy (platu), a to po dobu tří (v některých případech i čtyř) týdnů. Toto vzdělávací volno je určeno pro školení a další vzdělávací akce, které byly u podnikových rad schváleny spolkem a vrcholnými představiteli odborů a svazů zaměstnavatelů (DE, 1972, § 37) a u personálních rad *Spolkovou centrálou pro politické vzdělávání* (DE, 1974, § 46). Členové podnikové rady, kteří jsou pro výkon své funkce zcela uvolněni z práce, mají navíc po skončení tohoto období právo doplnit si odborné vzdělání, jehož nabytí jim výkon funkce neumožnil (DE, 1972, § 38). Náklady na činnost podnikové i personální rady, tedy i na vzdělávání jejích členů, hradí zaměstnavatel (DE, 1972, § 40 a DE, 1974, § 44).

5.2.4 Kompetence spolkových zemí v oblasti legislativy dalšího vzdělávání v Německu

Oblast dalšího vzdělávání je na zemské úrovni právně ukotvena pomocí zemských zákonů (včetně zemských ústav), vyhlášek a směrnic. Nejvýznamnější roli zde hrají zemské zákony o dalším vzdělávání nastavující základní právní rámec dalšího vzdělávání na zemské úrovni a zemské zákony o volnu na vzdělávání, které definují podmínky, za kterých zaměstnanci mohou být uvolněni z práce pro účely dalšího vzdělávání. Významné jsou také zemské zákony o vysokých školách, které mj. zahrnují právní úpravu programů dalšího vzdělávání (KMK, 2019, s. 182).

Jednotlivé spolkové země mají (další) vzdělávání v gesci především v rámci svých zemských ministerstev kultury a vzdělávání¹⁸⁰, jejichž představitelé jsou pak sdruženi ve výše zmiňované *Konferenci ministrů pro kulturu a vzdělávání*. Odborný další rozvoj státních zaměstnanců řeší především zemská ministerstva vnitra a je ukotven v zemských zákonech o úřednících (KMK, 2019, s. 327–328). Mezi další zákony upravující odborný další rozvoj státních zaměstnanců pak patří např. zemské školské zákony regulující další vzdělávání pedagogických pracovníků (tamtéž, s. 213). V těch lze nalézt i příslušnou právní úpravu dalšího vzdělávání souvisejícího s doplněním si formálního stupně vzdělání (tamtéž, 2019, s. 182).

Zemské zákony upravující oblast dalšího vzdělávání jsou doplněny zemskými vyhláškami a směrnicemi, které regulují např. financování dílčích oblastí dalšího vzdělávání nebo

---

¹⁷⁹ Funkční období členů podnikových i personálních rad je zpravidla čtyři roky (DE, 1972, § 21 a DE, 1974, § 26).

¹⁸⁰ *Landeskultusministerien*

uplatňování zákonů o volnu na vzdělávání. Spolkové země mohou pomocí spolkových vyhlášek ovlivňovat obsahy závěrečných odborných zkoušek v rámci profesního dalšího vzdělávání (Hein a Grubann, 2010, s. 4). Výčet nejvýznamnější zemské legislativy k dalšímu vzdělávání (vzdělávání dospělých) nabízí Příloha A, Tabulka 10: Významné zemské právní úpravy dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) v Německu.

5.2.4.1 Právo na další vzdělávání

V právním řádu čtyř ze šestnácti spolkových zemí je explicitně zakotveno právo na další vzdělávání¹⁸¹. V dalších dvou je součástí zemských ústav právo na bezplatný přístup k veřejným vzdělávacím zařízením¹⁸². Každá jednotlivá právní úprava ve spolkových zemích ukotvuje právo na další vzdělávání jinak (DIE, rok neuveden, nestránkováno). Např. ve Šlesvicku-Holštýnsku se jím rozumí: „... právo získat potřebné znalosti a kvalifikaci, které umožňují svobodný rozvoj osobnosti, spoluvytváření společnosti a politiky a (...) vykonávání profese. Právo na další vzdělávání náleží každému člověku bez ohledu na pohlaví, věk nebo vzdělání, společenské nebo profesní postavení, druh nebo rozsah zaměstnaneckého poměru, politickou nebo světonázorovou orientaci stejně jako národnost.“ (Schleswig-Holstein, 2012, § 4, přeložila autorka) Právo na další vzdělávání je chápáno především jako právo na rovný přístup k dalšímu vzdělávání, jako rovnost šancí. Rozumí se jím zpravidla povinnost jednotlivých spolkových zemí utvářet a udržovat takový systém dalšího vzdělávání, ve kterém by měli všichni občané přiměřené možnosti účasti na něm (Nagel, 2007, s. 15–16).

Zmíněná zodpovědnost spolkových zemí za utváření a fungování systému dalšího vzdělávání, v němž panuje rovnost šancí, není ale spojena jen s právem na vzdělávání. U všech spolkových zemí, které mají zemské zákony nebo vyhlášky regulující oblast dalšího vzdělávání, se lze s podobnou zákonem danou povinností setkat (Hein a Grubann, 2010, s. 52).

5.2.4.2 Zemské zákony o dalším vzdělávání

První zákony o dalším vzdělávání se objevily v SRN na přelomu 60.–70. let v návaznosti na *Strukturní plán* (viz 2.2.7.1.3). V průběhu let prošly řadou novelizací a postupně byly nahrazeny novými zákony (Siebert, 2018, s. 77). Zemskými zákony regulujícími další vzdělávání disponuje v současnosti v Německu čtrnáct spolkových zemí. Městské spolkové země Berlín a Hamburk zákon o dalším vzdělávání nemají. V Berlíně další vzdělávání do určité míry reguluje *berlínský školský zákon*. (Hein a Grubann, 2010, s. 49).

---

¹⁸¹ Konkrétně se jedná o Braniborsko, Brémy, Severní Porýní-Vestfálsko a Šlesvicko-Holštýnsko (DIE, rok neuveden, nestránkováno).

¹⁸² Jedná se o Durynsko a Meklenbursko-Přední Pomořansko (DIE, rok neuveden, nestránkováno).

Zemské zákony o dalším vzdělávání popisují další vzdělávání (vzdělávání dospělých) jako samostatnou oblast vzdělávání, za jejíž podobu nese odpovědnost stát a samospráva (KMK, 2019, s. 181). Míra, do jaké za další vzdělávání přebírají odpovědnost jednotlivé spolkové země, se liší. Další vzdělávání bývá často zakotveno v zákoně jako úloha dané spolkové země, případně přímo jednotlivých zemských okresů. V některých zemích (např. Sasku nebo Dolním Sasku) naopak zemské zákony o dalším vzdělávání dané spolkové zemi odpovědnost za další vzdělávání nepřipisují vůbec (Hein a Grubann, 2010, s. 49).

Ve většině spolkových zemí existují poradní sbory (tzv. grémia) pro oblast dalšího vzdělávání. Grémia spolupůsobí při koordinaci dalšího vzdělávání na zemské úrovni, pomáhají dohlížet na dodržování legislativy v oblasti dalšího vzdělávání a zemské vlády s nimi konzultují plánované legislativní změny. V některých spolkových zemích existují i podpůrné správní sbory na okresní úrovni. Zřízení grémií je někdy finančně podporováno ze strany spolkové země (např. v Braniborsku nebo Sasku). V některých spolkových zemích pak platí povinná účast poskytovatelů dalšího vzdělávání v těchto grémiích, např. v Braniborsku, Porýní-Falci nebo v Sársku (Hein a Grubann, 2010, s. 49–50).

Do dalšího vzdělávání zahrnují zemské zákony o dalším vzdělávání zpravidla všeobecné, politické a profesní další vzdělávání (KMK, 2019, s. 182). V šesti spolkových zemích je v zákonech samostatně zahrnuta a zdůrazněna podpora kulturního dalšího vzdělávání (DIE, rok neuveden, nestránkováno). Ve třech z těchto zemí se navíc do podporovaného dalšího vzdělávání řadí i vzdělávání k doplnění si závěrečné zkoušky v rámci formálního školského systému¹⁸³ (Hein a Grubann, 2010, s. 50). Jiné tři spolkové země pak do podpory dalšího vzdělávání explicitně zahrnují veřejné knihovny poskytující všeobecné další vzdělávání (DIE, rok neuveden, nestránkováno).

Zemské zákony o dalším vzdělávání garantují pluralitu vzdělávacích zařízení a stanovují postupy pro akreditace poskytovatelů dalšího vzdělávání (KMK, 2019, s. 182). Ty se sice v jednotlivých zákonech liší v míře podrobnosti, jejich základní rysy jsou však stejné (Hein a Grubann, 2010, s. 54).

Zákony dále zajišťují svobodu poskytovatelů dalšího vzdělávání při plánování vzdělávacích programů a výběru personálu (KMK, 2019, s. 182). Zmiňují se také o nezbytnosti otevřeného přístupu vzdělávacích zařízení pro všechny občany, nezávisle na jejich pohlaví, sociálním původu, národnosti, víře, zdravotním stavu nebo politickém přesvědčení. Výjimku pak tvoří vzdělávací programy určené pro specifické, často znevýhodněné, skupiny nebo programy připravující na závěrečné, státem uznávané odborné zkoušky, které zpravidla vyžadují

---

¹⁸³ Touto závěrečnou zkouškou je zpravidla míněna zkouška vedoucí k získání základního nebo středoškolského vzdělání (pozn. autorky).

dosažení určitého stupně vzdělání. Dalšími tématy, které některé zemské zákony o dalším vzdělávání upravují, jsou např. poradenství v oblasti dalšího vzdělávání nebo zajištění jeho kvality (Hein a Grubann, 2010, s. 52).

5.2.4.3 Zemské zákony o volnu na vzdělávání

Právní úprava volna na další vzdělávání zaměstnanců vychází z konceptu *Mezinárodní organizace práce* ze 70. let. Její členské země měly podle *Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 140 o placeném studijním volnu* podle svých možností formulovat a implementovat politiku, na jejímž základě by bylo placené studijní volno poskytováno pro účely odborné přípravy a také všeobecného, občanského nebo odborového vzdělávání (ILO, 1974, čl. 2).

Právo na placené volno na další vzdělávání, tzv. vzdělávací dovolenou¹⁸⁴ pro zaměstnance platí v Německu v současnosti ve čtrnácti spolkových zemích. Dvanáct spolkových zemí má samostatný zákon, který tuto oblast reguluje (KMK, 2020a, nestránkováno). Další dvě spolkové země zakotvují volno na vzdělávání v rámci zemských zákonů o dalším vzdělávání a v samostatné vyhlášce (KMK, 2018, s. 7 a tamtéž, s. 27). Pouze v Sasku a Bavorsku zaměstnancům nárok na placené studijní volno nevzniká (tamtéž, 2018, s. 1).

Konkrétní podoba zákona o volnu na další vzdělávání se v jednotlivých spolkových zemích liší. Zpravidla vzniká zaměstnancům nárok na vzdělávací dovolenou v rozsahu jednoho až pěti na sebe navazujících pracovních dnů v kalendářním roce (KMK, 2019, s. 182). Zákony o volnu na vzdělávání určují, po jak dlouhé době od vzniku pracovního poměru nárok na volno vzniká i možnost přenesení nevyčerpaného nároku do dalšího roku. Vymezují také organizační rozvržení vzdělávacích akcí, na které se nárok na volno vztahuje. Většinou se jedná o celkový rozsah výuky a minimální denní počet vyučovacích hodin (KMK, 2018, s. 3–30). Uznány bývají pouze vzdělávací akce státem uznávaných poskytovatelů. Vyloučeny jsou pak vzdělávací akce sloužící k prosazení cílů politických stran, případně k podnikovým nebo služebním účelům (tamtéž, s. 2).

Zaměstnanci mohou vzdělávací dovolenou využít nejčastěji na profesní další a politické vzdělávání, v některých spolkových zemích také na některé oblasti všeobecného dalšího vzdělávání, především na získání kvalifikace pro výkon některé čestné neplacené funkce¹⁸⁵. O přidělení volna na vzdělávání rozhoduje s ohledem na příslušné zákony zaměstnavatel. Zákony o volnu na vzdělávání upravují podmínky, za kterých zaměstnavatel může žádost

---

¹⁸⁴ Bildungsurlaub, případně také Bildungsfreistellung nebo Bildungszeit

¹⁸⁵ Do neplacených čestných funkcí se občané v Německu hlásí zpravidla dobrovolně, do některých specifických funkcí (např. pomocníka při volbách nebo soudce z lidu) mohou být vybráni příslušnou autoritou, např. soudem nebo obcí (Schneider a Toyka-Seid, 2020, nestránkováno).

o vzdělávací dovolenou odmítnout, např. v případech, kdy už uvolnil určité procento jiných zaměstnanců pro vzdělávací účely, nebo za účelem dovolené (KMK, 2018, s. 3–29).

5.2.4.4 Zemské zákony o vysokých školách

Zemské zákony o vysokých školách ponechávají organizaci dalšího vzdělávání (vědeckého, případně i uměleckého¹⁸⁶) na jednotlivých vysokých školách. Regulují nicméně jeho právní status (Bade-Becker, 2020, s. 4–5). Např. *zákon o vysokých školách v Severním Porýní-Vestfálsku*¹⁸⁷ uvádí, že vysoké školy mohou provozovat vědecké a umělecké další vzdělávání veřejně nebo soukromě. Podle toho se pak liší zpoplatnění vzdělávacích programů. V prvním zmíněném případě hradí účastníci pouze poplatky pokrývající náklady, v případě druhém jsou účastníci klienty vysoké školy a hradí tržní cenu vzdělávacího programu (NRW, 2014, § 62).

5.3 Komparace legislativního rámce dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Existence legislativního rámce, který zajišťuje další vzdělávání po stránce organizační, institucionální a také finanční, je klíčovou podmínkou pro fungování systému dalšího vzdělávání (Vychová, 2008, s. 44). V Německu je legislativa v oblasti dalšího vzdělávání tvořena poměrně širokým spektrem právních norem na spolkové a zemské úrovni. Charakteristické jsou regionální odlišnosti vyplývající z federativního uspořádání státu. Projevují se v existenci či neexistenci zákona o dalším vzdělávání (vzdělávání dospělých), zákona o volnu na vzdělávání nebo zakotvení práva na další vzdělávání. Jednotlivé zemské právní úpravy dalšího vzdělávání se pak dále liší např. vymezením dalšího vzdělávání, oblastmi podpory a také jejich formou a výší. V ČR je oproti Německu další vzdělávání upraveno na celostátní úrovni, a to pouze několika právními normami.

5.3.1 Strategická rovina dalšího vzdělávání

V Německu vedla pocíťovaná potřeba věnovat dalšímu vzdělávání více prostoru na spolkové úrovni k vytvoření samostatné strategie, kterou navíc společně zaštitila spolková ministerstva s klíčovou odpovědností v oblasti (*Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí a Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu*). V ČR naproti tomu neexistuje žádná jednotná společná strategie, na niž by participovala hlavní odpovědná ministerstva. Vzdělávací strategie se zde z většiny věnují formálnímu vzdělávání, další vzdělávání je pouze jejich dílčí součástí. S německou *Národní strategií dalšího vzdělávání* mají tyto strategie společné značně fragmentární uchopení segmentu.

---

¹⁸⁶ Umělecké další vzdělávání (künstlerische Weiterbildung) lze jakožto součást kulturního dalšího vzdělávání zařadit pod všeobecné další vzdělávání (pozn. autorky).

¹⁸⁷ *Gesetz über die Hochschulen des Landes Nordrhein-Westfalens*

Německá *Strategie* totiž i přes svůj název nezaštiťuje oblast dalšího vzdělávání komplexně a věnuje se výhradně profesnímu dalšímu vzdělávání. Podobně se i české strategie věnují převážně dalšímu vzdělávání navázanému na trh práce. Podobnosti lze spatřovat také v apelu na posílení role poradenství (kariérového v ČR a poradenství pro oblast dalšího vzdělávání v Německu), podpoře dalšího vzdělávání specifických skupin a v oblasti uznávání informálně a neformálně nabytých znalostí a dovedností. Poslední zmíněný bod je podrobněji rozebrán níže (viz 5.3.5).

5.3.2 Další vzdělávání jako právo

V českém právním systému není právo na další vzdělávání ukotveno vůbec, zatímco v Německu je explicitně formulované právo na další vzdělávání ukotveno pouze v některých spolkových zemích. Právo dále se vzdělávat ve smyslu rovné šance pro všechny však platí v některé podobě ve všech spolkových zemích (viz 5.2.4.1).

Zavedení jednotného právního nároku na další vzdělávání bylo v Německu naposledy diskutováno v souvislosti s podobou *Národní strategie dalšího vzdělávání* v roce 2019. Podle informací z výroční zprávy *Německého sněmu průmyslových a obchodních komor* bylo zavedení práva na další vzdělávání zamezeno, a to mj. proto, že by ve svém důsledku představovalo jednostrannou zátěž pro organizace (DIHK, 2020, s. 9).

5.3.3 Kompetence státu v oblasti legislativy dalšího vzdělávání

V ČR i v Německu je další vzdělávání v kompetenci celé řady ministerstev a přidružených institucí. Pravděpodobně největší odpovědnost v segmentu mají v komparovaných zemích ministerstva zabývající se oblastí vzdělávání. Kromě nastavení základního právního rámce rozhodují do značné míry také o akreditacích programů dalšího vzdělávání, především rekvalifikačních programů (ČR) a programů odborného dalšího rozvoje a přeškolení (Německo). Na první pohled nepatrným rozdílem, který nicméně indikuje přístup státu k celé oblasti dalšího vzdělávání, je pak rozdíl v názvu zmíněných ministerstev. České *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* ve svém názvu naznačuje jako primární oblast svého zájmu vzdělávání ve formálním školském systému a také zaměření na mladší populaci (děti a mládež). Naproti tomu název německého *Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu* poukazuje na širší zaměření instituce. Jak ukazuje např. zpráva *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání*, v názvech německých zemských ministerstev, které mají další vzdělávání (vzdělávání dospělých) v kompetenci, se pak nejčastěji objevují pojmy vzdělávání, kultura, oblast kulturně-vzdělávací (*Kultus*) a věda (KMK, 2019, s. 43–46). Použití těchto pojmů podtrhuje, že v Německu je na zemské úrovni další vzdělávání přímo propojeno i s oblastí kultury a vědy (v rámci všeobecného a vědeckého dalšího vzdělávání). V ČR je část

dalšího vzdělávání (některé oblasti zájmového vzdělávání dospělých) také v kompetenci *Ministerstva kultury*.

Kromě ministerstev zabývajících se vzděláváním mají významné kompetence v oblasti dalšího vzdělávání v ČR i v Německu také ministerstva práce a sociálních věcí, která spolu se svými přidruženými institucemi (*ÚP* v ČR a *Spolkovou agenturou práce* v Německu) odpovídají za opatření přímo navázaná na trh práce. Pro odborný rozvoj pracovníků v regulovaných profesích obou zemí je pak klíčová role jednotlivých příslušných ministerstev. V Německu toto platí jak na spolkové, tak i na zemské úrovni.

Odlišnosti mezi komparovanými zeměmi je v oblasti rozdělení kompetencí v dalším vzdělávání možné pozorovat např. v absentujícím zaštitění politického (občanského) vzdělávání ze strany českého státu. Český stát také nechrání účastníky distančního dalšího vzdělávání probíhajícího mimo formální školský systém. Odlišností vyplývajících z rozdílnosti uspořádání obou států je pak mj. existence grémií, případně také správních sborů, které ve většině německých spolkových zemí dohlížejí na dodržování legislativy v oblasti dalšího vzdělávání a pomáhají koordinovat aktivity dalšího vzdělávání.

5.3.4 Uznávání dalšího vzdělávání státem

Programy dalšího vzdělávání v Německu nemusí být na rozdíl od počátečního vzdělávání na školách uznány státem (Nuissl, 2018, s. 506). Podobně to funguje i v ČR, kde je další vzdělávání volnou živností.

V Německu tvoří zákonnou výjimku distanční vzdělávací programy, které musí být schváleny *Státním centrálním úřadem pro distanční výuku*, přestože jsou komerční (viz 5.2.3.6). Výjimku u obou komparovaných zemí tvoří oblasti dalšího profesního (profesního dalšího) vzdělávání, které jsou zakotveny v zákonech a stát je finančně podporuje. Toto vzdělávání tvořící pouze malou část dalšího profesního (profesního dalšího) vzdělávání se může zpravidla konat pouze v rámci akreditovaných vzdělávacích programů (institucí). V Německu se jedná o odborný další rozvoj pracovníků zakončený státem uznanou zkouškou, v ČR o rekvalifikační kurzy a v obou zemích pak také o (další) vzdělávání specifických profesí regulovaných zákony¹⁸⁸ (např. o další vzdělávání pedagogických pracovníků nebo úředníků). Další vzdělávání těchto profesí probíhá ve vzdělávacích institucích (v ČR případně i v rámci jednotlivých vzdělávacích programů) akreditovaných příslušným ministerstvem.

---

¹⁸⁸ V ČR mohou být státem akreditovány také některé další kurzy, např. jazykové. Konkrétní ukázkou mohou být kurzy češtiny pro cizince. Jsou-li jejich účastníci klienty *Úřadu práce*, mohou si navíc zažádat o uznání jazykového kurzu jako rekvalifikace (MPSV, rok neuveden, nestránkováno).

V oblasti akreditací lze v Německu a ČR pozorovat zajímavou odlišnost. Zatímco v Německu jsou státem uznáváni (akreditováni) poskytovatelé dalšího vzdělávání ve smyslu celých institucí, v ČR je běžnou praxí akreditace jednotlivých vzdělávacích programů. Pro další vzdělávání pracovníků ve specifických profesích regulovaných zákony bývají pak na základě těchto zákonů akreditovány také celé vzdělávací instituce zaměřující se na další vzdělávání daných profesí.

Kromě samotného dalšího vzdělávání jsou státem regulovány také odborné zkoušky vedoucí k získání státem uznávaného osvědčení v oblasti dalšího vzdělávání. V Německu se jedná např. o zkoušky vedoucí k získání stupně odborného dalšího rozvoje a v ČR např. o zkoušky k získání profesní kvalifikace na základě NSK. Vzdělávací kurzy, které na tyto zkoušky připravují, musí být státem uznávány v případě, že jejich poskytovatel chce svým účastníkům umožnit získání finanční státní podpory (viz výše).

5.3.5 Uznávání neformálně a informálně nabytých kompetencí

Zatímco v Německu v širokém spektru zákonů věnujících se dalšímu vzdělávání chybí zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, v ČR je tato oblast naopak jednou z mála právně ukotvených oblastí dalšího vzdělávání.

Využívání *zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání* v ČR nicméně brzdí velmi nízká informovanost občanů o možnostech nechat si nabytou kvalifikaci uznat a také jen poměrně nízký zájem zaměstnavatelů se systémem pracovat. Šetření z roku 2014 v rámci projektu *Kooperace* uvádí, že necelá polovina zaměstnavatelů (42 %) sice o existenci NSK věděla, v praxi ji ale využívala jen necelá jejich třetina. Z řad koncových uživatelů z různých skupin na trhu práce¹⁸⁹ mělo v roce 2014 s NSK přímou zkušenost ve formě získání profesní kvalifikace pouze 2–5,5 % dotázaných (Kotrbová, 2015, nestránkováno). Důvodem může být mj. absence poradců kvalifikovaných speciálně pro NSK (FDV, 2015, s. 60). Rozvoj využívání NSK širokou veřejností je proto jednou ze strategických priorit *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2019–2023* (viz 5.1.1).

V Německu neexistuje jednotný systém uznávání neformálně a informálně nabytých znalostí a dovedností, který by byl provázán s národním kvalifikačním rámcem a zakotven v zákoně. Od roku 2015 nicméně v Německu funguje rozvojový projekt *Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu ValiKom*. Cílem projektu je zajistit uznávání profesních kompetencí osob bez formálního osvědčení o kvalifikaci. Nechat si bezplatně potvrdit své profesní kompetence na základě přezkoušení pověřenou osobou mohou osoby starší 25 let s pracovní zkušeností v příslušném oboru. Do projektu jsou zapojeny komory, které jsou garanty

---

¹⁸⁹ Např. nízkokvalifikovaní, OSVČ nebo zaměstnanci (Kotrbová, 2015, nestránkováno).

vydáványch osvědčení. Z jejich členů jsou také rekrutovány osoby oprávněné provádět přezkoušení uchazečů. Vydávané osvědčení dokládá, že daná osoba částečně nebo zcela disponuje určitou kvalifikací na úrovni státem uznávané závěrečné zkoušky. Osvědčení ale nenahrazuje závěrečnou zkoušku v rámci formálního vzdělávacího systému, a nenavyšuje tedy ani stupeň formálně nabytého vzdělání. *ValiKom* vede k uznávání nabytých profesních kompetencí pouze na úrovni výučních oborů (WHKT, 2019, nestránkováno).

5.3.6 Legislativní ukotvení dalšího vzdělávání v profesní oblasti

Další profesní vzdělávání (v ČR) a profesní další vzdělávání (v Německu) jsou z pohledu legislativy jednoznačně nejvíce regulovanými oblastmi dalšího vzdělávání. V německé legislativě je oblast profesního dalšího vzdělávání a jeho podpory ukotvena mnohem obsáhleji než v ČR. V zákoně je regulováno a podporováno vzdělávání vedoucí k udržení a přizpůsobení odborné způsobilosti a ke zvýšení kvalifikace pracovníků a také přeškolení umožňující výkon jiné profesní činnosti. V ČR je oblast dalšího profesního vzdělávání ukotvena v zákoně pouze fragmentárně, přesto se ale ve srovnání s ostatními segmenty českého dalšího vzdělávání jedná o poměrně propracovanou oblast (Dvořáková a Šerák, 2016, s. 111). Zákon zde reguluje a podporuje především oblast rekvalifikací a ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. V rámci *zákoníku práce* ukotvuje česká legislativa také odborný rozvoj zaměstnanců.

Cílovými skupinami profesního dalšího vzdělávání podporovaného státem jsou v Německu na základě *sociálního zákoníku* především osoby nezaměstnané a nezaměstnaností ohrožené, na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje* pak zaměstnanci usilující o lepší uplatnitelnost na trhu práce. Podporované formy vzdělávání jsou často dlouhodobé (zpravidla min. 400 hodin), což může být důvodem dvojnásobně vyššího počtu hodin strávených dalším vzděláváním oproti ČR, při současné podobné celkové účasti dospělých na neformálním vzdělávání podle posledních výsledků šetření AES¹⁹⁰ (viz 4.1.3). Oproti tomu v ČR cílí podpora dalšího profesního vzdělávání téměř výhradně na nezaměstnané, případně nezaměstnaností ohrožené zaměstnance. Minimální délka státem podporovaných forem dalšího vzdělávání (tedy v podstatě pouze rekvalifikací) není zákonem stanovena.

Zajímavý je rozdíl v ukotvení mistrovské zkoušky v Německu a jejím plánovaném ukotvení v ČR. V Německu je získání mistrovské kvalifikace napojeno na speciální programy rozvojového dalšího vzdělávání, jejichž absolvování je nezbytným předpokladem pro připuštění ke zkoušce. Naproti tomu v ČR se plánuje napojení systému mistrovské zkoušky

---

¹⁹⁰ Účast v ČR a v Německu se podle AES z roku 2016 lišila o necelých 6 % (Eurostat, 2016a, nestránkováno).

na NSK, a tedy umožnění absolvování zkoušky i na základě státem ověřených a uznaných výsledků dalšího vzdělávání nabytých neformálně a informálně. V Německu tato možnost i vzhledem k dosavadní neexistenci zákonného ukotvení uznávání výsledků neformálně a informálně nabytých kompetencí není dostupná. Odlišné je v obou zemích také přiřazení mistrovské kvalifikace k EQF. Zatímco v případě plánovaného zavedení mistrovského listu se v ČR počítá se zařazením jeho držitelů do úrovně 5, v porovnávaném Německu jsou mistři zařazeni do 6. úrovně (Hospodářská komora ČR, 2020, nestránkováno). Možnou příčinou je právě propojení mistrovské zkoušky s absolvováním programu dalšího vzdělávání.

5.3.7 Další vzdělávání v organizacích a vliv institucí zastupujících zaměstnance na podobu dalšího vzdělávání

Další vzdělávání v organizacích je v ČR regulováno *zákoníkem práce* v rámci odborného rozvoje zaměstnanců. V Německu je naopak oblast dalšího vzdělávání v organizacích upravena řadou jiných právních norem, které však platí pouze pro některé skupiny osob. Ustanovení v rámcových tarifních smlouvách se vztahují jen na členy odborů dané odborové organizace, která může působit na úrovni jedné organizace, regionálně, nebo i na úrovni celého spolku. Ustanovení v podnikových a služebních úmluvách se vztahují pouze na zaměstnance organizací, kde jsou tyto úmluvy uzavřeny.

Na základě těchto smluv a úmluv mají zaměstnanci v Německu prostřednictvím odborů a podnikových a personálních rad možnost poměrně významně ovlivňovat podobu profesního dalšího vzdělávání v organizacích. V odborech bylo v Německu podle údajů OECD v roce 2018 organizováno 16,5 % zaměstnanců, což bylo o pouhých 5 % více než počet členů odborů v témže roce v ČR (OECD, 2020c, nestránkováno). I přes tento minimální rozdíl je tradice spolurozhodování v Německu výrazně silnější. Na rozdíl od odborů v ČR totiž operují německé odbory především na sektorové úrovni a jsou státem vnímány jako významný aktér na pracovním trhu, který pomáhá zajišťovat konkurenceschopnost a posilovat demokracii (Smejkalová, 2017, s. 22–23). Zatímco v ČR musí zaměstnavatel s odbory podobu vzdělávání v organizaci pouze projednat, v Německu mohou odbory prostřednictvím tarifních smluv oblast profesního vzdělávání zaměstnanců nebo jejich skupin regulovat. Míra této regulace se ale v jednotlivých uzavřených tarifních smlouvách liší a opatření se vztahují pouze na členy odborů.

Podnikové a personální rady jsou sice na odborech formálně nezávislými strukturami, v praxi jsou ale často funkce v obou uskupeních zastávány stejnými osobami (Smejkalová, 2017, s. 22). Podle údajů *Nadace Hanse Böcklera*¹⁹¹ zastupovaly v roce 2019 podnikové rady

---

¹⁹¹ Hans Böckler Stiftung

v západních zemích 41 % zaměstnanců, zatímco v zemích bývalé NDR jen 36 % zaměstnanců (Hans Böckler Stiftung, 2020, nestránkováno). V ČR naproti tomu nejsou rady zaměstnanců příliš využívané (Jouza, 2018, nestránkováno). Podnikové i personální rady mají v Německu v oblasti profesního dalšího vzdělávání v organizacích podobné pravomoci, kdy mohou spoluurčovat jeho podobu. Kompetence podnikové rady jsou přitom výraznější než kompetence rady personální, což není vzhledem k rozdílnosti zaměstnavatelů – organizací na straně jedné a státu (spolku) na straně druhé – překvapivé. Podniková rada v podstatě může v organizacích plnit roli iniciátora i supervizora procesu profesního dalšího vzdělávání, v jehož rámci má na starosti také hájení zájmů ohroženějších skupin zaměstnanců (např. starších osob nebo zaměstnanců na částečné úvazky). Podle *Národní strategie dalšího vzdělávání* by se podnikové rady měly v budoucnu zaměřit také na budování kompetencí v rámci organizací a přispět tak k zamezení nedostatku pracovních sil na německém trhu (BMBF, 2019b, s. 13).

5.3.8 Volno na vzdělávání pro zaměstnance

Volno na další vzdělávání zaměstnanců podle konceptu *Mezinárodní organizace práce* je téměř v celém Německu regulováno prostřednictvím zemských zákonů a nejčastěji se vztahuje na profesní další a politické vzdělávání, v některých spolkových zemích pak také na všeobecné vzdělávání a přípravu na výkon čestné funkce. V ČR nárok na volno na další vzdělávání vzniká pouze v případě účasti na odborovém školení. Na rozdíl od Německa však mají zaměstnanci v ČR v zákoně oporu pro nárokování volna při zvyšování své kvalifikace ve formálním školském systému. Podmínkou je při tom dohoda se zaměstnavatelem.

Podle vyjádření *Německého odborového svazu* v roce 2019 využívají volno na vzdělávání v Německu v průměru jen asi 2 % zaměstnanců. Podle svazu je problémem především nedostatečné obeznámení zaměstnanců s možností vzdělávací dovolené. Počty žadatelů se v průběhu let zvedají jen velmi pomalu. Dalším uváděným důvodem pro nevyužívání vzdělávací dovolené je obava zaměstnanců z reakce kolegů a zaměstnavatele na žádost o dovolenou. *Průmyslová a obchodní komora Halle-Desau*¹⁹² v Sasku-Anhaltsku pak vidí hlavní příčinu nízké účasti v jiných nabídkách vzdělávání, které organizace svým zaměstnancům v mnoha případech nabízejí přímo během pracovní doby a za které, na rozdíl od vzdělávacích programů v rámci vzdělávací dovolené, přebírá zpravidla náklady zaměstnavatel (Süddeutsche Zeitung, 2019, nestránkováno). Detailním prověřením využívání volna na vzdělávání pověřil stát prostřednictvím *Národní strategie dalšího vzdělávání* spolkové země. Ty by měly také navrhnout, zda a jak může být tohoto nástroje posilování profesního

---

¹⁹² Industrie- und Handelskammer Halle-Desau

dalšího vzdělávání lépe využíváno a jak do budoucna usnadnit žádosti o něj (BMBF, 2019b, s. 9).

Specifickou kategorií jsou zákony upravující volno na vzdělávání pro zaměstnance, kteří jsou členy odborů nebo podnikových a personálních rad. V Německu mohou být k účasti na nezbytných školeních ze zákona uvolněni členové podnikových a personálních rad, kterým rovněž přísluší i volno k účasti na schválených vzdělávacích akcích v délce tří až čtyř týdnů za funkční období čtyř let. Nárok na volno na vzdělávání členů odborů a odborových funkcionářů v německé legislativě není ukotven, a záleží tedy na znění konkrétní tarifní smlouvy uzavřené mezi odbory a zaměstnavateli. V ČR mají naopak všichni zaměstnanci ze zákona nárok na volno k účasti na odbory pořádaných školeních v délce až pět dní v roce, nebrání-li tomu provozní důvody zaměstnavatele.

5.3.9 Další vzdělávání na školách

Další vzdělávání v ČR i v Německu je částečně upraveno také ve školských a vysokoškolských zákonech. V ČR je na strategické úrovni zdůrazňována role škol a školských zařízení jako center celoživotního učení, tedy i dalšího vzdělávání. *Školský zákon* v této souvislosti reguluje možnosti všeobecného i odborného neformálního dalšího vzdělávání na školách. Zákon dále upravuje možnost doplnění si středního stupně vzdělání a prostřednictvím napojení na NSK také nabytí úplné profesní kvalifikace.

Také zemské školské zákony v Německu umožňují doplnit si střední stupeň vzdělání. Zatímco v ČR mohou však dospělí účastníci na základě *školského zákona* využít kromě denní také večerní, dálkovou, distanční nebo kombinovanou formu studia (ČR, 2004d, § 25), existují v Německu pro účel přípravy na závěrečné zkoušky přímo specializovaná (školská) zařízení. Patří mezi ně večerní školy¹⁹³ (BA, 2020e, nestránkováno) a dále pak také např. vzdělávací zařízení distanční výuky nebo LVŠ. Jiná specializovaná školská zařízení, odborné školy¹⁹⁴, pak nabízejí profesní další vzdělávání ve státem uznaných výučních oborech (BA, 2020e, nestránkováno).

Další vzdělávání patří v obou komparovaných zemích také k úlohám vysokých škol a univerzit. *Zákon o vysokých školách* v ČR i zemské zákony o vysokých školách v Německu nastavují základní rámec poskytování programů dalšího, případně celoživotního vzdělávání. Zákony ustanovují, jaké další, případně celoživotní vzdělávání mohou vysoké školy a univerzity poskytovat – v ČR se jedná o zájmově a profesně orientované vzdělávání, v Německu pak zpravidla o vědecké nebo i umělecké vzdělávání. Dále pak zákony regulují, jakou mohou mít

---

¹⁹³ Abendschulen

¹⁹⁴ Fachschulen

tyto vzdělávací programy formu a jakým způsobem a za jakých podmínek mohou být zpoplatněny. Český zákon o vysokých školách umožňuje navíc částečné propojení těchto programů s formálním vzděláváním prostřednictvím uznání části získaných kreditů při absolvování akreditovaného studijního programu celoživotního vzdělávání.

Německé vysoké školy a univerzity takové propojení nenabízí – kromě neformálních kurzů poskytují totiž další vzdělávání také přímo ve formě magisterského studia (Bade-Becker, 2020, s. 5). Magisterské programy dalšího vzdělávání většinou předpokládají ukončené vysokoškolské studium a pro studium relevantní pracovní zkušenost v délce minimálně jednoho roku (KMK, 2019, s. 188).

5.3.10 Regulace a podpora neprofesně orientovaných oblastí dalšího vzdělávání

Z analýzy právní úpravy dalšího vzdělávání v ČR a v Německu je patrné, že nejpodrobněji ukotveným a také státem podporovaným segmentem je další vzdělávání v profesní oblasti. Stát ale do určité míry reguluje a případně také podporuje i některé primárně neprofesně orientované oblasti dalšího vzdělávání.

5.3.10.1 Občanské a politické vzdělávání

Na rozdíl od ČR, kde žádný zákon občanské vzdělávání (dospělých) nezmiňuje, je v Německu jeho ekvivalent, politické vzdělávání, státem regulován prostřednictvím směrnice. Podpora politického dalšího vzdělávání je také zakotvena v zákonech o dalším vzdělávání jednotlivých spolkových zemí. Akreditovaným poskytovatelům politického vzdělávání tak při splnění zákonných podmínek vzniká nárok na finanční podporu jejich činnosti. Jako instituce zaštiťující státem podporované politické vzdělávání vystupují *Spolková centrála pro politické vzdělávání* a její zemské pobočky.

Jak zmiňuje Olbrich, Německo je mezi evropskými zeměmi existencí jednotné veřejné instituce zaštiťující oblast politického vzdělávání poměrně unikátní (Olbrich, 2001, s. 392). V Evropě je sice tématu politického, potažmo občanského vzdělávání věnována pozornost, často však spíše jen na úrovni strategických dokumentů¹⁹⁵ (Kopecký, 2010, s. 25). To platí i v případě ČR (viz 3.2.2.2).

---

¹⁹⁵ Význam oblasti občanského vzdělávání (konkrétně aktivního občanství) na evropské úrovni zmiňuje např. *Memorandum o celoživotním učení* (Evropská komise, 2001, s. 4).

5.3.10.2 Zájmové vzdělávání a všeobecné a vědecké další vzdělávání

Oblast dalšího vzdělávání, která dospělým slouží čistě jako volnočasová aktivita, není v Německu zákonem regulována, jak naznačuje např. *zákon o ochraně distanční výuky*. V ČR se oproti tomu oblasti dotýká několik právních norem. Z dikce *školského zákona* i *vyhlášky o zájmovém vzdělávání* lze sice vyčíst, že státem regulované zájmové vzdělávání probíhající ve školských institucích je primárně zacíleno na děti a mládež, výjimku však může tvořit např. osvětová činnost nebo jazykové vzdělávání na státních jazykových školách. Dále lze za výjimku považovat všeobecně zaměřené další vzdělávání na školách podle *školského zákona* a zájmově orientované další vzdělávání na vysokých školách a univerzitách v rámci programů celoživotního učení podle *zákona o vysokých školách*. V některých dalších zákonech pak lze nalézt zmínky o možnosti podpory dílčích oblastí tohoto segmentu ze strany státu (např. v *knihovním zákoně*). Stát nicméně podporu poskytnout nemusí, zákon samotný ho k ničemu nezavazuje.

Utilitárně zaměřené vědecké další vzdělávání a některé oblasti všeobecného dalšího vzdělávání v Německu jsou pak ukotveny v zemských zákonech o vysokých školách. Všeobecné další vzdělávání je dále zakotveno v zemských zákonech o dalším vzdělávání. V některých z nich je pak samostatně akcentováno kulturní vzdělávání nebo vzdělávání prostřednictvím veřejných knihoven. Jak doplňuje Olbrich, zemské zákony o dalším vzdělávání jsou především zákony o podobě financování dalšího vzdělávání. Obsahují kritéria, při jejichž splnění získají poskytovatelé dalšího vzdělávání nárok na finanční podporu ze strany spolkové země (Olbrich, 2001, s. 371). Právě díky návaznosti na financování zajišťují zemské zákony o dalším vzdělávání do určité míry institucionální strukturu segmentu dalšího vzdělávání a přispívají k jeho stabilizaci (tamtéž, s. 372). O provázání legislativy s financováním dalšího vzdělávání blíže pojednává následující kapitola.

6 Role státu ve financování dalšího vzdělávání v České republice a v Německu

Financování dalšího vzdělávání je úzce provázáno s legislativní úpravou segmentu a probíhá zpravidla z více zdrojů¹⁹⁶ (Vychová, 2008, s. 58). V EU lze v této souvislosti rozlišovat:

- veřejné zdroje – tedy prostředky z rozpočtu na centrální úrovni i z rozpočtů na úrovni územních samosprávních celků;
- prostředky EU;
- soukromé zdroje – prostředky zaměstnavatelů a odborů nebo dalších zájmových skupin a poplatky účastníků (Vychová, 2008, s. 58).

Efektivní vícezdrojové financování dalšího vzdělávání by mělo být založeno na zapojení finančních prostředků co nejvíce aktérů, kteří z jeho výstupů profitují. To se podle *Souhrnné zprávy o vzdělávání dospělých UNESCO* z roku 2010 ve většině zemí nedaří a další vzdělávání je výrazně podfinancováno. Problém podle odborné veřejnosti spočívá především v obtížnosti, často až nemožnosti změření přínosu dalšího vzdělávání, a potažmo návratnosti investic potenciálních aktérů. Mezi tyto aktéry patří kromě státu mj. soukromý sektor a občanská společnost (UNESCO, 2010, s. 10–11).

Na úrovni státu, na kterou se tato práce zaměřuje, spadá financování dalšího vzdělávání zpravidla do gesce několika resortů. V rámci veřejných rozpočtů tak další vzdělávání netvoří samostatnou položku, ale je součástí řady různých oblastí – vzdělávání provázaného se školským systémem, aktivní politiky zaměstnanosti, ale také např. kultury (Nuisl, 2018, s. 515). Samostatnou, specifickou oblastí je další vzdělávání státních zaměstnanců jednotlivých resortů, kterému se ale tato kapitola podrobněji nevěnuje. Podporou veřejných rozpočtů jsou pak ve financování dalšího vzdělávání prostředky z EU (Vyhnánková, 2007, s. 39).

Kapitola představuje, jakým způsobem komparované státy a EU přistupují k financování dalšího vzdělávání. Nejprve obecně seznamuje s rolí EU ve financování dalšího vzdělávání. V samostatných částech věnovaných ČR a Německu pak kapitola analyzuje, jak se do financování oblasti zapojují německý a český stát a jeho samospráva a jak při něm využívají prostředků EU. Kapitola představuje také nástroje finanční podpory, které státy využívají pro motivaci jednotlivců i organizací k účasti na dalším vzdělávání.

---

¹⁹⁶ Podle *Souhrnné zprávy o vzdělávání dospělých UNESCO* z roku 2010 je segment financován z více než jednoho zdroje ve třech čtvrtinách ze 108 států, které poskytly údaje o financování vzdělávání dospělých (UNESCO, 2010, s. 11).

6.1 Financování dalšího vzdělávání z prostředků EU

Na rozdíl od legislativního rámce dalšího vzdělávání ovlivňuje EU oblast finančního zabezpečení dalšího vzdělávání přímo a velmi výrazně (Vyhnánková, 2007, s. 39). Unie další vzdělávání ve svých členských zemích finančně podporuje primárně prostřednictvím evropských fondů a unijních programů (tamtéž, s. 31). Fondy EU jsou nejvýznamnějším nástrojem uskutečňování evropské politiky hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Ta cílí na odstraňování regionálních rozdílů v úrovni rozvoje a „... podporuje hospodářský růst, vytváření pracovních míst, konkurenceschopnost podniků, udržitelný rozvoj a ochranu životního prostředí.“ (Kołodziejski, 2020, nestránkováno) Unijní programy naopak primárně rozvíjejí mezinárodní spolupráci a podporují pocit evropské sounáležitosti (Vyhnánková, 2007, s. 39).

Zatímco unijní programy jsou centrálně spravované *Evropskou komisí*, v případě evropských fondů je podpora koordinována na úrovni jednotlivých států v rámci tzv. operačních programů (MMR, 2021g nestránkováno). Státy je připravují s ohledem na aktuální priority evropské politiky soudržnosti. Poté je schvaluje *Evropská komise* (Vyhnánková, 2007, s. 44).

Jednotlivá programová období jsou financována na základě *víceletého finančního rámce*¹⁹⁷ EU, který předkládá *Evropská komise*. Pro každé období jsou v návaznosti na aktuální evropskou strategii stanoveny jednotné evropské politické cíle, k jejichž dosahování by měly programy přispívat (MMR-NOK, 2019, s. 36). V dobíhající programovém období 2014–2020 bylo stanoveno jedenáct tematických cílů provázaných se strategií *Evropa 2020*¹⁹⁸, z nichž jsou pro další vzdělávání pravděpodobně nejrelevantnější *Posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací, Podpora udržitelné a kvalitní zaměstnanosti a podpora mobility pracovních sil a Investice do vzdělávání, odborného vzdělávání, včetně odborné přípravy pro získání dovedností a do celoživotního učení* (MMR, 2019, s. 119–121).

Pro nadcházející období 2021–2027, pro které je jednotná strategie teprve projednávána¹⁹⁹, byl počet cílů snížen na pět. Z nich jsou pro další vzdělávání nejrelevantnějšími *Inteligentnější Evropa* a *Sociálněji Evropa* (MMR-NOK, 2019, s. 37–38). Prvního cíle má být dosaženo prostřednictvím zavádění inovací, ekonomické transformace, rozvoje digitalizace a podpory malých a středních podniků. Druhého cíle pak mj. pomocí rozvoje (odborného) vzdělávání a kompetencí (MMR, 2021e, nestránkováno). V posledních letech i do budoucna je tak

---

¹⁹⁷ *Multiannual Financial Framework*

¹⁹⁸ *Europe 2020*

¹⁹⁹ Vznik jednotné strategie navazující na strategii *Evropa 2020* je jedním z možných scénářů. Do roku 2030 se EU plánuje zaměřit primárně na udržitelnost jako zásadní princip rozvoje, a to v návaznosti na *Agendu 2030* o udržitelném rozvoji, kterou přijalo v roce 2015 *Valné shromáždění OSN* (Evropská komise, 2019, nestránkováno).

v dalším vzdělávání patrné téma rozvoje pracovní síly v návaznosti na technologický pokrok a zavádění inovací.

6.1.1 Evropské fondy podporující další vzdělávání

Z evropských fondů je pro další vzdělávání významný především *Evropský sociální fond* (dále jen ESF). Jedná se o strukturální, neinvestiční fond, který podporuje financování projektů v oblasti lidských zdrojů a zaměstnanosti, např. rekvalifikace, vzdělávání zaměstnanců nebo vzdělávání znevýhodněných skupin obyvatel (MMR, 2021c, nestránkováno). Počínaje programovým obdobím 2021–2027 naváže na činnost fondu *Evropský sociální fond plus* (dále jen ESF+), který sdružuje několik fondů a programů, včetně původního ESF (MPSV, 2021b, nestránkováno). ESF+ se v oblasti dalšího vzdělávání zaměří na podporu nezaměstnaných mladých dospělých do věku 29 let, kteří se zároveň neúčastní ani vzdělávání, a také na rozvoj dovedností pracovníků potřebných pro udržení jejich konkurenceschopnosti – konkrétně např. na digitální vzdělávání. Rozpočet ESF+ pro následující programové období činí 88 mld. € (ESF, 2020, nestránkováno).

Další vzdělávání do určité míry podporují také fondy zaměřující se na investice – největší *Evropský fond pro regionální rozvoj*, který podporuje rozvoj hospodářství např. prostřednictvím podpory inovací a výzkumu (MMR, 2021c, nestránkováno) nebo *Evropský fond pro strategické investice*²⁰⁰ (MŠMT, 2013–2021, nestránkováno).

6.1.2 Unijní programy podporující další vzdělávání

Z unijních programů je pro oblast dalšího vzdělávání významný především *Erasmus+*. Pro oblast dalšího vzdělávání je relevantní hlavně podporou vzdělávací mobility a profesního rozvoje pedagogických pracovníků a pracovníků institucí dalšího vzdělávání (European Commission, 2021, s. 69) a dále podporou projektů zaměřených na rozvoj strategických partnerství mezi organizacemi a institucemi v dalším vzdělávání (tamtéž, s. 15). Tato partnerství se musí zaměřovat alespoň na jedno z těchto témat: inkluze a diverzita, ekologická udržitelnost, digitalizace ve vzdělávání a aktivní občanství a participace (tamtéž, s. 168–169). V období 2014–2020 bylo pro program vyčleněno 14,7 mld. €, v následujícím období se počítá s celkovou částkou 28,4 mld. € (EACEA, 2021, nestránkováno).

Pro další vzdělávání je dále relevantní např. program *Evropa pro občany*, který se zaměřuje mj. na podporu aktivního občanství, demokratické participace a mezikulturního dialogu na

---

²⁰⁰ *Evropský fond pro strategické investice* je v současnosti zapojen do pilotního projektu ve spolupráci s *Evropskou komisí*, který mj. cílí na podporu zvyšování kvalifikací, vzdělávací mobility, rozvoj dovedností pracovníků a potažmo zvyšování konkurenceschopnosti organizací (MŠMT, 2013–2021, nestránkováno).

úrovni EU (MMR, 2021a, nestránkováno). V programovém období 2021–2027 lze v oblasti dalšího vzdělávání počítat také s dodatečnými finančními prostředky EU v rámci *Plánu obnovy*²⁰¹ na podporu oblastí zasažených globální pandemií koronaviru SARS-CoV-2. Mezi tyto oblasti patří také podpora vzdělávání a trhu práce, digitalizace nebo výzkumu a inovací (MPO, 2021a, nestránkováno).

6.2 Role státu ve financování dalšího vzdělávání v České republice

Jak je patrné ze spíše fragmentárního legislativního ukotvení dalšího vzdělávání představeného v předchozí kapitole, nepatří tento segment v ČR stále mezi prioritní, přestože je mu po vstupu do EU věnována výraznější pozornost. Obdobná situace panuje také v oblasti financování dalšího vzdělávání. Jak poznamenávají Kopecký, Šerák a Sycha, „[p]odpora z veřejných zdrojů je (...) směřována primárně do oblastí identifikovaných jako společensky a strategicky významné. Z hlediska struktury vzdělávání dospělých se jedná např. o rekvalifikace, podporu specifických cílových skupin a (...) uznávání výsledků dalšího vzdělávání.“ (Kopecký, Šerák a Sycha, 2018, s. 163–164)

Stát tak podporuje oblasti, které jsou pro něj prioritní ve vztahu k udržení konkurenceschopnosti a v nichž zároveň neočekává výraznější finanční zapojení sociálních partnerů²⁰² (Vyhnánková, 2007, s. 103). Veřejné prostředky jsou velmi výrazně doplňovány, často spíše suplovány, prostředky z evropských fondů, především z ESF (FDV, 2015, s. 145). Výstupní zpráva projektu *Kooperace*²⁰³ ke stavu dalšího profesního vzdělávání v ČR uvádí, že ESF je v rámci tohoto segmentu dalšího vzdělávání dokonce hlavním zdrojem financí (tamtéž).

Výsledky šetření AES z roku 2016 pak ukazují, že další vzdělávání jako celek je v ČR nejčastěji zabezpečováno ze soukromých zdrojů. V roce 2016 tvořilo v tomto segmentu největší podíl další profesní vzdělávání pracujících (ČSÚ, 2018, s. 55), které z většiny financovali zaměstnavatelé (tamtéž, s. 36). Na financování mimopracovního dalšího vzdělávání se naopak nejvýznamněji podíleli sami účastníci (tamtéž, s. 40).

6.2.1 Financování dalšího vzdělávání v ČR z prostředků Evropské unie

Vstup do EU v roce 2004 byl pro ČR v oblasti rozvoje dalšího vzdělávání přelomem. Umožnil zemi zapojit se do využívání podpory z evropských prostředků, která se stala klíčovou součástí veřejných prostředků na další vzdělávání. Na rozdíl od Německa, které je zakládajícím členem EU (s výjimkou jeho východní části, bývalé NDR) a kde byl systém dalšího vzdělávání

---

²⁰¹ *Next Generation EU*

²⁰² Sociálními partnery jsou zde myšleni zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců (Vyhnánková, 2007, s. 103).

²⁰³ Projekt *Kooperace*, realizovaný *Fondem dalšího vzdělávání*, v letech 2013–2015 analyzoval podobu dalšího profesního vzdělávání v ČR a navrhoval jeho možná vylepšení (FDV, 2015, s. 8).

ustanovován postupně a kontinuálně už od konce druhé světové války (viz 2.2.7.1), měly v ČR evropské prostředky zásadní vliv na současnou podobu oblasti (MEYS, 2008, s. 44–45). Z tohoto důvodu je v této kapitole o ČR otázce využití evropských prostředků oproti Německu věnováno více prostoru. Představeno je navíc několik klíčových systémových projektů podpořených prostřednictvím operačních programů, které v minulosti přispěly k rozvoji dalšího vzdělávání.

6.2.1.1 Vybrané klíčové systémové projekty zaměřené na další vzdělávání

Evropské prostředky začala ČR v oblasti dalšího vzdělávání využívat už v prvních letech po vstupu do EU v dobíhajícím programovém období 1999–2006 a v následujícím období 2007–2013 (Vyhnánková, 2007, s. 43). Mezi nejvýznamnější systémové projekty financované v těchto obdobích ze strukturálních fondů EU, které jsou v praxi nadále rozvíjeny, patří série projektů provázaných s NSK (Kopecký, Šerák, Sycha, 2018, s. 166). Projekty NSK a NSK 2 v letech 2005–2015 umožnily vznik a rozvoj NSK v návaznosti na již vzpomínaný zákon č. 179/2006 Sb., *o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání* (tamtéž, s. 166).

V rámci projektů NSP (2007–2008) a NSP II (2011–2012) byla pak v návaznosti na zákon č. 435/2004 Sb., *o zaměstnanosti* vytvořena a rozvíjena otevřená databáze povolání, která je s NSK propojena. Implementaci systému ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání podpořily také tři na sebe navázané projekty UNIV. Mezi jejich cíle patřilo kromě pilotního otestování standardů NSK také podpořit funkci středních škol jako center celoživotního učení (Šerák, 2016a, s. 145).

Výčet dalších významných projektů v oblasti dalšího vzdělávání financovaných prostřednictvím evropských strukturálních fondů uvádí např. Šerák (2016, s. 144–145). Alespoň zmínit lze projekty *Koncept* nebo *Koordinace profesního vzdělávání jako nástroje služeb zaměstnanosti – Kooperace* (tamtéž).

6.2.1.2 Financování dalšího vzdělávání z Evropského sociálního fondu v programovém období 2014–2020

V dobíhajícím programovém období 2014–2020 byla pro oblast dalšího vzdělávání v ČR relevantní zejména podpora prostřednictvím ESF a *Evropského fondu pro regionální rozvoj* (viz níže). Z operačních programů byly pro oblast významné především *Operační program Zaměstnanost*, *Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání* a *Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost* (Šerák, 2016a, s. 145–146). Jednotlivé operační programy mají v gesci ministerstva odpovědná za danou oblast. Za koordinaci přípravy operačních programů je odpovědné *Ministerstvo pro místní rozvoj*. (MMR, 2021b, nestránkováno).

Výše finanční spoluúčasti se v jednotlivých regionech ČR zapojených do operačních programů liší v závislosti na jejich rozvinutosti – méně rozvinuté regiony se nejčastěji podílejí 15 %²⁰⁴, více rozvinuté regiony pak alespoň 50 % (MPSV, 2020, s. 124–125; MŠMT, 2019, s. 133 a MPO, 2020, s. 157).

6.2.1.2.1 Operační program Zaměstnanost

Operační program Zaměstnanost (dále jen OPZ), který spravovalo MPSV, se podpoře dalšího vzdělávání věnoval především ve své prioritní ose *Podpora zaměstnanosti a adaptability pracovní síly*, na kterou směřovala většina alokace programu – 1,5 mld. € (MPSV, 2020, s. 124). Osa se zaměřovala na podporu zaměstnanosti zejména u mladých osob a také u osob starších, znevýhodněných a s nízkou kvalifikací, a to mj. formou rekvalifikací a rozvojem základních kompetencí, např. čtenářské nebo digitální gramotnosti (tamtéž, 2020, s. 36–38). Jedním z cílů osy bylo i zvýšení kvality systému dalšího vzdělávání prostřednictvím rozvoje systémových opatření, jako jsou nástroje finanční podpory dalšího profesního vzdělávání, zkvalitnění vzdělávacího procesu, rozvoj rekvalifikací a kariérového poradenství a mj. také lepší provázání neformálního a formálního vzdělávání. Právě v tomto posledním bodě navazuje OPZ na *Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání* spravovaný MŠMT (tamtéž, s. 56–58). Relevantními tématy pro další vzdělávání byly v rámci ostatních prioritních os také např. vzdělávací a poradenské programy zaměřené na sociální začlenění, programy podporující zdravé a aktivní stárnutí a mezigenerační porozumění (tamtéž, s. 75) nebo rozvoj dalšího vzdělávání pracovníků ve firmách (tamtéž, s. 100).

Na OPZ bylo původně alokováno 2,2 mld. €. Na navazující *Operační program Zaměstnanost+* bylo pro programové období 2021–2027 alokováno 1,4 mld. €, tedy o třetinu méně než v předchozím období (MMR, 2021d, nestránkováno).

Z konkrétních projektů realizovaných v rámci OPZ je v návaznosti na financování dalšího vzdělávání nezbytné zmínit alespoň dva, které jsou pokračováním projektů z předchozího programového období – *Podpora odborného vzdělávání zaměstnanců II* (dále jen POVEZ II) a *Vzdělávání a dovednosti pro trh práce II* (dále jen VDTP II). Oba projekty jsou zaměřené na další profesní vzdělávání. Spravuje je ÚP a jsou časově omezeny do roku 2022 (ÚP, 2021d, nestránkováno a ÚP, 2020, s. 3). Pro stát představují mj. možnost, jak využít prostředky z EU na financování rekvalifikací (viz 6.2.2.1 a 6.2.4.1).

POVEZ II zaměstnavatelům a OSVČ ze všech krajů kromě Prahy nabízí možnost spolufinancování odborných kurzů (bez ohledu na to, zda jsou akreditované) nebo odborné

---

²⁰⁴ Výjimku ze zde zmíněných operačních programů tvoří *Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost*, kde je míra spoluúčasti méně rozvinutých regionů v průměru necelých 50 % (MPO, 2020, s. 157).

jazykové výuky v rozsahu zpravidla alespoň 40 hodin (ÚP, 2020, s. 18). Podpora má formu příspěvku na rekvalifikace nebo školení zaměstnanců a na jejich mzdové náklady v době vzdělávání (tamtéž, s. 3). Podmínkou je, že žadatelé už na odborné vzdělávání nepobírají jinou finanční podporu z veřejných zdrojů (tamtéž, s. 5–6). ESF se na projektu podílí z 85 %, necelými 3,4 mld. Kč (MPSV, 2021a, nestránkováno). Zaměstnavatelé a OSVČ se podílejí z 15 % na financování nákladů na vzdělávací programy (ÚP, 2020, s. 8).

VDTP II se na rozdíl od projektu POVEZ II zaměřuje na jednotlivce na trhu práce, jejichž kvalifikace neodpovídá jeho požadavkům. Kromě rekvalifikací jim projekt nabízí individuální a skupinové poradenství zaměřené buď obecně, např. na rozvoj dovedností potřebných pro hledání zaměstnání, nebo na specifická témata – např. na finanční gramotnost (ÚP, 2021d, nestránkováno). Z ESF je financováno více než 80 % projektu, zbytek plyne ze státního rozpočtu (MPSV, 2019, nestránkováno).

6.2.1.2.2 Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (dále jen OP VVV), spravovaný MŠMT, se v oblasti dalšího vzdělávání zaměřoval primárně na profesní rozvoj pracovníků v oblasti výzkumu, vývoje a vzdělávání (MŠMT, 2017, nestránkováno). Podpořen byl např. rozvoj profesních kompetencí vzdělavatelů v neformálním vzdělávání mládeže s alokací 410 mil. Kč. (MŠMT, 2021d, nestránkováno) nebo vzdělavatelů v programech celoživotního vzdělávání na vysokých školách s alokací 100 mil. Kč. (MŠMT, 2021c, nestránkováno). Na celé programové období bylo na program vyčleněno dohromady 2,8 mld. € (MMR, 2021f, nestránkováno). Finanční prostředky čerpal operační program z ESF a z *Evropského fondu pro regionální rozvoj* (MŠMT, 2017, nestránkováno).

V programovém období 2021–2027 na program naváže *Operační program Jan Amos Komenský*, pro který bylo alokováno 2,5 mld. €, tedy o 0,3 mld. € méně než v předchozím období (MMR, 2021f, nestránkováno). Nový operační program úzce navazuje na *Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. Pro oblast celoživotního a dalšího vzdělávání je významný především tím, že se plánuje kromě podpory dalšího rozvoje programů celoživotního vzdělávání a univerzit třetího věku (včetně jejich materiálního a personálního zajištění) zaměřit na dosud opomíjenou oblast občanského vzdělávání (MŠMT, 2021a, s. 20). Pro rozvoj tohoto segmentu by mělo být využito nejen kapacit škol a školských zařízení, ale také např. příspěvkových organizací na úrovni územní samosprávy, např. knihoven nebo muzeí (tamtéž, s. 45–46).

6.2.1.2.3 Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost

Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost (dále jen OP PIK), spravovaný *Ministerstvem průmyslu a obchodu*, navazoval v některých oblastech týkajících se dalšího vzdělávání na předchozí dva zmíněné operační programy. S OP VVV ho propojovalo zaměření na výzkum, vývoj a inovace, s OPZ pak zaměření na odborné vzdělávání (MPO, 2020, s. 174–175). Oproti OPZ však OP PIK cílil na podporu vzdělávání pracovníků v malých a středních podnicích (tamtéž, s. 53), konkrétně především na vybudování vhodné vzdělávací infrastruktury a zvýšení účasti pracovníků na odborném vzdělávání (tamtéž, s. 86). Na příslušnou prioritní osu *Rozvoj podnikání a konkurenceschopnosti malých a středních podniků* bylo alokováno 1,1 mld. € (tamtéž, s. 157). Kromě odborného vzdělávání v organizacích se OP PIK zaměřil např. také na zvýšení dostupnosti informačních a komunikačních technologií v regionech a s ním spojený rozvoj digitální gramotnosti (tamtéž, s. 136).

Na OP PIK bylo původně alokováno téměř 4,1 mld. € (MMR, 2021f, nestránkováno). Finanční prostředky byly čerpány z *Evropského fondu pro regionální rozvoj*, který pokryl asi 53 % nákladů programu (MPO, 2020, s. 157). V následujícím programovém období na něj naváže *Operační program Technologie a aplikace pro konkurenceschopnost* s alokací o celou 1 mld. nižší – 3,1 mld. € (MMR, 2021f, nestránkováno).

6.2.1.3 Financování dalšího vzdělávání unijními programy v programovém období 2014–2020

Mimo podporu prostřednictvím operačních programů se ČR zapojuje také do unijních programů. Program *Erasmus+* podpořil v ČR v roce 2019 mobilitu pracovníků v oblasti dalšího vzdělávání částkou necelých 0,6 mil. € a projekty zaměřené na strategická partnerství v této oblasti pak částkou 2,9 mil. €. Oproti prvnímu roku projektu *Erasmus+* v roce 2014 došlo k navýšení jak podpory v oblasti mobility – o 0,4 mil. €, tak i v oblasti strategických partnerství – o 1,8 mil. € (European Commission, 2020a, nestránkováno a European Commission, 2013–2014, s. 1).

6.2.1.4 Financování dalšího vzdělávání na základě Plánu obnovy v programovém období 2021–2027

V následujícím programovém období 2021–2027 budou ČR kromě unijních programů k dispozici také finanční prostředky z výše zmíněného *Plánu obnovy*. V rámci *Národního plánu obnovy* plánuje ČR z těchto prostředků na podporu oblastí zasažených pandemií (přibližně 964 mld. Kč) alokovat 14 % na oblast vzdělávání a trhu práce (MPO, 2021a, nestránkováno). Pro oblast dalšího vzdělávání je relevantní především alokace *Modernizace služeb zaměstnanosti a rozvoj trhu práce* (23 mld. Kč), kdy se počítá mj. s rozvojem aktivní politiky

zaměstnanosti prostřednictvím dalšího profesního vzdělávání (včetně rekvalifikací). Významná je také alokace *Adaptace kapacity a zaměření školních programů* (13,1 mld. Kč) zacílená mj. na inovace v dalším a celoživotním vzdělávání na školách v kontextu digitalizace, včetně rozvoje kompetencí učitelů (MPO, 2021b, nestránkováno).

6.2.2 Role ministerstev a územní samosprávy v oblasti financování dalšího vzdělávání v ČR

Podobně jako v oblasti legislativy hrají i při financování dalšího vzdělávání významnou úlohu MPSV a MŠMT. V posledních letech se mezi výraznější aktéry zařadilo také výše vzpomínané *Ministerstvo průmyslu a obchodu*, které se v rámci evropských projektů spolupodílí na financování odborného vzdělávání v organizacích (FDV, 2015, s. 128–129). Pro financování zájmového vzdělávání jsou pak významné prostředky z *Ministerstva kultury*, které finančně zabezpečuje řadu příspěvkových organizací působících v kulturní sféře (Šerák, 2009, s. 121).

Na financování dalšího profesního vzdělávání státních zaměstnanců se podílejí příslušné resorty. Stát jako zaměstnavatel je povinen zajistit zaměstnancům odborný rozvoj na základě zákona č. 262/2006 Sb., *zákoníku práce* (viz 5.1.3.6) a příslušných resortních právních úprav týkajících se dalšího vzdělávání (viz 5.1.3.10). Některé resorty využívají pro financování vzdělávání svých zaměstnanců podpory z prostředků EU. Např. další vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci resortu školství, mládeže, tělovýchovy a sportu je v současnosti výrazně spolufinancováno z ESF v rámci OP VVV (Eurydice, 2021, nestránkováno).

6.2.2.1 Role Ministerstva práce a sociálních věcí ve financování dalšího vzdělávání

MPSV „... v rámci podpůrných programů poskytuje prostředky na rozvojové projekty v oblasti dalšího, především odborného vzdělávání dospělých, souvisejícího s výkonem zaměstnání a upevněním pozic občanů na trhu práce.“ (Vychová, 2008, s. 135) V této souvislosti MPSV např. od roku 2018 převzalo zabezpečení databáze NSP (MPSV, 2017, nestránkováno). Většina podpůrných programů je nicméně zpravidla spolufinancována z prostředků ESF (Vyhnánková, 2007, s. 78).

V oblasti dalšího vzdělávání má MPSV na základě zákona č. 435/2004 Sb., *o zaměstnanosti* dále v kompetenci finanční zabezpečení rekvalifikací prostřednictvím ÚP (viz 6.2.4.1). Rekvalifikace jsou součástí aktivní politiky zaměstnanosti²⁰⁵, která „... je financována

---

²⁰⁵ Příspěvky na aktivní politiku zaměstnanosti ve výši 1,2 % z vyměřovacího základu v ČR v rámci sociálního pojištění povinně odvádějí OSVČ a zaměstnavatelé za své zaměstnance (MPSV, 2021c, nestránkováno).

z prostředků státního rozpočtu ...“ (ČR, 2004c, § 107). Přesto jsou rekvalifikace v ČR dlouhodobě z většiny financovány z ESF (FDV, 2015, s 71–72). V současnosti se tak děje např. prostřednictvím zmíněných projektů POVEZ II a VDTP II.

6.2.2.2 Role Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy státu ve financování dalšího vzdělávání

MŠMT je do financování dalšího vzdělávání zapojeno z pozice správce NSK a koordinátora nabývání kvalifikací podle zákona č. 179/2006 Sb., *o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání*. Systém ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, který byl původně vytvořen a implementován za podpory z ESF (viz 6.2.1), je od roku 2017 finančně zabezpečován státem (Kopecký, Šerák a Sycha, 2018, s. 166). Ze státního rozpočtu by měl být v následujících letech také financován další rozvoj NSK (MŠMT, 2019, s. 90). MŠMT pak ze svého rozpočtu financuje činnost *Národní rady pro kvalifikace*, poradního orgánu v oblasti dalšího vzdělávání a kvalifikací, včetně NSK (ČR, 2006a, § 24). Školám a školským zařízením přiděluje ministerstvo „... finanční prostředky ze státního rozpočtu na úhradu nezbytných prokazatelných nákladů, spojených s konáním závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek a absolutorii v konzervatoři (...) podle Národní soustavy kvalifikací ...“ (ČR, 2006a, § 23).

V oblasti dalšího vzdělávání se MŠMT dále podílí na financování rozvoje lidských zdrojů v oblasti vzdělávání, mj. v rámci projektů spolufinancovaných z ESF (viz 6.2.1.2). Ministerstvo také každoročně přispívá na programy celoživotního vzdělávání pro seniory, které jsou realizovány v rámci Univerzit třetího věku (MŠMT, 2021b, s. 16). Výši příspěvků ovlivňuje např. počet studentů, hodinová dotace programu nebo výše účastnických poplatků (tamtéž, s. 21–22).

6.2.2.3 Role územní samosprávy ve financování dalšího vzdělávání

Územní samosprávě zákon v oblasti financování dalšího vzdělávání žádné povinnosti nepřirazuje. Výjimku tvoří zabezpečení dalšího vzdělávání ve školách a školských zařízeních, které zřizují kraje a obce (Vychová, 2008, s. 135). Jak poznamenává Vychová, „... [a]ktivita krajů (...) zcela závisí na vymezení jejich rozpočtových priorit, kde vzdělávání dospělých v konkurenci s ostatními oblastmi často prohrává.“ (Vychová, 2008, s. 135)

Přesto hraje územní samospráva v dalším vzdělávání důležitou roli. V některých krajích existují instituce věnující se alespoň okrajově podpoře dalšího profesního vzdělávání. Nejčastěji se jedná o rady pro rozvoj lidských zdrojů nebo pakty zaměstnanosti. Mívají především poradenskou a koordinační funkci, nicméně o existenci provázaného systému na regionální úrovni hovořit nelze (FDV, 2015, s. 132–133).

V oblasti zájmového vzdělávání dospělých pak územní samospráva zpravidla finančně podporuje kulturně edukační aktivity výrazněji než státní rozpočet (Šerák, 2009, s. 121). Např. obce, tradiční pořadatelé kulturně-vzdělávacích akcí a zřizovatelé řady kulturních institucí jako jsou knihovny nebo kulturní domy (Eurydice, 2019b, nestránkováno), finančně zabezpečují také většinu příspěvkových organizací působících v oblasti kultury (Šerák, 2009, s. 121).

6.2.3 Financování dalšího vzdělávání ze státního rozpočtu

Český stát patří podle dat OECD mezi evropské země, které vydávají na vzdělávání nejméně veřejných prostředků (OECD, 2021a, s. 270). V roce 2017 investovala ČR 3,6 % HDP, což bylo o 1,3 % méně, než byl průměr všech členských zemí OECD (OECD, 2020a, s. 6). Pro další vzdělávání (ve smyslu neformálního vzdělávání dospělých) má tento údaj pouze orientační hodnotu. Výdaje totiž zahrnují jen primární až terciární stupeň vzdělávání v rámci školského systému (tamtéž). Vzhledem k tomu, že další vzdělávání není v ČR zatím považováno za plnohodnotnou součást vzdělávacího systému, je investice státu do dalšího vzdělávání možné pouze odhadovat, a to z výdajů na oblasti výrazně spjaté s dalším vzděláváním (MEYS, 2008, s. 21).

Pro rok 2021 se v návrhu státního rozpočtu počítá s výdaji státu ve výši více než 1.808 mld. Kč (Smetanková, 2020, s. 27). Z toho by 12,8 % mělo směřovat na oblast vzdělávání a školských služeb, 1,5 % na politiku zaměstnanosti, 1,4 % na ostatní výzkum a vývoj a 0,9 % na oblast kultury (tamtéž, s. 23). Procentní rozložení výdajů za jednotlivé oblasti je téměř totožné s rozložením v minulých letech (Smetanková, 2019, s. 19 a MF, 2020, s. 161). Každoročně pouze dochází k určitému navýšení celkového rozpočtu (Smetanková, 2019, s. 23 a MF, 2020, s. 161).

Přímo do oblasti dalšího vzdělávání míří nicméně jen menšina finančních prostředků ze zmíněných podílů. Jak ilustruje např. *Návrh státního závěrečného účtu ČR za rok 2019*, většina výdajů v oblasti vzdělávání a školských služeb směřuje na financování formálního školského vzdělávání (MF, 2020, s. 165). V oblasti politiky zaměstnanosti pak hrají pro další vzdělávání klíčovou roli rekvalifikace, na které vydal ÚP v roce 2019 94,8 mil. Kč, v loňském roce pak pouze 71 mil. Kč. Už od roku 2015 dochází k velmi výraznému snižování vydaných prostředků na tento nástroj finanční podpory, a to téměř na pětinu původní částky. Tento trend je nezbytné vnímat v návaznosti na postupné dlouhodobé snižování nezaměstnanosti v letech 2013–2019 (OECD, 2021c, nestránkováno). Zmíněné výdaje ÚP v sobě nicméně zahrnují i podporu z ESF. Státem skutečně vydané prostředky jsou tak ve skutečnosti zlomkem zmíněných částek (MPSV, 2021d, nestránkováno).

Výše zmíněné údaje naznačují, že ačkoliv se na první pohled výdaje státu na oblasti výrazně spjaté s dalším vzděláváním každoročně zvyšují alespoň v důsledku zvyšujících se celkových státních výdajů, do dalšího vzdělávání český stát investuje spíše minimálně. Patrné to je také na zpravidla relativně nízké spoluúčasti ČR na financování projektů v rámci operačních programů (viz 6.2.1.2). Oblast financování dalšího vzdělávání státem je samozřejmě širší. Situace, kdy stát vystupuje v roli zaměstnavatele a financuje další vzdělávání svých zaměstnanců, zde ale není zvažována.

6.2.4 Státní nástroje finanční podpory dalšího vzdělávání v ČR

V praxi dalšího vzdělávání existuje široká škála nástrojů, kterými mohou státy (i další aktéři²⁰⁶) finančně podporovat další vzdělávání – od nejrůznějších poukázek a příspěvků na vzdělávání, přes zvýhodněné půjčky nebo daňové úlevy až po placené volno na vzdělávání (Vychová, 2008, s. 95–117). Nástroje finanční podpory jsou v komparovaných státech zpravidla chápány ve smyslu finanční pobídky – v ČR např. Vychová (2008, s. 95) nebo Šerák (2016, s. 142), v Německu pak např. Dohmen (2014, s. 137) nebo Nuisl (2018, s. 515). Někdy bývají nástroje finanční podpory přímo označovány jako nástroje finanční stimulace (např. NÚV, 2014, s. 18) nebo i jako ekonomické nástroje (např. FDV, 2015, s. 10). Pojetí nástrojů finanční podpory může být širší, mohou zahrnovat např. již zde samostatně zmiňovanou podporu z prostředků EU (FDV, 2015, s. 103–104).

Český stát v minulosti v oblasti dalšího vzdělávání několikrát experimentoval se zavedením poukázek na vzdělávání – ať už v souvislosti s projektem *Rozvoj zaměstnanců* (ROZAM), který v letech 2007–2008 realizovalo MPSV, nebo s rekvalifikacemi pro nezaměstnané (Šerák, 2016a, s. 143). V roce 2009 pak *Odbor dalšího vzdělávání* MŠMT deklaroval, že ministerstvo chce „... kultivovat prostor dalšího vzdělávání a vytvořit vhodné systémové nástroje, které podpoří motivaci a osobní odpovědnost všech občanů ke vzdělávání v dospělém věku.“ (MŠMT, 2009, nestránkováno) V rámci operačního programu ministerstva pak byl dokonce připraven projekt *Podpora individuálního vzdělávání občanů* (PIVO)²⁰⁷, který měl občanům ve věku 25–64 let umožnit využití jednorázového příspěvku na další vzdělávání v oblasti jazyků, podnikatelských dovedností nebo IKT (tamtéž). K realizaci projektu však nakonec nedošlo (NÚV, 2014, s. 18).

V současnosti tak český stát nabízí mimo projektů v rámci operačních programů jen minimum nástrojů finanční podpory dalšího vzdělávání (Šerák, 2016a, s. 142–145). Jedná se primárně

---

²⁰⁶ Nástroje finanční podpory, primárně dalšího profesního vzdělávání, jsou dostupné také na komerčním základě – např. ve formě vzdělávacích účtů nebo půjček na vzdělávání (Šerák, 2016a, s. 142–143).

²⁰⁷ Na projekt mělo být z ESF alokováno 4,5 mld. Kč (MŠMT, 2009, nestránkováno).

o rekvalifikaci a daňová zvýhodnění. Rekvalifikace bývají jako nástroje aktivní politiky zaměstnanosti zahrnovány obvykle mezi legislativní nástroje k podpoře dalšího profesního vzdělávání (např. FDV, 2015, s. 26). V této práci jsou nicméně záměrně zařazeny mezi nástroje finanční podpory. Důvodem je možnost efektivněji porovnat český systém dalšího vzdělávání s německým, v němž jsou do téže kategorie řazeny poukázky na vzdělávání, které lze považovat za ekvivalent českých rekvalifikací.

6.2.4.1 Rekvalifikace financované Úřadem práce

Úřad práce financuje rekvalifikaci na základě zákona o zaměstnanosti (viz 5.1.3.2) a příslušné vyhlášky o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců (viz 5.1.3.4). O finanční zabezpečení rekvalifikace mohou ÚP požádat fyzické osoby, které jsou zde registrovány, nebo zaměstnavatelé pro své zaměstnance (ČR, 2004c, § 109–110). Financování rekvalifikací je v současnosti navázáno na projekty v rámci OPZ (viz 6.2.1.1).

Na dodavatele rekvalifikačních programů, které ÚP zabezpečuje, vypisuje úřad výběrová řízení podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách²⁰⁸ (ÚP, 2021c, nestránkováno). Aby se poskytovatelé mohli do výběrového řízení zapojit, je nezbytné, aby byl jimi nabízený rekvalifikační program akreditován (viz 5.1.3.3), případně splňoval alternativní podmínky definované zákonem o zaměstnanosti (ČR, 2004c, § 108). Dodavatel je ve výběrovém řízení podle zákona o veřejných zakázkách zvolen na základě ekonomické výhodnosti své nabídky, v níž je zpravidla rozhodujícím kritériem nejnižší cena (ČR, 2016, § 53 a 108). Naopak pro financování zvolené rekvalifikace jedince zákon o zaměstnanosti stanovuje ÚP maximální hranici 50.000 Kč pro období tří po sobě následujících let (ČR, 2004c, § 109a).

6.2.4.1.1 Rekvalifikace klientů Úřadu práce

Pro zařazení klientů ÚP do rekvalifikačního kurzu je nezbytné splnění příslušných vstupních kvalifikačních a zdravotních předpokladů jak pro účast v kurzu, tak také pro výkon práce v daném oboru. Rekvalifikace je klientovi ÚP hrazena v případě, že mu na rozdíl od jeho stávající kvalifikace umožňuje po absolvování nalézt vhodné pracovní uplatnění (ÚP, 2021a, nestránkováno). To platí i pro zvolené rekvalifikace (ČR, 2004c, § 109a).

Za účastníky rekvalifikace se statutem uchazečů o zaměstnání může ÚP kromě nákladů rekvalifikace uhradit také prokázané náklady s rekvalifikací spojené, viz 5.1.3.4 (ČR, 2004a, § 3). Pokud si tito účastníci svou rekvalifikaci nechají zabezpečit ÚP, mají navíc nárok na

---

²⁰⁸ Kromě rekvalifikací jsou v oblasti dalšího vzdělávání formou veřejné zakázky realizovány např. systémové projekty financované z většiny z prostředků ESF (FDV, 2015, s. 45–46).

finanční podporu při rekvalifikaci (ČR, 2004c, § 40). „Procentní sazba podpory při rekvalifikaci činí 60 % průměrného měsíčního čistého výdělku nebo vyměřovacího základu.“ (ČR, 2004c, § 50) Tato sazba je navázána na uchazečovo poslední zaměstnání nebo jeho poslední samostatně výdělečnou činnost (tamtéž).

Počet osob, které se účastní úřadem hrazených rekvalifikací, se od roku 2014 postupně snižuje. Zatímco v roce 2014 se rekvalifikace zúčastnilo 46 454 osob, v roce 2016 to již byla méně než polovina a v roce 2020 se rekvalifikací zúčastnilo pouze 8 069 osob (MPSV, 2021d, nestránkováno). Pokles absolventů rekvalifikačních programů v roce 2020 byl výrazně ovlivněn pandemií koronaviru SARS-CoV-2 (Beránková, 2021, s. 1–2). Dlouhodobý pokles zájmu o rekvalifikace lze přičítat snižující se nezaměstnanosti v letech před pandemií (OECD, 2021c, nestránkováno), ale také mj. nedostatečnému reflektování vzdělávacích potřeb uchazečů o práci, na který poukazuje i zpráva MPSV k OPZ (MPSV, 2020, s. 7).

6.2.4.1.2 Využití podpory Úřadu práce k zabezpečení rekvalifikace zaměstnanců

ÚP může na základě dohody zcela, nebo částečně uhradit náklady zaměstnavatelů na rekvalifikaci jejich zaměstnanců (ČR, 2004c, § 110). Za rekvalifikaci zaměstnanců je považováno nezbytné „...získání, zvýšení nebo rozšíření kvalifikace ...“ v rámci dalšího profesního vzdělávání (ČR, 2004c, § 108 a 110).

Rekvalifikace probíhá zpravidla v pracovní době a je považována za překážku v práci na straně zaměstnance. Zaměstnanci za tuto dobu náleží náhrada mzdy, a to ve výši průměrného výdělku. Za rekvalifikaci se nepovažuje vzdělávání nařízené právními normami, které upravují odbornou způsobilost některých povolání nebo pracovních činností (tamtéž). ÚP může za zaměstnavatele uhradit „... pouze náklady na realizaci rekvalifikačního kurzu (kurzovné) ...“ (ÚP, 2021b, nestránkováno). Výši finanční podpory určuje ÚP mj. na základě současného a budoucího předpokládaného postavení zaměstnavatele na pracovním trhu nebo míry ohrožení jeho zaměstnanců nezaměstnaností (tamtéž).

ÚP může také uhradit část nákladů na rekvalifikaci nebo školení zaměstnanců na nově vzniklých pracovních místech zaměstnavatelům, kteří získali příslib investiční pobídky. Podpora se nevztahuje na organizace působící v hlavním městě Praze (ČR, 2004c, § 111).

6.2.4.2 Daňová zvýhodnění

Komerčně poskytované programy dalšího vzdělávání se v ČR pohybují v základní, tedy nesnížené sazbě DPH (Šerák, 2016a, s. 141–142). V oblasti dalšího vzdělávání osvobozuje zákon č. 235/2004 Sb., *o dani z přidané hodnoty* od DPH programy spadající do kompetence MŠMT – programy celoživotního učení na vysokých školách, včetně *Univerzit třetího věku*,

akreditované rekvalifikační programy a programy odborného výcviku nebo jazykové vzdělávání schválené MŠMT (ČR, 2004d, § 51 a § 57). Od DPH jsou dále osvobozeny některé služby, mezi které může patřit i další vzdělávání – jedná se např. o služby sportovního, příp. tělovýchovného charakteru nebo kulturní služby poskytnuté nepodnikajícími právníckými osobami. V případě kulturních služeb může jít o územní samosprávu (kraje, obce) nebo *Ministerstvem kultury* zřízenou právníckou osobu (tamtéž, § 61). Nárok na odpočet daně v žádném z výše uvedených případů nevzniká (tamtéž, § 51 a 61).

Zákon č. 586/1992 Sb., *o daních z příjmů* pak umožňuje plátcům odečíst si z daňového základu vlastní výdaje za zkoušku v rámci NSK do výše 10.000 Kč, v případě zdravotního postižení jedince až do výše 15.000 Kč. Tato možnost platí i pro OSVČ (ČR, 1992b, § 15). Zaměstnavatelé si mohou z daňového základu odečíst výdaje na „... provoz vlastních vzdělávacích zařízení nebo výdaje (náklady) spojené s odborným rozvojem zaměstnanců (...) a rekvalifikací zaměstnanců (...), pokud souvisejí s předmětem činnosti zaměstnavatele ...“ (ČR, 1992b, § 24). V praxi se ustanovení v oblasti odborného rozvoje (viz 5.1.3.6) netýká zvyšování kvalifikace zaměstnance, které je považováno za překážku na straně zaměstnance (ČR, 2006b, § 205).

6.3 Role státu ve financování dalšího vzdělávání v Německu

Rozdělení rolí při financování dalšího vzdělávání vychází v Německu na spolkové úrovni z kompetencí jednotlivých spolkových ministerstev, na zemské úrovni pak z kompetencí zemských ministerstev, případně územní samosprávy. Stát a spolkové země zabezpečují oblast dalšího vzdělávání prostřednictvím široké škály nástrojů finanční podpory, které zpravidla přímo navazují na legislativní ukotvení oblasti. Některé z těchto nástrojů jsou spolufinancovány z prostředků EU (KMK, 2019, s. 95).

Financování na základě státních a zemských regulací tvoří v Německu nicméně pouze menší část financování segmentu dalšího vzdělávání (Nuisl, 2018, s. 515). *Výzkumný ústav pro vzdělávací a sociální ekonomii*²⁰⁹ provedl před třemi lety analýzu dostupných informací o financování dalšího vzdělávání v Německu, která vycházela mj. z výsledků šetření AES nebo *Spolkového institutu pro odborné vzdělávání*. Analýza vedla ke stanovení celkového objemu přímých nákladů na další vzdělávání v roce 2015 ve výši zhruba 23,2 mld. euro²¹⁰. Nejvýznamněji se na financování dalšího vzdělávání podílely soukromé organizace – ze 43 %. Z 38 % se pak na financování podílely soukromé osoby a ze zbývajících 19 % stát – z toho

---

²⁰⁹ *Forschungsinstitut für Bildungs- und Sozialökonomie*

²¹⁰ Započteny nebyly výdaje státu na zpravidla samostatně neanalyzované segmenty dalšího vzdělávání, jako je např. politické další vzdělávání nebo kulturní další vzdělávání (Dohmen a Cordes, 2019, s. 10).

z 10 % spolek, spolkové země a územní samospráva a z 9 % *Spolková agentura práce*²¹¹ (Dohmen a Cordes, 2019, s. 12). Analýza také ukázala, že odhadované celkové náklady na další vzdělávání v Německu od roku 2006 téměř nepřetržitě stoupají, a to z 18,1 mld. € na 23,2 mld. € v roce 2015 (tamtéž). Je tedy patrné, že financování z veřejných prostředků v Německu výrazně doplňují prostředky ze strany organizací (především zaměstnavatelů, ale také společenských organizací²¹²) a prostředky samotných účastníků vzdělávání (Nuisl, 2018, s. 515).

6.3.1 Financování dalšího vzdělávání v Německu z prostředků Evropské unie

Role finančních prostředků z EU je pro Německo v oblasti dalšího vzdělávání sice nezanedbatelná, přesto spíše vedlejší (BMBF, 2008, s. 42). Financování dalšího vzdělávání z evropských prostředků probíhá na spolkové a zemské úrovni. Zatímco spolková úroveň ve svých cílech kopíruje prioritní podporované oblasti evropské politiky (viz 6.1), na zemské úrovni je evropských prostředků využíváno pro řešení regionálně-specifických problémů (Europäische Kommission, rok neuveden, s. 2). Toto rozdělení kompetencí je patrné i při alokaci finančních prostředků z ESF, který je v Německu klíčovým fondem pro podporu dalšího vzdělávání. Prostředky z ESF jsou rozděleny mezi spolkový operační program spravovaný *Spolkovým ministerstvem práce a sociálních věcí* a mezi samostatné zemské operační programy (BMAS, 2020a, s. 10). Spolkový operační program se ještě dále štěpí na dílčí spolkové operační programy, které mají mezi sebou rozděleny jednotlivá spolková ministerstva (tamtéž, s. 14).

6.3.1.1 Financování dalšího vzdělávání z Evropského sociálního fondu v programovém období 2014–2020

V programovém období 2014–2020 bylo pro Německo z ESF vyčleněno 7,5 mld. €, z toho 2,7 mld. € pro spolkový operační program a zbylých 4,8 mld. € pro spolkové země (BMAS, 2020a, s. 10). V rámci spolkového operačního programu bylo téměř 0,9 mld. € *Spolkovým ministerstvem práce a sociálních věcí* alokováno na oblast vzdělávání, konkrétně mj. na rozvoj dovedností občanů a celoživotní učení. Dalších téměř 0,7 mld. € pak bylo alokováno na podporu udržitelné zaměstnanosti. Podpora byla zaměřena na (další) profesní vzdělávání

---

²¹¹ Studie samostatně neuvádí pokrytí prostředky z EU. Vzhledem k tomu, že danými prostředky zpravidla disponuje stát a spolkové země, které je dále přerozdělují, lze předpokládat, že jsou zahrnuty v segmentu státního financování (pozn. autorky).

²¹² Mezi společenské organizace patří v Německu sociální partneři zastupující zaměstnance a zaměstnavatele (odborní svazy zaměstnavatelů) a dále např. církve (Nuisl, 2018, s. 508).

občanů a jejich integraci na pracovním trhu a také na zajištění kvalifikované pracovní síly pro malé a střední podniky (tamtéž, s. 4).

Spolkový operační program byl v dobíhající programovém období tvořen 25 dílčími programy (BMAS, 2020a, s. 14). *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* zaštiťovalo v oblasti dalšího vzdělávání především program podpory profesního dalšího vzdělávání nízkopříjmových skupin osob *Prémie na vzdělávání* (viz 6.3.4.7) s alokací 85 mil. € (BMBF, 2019a, nestránkováno). V rámci samostatných programů podporovalo ministerstvo také digitalizaci odborného vzdělávání alokací ve výši 150 mil. € (BMBF, 2021f, nestránkováno) a rozvoj a testování konceptů a modelů zavádění inovací v organizacích, kdy bylo mj. počítáno s využitím dalšího vzdělávání, informálního učení nebo zdravotní osvěty²¹³. Oba zmíněné programy cílily mj. na malé a střední podniky. Také *Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí* se v oblasti dalšího vzdělávání zaměřilo na podporu malých a středních podniků. Spravovalo program financující vytvoření systémů profesního dalšího vzdělávání v malých a středních podnicích²¹⁴ a také program na podporu rozvoje dovedností pracovníků těchto podniků a také OSVČ²¹⁵ v zemích bývalé NDR²¹⁶ (BMAS, 2020a, s. 15–17). V rámci zemských operačních programů pak byly pro další vzdělávání klíčové projekty zaměřené na podporu profesního dalšího vzdělávání prostřednictvím šeků (bonusů) na vzdělávání, viz 6.3.5.1 (BA, 2021d, nestránkováno).

Výše finanční podpory operačních programů ESF ze strany tohoto fondu se v Německu odvíjí od rozvinutosti daného regionu. V silně rozvinutých západních německých regionech dosahuje podpora ESF 50 % z celkových nákladů na programy, v méně rozvinutých regionech až 80 % (BMAS, 2020a, s. 21).

V současnosti probíhá příprava operačních programů v rámci ESF+ pro programové období 2021–2027. Oproti předcházejícímu programovému období se počítá s alokací o 1,7 mld. € nižší – 5,8 mld. €. Jednotlivé alokace v oblasti dalšího vzdělávání ale zatím nejsou známy (Spannagel a Hungerland, 2020, s. 34).

---

²¹³ Výši alokace *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* v rámci informací o programu nezveřejňuje (pozn. autorky).

²¹⁴ Uváděný rozpočet programu činí 130 mil. €. Tato suma v sobě kromě alokace z ESF a prostředků *Spolkového ministerstva práce a sociálních věcí* zahrnuje také příspěvky zaměstnavatelů a sociálních partnerů (BMAS, BDA a DGB, rok neuveden, nestránkováno).

²¹⁵ Ani po více než 30 letech od sjednocení Německa nedosahuje hospodářství nových spolkových zemí úrovně starých (západních) spolkových zemí. Výjimku tvoří hospodářsky vyspělé oblasti kolem velkých měst Berlína a Lipska. Přestože se dlouhodobě daří rozdíl zmírňovat, např. za pomoci zmíněných programů spolufinancovaných z ESF, HDP nových spolkových zemí se nadále pohybuje mezi 75–90 % evropského průměru (Europäische Kommission, rok neuveden, s. 1).

²¹⁶ *Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí* na svých stránkách uvádí, že je na program do konce roku 2022 vyčleněno necelých 42 mil. €. Kromě ministerstva a ESF se na financování projektu podílejí také spolkové země (BMAS, 2021, nestránkováno).

6.3.1.2 Financování dalšího vzdělávání unijními programy v programovém období 2014–2020

Kromě podpory dalšího vzdělávání ze strany ESF jsou v Německu využívány např. také finanční prostředky z již zmiňovaných unijních programů. V rámci programu *Erasmus+* byla v Německu v roce 2019 podpořena mobilita pracovníků v oblasti dalšího vzdělávání částkou necelých 4,4 mil. € a projekty zaměřené na strategická partnerství v tomto segmentu pak částkou 14,1 mil. €. Oproti roku 2014 tak došlo k navýšení jak podpory v oblasti mobility – o 2,5 mil. €, tak velmi výrazně v oblasti strategických partnerství – o 8,6 mil. € (European Commission, 2020b, nestránkováno a European Commission, 2016, s. 1).

6.3.1.3 Financování dalšího vzdělávání na základě Plánu obnovy v programovém období 2021–2027

Stejně jako ČR budou i Německu v programovém období 2021–2027 k dispozici dodatečné finanční prostředky z evropského *Plánu obnovy*. V návrhu *Německého plánu obnovy*²¹⁷ plánuje země z celkové přidělené sumy 750 mld. € alokovat téměř 16 % na oblasti zahrnující také další vzdělávání (necelých 11 % na digitalizaci ekonomiky a téměř 5 % na digitalizaci vzdělávání). Digitalizace vzdělávání zahrnuje alokaci 205 mil. € na profesní rozvoj vzdělavatelů v oblasti digitálních kompetencí (BMF, 2020, s. 32–33). Digitalizace ekonomiky pak zahrnuje spolkový program zacílený na zvýšení účasti na dalším vzdělávání v malých a středních podnicích (alokace 40 mil. €), který by měl primárně vést k posílení digitálních kompetencí zaměstnanců. Program navazuje na požadavek digitalizace a podpory dalšího vzdělávání v malých a středních podnicích nastolený *Národní strategií dalšího vzdělávání*, viz 5.2.1 (tamtéž, s. 30–31).

6.3.2 Role spolkových ministerstev ve financování dalšího vzdělávání v Německu

Podobně jako při financování dalšího vzdělávání z prostředků EU hrají v Německu i při financování oblasti z veřejných prostředků na spolkové úrovni ústřední úlohu *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* a *Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí*. Dalším výrazněji zapojeným aktérem je *Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlasti*, které hraje klíčovou roli ve financování politického (dalšího) vzdělávání. Poskytovatele politického (dalšího) vzdělávání finančně podporuje prostřednictvím *Spolkové centrály pro politické vzdělávání*, některé (např. nadace) i přímými dotacemi (BMI, 2021, s. 13).

---

²¹⁷ *Deutscher Aufbau- und Resilienzplan*

Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlasti také částečně financuje další vzdělávání státních zaměstnanců (BMI, 2021, s. 130). Do financování tohoto segmentu se dále zapojují příslušné resorty na spolkové i zemské úrovni. Např. na financování dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků se podílí jak *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu*, které podporuje projekty k rozvoji odborných kompetencí pedagogů, tak zemská ministerstva vzdělávání (KMK, 2019, s. 223).

6.3.2.1 Role Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu státu ve financování dalšího vzdělávání

Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu se v oblasti dalšího vzdělávání věnuje podpoře oblastí úzce provázaných se školským vzdělávacím systémem (KMK, 2019, s. 37). Sem patří např. programy k doplnění si základního vzdělání, které ministerstvo financuje v rámci dekády alfabetizace (viz 4.1.3) nebo podpora programů vědeckého dalšího vzdělávání na vysokých školách (viz 6.3.4.6). Další významnou oblastí podpory je pak profesní další vzdělávání, kde ministerstvo kromě již zmiňovaného programu *Prémie na vzdělávání* finančně podporuje především programy rozvojového dalšího vzdělávání (viz 6.3.4.5 a 6.3.4.6). V současnosti ministerstvo hradí také uznávání nabytých odborných kompetencí v rámci projektu *ValiKom* (viz 5.3.5).

Podobně jako *Spolková agentura práce* zřizuje zemské pobočky a *Job-centra*, provozuje i *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* svá poradenská centra. Ta nabízejí bezplatnou pomoc při hledání vhodné formy státní podpory. Zřizována jsou nejčastěji při LVŠ nebo profesních komorách (BMBF, 2021a, nestránkováno).

6.3.2.2 Role Spolkového ministerstva práce a sociálních věcí ve financování dalšího vzdělávání

Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí řídí financování dalšího vzdělávání přímo sloužícího k podpoře práce²¹⁸, tedy k odvrácení nezaměstnanosti a ke zvýšení zaměstnatelnosti osob a také ke zvýšení konkurenceschopnosti organizací (KMK, 2019, s. 15). Primárně tak podporuje programy adaptačního dalšího vzdělávání a přeškolení (DE, 1997, § 22 a 82).

Finanční prostředky na podporu práce získává ministerstvo především z příspěvků zaměstnanců na podporu práce²¹⁹, ze státního rozpočtu a také z evropských fondů (DE, 1997,

---

²¹⁸ Arbeitsförderung

²¹⁹ Příspěvky na podporu práce odvádějí v Německu zaměstnanci ve formě pojištění pro případ nezaměstnanosti²¹⁹ v rámci sociálního pojištění. Výše těchto příspěvků činí 2,4 % z vyměřovacího základu. Polovinu odvádí za zaměstnance zaměstnavatel, polovinu zaměstnanec sám. OSVČ zpravidla

§ 340). Finanční podporu zájemcům o další vzdělávání přiděluje ministerstvu podřízená *Spolková agentura práce* v rámci jednotlivých nástrojů finanční podpory – viz 6.3.4 (Hein a Grubann, 2010, s. 4).

Spolková agentura práce nehraje ve financování dalšího vzdělávání pouze roli distributora podpory, ale také kontrolního orgánu. V první řadě reguluje ceny podporovaných vzdělávacích programů. Maximální cenu těchto programů určuje na základě průměrných sazeb v obdobných programech dalšího vzdělávání (AZAV, rok neuveden, nestránkováno). Sazby jsou stanovovány v návaznosti na pracovní oblast a druh práce (BA, 2020a, s. 1–7). Pokud poskytovatel danou maximální sazbu překročí, je na uvážení *Spolkové agentury práce*, zda vzdělávací program uhradí (AZAV, rok neuveden, nestránkováno).

Kromě regulace cen podporovaných vzdělávacích programů *Spolková agentura práce* také prostřednictvím pověřených institucí kontroluje jejich kvalitu, a ověřuje tak nárok jejich poskytovatelů na finanční podporu (BA, 2021e, nestránkováno). Pověřené instituce mj. sledují, zda poskytovatelé stále splňují podmínky pro udělení akreditace stanovené *vyhláškou o akreditaci* (viz 5.2.3.4) a zda poskytují podporované další vzdělávání v souladu se *sociálním zákoníkem III* (viz 5.2.3.2).

6.3.3 Financování dalšího vzdělávání ze spolkového rozpočtu

Podle posledních dat OECD z roku 2017 činily výdaje německého státu na vzdělávání 4,2 % HDP, tedy o 0,7 % méně, než byl průměr všech členských zemí (OECD, 2020b, s. 9). V konkrétních částkách však Německo svými výdaji převýšilo průměr členských zemí OECD i evropský průměr²²⁰ (OECD, 2021a, s. 270). Data OECD se sice týkají jen vzdělávání v rámci formálního školského systému, naznačují ale, že německý stát do vzdělávání jako celku výrazněji investuje. Jak zmínila kapitola o rozvoji dalšího vzdělávání v SRN (viz 2.2.7.1.3), další vzdělávání je v Německu už od 70. let považováno za nedílnou součást vzdělávacího systému, na kterou jsou také vynakládány veřejné prostředky.

Pro rok 2021 bylo ze spolkového rozpočtu²²¹ ve výši 498,6 mld. € alokováno na oblasti spjaté s dalším vzděláváním celkem 15,3 %, z toho 9,1 % na podporu práce a 6,2 % na oblast vzdělávání, vědy, výzkumu a kultury (BMF, 2021c, nestránkováno). O rok dříve, v roce 2020, bylo z rozpočtu ve výši 508,5 mld. € vyčleněno na tytéž oblasti (ve stejném pořadí) 9,7 % a 6 % (BMF, 2021b, nestránkováno). V roce 2019 pak stát z rozpočtu 356,4 mld. € alokoval na

---

nemají ze zákona povinnost sociální pojištění odvádět (Deutsche Rentenversicherung Bund, 2020, s. 110).

²²⁰ Evropským průměrem je zde míněn průměr výdajů na vzdělávání 23 zemí OECD, které jsou zároveň členy EU (OECD, 2021a, s. 270).

²²¹ Finanční prostředky z EU zde nejsou zahrnuty (pozn. autorky).

podporu práce 10,6 % a 7,2 % na oblast vzdělávání, vědy, výzkumu a kultury (BMF, 2021a, nestránkováno).

Při porovnání konkrétních částek se ukazuje výrazné navýšení celkových výdajů státu na podporu práce mezi lety 2019 a 2020²²² (o 11,5 mld. €) a navazující opětovné snížení těchto výdajů v roce 2021, tentokrát pouze o 3,8 mld. € (BMF, 2021b, nestránkováno; BMF, 2021a, nestránkováno a BMF, 2021c, nestránkováno). V kontrastu k těmto změnám se výdaje státu na profesní další vzdělávání nezaměstnaných a nezaměstnaností ohrožených osob na trhu práce v posledních dvou letech nezměnily. *Spolková agentura práce* na tuto součást podpory práce vyčlenila vždy 2,1 mld. €. Nárůst lze nicméně pozorovat oproti roku 2018, kdy agentura vydala na profesní další vzdělávání o téměř 0,8 mld. € méně. Z výdajů *Spolkové agentury práce* směřovalo na podporu profesního dalšího vzdělávání zaměstnanců v roce 2018 332,8 mil. €, v roce 2019 1,1 mld. € a v roce 2020 850 mil. € (BA, 2019b, s. 1). Významné navýšení prostředků státu na další vzdělávání pro trh práce v roce 2019 bylo především důsledkem novelizace *sociálního zákoníku III*, na jejímž základě byl výrazně rozšířen okruh žadatelů o podporu (viz 5.2.3.2).

Ve druhé zmiňované oblasti (vzdělávání, vědě, výzkumu a kultuře) sice došlo ke snížení procentuálního podílu prostředků ze státního rozpočtu, ve skutečnosti se však výdaje na tuto oblast postupně zvyšovaly – z 25,7 mld. € v roce 2019 na 30,8 mld. € v roce 2021 (BMF, 2021b, nestránkováno; BMF, 2021a, nestránkováno a BMF, 2021c, nestránkováno). Na podporu účastníků dalšího vzdělávání²²³ bylo v roce 2019 vyčleněno 774 mil. € a v roce 2020 914 mil. €. Pro rok 2021 se počítá s částkou téměř 1,1 mld. € (tamtéž). Toto navýšování souvisí se zmiňovaným zavedením tříступňového systému odborného dalšího rozvoje v letech 2019–2020 (viz 5.2.3.1). Implementace systému vedla k rozšíření možností profesního dalšího vzdělávání (převážně rozvojového) a vyžádala si tak i více finanční podpory ze strany státu (viz 6.3.4.5).

Součástí výdajů za oblast vzdělávání, vědy, výzkumu a kultury je také podpora politického vzdělávání prostřednictvím *Spolkové centrály pro politické vzdělávání*. Na její činnost alokovalo v roce 2019 *Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlasti* celkem 65 mil. €, v roce 2020 pak 82,1 mil. € a v letošním roce 97,5 mil. € (BMI, 2021, s. 260). Výše alokovaných finančních prostředků na činnost *Spolkové centrály* se dlouhodobě zvyšuje. Tento nárůst je do

---

²²² Toto navýšení zapříčinilo především zavedení opatření k odvrácení zvyšování nezaměstnanosti v souvislosti s pandemií koronaviru SARS-CoV-2, především tzv. *kurzarbeitu* (BA, 2020b, nestránkováno).

²²³ Zde se jednalo především o účastníky dalšího vzdělávání na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje* a také o účastníky politického dalšího vzdělávání (pozn. autorky).

značné míry ovlivněn děním ve světě, které utváří témata politického vzdělávání²²⁴ (BPB, 2019, nestránkováno).

Pohled do spolkového rozpočtu několika posledních let ukazuje, že v Německu v současnosti dochází ke zvyšování výdajů státu na další vzdělávání. Určitou stagnaci pak lze pozorovat u podpory *Spolkové agentury práce podle sociálního zákoníku III*. Vzhledem k současné situaci, kdy se trh práce vyrovnává s následky pandemie, lze nicméně do budoucna předpokládat navýšení prostředků i v této oblasti.

6.3.4 Nástroje finanční podpory dalšího vzdělávání na spolkové úrovni

Nástroje finanční podpory zabezpečují na spolkové úrovni především *Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí* (viz 6.3.4.1–6.3.4.4) a *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* (viz 6.3.4.5–6.3.4.7). Podpora ze strany *Spolkové agentury práce* na základě *sociálního zákoníku III* je navázána pouze na státem uznávané poskytovatele (DE, 1997, § 82). V případě podpory ze strany *Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu* může poskytovatel vzdělávání prokázat kvalitu poskytovaných služeb kromě státní akreditace také certifikací na základě jiného uznávaného modelu kvality (např. ISO normy) nebo prokázat kvalitu daného vzdělávacího programu na základě dokumentace zahrnující informace o cílech programu, jeho personálním zajištění a evaluaci (BMBF, 2021g, nestránkováno).

Podporu politického (dalšího) vzdělávání zabezpečuje *Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlastí* (viz 6.3.4.8). Na finanční příspěvek mají, podobně jako u výše zmíněných ministerstev, nárok pouze státem akreditovaní poskytovatelé (BMI, 2012, část I). Významným nástrojem finanční podpory dalšího vzdělávání, který není navázán na konkrétní ministerstvo, jsou pak daňová zvýhodnění (viz 6.3.4.9).

Jednotlivé nástroje finanční podpory mohou být při dodržení podmínek čerpání kombinovatelné. Kontroluje se především, aby se finanční podpora v rámci různých nástrojů nepřekrývala. Např. *zákon o podpoře odborného dalšího rozvoje* uvádí, že pokud již některou výdajovou položku zafinancoval např. zaměstnavatel nebo byla zafinancována z veřejných prostředků, bude podpora o tuto sumu ponížena (DE, 1996, § 10).

6.3.4.1 Poukaz na vzdělávání

Poukaz na vzdělávání vystavují na základě ustanovení o podpoře práce v *sociálním zákoníku III* regionální pobočky *Spolkové agentury práce a Job-centra* (DE, 1997, § 81). O tuto formu

---

²²⁴ Konkrétními příklady z posledních let může být nárůst islámského extremismu, problematika uprchlictví nebo volby do *Evropského parlamentu* (BPB, 2019, nestránkováno).

podpory na nezbytné profesní další vzdělávání²²⁵ si mohou zažádat nezaměstnaní a nezaměstnaností ohrožení zaměstnanci. Důvodem může být např. chybějící profesní kvalifikace (BA, 2021d, nestránkováno).

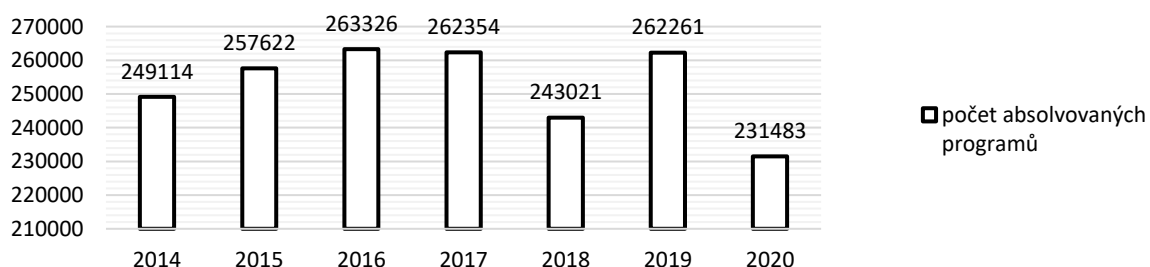
Uplatnitelnost poukazu na území Německa může být regionálně omezena (DE, 1997, § 81). Náklady na další vzdělávání za účastníka přebírá příslušná regionální pobočka *Spolkové agentury práce*, nebo *Job-centrum*. Zahrnuty jsou tzv. přímé náklady, tedy konkrétně náklady na vzdělávací program (včetně např. učebních materiálů a poplatku za závěrečnou zkoušku), jízdné, náklady na ubytování v místě kurzu, na stravu a také na opatrování dětí v průběhu účasti na vzdělávání (tamtéž, § 83–87).

V době využívání poukazu na vzdělávání mají nezaměstnaní účastníci vzdělávání nárok na podporu v nezaměstnanosti (DE, 1997, § 144). Ta je vypočítána zpravidla buď jako 60 % průměrného denního čistého výdělku, nebo jako 67 % tohoto výdělku v případě, že má daná osoba nebo její životní partner jedno, nebo více dětí (BA, 2021a, nestránkováno).

Od roku 2012 existuje z podpory formou poukazu na vzdělávání výjimka (BA, 2012, s. 3). Na dodavatele vzdělávacích programů může být vypsáno veřejné výběrové řízení, pokud se jedná o vzdělávací programy, které nejsou v daném regionu dostupné, o přeškolení nebo o opatření k doplnění si základních kompetencí, případně kombinaci tohoto opatření a na něj navazujícího vzdělávacího programu. V tomto případě si zájemce o podporu poskytovatele vybrat nemůže. Ostatní podmínky podpory ale zůstávají zachovány (BA, 2021c, s. 13). Tohoto způsobu je využíváno také v případě, kdy potřebují zájemci o další vzdělávání speciální podporu a nakládání s poukazem na vzdělávání by pro ně mohlo představovat překážku účasti na vzdělávání (tamtéž, s. 20).

Následující graf ukazuje vývoj počtu absolvovaných programů podpořených poukazem na vzdělávání v posledních sedmi letech:

Graf 2: Počet absolvovaných programů podpořených poukazem na vzdělávání v letech 2014–2020

Zdroj: vlastní zpracování dle BA, 2015, tab. 1; BA, 2016a, tab. 1; BA, 2017, tab. 1; BA, 2018, tab. 1; BA, 2019a, tab. 1; BA, 2020c, tab. 1 a BA, 2021b, tab. 1

²²⁵ Z díkce *sociálního zákoníku III* vyplývá, že se zde jedná primárně o adaptační další vzdělávání a o přeškolení (DE, 1997, § 82).

Lze předpokládat, že výrazný pokles mezi rokem 2019 a 2020 stejně jako v ČR ovlivnila do určité míry pandemie koronaviru SARS-CoV-2. Na předchozím meziročním kolísání počtu absolvovaných vzdělávacích programů pravděpodobně hraje roli celá řada proměnných – kromě dlouhodobě se snižující nezaměstnanosti v zemi (OECD, 2021c, nestránkováno) a naopak zvyšující se potřeby profesního dalšího vzdělávání v důsledku technologických změn může mít vliv i průměrná délka vzdělávacích programů. Ty delší, zakončené státem uznávanou zkouškou, průměrně trvají kolem 550 dnů, kratší programy bez této zkoušky pak 100 dní (BA, 2021b, tab. 1). V roce 2019 se díky výše zmiňovanému rozšíření okruhu žadatelů o podporu výrazně (o 26 460) zvedl počet osob, které započaly své další vzdělávání (BA, 2020c, tab. 1). Ze statistik lze nicméně usuzovat, že velká část těchto osob dokončí vzdělávací program (i kvůli pandemické situaci) až v letošním roce 2021.

6.3.4.2 Prémie za další vzdělávání

Stejně jako poukaz na vzdělávání je i finanční podpora prostřednictvím prémie za další vzdělávání²²⁶ ukotvena v *sociálním zákoníku III* v sekci věnované podpoře práce. Nárok na finanční podporu od státu mají účastníci podporovaní státem na základě poukazu na vzdělávání, jejichž vzdělávací program má délku alespoň dva roky a vede k získání osvědčení ve státem uznávaných výučních oborech (DE, 1997, § 131a).

Podpora má formu jednorázových prémie. Pokud v rámci daného vzdělávacího programu účastník skládá tzv. mezizkoušku²²⁷, má za její úspěšné splnění nárok na prémii ve výši 1.000 €. Při úspěšném složení závěrečné zkoušky pak vzniká účastníkovi vzdělávání nárok na prémii ve výši 1.500 €. Složení zkoušek je nutné prokázat příslušné regionální pobočce *Spolkové agentury práce*, nebo *Job-centru*. Mezizkoušky a zkoušky se skládají vždy u příslušné profesní komory (BA, 2021d, nestránkováno).

Spolková agentura práce evidovala v období mezi srpnem 2016 a koncem roku 2020 2 953 vyplacených prémie za složení mezizkoušky, 31 873 prémie za složení závěrečné zkoušky a dalších 18 006 vyplacených prémie za složení obou těchto zkoušek (BA, 2021b, tab. 8).

6.3.4.3 Startér budoucnosti

Program *Startér budoucnosti – Iniciativa k doplnění si profesní kvalifikace*²²⁸ je zaměřen na podporu kariérních začátků mladých dospělých a na snižování jejich nezaměstnanosti. Je postaven na podpoře na základě poukazu na vzdělávání podle *sociálního zákoníku III* a nabízí možnost zkombinovat tuto podporu s prémie za další vzdělávání. Pro získání podpory je

---

²²⁶ Weiterbildungsprämie

²²⁷ Zwischenprüfung

²²⁸ Zukunftsstarter – Initiative zum Nachholen eines Berufsabschlusses

nezbytné dodržet výše uvedené podmínky těchto nástrojů finanční podpory (G.I.B., 2021, nestránkováno).

O podporu mohou žádat osoby ve věkové kategorii 25–35 let, kteří buď nedisponují profesní kvalifikací²²⁹ a jsou z tohoto důvodu nezaměstnaní, nebo nezaměstnaností ohroženi. Žádat mohou být i osoby s profesní kvalifikací, kterou již minimálně čtyři roky nevyužívají a pro své současné zaměstnání nemají potřebnou kvalifikaci (G.I.B., 2021, nestránkováno).

Podpora může být využita na různé formy profesního dalšího vzdělávání – na získání první profesní kvalifikace, přeškolení, získání částečné kvalifikace nebo k nabytí tzv. základních kompetencí. Podporu účastníkům programu vyplácí regionální pobočka *Spolkové agentury práce*, nebo *Job-centrum*, se kterými je nezbytné výběr konkrétní formy dalšího vzdělávání dopředu konzultovat (BA, 2016b, s. 2).

6.3.4.4 Podpora profesního dalšího vzdělávání zaměstnanců v organizacích

Spolková agentura práce nabízí finanční podporu také organizacím, a to s financováním dalšího vzdělávání jejich zaměstnanců. Podporovány jsou vzdělávací programy, které se odehrávají v rámci pracovního poměru zaměstnance a vedou buď k získání profesní kvalifikace, nebo k osvojení si znalostí a dovedností poptávaných na pracovním trhu (BA, 2021d, nestránkováno).

Podpora probíhá prostřednictvím poukazu na vzdělávání (BA, 2021d, nestránkováno). Nárok na ni mají v organizacích zaměstnanci zpravidla jednou za čtyři roky. Poskytnutí podpory je podmíněno spoluúčastí zaměstnavatelů na nákladech. Její výše se pohybuje mezi 50–85 % v závislosti na velikosti organizace (ve smyslu počtu zaměstnanců). Spoluúčasti jsou zproštěny malé organizace s méně než deseti zaměstnanci a organizace s 10–250 zaměstnanci, pokud jsou zaměstnanci, kteří se mají vzdělávání účastnit, starší 45 let nebo těžce handicapovaní (DE, 1997, § 82).

6.3.4.5 Podpora na základě zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje

Prostřednictvím *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje*²³⁰ podporuje *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* zvyšování kvalifikace, které slouží k profesnímu a kariéernímu růstu (rozvojové další vzdělávání). O podporu mohou zpravidla zažádat osoby, které již disponují určitou profesní kvalifikací a navazující praxí v oboru (BA, 2021d,

---

²²⁹ Berufsabschluss

²³⁰ Aufstiegs-BAföG

nestránkováno). Podpora na základě zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje je rozdělena do několika podkategorií, v nichž lze získat od státu příspěvky.

Všichni zájemci mají nárok na příspěvek na vzdělávací program a závěrečnou zkoušku (tzv. příspěvek na opatření²³¹), případně také na příspěvek na materiál nezbytný pro průběh programu a závěrečné zkoušky (DE, 1996, § 12). Podpora zde funguje na principu spolupodílení se. Stát na základě nákladů vyčíslí možnou maximální výši podpory jedince²³² a 50 % této částky mu poskytne ve formě příspěvku. Zbýlých 50 % potřebné částky může žadatel získat formou dotované půjčky (BMBF, 2020a, s. 5). Tu poskytuje *Úvěrový ústav pro obnovu*²³³, rozvojová banka, která díky státní podpoře nabízí výhodné podmínky půjček (tamtéž, s. 3). Od roku 2020 je po úspěšném složení zkoušky na konci vzdělávacího programu možnost požádat o prominutí 50 % půjčky (tamtéž, s. 5). V případě, že si účastník do tří let po absolvování vzdělávacího programu založí živnost, nebo některou stávající živnost převezme či rozšíří, může při splnění zákonných podmínek požádat o úplné prominutí povinnosti splatit půjčku (DE, 1996, § 13). O prominutí splacení půjčky lze požádat také z existenčních důvodů (BMBF, 2020a, s. 5).

V případě, že je účastník vzdělávání rodič-samoživitel, vzniká mu dále nárok na příspěvek na opatrování dětí²³⁴. Účastníci studia na plný úvazek mají navíc nárok na příspěvek na obživu²³⁵ pro sebe, životního partnera i své děti. Vyměření tohoto příspěvku závisí na příjmu a majetku účastníka a jeho životního partnera. U těchto příspěvků se princip spolupodílení neuplatňuje (DE, 1996, § 10).

Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu mezi lety 1996 a 2018 na základě zákona podpořilo částkou zhruba 9,2 mld. € odborný další rozvoj asi 2,8 mil. osob. V roce 2019 obdrželo grant přibližně 167 000 osob. (Eurydice, 2021, nestránkováno). Novelizace zákona v roce 2020 s sebou přinesla závazek ministerstva zvýšit investice do podpory odborného dalšího rozvoje. Pro současné volební období bylo schváleno navýšení o 350 mil. € (BMBF, 2020d, nestránkováno).

6.3.4.6 Stipendium na další vzdělávání

Stipendium na další vzdělávání²³⁶ je stipendijním programem *Spolkového ministerstva pro vzdělávání a výzkum*, který podporuje nadané mladé dospělé v jejich profesním růstu.

---

²³¹ Maßnahmebeitrag

²³² Maximem pro tento výpočet je 15.000 € u příspěvku na opatření a 2.000 € u příspěvku na materiál (DE, 1996, § 12).

²³³ *Kreditanstalt für Wiederaufbau*

²³⁴ Kinderbetreuungszuschlag

²³⁵ Unterhaltsbeitrag

²³⁶ *Weiterbildungsstipendium*

Finanční podpora se vztahuje na programy profesního dalšího vzdělávání, případně také vědeckého dalšího vzdělávání na vysoké škole, které jsou navštěvované při zaměstnání (BA, 2021d, nestránkováno).

Stipendijní program je určen pro osoby do 24 let, ve výjimečných případech (např. rodičovství nebo dobrovolná služba) do 27 let. Podmínkou je úspěšné absolvování duálního učebního oboru²³⁷ nebo některého státem regulovaného zdravotnického učebního oboru. V momentě podávání žádosti musí být uchazeč buď nahlášen u některé pobočky *Spolkové agentury práce* jako nezaměstnaný, nebo prokázat pracovní činnost v délce minimálně 15 hodin týdně (BA, 2021d, nestránkováno).

Stipendium má formu příspěvků na náklady na program profesního dalšího vzdělávání ve výši maximálně 8.100 €. Podpora je rozložena na dobu tří let. Stipendium vždy pokrývá pouze část nákladů, nezbytný je finanční podíl účastníka (BA, 2021d, nestránkováno).

Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu každoročně uděluje zhruba 6 000 stipendií. Na zajištění programu spolupracuje s *Nadací pro podporu profesního vzdělávání nadaných*²³⁸, která stipendijní program koordinuje. Na programu se dále podílí řada profesních institucí a organizací, např. profesní komory (BMBF, 2021b, nestránkováno). V roce 2019 vyčlenilo *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* na stipendia na další vzdělávání prostředky ve výši 28,8 mil. € (SBB, 2020, s. 38).

6.3.4.7 Prémie na vzdělávání

Prémie na vzdělávání²³⁹ je nástroj podpory pro osoby s nízkým příjmem. Umožňuje jim financovat pracovně orientované další vzdělávání dle vlastního výběru, které nezajišťuje zaměstnavatel (např. jazykové vzdělávání). Podporu lze využít i na distanční studium. Prémii na vzdělávání finančně podporují *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* a ESF. Prémie na vzdělávání funguje, podobně jako podpora na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje*, na principu spolupodílení se. Zahrnuje dvě možné formy podpory, které lze mezi sebou kombinovat – prémiový poukaz²⁴⁰ a naspořený poukaz²⁴¹ (BA, 2021d, nestránkováno).

Prostřednictvím prémiového poukazu převezme stát polovinu nákladů na program dalšího vzdělávání, a to až do výše 500 €. Podporu lze získat jednou za kalendářní rok. Je určena pro

---

²³⁷ Duální výuční obor kombinuje studium na odborné škole s dlouhodobou placenou praxí v organizaci (BMBF, 2020b, s. 16).

²³⁸ *Stiftung Begabtenförderung berufliche Bildung*

²³⁹ *Bildungsprämie*

²⁴⁰ *Prämiengutschein*

²⁴¹ *Spargutschein*

osoby vykonávající pracovní činnost v délce minimálně 15 hodin týdně, nebo pro osoby na rodičovské dovolené, nebo pečující o člena rodiny. Zdanitelný roční příjem osoby přitom musí být nižší nebo roven 20.000 € (BMBF, 2021c, nestránkováno).

Naspořený poukaz lze využít na programy v ceně alespoň 30 € (BMBF, 2016, s. 3). Jedná se o možnost předčasného využití části vlastních úspor ze státem podporovaného spoření. V případě využití spoření na základě *zákona o podpoře akumulace kapitálu zaměstnanců*^{242 243} zůstává jedinci nárok na státní podporu (BMBF, 2021d, nestránkováno). Zmíněný zákon umožňuje také využít část úspor na naspořený poukaz pro životního partnera (DE, 1965, § 4). Podporu formou naspořeného poukazu lze kromě prémiového poukazu kombinovat také se zemskými formami podpory dalšího vzdělávání, viz 6.3.5.1 (BMBF, 2016, s. 3).

Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu na svých webových stránkách věnovaných prémii na vzdělávání na počátku roku 2021 uvádí, že dosud tuto formu podpory využilo více než 375 000 pracujících (BMBF, 2021e, nestránkováno).

6.3.4.8 Finanční podpora politického vzdělávání na základě směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání

Politické vzdělávání je na spolkové úrovni finančně podporováno prostřednictvím *Spolkové centrály pro politické vzdělávání* na základě *směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání*. Financování probíhá formou projektové podpory a slouží k částečnému pokrytí výdajů poskytovatelů. Podpořeny jsou vzdělávací aktivity, které jsou jednoznačně vymezeny dobou konání, místem, programem a okruhem účastníků. Poskytovatelé tak mohou od státu obdržet příspěvek ve výši až 50 € za každého účastníka na jeden den programu, tedy na dobu alespoň šesti hodin. Příspěvek od státu na člena personálu, který je u poskytovatele zaměstnán na hlavní pracovní poměr, pak činí až 40 € za hodinu, nejvýše však 240 € za jeden den programu (BMI, 2012, část II).

6.3.4.9 Daňová zvýhodnění

*Zákon o dani z obratu*²⁴⁴, která je ekvivalentem DPH, v Německu od základní sazby v oblasti dalšího vzdělávání osvobozuje vzdělávací programy poskytované zařízeními zaměřenými na

---

²⁴² *Fünftes Gesetz zur Förderung der Vermögensbildung der Arbeitnehmer*

²⁴³ *Zákon o podpoře akumulace kapitálu zaměstnanců* umožňuje zaměstnancům nechat si část své odměny za práci od zaměstnavatele ukládat na státem podporované spoření. Toto spoření může mít různou formu, např. stavební spoření (DE, 1965, § 2). V závislosti na typu spoření se státní podpora vztahuje na osoby s ročním zdanitelným příjmem do 20.000 € na osobu (tamtéž, § 13). Smlouva o spoření se uzavírá na dobu sedmi let (tamtéž, § 8).

²⁴⁴ *Umsatzsteuergesetz*

všeobecné a profesní vzdělávání. Tyto programy musí zároveň disponovat potvrzením od příslušných zemských úřadů, že připravují na státem uznávanou zkoušku nebo na výkon profese. Osvobozeny jsou také kurzy a další vzdělávací akce vědeckého nebo naučného charakteru, které jsou poskytovány např. neziskovými organizacemi, LVŠ nebo profesními svazy. Zde platí, že většina příjmů poskytovatelů musí být využita k pokrytí nákladů vzdělávání. Osvobozeny od daně z obrátu jsou dále kulturní a sportovní akce, které splňují podmínky zmíněné v předchozím bodě (DE, 1979, § 3).

Náklady na profesní další vzdělávání, které reguluje *zákon o odborném vzdělávání*, si v Německu fyzické osoby mohou odečíst z daně z příjmů, pokud se nejedná o jejich první získanou profesní kvalifikaci (DE, 1934, § 9). OSVČ a zaměstnavatelé je pak mohou do daňového přiznání zanést jako nákladovou položku. *Zákon o daních z příjmů*²⁴⁵ uvádí jako zásadní kritérium daňové uznatelnosti vzdělávacích programů jejich přímý vliv na profesní kvalifikaci jedince (tamtéž, § 3). Tu musí buď udržovat, přizpůsobovat nebo rozšiřovat, případně ji měnit za jinou v rámci přeškolení. Kromě samotných poplatků za vzdělávací programy si lze odečíst nezbytné výdaje s nimi spojené (např. poplatky za zkoušky nebo cestovné). Maximální výše pro uznání těchto položek není stanovena, záleží tedy na posouzení jednotlivých případů (VLH, 2020, nestránkováno). Odečíst si lze nechat také půjčku na další vzdělávání, včetně úroků. Výjimku zde tvoří státem dotovaná půjčka navázaná na podporu na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje* (Smava, rok neuveden, nestránkováno). Daňové zvýhodnění lze aplikovat také při využití prémie na vzdělávání. Od daně z příjmů si výše zmínění aktéři mohou odečíst výdaje, kterými se na financování tohoto nástroje podíleli (VLH, 2020, nestránkováno).

V Německu funguje progresivní zdanění daně z příjmu fyzických osob, platí zde tedy, že čím vyšší je příjem dané osoby, tím vyšší je její příslušná daňová sazba. Pro odečítání výdajů za další vzdělávání z daní to pak v praxi znamená, že ze stejné sumy bude na dani vráceno osobám s nižším příjmem méně než osobám spadajícím svým příjmem do vyšší daňové sazby (Dohmen a Cordes, 2019, s. 15).

6.3.5 Role spolkových zemí ve financování dalšího vzdělávání v Německu

Spolkové země disponující zákony o dalším vzdělávání (vzdělávání dospělých) poskytují v oblasti dalšího vzdělávání základní finanční podporu vzdělávacím zařízením zřizovaným ve veřejném zájmu. Jedná se především o LVŠ a jim podobná vzdělávací zařízení zřizovaná např. církvemi a spolky nebo o lidové knihovny (Nuissl, 2018, s. 506). Podpora má zpravidla formu příspěvků na personální a režijní náklady těchto zařízení (Hein a Grubann, 2010, s. 50)

---

²⁴⁵ *Einkommensteuergesetz*

a bývá realizována také prostřednictvím územní samosprávy (tamtéž, s. 5). Ve čtyřech zemských spolkových zákonech o dalším vzdělávání (v Braniborsku, Hesensku, Meklenbursku-Předním Pomořansku a v Severním Porýní-Vestfálsku) je tato podpora zakotvena přímo jako tzv. základní zajištění dalšího vzdělávání²⁴⁶ (tamtéž, s. 49–50).

Většina spolkových zemí dále podporuje další vzdělávání prostřednictvím projektů zaměřených nejčastěji na podporu politického vzdělávání, inovací ve vzdělávání nebo na podporu znevýhodněných skupin v dalším vzdělávání, např. osob bez ukončeného formálního vzdělání nebo osob znevýhodněných na základě jejich sociálního původu, pohlaví nebo národnosti (Hein a Grubann, 2010, s. 51). Specifické oblasti dalšího vzdělávání mohou být podpořeny i na základě dalších samostatných zákonů (DIE, rok neuveden, nestránkováno).

Spolkové země mohou další vzdělávání na svém území podporovat také prostřednictvím směrnic²⁴⁷ (KMK, 2019, s. 43). Zaštiťují je zemská ministerstva zabývající se oblastí vzdělávání, kultury a vědy (tamtéž, s. 43) nebo práce (Hein a Grubann, 2010, s. 24). Směrnice mívají omezenou platnost (např. na dobu jednoho nebo dvou let). Mohou být zaměřeny na různé oblasti dalšího vzdělávání, častá je např. podpora politického dalšího vzdělávání (tamtéž, s. 5). Konkrétním příkladem může být braniborská směrnice *Ministerstva vzdělávání, mládeže a sportu*²⁴⁸. To bývá mimo směrnic spolufinancováno také prostřednictvím *zemských centrál pro politické vzdělávání* (KMK, 2019, s. 181).

Oblastí dalšího vzdělávání, která naopak ze strany spolkových zemí přímo podporována není, je vědecké další vzdělávání poskytované na vysokých školách. Segment je financován převážně z účastnických poplatků, jejichž výši regulují jednotlivé zemské zákony o vysokých školách (Maschwitz et al., 2017, s. 5–6). Vysoké školy mohou poskytovat další vzdělávání také jako soukromou, komerční činnost (NRW, 2014, § 62). Účastníci mohou nicméně k financování vědeckého dalšího vzdělávání využít některých podpůrných nástrojů spolku (výše zmíněného stipendia na další vzdělávání) nebo spolkových zemí (šeku na vzdělávání – viz níže). Programy vědeckého dalšího vzdělávání jsou navíc osvobozeny od daně z obratu (DE, 1979, § 3).

Podobně jako na spolkové úrovni existují i na úrovni jednotlivých spolkových zemí nástroje finanční podpory. Těmi nejrozšířenějšími jsou šeky (bonusy) na vzdělávání a nepřímá podpora formou volna na vzdělávání. Zapojení spolkových zemí do jejich využívání je zcela dobrovolné a každá spolková země si nástroje může nastavit podle potřeby (BA, 2021d, nestránkováno).

---

²⁴⁶ Základní zajištění dalšího vzdělávání pokrývá výdaje na základní personál, infrastrukturu (budovy, jejich zařízení) a materiály (např. učební pomůcky) nezbytné k zajištění státem podporované nabídky dalšího vzdělávání (Schuldt, rok neuveden, nestránkováno).

²⁴⁷ *Richtlinie, případně Förderrichtlinie*

²⁴⁸ *Ministerium für Bildung, Jugend und Sport*

Ani jednu z níže uvedených forem podpory neposkytuje ze šestnácti spolkových zemí pouze Bavorsko (KMK, 2020a, nestránkováno a KMK, 2018, s. 1).

6.3.5.1 Šek na vzdělávání

V deseti spolkových zemích²⁴⁹ mohou zájemci o profesní další vzdělávání vedle státní (spolkové) podpory využít tzv. šeky (bonusy) na vzdělávání²⁵⁰ (KMK, 2020a, nestránkováno). Podpora se vztahuje na profesní další vzdělávání, prostřednictvím kterého mohou pracující osoby rozšířit své profesní znalosti a dovednosti, a dále také na programy adaptačního dalšího vzdělávání. V některých spolkových zemích je možné šeky využít také na financování vysokoškolských programů vědeckého dalšího vzdělávání kombinovaných se zaměstnáním. Šeky lze zpravidla uplatnit pouze u státem uznávaných poskytovatelů dalšího vzdělávání (BA, 2021d, nestránkováno).

Podmínky využívání šeků i výše maximální podpory se liší podle spolkových zemí. Společné je zpravidla zaměření opatření na zaměstnance platící si sociální pojištění (tedy potažmo také přispívající na aktivní politiku zaměstnanosti – pozn. autorky) a dále na osoby znevýhodněné na trhu práce – starší osoby, osoby s tzv. migračním pozadím²⁵¹, nízkým příjmem nebo bez profesní kvalifikace (BA, 2021d, nestránkováno).

Šeky na vzdělávání jsou spolufinancované z prostředků ESF (BMBF, 2016, s. 3). Stejně jako prémie na vzdělávání jsou i šeky na vzdělávání založeny na principu finanční spoluúčasti zájemců o podporu (BA, 2021d, nestránkováno). Podpora prostřednictvím šeku na vzdělávání je kombinovatelná s naspořeným poukazem v rámci prémie na vzdělávání (BMBF, 2016, s. 3).

6.3.5.2 Nepřímá finanční podpora prostřednictvím volna na vzdělávání

Zemská legislativa upravující volno na vzdělávání ve čtrnácti spolkových zemích ukládá zaměstnavatelům povinnost poskytnout zaměstnancům placené volno na vzdělávání. Spolkové země tak nepřímo podporují vzdělávací akce profesního, politického nebo všeobecného dalšího vzdělávání, vždy podle konkrétního znění příslušných zákonů (KMK, 2019, s. 95–96).

---

²⁴⁹ Podporu prostřednictvím šeků na vzdělávání neposkytují Bádensko-Württembersko, Bavorsko, Berlín, Dolní Sasko, Meklenbursko-Přední Pomořansko a Sársko (KMK, 2020a, nestránkováno).

²⁵⁰ (*Weiter*)*bildungsscheck*, *Weiterbildungsbonus*, případně *Qualifizierungsscheck*

²⁵¹ Jedná se o osoby, které se nenarodily s německou státní příslušností. Za osobu s migračním pozadím se daná osoba považuje také v případě, že se alespoň jeden z jejích rodičů nenarodil s německou státní příslušností. V roce 2019 tvořily osoby s migračním pozadím celých 26 % obyvatelstva Německa (BPB, 2020, nestránkováno).

Placené volno mohou zájemci zkombinovat s využitím některé z forem podpory ze strany státu nebo spolkové země (např. prémie nebo šeku na vzdělávání). Náklady na vzdělávací program mohou být zaměstnancům uznány jako odečitatelná daňová položka (Nägele, 2019, nestránkováno).

Volna na vzdělávání využívá v Německu v současnosti kolem 2 % zaměstnanců (viz 5.3.8). Míru využívání volna na vzdělávání v jednotlivých spolkových zemích lze odhadovat pouze z dílčích statistik, které si více, nebo méně podrobně vedou jednotlivé spolkové země. Např. v Dolním Sasku uplatnilo mezi lety 2009–2013 svůj nárok na volno na vzdělávání celkem 175 687 osob, a to v průměru nejčastěji na profesně zaměřené vzdělávací programy (58 %) a programy všeobecného vzdělávání (16,5 %) a politického vzdělávání (16,4 %). Uvolnění zaměstnanci si v průměru ve více než v polovině případů (v 54 %) vybrali volno v délce 5 dní (Niedersächsischer Landtag, 2015, s. 6–7). Nejčastěji (v průměru ve 41 %) volna na vzdělávání využívali zaměstnanci z velkých podniků nad 500 zaměstnanců (tamtéž, s. 14).

6.4 Komparace financování dalšího vzdělávání ze strany českého a německého státu

Podoba financování dalšího vzdělávání odráží ukotvení segmentu v legislativě. Není proto překvapivé, že v Německu existuje poměrně rozsáhlý systém finančního zabezpečení oblastí jak na spolkové, tak na zemské úrovni řízení. Naproti tomu v ČR, kde je v legislativě další vzdělávání ukotveno jen částečně, neexistuje propracovaný systém jeho finančního zabezpečení. Financování oblastí ze strany státu je nejčastěji navázáno na využívání unijních prostředků (viz níže). Tuto zásadní odlišnost mezi ČR a Německem dokládá už určitá disproporčnost kapitol o financování dalšího vzdělávání v obou zemích.

6.4.1 Financování dalšího vzdělávání z prostředků EU

Unijní prostředky, především evropské strukturální a investiční fondy, představují pro oblast dalšího vzdělávání v obou komparovaných státech nezanedbatelný zdroj financí. ČR čerpá podporu především prostřednictvím operačních programů financovaných z ESF a *Evropského fondu pro regionální rozvoj*, Německo primárně z ESF. Pro další vzdělávání je dále relevantní podpora z unijních programů, v následujícím programovém období 2021–2027 také z *Plánu obnovy*.

6.4.1.1 Financování dalšího vzdělávání z evropských fondů

Přestože ESF představuje pro německé další vzdělávání výraznou finanční podporu na spolkové i zemské úrovni, funguje německý systém dalšího vzdělávání na těchto prostředcích do značné míry nezávisle. Německo podpory z ESF zpravidla využívá k rozšíření možností

dalšího vzdělávání nad rámec finančních nástrojů ukotvených v legislativě, tedy jako doplněk nástrojů navázaných především na *sociální zákoník III a zákon o podpoře odborného dalšího rozvoje*. Z ESF jsou spolufinancovány nástroje pro podporu dalšího vzdělávání nízkopříjmových skupin obyvatel (prémie a šeky (bonusy) na vzdělávání) a dále především programy využívající profesní další vzdělávání k rozvoji a udržení konkurenceschopnosti malých a středních podniků.

Pro ČR hraje naproti tomu podpora z EU ve financování dalšího vzdělávání zásadní úlohu. Kromě podpory systémových projektů, které mají dopad na podobu vzdělávací politiky i na praxi dalšího vzdělávání (např. NSK), využívá ČR podporu z EU v oblastech, které jsou klíčové pro zabezpečení konkurenceschopnosti země, a to i pro oblasti ukotvené v legislativě. Zde se jedná hlavně o rekvalifikace zabezpečované ÚP, jejichž financování a další rozvoj do značné míry zabezpečuje OPZ. Za další strategickou oblast, kterou stát podporuje z evropských prostředků, lze považovat odborné vzdělávání v organizacích, na jehož financování se významně podílí především POVEZ II a OP PIK. Stejně jako v Německu jsou i v ČR významnou cílovou skupinou operačních programů zaměřujících se na odborné vzdělávání zaměstnanců malé a střední podniky – především v rámci OP PIK, ale také v OPZ (MPSV, 2020, s. 68).

Na rozdíl od Německa je v ČR patrná snaha zapojených ministerstev využít evropských finančních prostředků k zabezpečení oblastí dalšího vzdělávání, na které stát jinak prostředky nevydává. Konkrétním příkladem může být zvyšování kvality systému dalšího vzdělávání (OPZ) nebo plánovaný rozvoj občanského vzdělávání (*Operační program Jan Amos Komenský*). Výše uvedené skutečnosti ukazují, že ESF v ČR v řadě případů supluje funkci státního rozpočtu, na což upozorňuje např. výstupní zpráva projektu *Kooperace* (FDV, 2015, s. 145). Tento stav hodnotí zpráva jako rizikový, protože zmíněný způsob stimulace poptávky po dalším vzdělávání vede k zakořenění představy, že na segment dalšího vzdělávání není potřeba vydávat finanční prostředky (tamtéž, s. 53–54). Toto riziko ještě umocňují postupně se snižující unijní prostředky.

V období 2021–2027 je oproti dobíhajícímu programovému období patrný pokles evropských finančních prostředků vydávaných na operační programy, ve kterých další vzdělávání v komparovaných zemích figuruje. V Německu se tyto prostředky snížily o 1,7 mld. €, v ČR ve zmíněných operačních programech OPZ, OP VVV a OP PIK pak dohromady o 2,1 mld. €. U obou zemí tak došlo k úbytku finančních prostředků využitelných mj. pro oblast dalšího vzdělávání o necelou čtvrtinu alokace předchozího období (viz 6.2.1.2 a 6.3.1.1). Tento pokles je důsledkem jednak o 6 % nižší celkové alokace prostředků EU na ESF v následujícím programovém období (EESC, 2018, nestránkováno), jednak dlouhodobého růstu HDP u obou

komparovaných zemí²⁵² (OECD, 2021b, nestránkováno) a nízké nezaměstnanosti, kterou vykazují²⁵³ (OECD, 2021c, nestránkováno). Unijní prostředky na operační programy pro období 2021–2027 byly totiž alokovány ještě před vypuknutím pandemie koronaviru SARS-CoV-2, v jejímž důsledku došlo v roce 2020 u obou států k poklesu HDP (OECD, 2021b, nestránkováno) a do budoucna lze předpokládat také výraznější zvýšení nezaměstnanosti, jak dokládají i data OECD (OECD, 2021c, nestránkováno).

6.4.1.2 Jiné možnosti financování dalšího vzdělávání z evropských prostředků

Klíčovým dodatečným zdrojem finančních prostředků určeným mj. na podporu vzdělávání a trhu práce pro následující programové období 2021–2027 jsou nástroje zahrnuté v *Plánu obnovy* pro vyrovnávání se s následky pandemie. Obě země kladou při jejich využití v oblasti dalšího vzdělávání důraz na inovace a profesní rozvoj vzdělavatelů (především na digitalizaci a rozvoj příslušných kompetencí). ČR navíc plánuje část přidělených prostředků využít mj. pro rozvoj rekvalifikací.

Pomyslný třetí pilíř financování dalšího vzdělávání z prostředků EU tvoří v programovém období 2021–2027 unijní programy. Z nich je co do šíře a možností podpory dalšího vzdělávání jednoznačně nejvýznamnější *Erasmus+*, ze kterého obě komparované země čerpají prostředky podporující mobilitu pracovníků v oblasti dalšího vzdělávání a rozvoj strategických partnerství vedoucí ke zvýšení kvality dalšího vzdělávání (European Commission, 2021, s. 69). *Erasmus+* také přispívá k rozvoji některých neprofesně orientovaných oblastí dalšího vzdělávání – především občanského vzdělávání²⁵⁴ (tamtéž, s. 168–169). Využívání programu v konkrétní zemi nicméně vždy závisí na zájmu jeho jednotlivých cílových skupin (tedy jednotlivců, organizací a institucí). V ČR a Německu lze v průběhu programového období 2014–2020 pozorovat nárůst zapojení se do projektu. U mobility vzdělavatelů v dalším vzdělávání a rozvoje strategických partnerství v této oblasti došlo u obou zemí k více než 2,5násobnému navýšení čerpání prostředků programu (5.2.1.4 a 5.3.1.2).

---

²⁵² Německo patří mezi hospodářsky nejvyspělejší země Evropy i světa, ČR se pohybuje na úrovni evropského průměru (OECD, 2021b, nestránkováno). České hospodářství je do značné míry provázané s německým (MPO, 2019, s. 32), není proto překvapivé, že se křivka HDP v ČR vyvíjí velmi podobně jako německá křivka HDP. U obou zemí křivky HDP dlouhodobě pozvolna rostly, s výjimkou období hospodářských krizí (včetně současné pandemie), kdy byl patrný jejich mírný propad (OECD, 2021c, nestránkováno).

²⁵³ Síla ekonomiky a nezaměstnanost (potažmo míra zaměstnanosti) patří mezi zásadní ukazatele, na jejichž základě EU alokuje finanční prostředky z evropských fondů (BMAS, 2020a, s. 20).

²⁵⁴ Na význam finanční podpory ze strany programů *Erasmus+* (dříve *Lifelong Learning Programme*) a také *Evropa pro občany* pro občanské vzdělávání dospělých upozornilo v roce 2010 *Centrum občanského vzdělávání* ve své *Analýze občanského vzdělávání dospělých* (Smékal et al., 2010, s. 77–78).

6.4.2 Role státu v oblasti financování dalšího vzdělávání

Na centrální úrovni zastávají v oblasti financování dalšího vzdělávání v obou komparovaných zemích nejvýraznější funkci ministerstva zabývající se oblastí práce a sociálních věcí a ministerstva zabývající se oblastí vzdělávání (viz níže). Další významněji zapojená ministerstva se ale v ČR a v Německu liší. Zatímco v Německu jde především o *Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlasti* a jeho roli ve financování politického vzdělávání, v ČR hrají významnější roli *Ministerstvo průmyslu a obchodu* (podpora odborného vzdělávání v organizacích z prostředků EU) a dále *Ministerstvo kultury* (nepřímá podpora zájmového vzdělávání dospělých prostřednictvím podpory kulturních institucí a organizací). Na financování dalšího vzdělávání státních zaměstnanců se pak v obou zemích podílejí především příslušné resorty, v Německu jak na spolkové, tak na zemské úrovni.

6.4.2.1 Role ministerstev práce a sociálních věcí a ministerstev pro vzdělávání ve financování dalšího vzdělávání

Na rozdíl od sféry legislativy hrají ve financování dalšího vzdělávání o něco významnější roli ministerstva práce a sociálních věcí. V ČR spadá v oblasti financování dalšího vzdělávání do gesce MPSV především zabezpečení rekvalifikací prostřednictvím ÚP a financování oblasti z operačního programu zaměřeného na podporu zaměstnanosti²⁵⁵. V Německu je postavení *Spolkového ministerstva práce a sociálních věcí* ve financování dalšího vzdělávání o něco silnější. Ministerstvo disponuje nejvyšší alokací státního rozpočtu zahrnující další vzdělávání – prostředky na podporu práce (v současnosti 9,1 % rozpočtu). Prostřednictvím *Spolkové agentury práce* spravuje několik finančních nástrojů na podporu segmentu (na základě *sociálního zákoníku III*) a ze své pozice správce spolkového operačního programu rozhoduje o přerozdělování prostředků z ESF. V dobíhajícím programovém období 2014–2020 operovalo ministerstvo v jeho rámci s 2,7 mld. €, ze kterých alokovalo více než polovinu (1,6 mld. €) na oblasti spadající pod další vzdělávání (viz 6.3.1.1).

Ještě výraznější rozdíl ve financování dalšího vzdělávání než mezi ministerstvy práce a sociálních věcí je v ale komparovaných zemích mezi ministerstvy zabývajícími se vzděláváním. *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* hraje v německém vzdělávacím systému odlišnou roli než MŠMT v ČR. Oblast především zastřešuje, nastavuje její základní právní rámec a zabezpečuje její strategický rozvoj. Odpovědnost za konkrétní nastavení, správu a financování vzdělávacího systému (včetně dalšího vzdělávání) ale předává do značné míry do rukou jednotlivých zemských ministerstev vzdělávání, přičemž si v kompetenci ponechává (finanční) podporu profesního vzdělávání na centrální úrovni (KMK, 2019, s. 37–

---

²⁵⁵ Jak již bylo v textu zmíněno, tyto dvě oblasti se v současnosti výrazně prolínají, protože jsou rekvalifikace spolufinancovány z OPZ (pozn. autorky).

38). MŠMT naopak (školský) vzdělávací systém nejen zastřešuje a nastavuje jeho právní rámec, ale také celou oblast spravuje (ČSR, 1969, § 7), a tedy i financuje. Tento rozdíl v zaměření ministerstev je zjevný i při pohledu na zacílení operačních programů, které zaštiťují. Operační program MŠMT se z dalšího vzdělávání zaměřuje především na rozvoj vzdělavatelů, zatímco *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* se ve svých dílčích spolkových operačních programech věnuje inovacím v odborném vzdělávání, využití dalšího vzdělávání pro rozvoj malých a středních podniků a podpoře dalšího vzdělávání nízkopříjmových skupin.

Mimo finanční spoluúčasti na operačních programech zabezpečuje *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* poměrně širokou oblast dalšího vzdělávání – kromě stěžejní podpory dalšího odborného rozvoje prostřednictvím systémových nástrojů finanční podpory financuje také dekádu alfabetizace a projekt *ValiKom*. Naproti tomu MŠMT vydává na další vzdělávání jen malý objem finančních prostředků – primárně v souvislosti s NSK, kdy financuje např. činnost *Národní rady pro kvalifikace*. Podporuje také další vzdělávání navázané na formální školský systém (např. programy celoživotního vzdělávání pro seniory). Na rozdíl od *Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu* nespravuje MŠMT žádné systémové nástroje finanční podpory dalšího vzdělávání.

6.4.2.2 Role územních samosprávních celků ve financování dalšího vzdělávání

Centrální finanční podpora dalšího vzdělávání je v ČR i v Německu doplněna o podporu územních samosprávních celků (v Německu především jednotlivých spolkových zemí, v ČR územní samosprávy). Podpora dalšího vzdělávání ze strany spolkových zemí má význam především pro neprofesně orientované další vzdělávání (hlavně pro všeobecné a politické další vzdělávání), kterým není na spolkové úrovni věnováno tolik prostoru jako profesnímu dalšímu vzdělávání. Podobně lze v ČR vnímat funkci územní samosprávy, která mj. podporuje některé oblasti státem opomíjeného zájmového vzdělávání dospělých. Tato podpora probíhá jak přímo (zabezpečováním kulturně-edukačních aktivit), tak i nepřímo (zřizováním veřejných institucí, kde zájmové vzdělávání může probíhat).

Zásadním rozdílem oproti Německu je v ČR kromě absence systematické podpory občanského (v Německu politického) vzdělávání dospělých také určitá dobrovolnost podpory vzdělávacích aktivit pro dospělé. Česká legislativa totiž tuto podporu územní samosprávě přímo neukládá, záleží tedy na uvážení samosprávy a na jejím rozpočtu. V Německu je oproti tomu určitá forma podpory dalšího vzdělávání zakotvena ve všech zemských zákonech o dalším vzdělávání (vzdělávání dospělých). Zpravidla se jedná o povinnost přispívat na

institucionální zajištění vzdělávacích institucí zřizovaných ve veřejném zájmu²⁵⁶ (např. LVŠ). Kromě zemských zákonů existují v řadě zemí také doplňkové formy podpory, které mohou být kodifikovány zákonem nebo směrnicí. Zaměřují se např. na politické vzdělávání, znevýhodněné skupiny v dalším vzdělávání nebo na malé a střední podniky.

6.4.3 Financování dalšího vzdělávání ze státního rozpočtu

Mezi ČR a Německem není podle údajů OECD ve výdajích na vzdělávání v procentu HDP tak významný rozdíl, jak by se vzhledem k rozdílné ekonomické vyspělosti zemí dalo předpokládat. V roce 2017 činil tento rozdíl 0,6 % ve prospěch Německa (OECD, 2020a, s. 6 a OECD, 2020b, s. 9). Distribuce finančních prostředků na oblast dalšího vzdělávání se ale v obou zemích významně liší.

Mezi ČR a Německem si lze ve financování oblastí spjatých s dalším vzděláváním všimnout zásadního rozdílu – výše státem vydávaných prostředků na podporu práce (politiku zaměstnanosti). V Německu se sice tyto prostředky oproti roku 2020 snížily, přesto Německo na oblast plánuje v roce 2021 vydat 9,1 % státního rozpočtu (BMF, 2021c, nestránkováno). Naproti tomu v ČR dojde v letošním roce pravděpodobně ke zvýšení státem vydaných prostředků o desetiny procenta, celkový podíl těchto výdajů na státním rozpočtu ale i tak dosahuje pouze 1,5 %. Velmi nízké výdaje státu na politiku zaměstnanosti v ČR lze přičítat mj. zatím stále přetrvávající relativně nízké míře nezaměstnanosti. Ta byla sice podle dat OECD na počátku roku 2021 pouze 3,1 %, oproti předcházejícímu roku došlo nicméně k nárůstu o více než procento (OECD, 2021c, nestránkováno). Jen drobné plánované navýšení státních výdajů na politiku zaměstnanosti pak naznačuje, že se český stát při vyrovnávání s důsledky pandemie spoléhá převážně na externí zdroje (např. příslibené finanční prostředky z *Plánu obnovy*). Vzhledem k tomu, že Německo do dalšího vzdělávání investuje mnohem výrazněji než ČR, přestože vykazuje obdobně nízkou míru nezaměstnanosti²⁵⁷, lze nízké výdaje českého státu do oblastí spjatých s dalším vzděláváním přisuzovat také menšímu významu, který stát dalšímu vzdělávání přikládá.

Rozdílu si lze u komparovaných zemí všimnout také přímo mezi snižující se výdajovou položkou rekvalifikace v ČR a pozvolna narůstající výdajovou položkou dalšího vzdělávání na základě *sociálního zákoníku III* v Německu. V Německu není toto navyšování primárně reakcí na pandemii, ale na novelizaci tohoto zákoníku a rozšíření dosahu podpory v návaznosti na *Národní strategii dalšího vzdělávání* (DE, 2019, s. 9). V ČR je pak snižování výdajů na

---

²⁵⁶ Už od 80. let minulého století dochází nicméně ke snižování odpovědnosti spolkových zemí za financování dalšího vzdělávání (viz 2.2.7.1.3). Z veřejných prostředků je někdy financováno i méně než 50 % rozpočtů vzdělávacích zařízení (Nuissl, 2018, s. 519).

²⁵⁷ Podle dat OECD zde dosahovala míra nezaměstnanosti v Německu na počátku roku 2021 4,6 %, oproti počátku předešlého roku se tedy zvýšila o 1,3 % (OECD, 2021c, nestránkováno).

rekvalifikace pravděpodobně důsledkem nízkého zájmu o tuto formu podpory v důsledku zmiňované dlouhodobě nízké nezaměstnanosti, která zatím v reakci na pandemii roste jen pomalu.

Český a německý státní rozpočet se výrazně liší také v podílu finančních prostředků vydávaných na oblast vzdělávání, kultury a vědy (včetně výzkumu) – v ČR v roce 2021 dohromady 15,1 % státního rozpočtu (viz 6.2.3), v Německu 6,2 % (viz 6.3.3). Tento rozdíl je způsoben především tím, že za vyjmenované oblasti mají v Německu primární odpovědnost příslušná zemská ministerstva a stát (spolek) na ně vydává jen zlomek finančních prostředků (KMK, 2019, s. 11). Pro další vzdělávání je z tohoto zlomku nicméně 3,5 % vyčleněno na podporu účastníků dalšího vzdělávání primárně na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje* (BMF, 2021c, nestránkováno). Naopak v ČR směřuje většina zmíněných výdajů na vzdělání, kulturu a výzkum na financování vzdělávání ve formálním školském systému (MF, 2020, s. 165). Detailnější analýzu a porovnání státních výdajů bohužel znemožňuje nedostatečné ukotvení segmentu dalšího vzdělávání v ČR, a tedy i nedostatek informací o využití prostředků na tuto oblast ze státního rozpočtu.

6.4.4 Nástroje státní finanční podpory dalšího vzdělávání

Prostřednictvím nástrojů finanční podpory se komparované státy snaží stimulovat poptávku po dalším vzdělávání. Tyto nástroje jsou v obou komparovaných zemích zpravidla přímo navázané na ustanovení v legislativě, která zahrnuje i konkrétní podmínky pro poskytnutí podpory a maximální výši příspěvků (případně stanovení sazby dané podpory). Komparované země se na první pohled liší v počtu dostupných nástrojů, jejichž přehled nabízí následující tabulka:

Tabulka 7: Přehled nástrojů finanční podpory dalšího vzdělávání v ČR a v Německu, včetně nástrojů EU

poskytovatel podpory	nástroj finanční podpory	
	ČR	SRN
EU	<ul style="list-style-type: none"> operační programy ESF a <i>Evropského fondu pro regionální rozvoj</i> unijní programy (např. <i>Erasmus+</i>) <i>Plán obnovy</i> 	<ul style="list-style-type: none"> spolkový operační program a zemské operační programy ESF unijní programy (např. <i>Erasmus+</i>) <i>Plán obnovy</i>
ministerstva práce a sociálních věcí (prostřednictvím <i>Spolkové agentury práce a ÚP</i>)	<ul style="list-style-type: none"> rekvalifikace klientů ÚP a zaměstnanců* 	<ul style="list-style-type: none"> poukaz na vzdělávání pro jednotlivce i organizace prémie za další vzdělávání <i>Startér budoucnosti</i>

poskytovatel podpory	nástroj finanční podpory		
	ČR	SRN	
ministerstva zabývající se oblastí vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> (není) 	<ul style="list-style-type: none"> podpora na základě <i>zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje</i> stipendium na další vzdělávání prémie na vzdělávání* 	
ostatní poskytovatelé	stát	<ul style="list-style-type: none"> daňová zvýhodnění 	<ul style="list-style-type: none"> daňová zvýhodnění
	Spolkové ministerstvo vnitra, stavebnictví a vlastí		<ul style="list-style-type: none"> <i>směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání</i>
	spolkové země		<ul style="list-style-type: none"> šeky/bonusy na vzdělávání* ** nepřímá podpora zaměstnanců prostřednictvím poskytnutí volna na vzdělávání**

Legenda k tabulce 7:

* nástroj je spolufinancován z ESF

** zemský nástroj finanční podpory – nefunguje ve všech spolkových zemích a podmínky jeho poskytování se v jednotlivých spolkových zemích liší

Zdroj: vlastní zpracování

Mimo podpory spolufinancované z EU poskytuje český stát v oblasti dalšího vzdělávání v současnosti v zásadě dva nástroje finanční podpory (rekvalifikace a daňová zvýhodnění). Oproti tomu Německo disponuje na spolkové i zemské úrovni širokou škálou podpůrných nástrojů – od poukazů, prémie nebo šeků, přes stipendia a výhodnou půjčku až po volno na vzdělávání. Poslední zmíněný nástroj je sice dostupný i v ČR, zde je nicméně jeho využití primárně spojeno s formálním vzděláváním zaměstnanců (viz 5.1.3.6). Většina výše zmíněných nástrojů využívaných v komparovaných zemích se zaměřuje na podporu dalšího vzdělávání v profesní oblasti – v ČR dokonce oba zmíněné nástroje.

6.4.4.1 Finanční spoluúčast zájemců o státní podporu

Jedním ze základních principů, na kterém v Německu funguje většina nástrojů finanční podpory dalšího vzdělávání, je finanční spoluúčast zájemců. Sem kromě jednotlivců patří také zaměstnavatelé (poukaz na vzdělávání) a vzdělávací instituce (*směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání*). Podobně hradí český stát zpravidla jen část nákladů na vzdělávání v případě rekvalifikací v organizacích.

Výjimku z využívání principu spoluúčasti v Německu představuje podpora práce podle *sociálního zákoníku III* – poukaz na vzdělávání (mimo organizace), *Startér budoucnosti* a prémie za další vzdělávání. Ve financování podpory nezaměstnaných a nezaměstnaností

ohrožených osob lze tedy mezi ČR a Německem spatřovat podobnost. Další vzdělávání této cílové skupiny v rámci akreditovaných vzdělávacích programů (rekvalifikačních v ČR a adaptačního další vzdělávání a přeškolení v Německu) oba státy v případě přiznání podpory příslušnou odpovědnou institucí hradí plně.

Kromě zmíněné výjimky promíjí německý stát povinnost finanční spoluúčasti zájemců o státní podporu v zákonem stanovených případech, kdy se snaží buď výrazněji podpořit znevýhodněné osoby na trhu práce (poukaz na vzdělávání v organizacích) nebo motivovat absolventy vzdělávacích programů k provozování živností (podpora na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje*).

6.4.4.2 Výběr poskytovatelů státem podporovaného dalšího vzdělávání v rámci nástrojů finanční podpory

Poskytovatelem státem podporovaného dalšího vzdělávání²⁵⁸ se může v ČR i Německu stát zpravidla pouze akreditovaný subjekt (případně subjekt, který prokáže kvalitu poskytovaných služeb jiným v zákoně kodifikovaným způsobem). Komparované země se však odlišují ve způsobu, kterým jsou v rámci nástrojů finanční podpory z akreditovaných poskytovatelů vybírání dodavatelé programů dalšího vzdělávání.

Zatímco v ČR stát (zde konkrétně ÚP) určuje dodavatele zabezpečovaných rekvalifikací na základě veřejných výběrových řízení, v Německu je zpravidla respektován princip plurality, kdy je volba poskytovatele ponechána na zájemcích o podporu. V ČR mají sice obdobnou možnost zájemci o rekvalifikaci v rámci tzv. zvolené rekvalifikace, volbou poskytovatele však ztrácejí případný nárok na finanční podporu při rekvalifikaci (viz 6.2.4.1.1).

Při výběru dodavatelů dalšího vzdělávání prostřednictvím výběrového řízení bývá v ČR nejdůležitějším faktorem cena (FDV, 2015, s. 45–46). Nemusí se sice jednat o jediné kritérium výběru, přesto má, jak vyplývá i z dikce zákona č. 137/2006 Sb., *o veřejných zakázkách*, největší váhu (ČR, 2016, § 53 a 108). V ČR jsou formou výběrových řízení podle zmíněného zákona kromě rekvalifikačních soutěženy i jednotlivé projekty týkající se dalšího vzdělávání, které jsou hrazeny z veřejných nebo evropských prostředků, případně jejich kombinací (FDV, 2015, s. 45–46). I v Německu bývá výběrových řízení pro výběr dodavatelů dalšího vzdělávání někdy využíváno, a to zpravidla v případech, kdy není vhodné nebo možné ponechat volbu na zájemci o podporu. Jedná se o případy, kdy je např. zájemcům nezbytné zajistit speciální podporu nebo kdy vzdělávací program není v dané lokalitě dostupný.

---

²⁵⁸ Zde se jedná o státem podporované další vzdělávání v rámci zmíněných nástrojů finanční podpory. Stát se také podílí na spolufinancování dalšího vzdělávání v rámci operačních programů, které s akreditacemi nemusí být spjato (pozn. autorky).

Jak v ČR, tak i v Německu se ze strany odborné veřejnosti objevují kritické hlasy proti převládajícímu způsobu výběru dodavatelů (poskytovatelů) státem podporovaného dalšího vzdělávání. V Německu je jako problematický vnímán způsob, jakým *Spolková agentura práce* reguluje cenovou hladinu programů, které podporuje. Svazy zaměstnavatelů působící v oblasti dalšího vzdělávání poukazují na výrazné zbrzdění reálného vývoje cen vzdělávacích programů, který může vést k odrazení kvalitnějších poskytovatelů nabízejících inovativní vzdělávací programy. *Spolková agentura práce* podle svazů zaměstnavatelů nezvládá v heterogenním a rozsáhlém sektoru dalšího vzdělávání pružně reagovat na změny, které ceny vzdělávacích programů ovlivňují. Jedná se např. o změny minimální mzdy učitelů v oblasti dalšího vzdělávání nebo regionální cenové rozdíly (VDP, BBB, bag arbeit a EFAS, 2020, s. 3).

I v ČR je tlak na nízkou cenu považován za zásadní problém, který má dopad na kvalitu státem podporovaných programů i jejich poskytovatelů (FDV, 2015, s. 2). Soutěžení dalšího vzdělávání jako veřejné zakázky má podle názoru odborné veřejnosti i další negativní dopady, např. nemožnost „... navázat dlouhodobé partnerské vztahy mezi odběratelem (např. ÚP) a dodavatelem vzdělávacích služeb (např. soukromá vzdělávací instituce).“ (FDV, 2015, s. 46)

6.4.4.3 Finanční podpora státu v oblasti profesně orientovaného dalšího vzdělávání

Doplnění si potřebné kvalifikace se snaží podporovat obě komparované země. Zásadně se však liší v rozsahu těchto opatření. Zatímco v Německu existuje celá řada podpůrných finančních nástrojů, díky kterým stát umožňuje financovat další vzdělávání osobám s chybějící, nízkou nebo nevyhovující kvalifikací, v ČR k tomuto účelu (mimo projektů v rámci operačních programů) slouží především rekvalifikace.

6.4.4.3.1 Srovnání podpory formou rekvalifikací a poukazu na vzdělávání

Českým rekvalifikacím lze z německých nástrojů finanční podpory postavit na roveň německý poukaz na vzdělávání. Nástroje spojuje zaštitění ministerstvy práce a sociálních věcí, potažmo jejich úřady práce, se kterými musí zájemci svou žádost (případně i výběr konkrétního vzdělávacího programu) zkontaktovat. Oba nástroje pokrývají náklady na vzdělávací program (včetně učebních materiálů a závěrečné zkoušky). Rekvalifikující se osoby a uživatelé poukazu, kteří mají nárok na podporu v nezaměstnanosti, mohou v obou zemích počítat se základní 60% sazbou podpory při vzdělávání – v ČR počítanou z průměrného měsíčního výdělku, v Německu z průměrného denního výdělku. V Německu mají dále uživatelé poukazu nárok na proplacení prokázaných nezbytných nákladů spojených s účastí na programu. V ČR mají obdobný nárok pouze rekvalifikující se osoby se statutem uchazeče o zaměstnání.

Oproti ČR Německo výrazněji podporuje osoby pečující o děti – nabízí jim jak o 7 % vyšší sazbu podpory při vzdělávání, tak úhradu nákladů na opatrování dětí v průběhu programu. Podobné to je i u podpory na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje*. Důvodem pro zvýšené zabezpečení pečujících osob je pravděpodobně především délka podporovaných vzdělávacích programů (často přes 1 rok), která by bez pomoci státu pro zmíněnou cílovou skupinu představovala významnou bariéru účasti.

Mezi další odlišnosti poukazu a rekvalifikací pak patří již výše porovnávaný proces výběru poskytovatele (dodavatele) podporovaného vzdělávacího programu (viz 6.4.4.2). Na rozdíl od rekvalifikací jsou také německé poukazy na vzdělávání v případě dvou- a víceletých programů doplněny až dvěma prémie za další vzdělávání pro jejich úspěšné absolventy.

6.4.4.3.2 Podpora individuálního profesního rozvoje

Oproti ČR nabízí Německo v profesní oblasti také podporu individuálního profesního rozvoje. Ta se vztahuje nejen na zaměstnance, kteří usilují o kariérní postup a chtějí si zvýšit kvalifikaci na základě zákonů *o řemeslech a o odborném vzdělávání* (viz 5.2.3.1), ale také na osoby, které si chtějí jen rozšířit profesní kompetence a znalosti a zaměstnavatel jim vzdělávání nefinancuje. V prvním zmíněném případě mohou zájemci využít především podpory na základě *zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje* (druhý nejvyužívanější nástroj podpory v zemi²⁵⁹), nebo např. stipendia na další vzdělávání. Ve druhém případě mohou využít prémie nebo šeku (bonusu) na vzdělávání nebo volna na vzdělávání. Mezi častými podmínkami, které musí žadatelé o zmíněné formy podpory splnit, patří alespoň částečný pracovní úvazek, nebo pouze dočasný pobyt mimo pracovní trh (např. rodičovská dovolená).

Některé německé nástroje pro podporu rozšíření profesních kompetencí se nicméně poněkud míjí zamýšleným účinkem. Text práce již poukázal na spíše minimální využívání volna na vzdělávání pro zaměstnance. Jiným příkladem pak může být prémie na vzdělávání. Studie v rámci evaluační zprávy k projektu *Prémie na vzdělávání*²⁶⁰ z roku 2019 ukázala, že tento nástroj nejčastěji využívají osoby, které jsou z povahy své práce zvyklé se dále vzdělávat a činily by tak pravděpodobně i bez finanční podpory. Často se jedná např. o osoby pracující v oblasti zdravotní péče nebo o OSVČ (Bauer et al., 2019, s. 13). Studie také odhalila, že naspořený poukaz, který je možnou součástí této podpory, je využíván pouze sporadicky. Cílová skupina, pro kterou je prémie na vzdělávání určena, totiž zpravidla nedisponuje vlastními úsporami potřebnými k jeho využití (tamtéž, s. 188).

---

²⁵⁹ Nejvyužívanějším nástrojem podpory dalšího vzdělávání v Německu podle počtu podpořených osob je poukaz na vzdělávání (pozn. autorky).

²⁶⁰ Zpráva zkoumala využívání prémie na vzdělávání od roku 2008 (Bauer et al., 2019, s. 12).

6.4.4.3.3 Podpora dalšího vzdělávání zaměstnanců

V oblasti dalšího profesního vzdělávání zaměstnanců ponechávají oba státy zpravidla odpovědnost za další vzdělávání na zaměstnavatelích, v Německu také na sociálních partnerech – viz 5.2.3.8. Všem zaměstnavatelům v porovnávaných zemích dává stát k dispozici alespoň určitá daňová zvýhodnění (viz níže).

Další podporu pak stát nabízí v případech, kdy jsou zaměstnanci v organizacích ohroženi nezaměstnaností nebo je ohrožena konkurenceschopnost organizací, a potažmo i státu. V ČR se mimo rekvalifikace zpravidla jedná o projektovou formu podpory v rámci operačních programů (v současnosti OPZ a OP PIK). V Německu pak mohou zaměstnavatelé ze státem podporovaných forem dalšího vzdělávání využít pro své zaměstnance především přeškolení a adaptačního dalšího vzdělávání (včetně doplnění si tzv. základních kompetencí), a to v rámci poukazů na vzdělávání. Podobně jako v ČR mohou i v Německu organizace (především malé a střední podniky) využít podpory z dílčích spolkových operačních programů.

Doplňkové šetření k CVTS 5 v organizacích v Německu nicméně ukázalo, že se celých 71 % zaměstnavatelů cítilo nedostatečně informováno o možnostech veřejné podpory profesního dalšího vzdělávání (Schürger, Schönfeld a Müller, 2018, s. 4). V ČR není systém podpory na rozdíl od Německa nijak rozsáhlý a rekvalifikace zaměstnavatelé znají. Data projektu *Kooperace* o jejich využívání zaměstnavateli ale ukazují, že v roce 2015 využívalo tento nástroj běžně pouze 6 % zaměstnavatelů a dalších 24 % alespoň někdy. Podporu ÚP pro financování rekvalifikací pak využívalo jen 11 % zaměstnavatelů. Možným důvodem je podle zprávy k projektu nezahrnutí mzdových nákladů do výloh, které za zaměstnavatele po dobu rekvalifikace zaměstnanců plně, nebo částečně hradí ÚP. Podle zprávy se zaměstnavatelům vyplatí zajistit zaměstnancům rekvalifikace spíše skrze projekty v rámci operačních programů, které často tyto náklady zahrnují (FDV, 2015, s. 82–83).

6.4.4.3.4 Daňová zvýhodnění v oblasti dalšího vzdělávání

Daňová zvýhodnění jsou formou podpory, která je především v Německu provázána s téměř všemi ostatními finančními podpůrnými nástroji. Jak zmiňuje zpráva k projektu *Kooperace*, v ČR naopak nejsou daňové úlevy v oblasti dalšího vzdělávání považovány za příliš silný nástroj podpory (FDV, 2015, s. 104–105). Osvobození od DPH se v ČR vztahuje zpravidla pouze na další vzdělávání navázané na školský vzdělávací systém, na akreditované rekvalifikační programy a případně také na nekomerčně poskytované vzdělávání (např. v rámci kulturních služeb).

V Německu jsou programy dalšího vzdělávání od daní z obrátu osvobozeny v zásadě ve dvou případech – pokud je jejich cena nastavena tak, aby sloužila převážně pouze k pokrytí jejich

nákladů, nebo v případě, že připravují na státem uznávanou zkoušku, případně na výkon profese. V Německu tak na rozdíl od ČR mohou být za určitých podmínek daňově zvýhodněni i soukromí poskytovatelé dalšího vzdělávání. Pro ostatní pak platí, stejně jako v ČR, základní (nesnížená) daňová sazba. Jak ale upozorňuje *Německý institut pro vzdělávání dospělých*, v posledních letech se v zemi objevují tlaky na zdanění veškerých s profesí nesouvisejících programů dalšího vzdělávání (tedy převážně politického a všeobecného dalšího vzdělávání). Tyto změny v zákoně by ohrozily jak LVŠ a další obdobné poskytovatele, kteří by byli nuceni kurzy zdražit (DVV, 2019, nestránkováno).

Zmíněná daňová odečitatelnost je pak druhým zvýhodněním využitelným pro oblast dalšího vzdělávání. V obou srovnávaných zemích mají zaměstnavatelé možnost zahrnout výdaje za odborné vzdělávání svých zaměstnanců do daňového přiznání. Zásadně se však liší daňová uznatelnost výdajů na další vzdělávání u ostatních plátců daně z příjmu (obratu). V ČR si mohou plátcí nechat uznat pouze výdaje na zkoušku v rámci NSK. Naproti tomu si plátcí v Německu mohou nechat uznat náklady na profesní další vzdělávání podle *zákona o odborném vzdělávání* (tedy na státem regulované programy rozvojového a adaptačního dalšího vzdělávání a přeškolení), a to včetně dalších nezbytných nákladů, např. dopravy.

6.4.4.4 Finanční podpora státu v neprofesně orientovaných oblastech dalšího vzdělávání

Německý stát disponuje v oblasti neprofesně orientovaného dalšího vzdělávání hned několika nástroji finanční podpory. *Spolková centrála pro politické vzdělávání* podporuje na základě *směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání* prostřednictvím příspěvků programy politického dalšího vzdělávání. Na úrovni většiny spolkových zemí jsou pak v účasti na neprofesně orientovaném vzdělávání (politickém a všeobecném dalším vzdělávání) na základě zákonů o volnu na vzdělávání nepřímo podporováni zaměstnanci. Řada zemí také nabízí podporu účastníkům vysokoškolských programů vědeckého dalšího vzdělávání na základě šeků (bonusů) na vzdělávání.

V ČR neexistují žádné obdobné nástroje, na jejichž základě by stát finančně podporoval občanské nebo zájmové vzdělávání dospělých. MŠMT, do jehož kompetence lze tyto oblasti alespoň částečně zařadit²⁶¹, v roce 2010 ve svém materiálu *Průvodce dalším vzděláváním* uvedlo, že občanské a zájmové vzdělávání dospělých stojí mimo hlavní oblast zájmu MŠMT. Udávanými důvody bylo nedostatečné personální zajištění *Odboru dalšího vzdělávání*

---

²⁶¹ O roli MŠMT v občanském vzdělávání se ministerstvo zmiňuje ve *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* (MŠMT, 2020a, s. 32–33). Zájmově orientované vzdělávání spadá do kompetence MŠMT na základě legislativy (*školského zákona* a *vyhlášky o zájmovém vzdělávání*, případně i *zákona o vysokých školách* v rámci programů celoživotního vzdělávání). Na financování zájmového vzdělávání dospělých se však výrazněji podílí *Ministerstvo kultury*.

i nedostatek financí (MŠMT, 2010, s. 19). V současnosti není z dostupných zdrojů (legislativa, vzdělávací strategie) patrný významnější posun, s výjimkou deklarovaného zájmu MŠMT o občanské vzdělávání dospělých v rámci *Operačního programu Jan Amos Komenský*.

Přestože zájmové vzdělávání dospělých není pro český stát prioritou, závisí segment po finanční stránce do značné míry na podpoře z jeho rozpočtu a z rozpočtů územní samosprávy (viz také 6.2.2.3), státních fondů nebo dotací a grantů z EU (Šerák, 2009, s. 121). Občanské vzdělávání dospělých je pak financováno převážně z jiných než ze státních prostředků, např. z unijních programů (Smékal et al., 2010, s. 77–79). Některé oblasti občanského vzdělávání mohou být podpořeny také z operačních programů (tamtéž, s. 82).

7 Systematizace klíčových znaků českého a německého systému dalšího vzdělávání

Předchozí kapitoly se primárně zaměřily na dva základní konstrukční prvky systému dalšího vzdělávání – legislativní rámec a roli státu v oblasti dalšího vzdělávání. Následující text systematizuje zásadní zjištění vyplývající z jednotlivých dílčích komparací a odpovídá na otázku, jaké klíčové shodné a odlišné znaky mají český a německý systém dalšího vzdělávání. V závěru navazuje diskuze nad možnostmi, zda a jak se český systém může od německého inspirovat.

7.1 Shodné znaky českého a německého systému dalšího vzdělávání

Následující tabulka nabízí shrnutí základních znaků, ve kterých se český a německý systém dalšího vzdělávání spíše shodují. Podrobněji se k nim pak vyjadřují navazující podkapitoly.

Tabulka 8: Přehled základních shodných znaků českého a německého systému dalšího vzdělávání

Shodné znaky českého a německého systému dalšího vzdělávání
<ul style="list-style-type: none">
• primární podpora dalšího vzdělávání pro trh práce
• některé podobné nástroje finanční podpory
<ul style="list-style-type: none">
• neefektivita systému z pohledu účasti na dalším vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování

7.1.1 Podpora dalšího vzdělávání v profesní oblasti

U obou komparovaných zemí je v souladu se strategickým zaměřením EU primární pozornost věnována dalšímu vzdělávání pro trh práce. Obě země v různé míře podporují doplnění si potřebné, státem uznávané profesní kvalifikace, a to jak prostřednictvím programů dalšího vzdělávání²⁶², tak uznáváním neformálně a informálně nabytých kompetencí. U těch ale jednotný, v zákoně ukotvený systém zatím existuje pouze v ČR – NSK. Obě komparované země dále podporují odborné vzdělávání pro rozvoj zaměstnanců a organizací, a to primárně prostřednictvím projektů v rámci národních (v Německu i zemských) operačních programů.

Český i německý systém dalšího vzdělávání využívají i některé podobné nástroje finanční podpory dalšího vzdělávání, konkrétně se jedná o různé formy daňových zvýhodnění a poukazy na vzdělávání (Německo) a zvolené rekvalifikace (ČR), kdy si zájemci mohou vybrat ze státem uznávaných poskytovatelů dalšího vzdělávání. Přehled jednotlivých státem podporovaných oblastí dalšího vzdělávání v komparovaných zemích nabízí Příloha B, Tabulka 11: Přehled finanční podpory dalšího vzdělávání ze strany státu v ČR a SRN podle zacílení podpory.

²⁶² V ČR se jedná o rekvalifikace, v Německu pak o odborný další rozvoj pracovníků a o přeškolení.

7.1.2 Neefektivita systému z pohledu účasti na dalším vzdělávání

Dalším významným podobným rysem u českého i německého systému dalšího vzdělávání je určitá neefektivita systému, ve smyslu míry jeho funkčnosti ve vztahu k ukazateli účasti na dalším vzdělávání. Obě země vykazují v porovnání s průměrem EU v šetřeních AES a LFS spíše průměrné nebo podprůměrné výsledky. Některé možné důvody pro tento stav nabízí kapitola 4.

Z analýzy právního rámce a financování dalšího vzdělávání státem pak vyplynuly některé další možné příčiny. U ČR se jako jedna ze základních jeví problematické nastavení systému dalšího vzdělávání (podrobněji viz 7.2.1) a také absence výraznější (finanční) podpory oblasti. V Německu nejsou naopak některé existující nástroje podpory dlouhodobě příliš využívány, např. volno na vzdělávání nebo naspořený poukaz v rámci prémie a šeku na vzdělávání. Podporované vzdělávací programy, které vedou ke státem uznávaným profesním kvalifikacím, bývají také zpravidla časově náročné (často i dvouleté), a mohou být tím pádem i nedostatečně flexibilní ke změnám na trhu práce, což může případné zájemce odrazovat. Data *Spolkové agentury práce* nicméně na příkladu bývalých zemí NDR dokládají, že v dlouhodobém horizontu mají tyto programy pozitivní efekt na uplatnění svých absolventů. Ve zmíněných zemích přispěly k postupnému vyrovnání kvalifikační úrovně jejich obyvatel vůči západním spolkovým zemím po znovusjednocení Německa v 90. letech (Bläsche et al., 2017, s. 16).

7.2 Odlišné znaky českého a německého systému dalšího vzdělávání

Tabulka níže shrnuje základní znaky, kterými se český a německý systém dalšího vzdělávání výrazněji odlišují. Jednotlivým znakům se věnují navazující podkapitoly.

Tabulka 9: Přehled základních odlišných znaků českého a německého systému dalšího vzdělávání

Odlišné znaky českého a německého systému dalšího vzdělávání
• míra, do které lze označit regulované další vzdělávání za „systém“
• pozice systému dalšího vzdělávání v rámci vzdělávací soustavy
• role EU ve financování dalšího vzdělávání
• přístup ministerstev práce a sociálních věcí a vzdělávání k oblasti dalšího vzdělávání
• systémová podpora individuálního profesního rozvoje jednotlivců
• systémová podpora neprofesně orientovaných oblastí dalšího vzdělávání
• vliv institucí zastupujících zaměstnance na podobu dalšího vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování

7.2.1 Další vzdělávání jako systém a jeho pozice v rámci vzdělávací soustavy

Klíčovým rozdílem mezi českým a německým systémem dalšího vzdělávání je míra, do jaké lze státem regulovanou oblast dalšího vzdělávání považovat za systém. Zcela se také liší pozice obou systémů v rámci vzdělávacího systému státu.

Český systém dalšího vzdělávání nelze označit za vnitřně příliš provázaný a ucelený, na což poukazují i odborné zdroje, např. NÚV (2014, s. 5), Vychová (2008, s. 162–163), Šerák (2016a, s. 132) nebo Beneš (2014, s. 35). Spíše než jako o „systému“ lze hovořit o „... stavu volného trhu nabídky a poptávky, který je pouze v některých svých segmentech (např. rekvalifikace) do určité míry usměrňován.“ (NÚV, 2014, s. 5) V českém systému totiž chybí řada prvků, které lze považovat za základní kameny systému dalšího vzdělávání – jednotná strategie směřování oblasti, legislativa, která by ji komplexněji zaštitila, a v neposlední řadě také koordinace oblasti na národní i regionální úrovni. Do vzdělávací soustavy ČR není další vzdělávání jako celek integrováno (Šerák, 2016a, s. 132), přestože je v dokumentech MŠMT i legislativní úpravě státní vzdělávací soustavy zmiňováno.

Německý systém dalšího vzdělávání je naopak považován za nedílnou součást státního vzdělávacího systému, někdy označovanou jako čtvrtý vzdělávací pilíř (Schmidt-Hertha, Tippelt, 2015, s. 179). Ustálenost a ukotvenost systému dokládá jak velmi stabilní křivka účasti populace na dalším vzdělávání, tak i např. v zemské legislativě ukotvené právo na další vzdělávání ve smyslu rovné šance. Na rozdíl od ostatních sektorů vzdělávání se další vzdělávání v Německu vyznačuje menší strukturovaností. Vzhledem k federativnímu uspořádání německého státu respektuje systém princip plurality – existuje tak v podstatě jeden národní systém a šestnáct zemských subsystémů (v každé spolkové zemi jeden). Zmíněná pluralita systému se projevuje také v široké škále nástrojů finanční podpory a v možnosti volby ze státem uznávaných poskytovatelů dalšího vzdělávání. Přesto oblast dalšího vzdělávání v Německu naplňuje parametry provázaného systému – řídí se jednotnou národní strategií, reguluje ji řada vzájemně propojených zákonů na národní úrovni a je mj. koordinována na národní i regionální úrovni (mj. prostřednictvím *Konference ministrů pro kulturu a vzdělávání* a grémií jednotlivých spolkových zemí). Lze tedy konstatovat, že navzdory zmiňované pluralitě a menší strukturovanosti je pro německý systém dalšího vzdělávání typická vysoká míra regulace, jak už je patrné z širší jeho právního rámce.

7.2.2 Role EU ve financování dalšího vzdělávání

Zásadním způsobem se český a německý systém dalšího vzdělávání liší v roli, kterou v něm hraje finanční podpora EU. Český systém je na podpoře EU v současnosti do značné míry

závislý. Stát není dlouhodobě zvyklý vydávat do oblasti dalšího vzdělávání výraznější finanční prostředky. Naproti tomu jsou pro německý systém dalšího vzdělávání evropské prostředky spíše doplňkovým zdrojem financování dalšího vzdělávání. Tato situace není překvapivá. Jak informuje zpráva Nguyenové a Kropáčka na zpravodajském serveru *Aktuálně.cz*, Německo patří dlouhodobě mezi země, které do rozpočtu EU přispívají více, než kolik z něj čerpají (2020, nestránkováno).

7.2.3 Přístup ministerstev práce a sociálních věcí a vzdělávání k oblasti dalšího vzdělávání

V ČR lze u jednotlivých ministerstev zapojených do financování dalšího vzdělávání pozorovat spíše snahu rozdělit si pro stát významné segmenty dalšího vzdělávání²⁶³ a držet se (možná až příliš úzkostlivě) svých kompetencí. To platí jak v oblasti nastavení právního rámce, tak ve financování. Naopak v Německu je patrná snaha zapojených ministerstev o užší, strategickou spolupráci v této oblasti a také navýšení investic do profesního dalšího vzdělávání, oboje v návaznosti na aktuální *Národní strategii dalšího vzdělávání*.

V ČR je mezi kompetencemi ministerstva práce a sociálních věcí a vzdělávání poměrně jasná hranice. MPSV se zaměřuje na další vzdělávání pro trh práce, konkrétně především na rekvalifikace a ve spolupráci s MPO také na další vzdělávání zaměstnanců v organizacích. MŠMT má pak v kompetenci hlavně další a celoživotní vzdělávání realizované ve školách a školských zařízeních.

V Německu naopak spadá další vzdělávání pro trh práce částečně do kompetence obou příslušných ministerstev. *Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí* se věnuje podpoře nezaměstnaných a nezaměstnaností ohrožených osob na trhu práce, v rámci operačních programů také podpoře malých a středních podniků. Ostatním podporovaným oblastem profesního dalšího vzdělávání se pak věnuje *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu*. Spravuje finanční nástroje pro programy rozvojového dalšího vzdělávání a podporuje profesní další vzdělávání nízkopříjmových skupin. Financuje také uznávání neformálně a informálně nabytých kompetencí v rámci projektu *ValiKom*. Z oblastí navázaných na formální školský systém podporuje *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* především doplnění si základního vzdělání nebo vědecké další vzdělávání probíhající na vysokých školách.

---

²⁶³ Sem patří především další profesní vzdělávání, včetně uznávání neformálně a informálně nabytých kompetencí a dále např. doplnění si základního vzdělání (pozn. autorky).

7.2.4 Systémová podpora individuálního profesního rozvoje jednotlivců

Dalším z významných rozdílů mezi německým a českým systémem dalšího vzdělávání je podpora individuálního profesního rozvoje jednotlivců, která primárně není určena osobám nezaměstnaným nebo nezaměstnaností ohroženým ani neslouží potřebám zaměstnavatele. V Německu poměrně nově funguje třístupňový systém odborného dalšího rozvoje, který se snaží podpořit a také zatraktivnit odborné vzdělávání. To staví na roveň vzdělávání akademickému. S tímto systémem provazuje stát také možnost složení mistrovské zkoušky, jejíž znovuzavedení se plánuje i v ČR. Státem podporovaných programů odborného dalšího rozvoje se mohou účastnit osoby disponující určitou profesní kvalifikací a relevantní praxí v daném oboru²⁶⁴.

Kromě odborného dalšího rozvoje podporuje německý stát v oblasti individuálního profesního rozvoje již tradičně také další profesní vzdělávání specifických skupin (především osob s nízkým příjmem nebo mladých dospělých). Většina spolkových zemí pak navíc umožňuje zaměstnancům využít k jejich profesnímu rozvoji volna na vzdělávání. Český stát podobnou podporu jednotlivcům zpravidla nenabízí. Volno na vzdělávání ukotvené v zákoně č. 262/2006 Sb., *zákoníku práce* lze využít pouze v případě, že je toto vzdělávání v souladu s potřebami zaměstnavatele.

7.2.5 Systémová podpora neprofesně orientovaných oblastí dalšího vzdělávání

Německo oproti ČR podporuje neprofesně orientované oblasti dalšího vzdělávání mnohem výrazněji. Spolek a spolkové země se podílejí na financování politického dalšího vzdělávání, částečně podporují také vědecké a všeobecné další vzdělávání. Stát i zemská samospráva disponují řadou nástrojů finanční podpory využitelných i pro neprofesně orientované další vzdělávání (např. stipendii na další vzdělávání nebo volnem na vzdělávání).

Český stát naopak z neprofesně orientovaného vzdělávání sice do jisté míry podporuje zájmové vzdělávání dospělých (zpravidla vzdělávání navázané na školský vzdělávací systém a kulturně-edukační aktivity), zcela na okraji ale nechává občanské vzdělávání dospělých. Na tomto místě je nicméně nezbytné připomenout, že německá podpora politického dalšího vzdělávání je v EU ojedinělá a její důvody lze hledat v historickém vývoji země.

---

²⁶⁴ Podporu reguluje *zákon o podpoře dalšího odborného rozvoje*.

7.2.6 Vliv institucí zastupujících zaměstnance na podobu dalšího vzdělávání

V ČR oproti Německu zástupci zaměstnanců (primárně odbory) do dalšího vzdělávání zpravidla příliš nezasahují (FDV, 2015, s. 2). České odbory si ze zákona mohou nárokovat pouze projednání podoby dalšího vzdělávání v organizaci se zaměstnavatelem. V Německu mají naopak zástupci zaměstnanců (odbory a podnikové a personální rady) v oblasti dalšího vzdělávání mnohem širší pravomoci. Mohou do určité míry regulovat profesní další vzdělávání zaměstnanců nebo jejich skupin, např. výběrem účastníků vzdělávání.

7.3 Diskuze

Český a německý systém dalšího vzdělávání vykazují jen několik základních shodných znaků. Jednotné směřování lze u nich pozorovat zejména tam, kde se projevuje vliv EU – konkrétně v zaměření na vzdělávání orientované na profesní oblast a také v existenci možnosti uznání neformálně a informálně nabytých kompetencí. Překvapivě pak působí zjištění, že se německý stát podobně jako ČR potýká v porovnání s evropským průměrem s poměrně nízkou účastí na dalším vzdělávání. Tato skutečnost vyvolává zásadní otázku, zda může být tedy v něčem německý systém pro ten český vzorem. Na základě poznatků, které tato práce poskytuje, lze tuto otázku zodpovědět kladně.

Příkladem může jít německý systém českému především ve svém strategickém přístupu k oblasti dalšího vzdělávání. Německý stát přikládá velký význam nejen zabezpečování základních kvalifikačních potřeb nezaměstnaných a nezaměstnaností ohrožených osob, ale také individuálnímu odbornému dalšímu rozvoji občanů. Na rozdíl od ČR také Německo systematicky podporuje neprofesně orientované oblasti – vědecké, všeobecné a politické další vzdělávání. Tuto podporu lze označit za poměrně pragmatickou. Vědecké a všeobecné další vzdělávání rozvíjejí potenciál jedinců, a přispívají tak podobně jako profesní další vzdělávání ke zvýšení konkurenceschopnosti státu. Politické další vzdělávání pak stát vnímá jako určitou obranu demokracie, která je pro zmíněný rozvoj potenciálu německé populace klíčovou podmínkou.

Inspirativní může být pro český systém také důsledek výše zmíněného strategického přístupu německého státu k podpoře dalšího vzdělávání – poměrně široký výběr z možností podpory. Německo navíc výrazněji podporuje různým způsobem znevýhodněné skupiny (např. částečně zaměstnané, osoby s nízkým příjmem nebo rodiče), čímž pomáhá zmírňovat nebo přímo odstraňovat některé potenciální bariéry účasti na dalším vzdělávání.

Vzorem může být pro ČR také snaha, kterou v přístupu k dalšímu vzdělávání německý stát dlouhodobě projevuje. Výše zmiňované určité neefektivity, kterou systém ve vztahu k účasti na dalším vzdělávání vykazuje, si je německý stát vědom, což dokládá existence *Národní*

strategie dalšího vzdělávání. Od přenastavení systému, zahájeného novelizací zákonů týkajících se dalšího vzdělávání na spolkové úrovni, si stát slibuje mj. právě zvýšení poptávky po dalším vzdělávání (a potažmo i vyšší účast na něm).

Přenositelnost německých znaků do českého prostředí v podobě, jak jsou nastaveny v Německu, je nicméně spíše nereálná. Řada základních znaků, které německý systém odlišují od českého a které lze zároveň označit za pozitivní, jsou totiž velmi specifické a vyplývají z odlišného hospodářského, historického i politického kontextu. Poměrně nezávislá pozice Německa na finanční podpoře z EU v oblasti dalšího vzdělávání je např. dána hospodářskou pozicí země. Významné zapojení institucí zastupujících zaměstnance vychází v Německu z celkově mnohem silnější pozice těchto uskupení, které jsou dány historickým vývojem země. Strategický přístup *Spolkového ministerstva vzdělávání a výzkumu* k oblasti dalšího vzdělávání je pak do značné míry podmíněn uplatňováním principu subsidiarity na oblast vzdělávání. Provozní otázky týkající se formálního vzdělávacího systému tak řeší zemská ministerstva jednotlivých spolkových zemí a *Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu* se může věnovat strategickým otázkám. ČR naproti tomu disponuje pouze ministerstvem zaměřujícím se primárně na oblast formálního vzdělávání a na další vzdělávání nemá (podle vlastních vyjádření) ani dostatečné personální zajištění ani finance.

Pro český systém dalšího vzdělávání lze i přesto na základě německého příkladu formulovat alespoň několik obecných doporučení. V první řadě by bylo nezbytné převzít formální odpovědnost za další vzdělávání jako celek a stanovit orgán odpovědný za systémový rozvoj oblasti a její koordinaci, jehož fungování by bylo financováno ze státního rozpočtu. Dále by bylo vhodné jasně rozdělit zbývající kompetence v této oblasti mezi relevantní ministerstva, případně další orgány státní správy. Toto rozdělení by mělo být ideálně kodifikováno zákonem č. 2/1969 Sb., *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky (kompetenčním zákonem)*. Zásadní roli by pak hrálo nastavení alespoň základního právního rámce, který by celou oblast dalšího vzdělávání pevně ukotvil v rámci vzdělávacího systému ČR. Navázat by po vzoru Německa mohlo zavedení některých nových nástrojů finanční podpory, které by rozšířily okruh možných žadatelů, např. o osoby s nízkým příjmem. Nástroje by ideálně měly být také zakotveny v zákoně a financovány částečně ze státního rozpočtu a částečně zainteresovanými stranami (např. účastníky nebo firmami), aby byl podpořen dlouhodobě udržitelný rozvoj oblasti, který bude co nejméně závislý na evropském financování. Obdobné navrhované aspekty jsou také součástí výstupů již zmiňovaných projektů – např. *Konceptu* (NÚV, 2014, s. 94–98) nebo *Kooperace* (FDV, 2015, s. 143–146).

8 Závěr

Český a německý systém dalšího vzdělávání fungují i přes některé shodné znaky velmi rozdílně. Oproti ČR lze v Německu hovořit o existenci provázaného a poměrně propracovaného systému, který je v zemi dlouhodobě etablován a tvoří plnohodnotnou součást vzdělávací reality. Přestože v něm lze identifikovat řadu problematických aspektů, od komplikovanosti právní úpravy dalšího vzdělávání až po některé nepříliš efektivní nástroje finanční podpory, za pozitivní je možné označit skutečnost, že německý stát oproti českému jednoznačně přejímá za nastavení systému a jeho financování odpovědnost. To potvrzuje také vydání jednotné strategie zabývající se dalším vzděláváním, na jejímž základě prošel německý systém v posledních dvou letech výraznými proměnami, mj. v oblasti legislativy a financování dalšího vzdělávání.

Tyto proměny působí jako kontrast k českému systému dalšího vzdělávání, v němž dochází ve zmíněných dvou oblastech v posledních letech spíše ke stagnaci. Český stát dlouhodobě přisuzuje dalšímu vzdělávání jako celku význam spíše jen na strategické rovině a ani zde to nečiní příliš koordinovaně. V praxi pak stát i u oblastí, které lze považovat za strategické pro udržení jeho konkurenceschopnosti (např. rekvalifikací nebo dalšího odborného vzdělávání zaměstnanců), do značné míry spoléhá na zapojení externích finančních zdrojů, převážně na EU. Unijní prostředky využitelné na další vzdělávání se však v současnosti snižují. Bude-li po překonání krize způsobené pandemickou situací pokračovat hospodářský růst ČR a udrží-li si země nízkou míru nezaměstnanosti, budou se prostředky EU podle pravidel poskytování podpory dále snižovat. Pokud si český stát nezvykne investovat do dalšího vzdělávání více z vlastního rozpočtu, nelze v budoucnosti očekávat výraznější systémový vývoj dalšího vzdělávání.

Tato práce analyzovala a komparovala český a německý systém dalšího vzdělávání v oblasti jeho historického vývoje, terminologie, účasti na dalším vzdělávání, a především právního rámce a finančního zabezpečení státem a EU. Následně shrnula základní shody a odlišnosti porovnávaných systémů, vyzdvihla několik oblastí, ve kterých se ČR může od Německa inspirovat, a v závěru navrhla některá obecná doporučení pro český systém dalšího vzdělávání. Text se zaměřil na národní úroveň systému, alespoň ve stručnosti ale přiblížil i úpravu dalšího vzdělávání na úrovni územních samosprávních celků (v ČR především krajů, u Německa spolkových zemí). Uvedeny byly také některé konkrétní příklady z jednotlivých spolkových zemí. Ambicí zde nebylo podat vyčerpávající informace o fungování dalšího vzdělávání na zemské úrovni, ale spíše ilustrovat vnitřní heterogenitu oblasti dalšího vzdělávání v Německu.

Práce se snažila postihnout celou šíři možného obsahového zaměření dalšího vzdělávání – profesní, občanské (politické) a zájmové (v Německu namísto toho všeobecné a vědecké). Nejpodrobněji se práce věnovala dalšímu profesnímu (profesnímu dalšímu) vzdělávání, které je v současnosti oběma komparovanými státy i EU považováno za politickou prioritu.

Vzhledem k omezenému rozsahu se práce nevyhnula určité redukci tématu. Realita dalšího vzdělávání zde byla zúžena primárně na neformální vzdělávání dospělých. Systém dalšího vzdělávání byl pak posuzován na základě dvou konstrukčních prvků – legislativního rámce a financování oblasti státem. Z důvodu porovnávání dvou velmi odlišných systémů také práce využívala někdy až uměle působící kategorie (v případě ČR např. nástroje finanční podpory).

Německý systém dalšího vzdělávání je velmi rozsáhlou a komplikovanou oblastí. Záběr práce byl proto zúžen primárně na porovnání dvou konstrukčních prvků systému – legislativního rámce a financování oblasti státem. Z důvodu porovnávání dvou velmi odlišných systémů také práce využívala některých spíše umělých kategorií (v případě ČR např. nástroje finanční podpory).

V průběhu práce se vynořila řada témat a otázek, které by si zasloužily samostatný prostor. Přínosné by bylo např. prozkoumat hlouběji problematiku relativně nízké účasti Německa na dalším vzdělávání, a to v návaznosti na motivace a bariéry, které německá dospělá populace ve vztahu ke vzdělávání pociťuje. Inspirativní by pak mohlo být také analyzovat přístup německého státu k zajišťování a ověřování kvality dalšího vzdělávání u státem podporovaných programů nebo zmapovat segment poskytovatelů dalšího vzdělávání v Německu, do kterého se zapojuje mnohem větší množství aktérů než u nás.

U obou komparovaných zemí pak bude velmi zajímavé sledovat, zda a jak se bude rozvíjet systém dalšího vzdělávání v následujících letech, kdy se země budou vyrovnávat s hospodářskými následky pandemie. Je především otázkou, zda Německo udrží nově nastavený trend výraznějšího financování dalšího vzdělávání pro trh práce.

9 Soupis bibliografických citací

ADB. *Politische Erwachsenenbildung* [online]. Arbeitskreis deutscher Bildungsstätten e. V., ©2020 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: https://www.adb.de/politische_erwachsenenbildung.

[AUTOR NEUVEDEN]. *Srovnání vzdělávání dospělých v České republice a Spolkové republice Německo*. Olomouc, 2005. Seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta filozofická. Dostupné z: <http://www.seminarky.cz/Srovnani-vzdelavani-dospelych-v-Ceske-republice-a-Spolkove-republice-Nemecko-7514>.

AZAV. *Bundesdurchschnittskostensatz (BDKS)* [online]. AZAV Beratung [rok neuveden] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.azav.com.de/begriffe/bundesdurchschnittskostensatz-bdks/>.

BA. *Arbeitslosengeld: Anspruch, Höhe, Dauer* [online]. Bundesagentur für Arbeit, [© 2021a] [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.arbeitsagentur.de/finanzielle-hilfen/arbeitslosengeld-anspruch-hoehe-dauer>.

BA. *Bundes-Durchschnittskostensätze für Maßnahmen der beruflichen Weiterbildung* [online]. Bundesagentur für Arbeit, 01.06.2020a [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.arbeitsagentur.de/datei/b-dks-fbw-2020_ba146554.pdf.

BA. *Der Arbeitsmarkt im Juli 2020* [online]. Bundesagentur für Arbeit, 30.07.2020b [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.arbeitsagentur.de/presse/2020-36-der-arbeitsmarkt-im-juli-2020>.

BA. Dezember 2014 – Deutschland [online]. *Förderung der beruflichen Weiterbildung (FbW) - Deutschland, Länder und Regionaldirektionen (Monatszahlen)*. Bundesagentur für Arbeit, 28.04.2015 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://statistik.arbeitsagentur.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Einzelheftsuche_Formular.html?gtp=15084_list%253D2&topic_f=teilnehmer-massnahmen-fbw.

BA. Dezember 2015 – Deutschland [online]. *Förderung der beruflichen Weiterbildung (FbW) - Deutschland, Länder und Regionaldirektionen (Monatszahlen)*. Bundesagentur für Arbeit, 14.04.2016a [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://statistik.arbeitsagentur.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Einzelheftsuche_Formular.html?gtp=15084_list%253D2&topic_f=teilnehmer-massnahmen-fbw.

BA. Dezember 2016 – Deutschland [online]. *Förderung der beruflichen Weiterbildung (FbW) - Deutschland, Länder und Regionaldirektionen (Monatszahlen)*. Bundesagentur für Arbeit, 27.04.2017 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://statistik.arbeitsagentur.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Einzelheftsuche_Formular.html?gtp=15084_list%253D2&topic_f=teilnehmer-massnahmen-fbw.

BA. Dezember 2017 – Deutschland [online]. *Förderung der beruflichen Weiterbildung (FbW) - Deutschland, Länder und Regionaldirektionen (Monatszahlen)*. Bundesagentur für Arbeit, 12.04.2018 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://statistik.arbeitsagentur.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Einzelheftsuche_Formular.html?gtp=15084_list%253D2&topic_f=teilnehmer-massnahmen-fbw.

BA. Dezember 2018 – Deutschland [online]. *Förderung der beruflichen Weiterbildung (FbW) - Deutschland, Länder und Regionaldirektionen (Monatszahlen)*. Bundesagentur für Arbeit, 15.04.2019a [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://statistik.arbeitsagentur.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Einzelheftsuche_Formular.html?gtp=15084_list%253D2&topic_f=teilnehmer-massnahmen-fbw.

BA. Dezember 2019 – Deutschland, Bundesländer und Regionaldirektionen [online]. *Förderung der beruflichen Weiterbildung (FbW) - Deutschland, Länder und Regionaldirektionen (Monatszahlen)*. Bundesagentur für Arbeit, 24.03.2020c [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://statistik.arbeitsagentur.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Einzelheftsuche_Formular.html?topic_f=teilnehmer-massnahmen-fbw.

BA. Dezember 2020 – Deutschland, Bundesländer und Regionaldirektionen [online]. *Förderung der beruflichen Weiterbildung (FbW) - Deutschland, Länder und Regionaldirektionen (Monatszahlen)*. Bundesagentur für Arbeit, 08.04.2021b [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://statistik.arbeitsagentur.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Einzelheftsuche_Formular.html?topic_f=teilnehmer-massnahmen-fbw.

BA. *Förderung der beruflichen Weiterbildung für Arbeitnehmerinnen und Arbeitnehmer. Dienste und Leistungen der Agentur für Arbeit* [online]. Nürnberg: Bundesagentur für Arbeit, Januar 2021c [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://www.arbeitsagentur.de/datei/merkblatt-6-weiterbildung_ba015381.pdf.

BA. *Förderung von Weiterbildung* [online]. Bundesagentur für Arbeit [© 2021d] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.arbeitsagentur.de/karriere-und-weiterbildung/foerderung-berufliche-weiterbildung>.

BA. *Haushaltsplan 2020* [online]. Bundesagentur für Arbeit, 11.12.2019b [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.arbeitsagentur.de/datei/nhp-2019_ba900136.pdf.

BA. *Jobcenter* [online]. Bundesagentur für Arbeit, © 2020d [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.arbeitsagentur.de/lexikon/jobcenter>.

BA. *Mit Hilfe des Jobcenters den Schulabschluss nachholen* [online]. Bundesagentur für Arbeit, © 2020e [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.arbeitsagentur.de/arbeitslosengeld-2/schulabschluss-nachholen>.

BA. *Qualitätssicherung von Arbeitsmarktdienstleistungen* [online]. Bundesagentur für Arbeit, [© 2021e] [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.arbeitsagentur.de/bildungstraeger/qualitaetssicherung>.

BA. *SGB II Fachliche Hinweise Förderung der beruflichen Weiterbildung nach §§ 81 ff. SGB III i. V. m. § 16 Abs. 1 SGB II* [online]. Bundesagentur für Arbeit, Oktober 2012 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://www.arbeitsagentur.de/datei/dok_ba015544.pdf.

BA. *Werde Zukunftsstarter* [online]. Bundesagentur für Arbeit, November 2016b [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://www.arbeitsagentur.de/datei/b-dks-fbw-2020_ba146554.pdf.

BADE-BECKER, Ursula. Rechtliche Grundlagen wissenschaftlicher Weiterbildung. In: JÜTTE, Wolfgang a Matthias ROHS, Hrsg. *Handbuch Wissenschaftlicher Weiterbildung*. Wiesbaden: Springer VS, 2020, S. 481–494. ISBN 978-3-658-17642-6.

BALSER, Frolinde. *Die Anfänge der Erwachsenenbildung in Deutschland in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts. Eine kultursoziologische Deutung*. Stuttgart: Klett, 1959. ISBN neuvedeno.

BAUER, Philipp, Bernhard BOOCKMANN, Tobias BRÄNDLE, Miriam GENSICKE, Josef HARTMANN, Irina KREIDER, Iris PFEIFFER und Anne ZÜHLKE. *Evaluation des Bundesprogramms Bildungsprämie (BIP) Endbericht* [online]. München: Kantar, Mai 2019 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z:

https://www.bildungspraemie.info/_medien/downloads/BiP_Evaluation_Endbericht_final.pdf.

BAYERN. Bayerisches Gesetz zur Förderung der Erwachsenenbildung (Bayerisches Erwachsenenbildungsförderungsgesetz – BayEbFöG). In: *Bayern.Recht* [online]. Der Landtag des Freistaates Bayern, 31.07.2018 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayEbFoeG>true>.

BELZ, Horst a Marco SIEGRIST. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7178-479-1.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada Publishing, 2014. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4824-5.

BERÁNKOVÁ, Kateřina. *Tisková zpráva. Rekvalifikaci loni absolvovalo přes 8 tisíc lidí. Se změnou kvalifikace pomůže ÚP ČR i letos* [online]. Generální ředitelství Úřadu práce ČR, 18.01.2021 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.uradprace.cz/documents/37855/1991774/TZ_rekvalifikace_leden2021.pdf/232f9354-b3b4-d0bd-238c-83eb881a5b3d.

BIBB. *Fortbildungsordnungen und wie sie entstehen ...* [online]. Bonn: Bundesinstitut für Berufsbildung, 2013 [cit. 2020-01-10]. ISBN 978-3-88555-931-3. Dostupné z: <https://www.bibb.de/veroeffentlichungen/de/publication/show/7062>.

BILGER, Frauke und Alexandra STRAUß. Beteiligung an non-formaler Weiterbildung [online]. In: *Weiterbildungsverhalten in Deutschland 2016. Ergebnisse des Adult Education Survey. AES-Trendbericht*. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, 2017, S. 25–55 [cit. 2020-02-12]. ISBN 978-3-7639-1193-6. Dostupné z: <https://www.die-bonn.de/doks/2017-weiterbildungsforschung-01.pdf>.

BILGER, Frauke und Harm KUPER. Einleitung [online]. In: *Weiterbildungsverhalten in Deutschland 2016. Ergebnisse des Adult Education Survey. AES-Trendbericht*. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, 2017, S. 17–21 [cit. 2020-02-12]. ISBN 978-3-7639-1193-6. Dostupné z: <https://www.die-bonn.de/doks/2017-weiterbildungsforschung-01.pdf>.

BILGER, Frauke, Friederike BEHRINGER und Harm KUPER. Einführung [online]. In: BILGER, Frauke, Dieter GNAHS, Josef HARTMANN und Harm KUPER, Hrsg. *Weiterbildungsverhalten in Deutschland. Resultate des Adult Education Survey 2012*.

Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, 2013, S. 13–25 [cit. 2020-02-12]. ISBN 978-3-7639-5239-7. Dostupné z: <https://www.die-bonn.de/doks/2013-weiterbildungsverhalten-01.pdf>.

BILGER, Frauke, Friederike BEHRINGER, Harm KUPER und Josef SCHRADER, Hrsg. *Weiterbildungsverhalten in Deutschland 2016. Ergebnisse des Adult Education Survey. AES-Trendbericht* [online]. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, 2017 [cit. 2020-02-12]. ISBN 978-3-7639-1193-6. Dostupné z: <https://www.die-bonn.de/doks/2017-weiterbildungsforschung-01.pdf>.

BLÄSCHE, Alexandra, Ruth BRANDHERM, Christoph ECKHARDT, Bernd KÄPPLINGER, Matthias KNUTH, Thomas KRUPPE, Michaela KUHNHENNE und Petra SCHÜTT. *Qualitätsoffensive strukturierte Weiterbildung in Deutschland. Working paper Forschungsförderung* [online]. Düsseldorf: Hans-Böckler-Stiftung, Mai 2017, 25 [cit. 2021-07-09]. ISSN 2509-2359. Dostupné z: https://www.boeckler.de/pdf/p_fofoe_WP_025_2017.pdf.

BLK. *Strategie für Lebenslanges Lernen in der Bundesrepublik Deutschland* [online]. Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung, 2004 [cit. 2020-01-10]. ISBN 978-3-934850-51-4. Dostupné z: <http://www.blk-bonn.de/papers/heft115.pdf>.

BMAS, BDA und DGB. *Fachkräfte sichern, weiter bilden und Gleichstellung fördern. ESF-Sozialpartnerrichtlinie* [online]. Bundesministerium für Arbeit und Soziales, Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände und Deutscher Gewerkschaftsbund [rok neveden] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.initiative-fachkraefte-sichern.de/>.

BMAS. *ESF Programme Brochure. The European Social Fund – Funding Period 2014-2020* [online]. Bonn: Federal Ministry of Labour and Social Affairs, January 2020a [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.esf.de/portal/SharedDocs/PDFs/EN/publications/37826e_esf-programme-brochure-2014-2020.pdf?__blob=publicationFile&v=15.

BMAS. *ESF- und Bundesprogramm "Zukunftszentren"* [online]. Bundesministerium für Arbeit und Soziales, 01.04.2021 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.bmas.de/DE/Arbeit/Digitalisierung-der-Arbeitswelt/Austausch-mit-der-betrieblichen-Praxis/Zukunftszentren/zukunftszentren.html>.

BMAS. *Förderung der beruflichen Weiterbildung* [online]. Bundesministerium für Arbeit und Soziales, 15.06.2020b [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bmas.de/DE/Themen/Aus-und-Weiterbildung/Weiterbildungsfoerderung/weiterbildungsfoerderung.html>.

BMAS. *Nationale Weiterbildungsstrategie beschlossen. Gemeinsam für eine neue Weiterbildungskultur in Deutschland* [online]. Bundesministerium für Arbeit und Soziales, 12.06.2019 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bmas.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2019/nationale-weiterbildungsstrategie.html>.

BMBF. *Aufstiegs-BAföG. Machen Sie Ihre Karriere zum Highlight!* [online]. Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung, August 2020a [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/upload_filestore/pub/Aufstiegs_BAfoeG.pdf.

BMBF. *Beratungsstelle finden* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, © 2021a [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.bildungspraemie.info/de/beratungsstelle-suchen-25.php?D=297&LANG=DEU&M=444&PID=233#dtl>.

BMBF. *Bildungsprämie - Auszubildende und Studierende ausgenommen. Anfrage an: Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung, 18.03.2019a [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://fragdenstaat.de/anfrage/bildungspramie-auszubildende-und-studierende-ausgenommen/>.

BMBF. *Das Weiterbildungsstipendium* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung [© 2021b] [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/das-weiterbildungsstipendium-883.html>.

BMBF. *Der Prämiegutschein* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, © 2021c [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.bildungspraemie.info/de/der-pramiengutschein.php>.

BMBF. *Der Spargutschein* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, © 2021d [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.bildungspraemie.info/de/der-spargutschein.php>.

BMBF. *Die Bildungsprämie – Förderung für berufsbezogene Weiterbildung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, © 2021e [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.bildungspraemie.info/de/programm-bildungspraemie-21.php>.

BMBF. *Die Novellierung des Berufsbildungsgesetzes (BBiG)* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, 12.12.2019b [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/die-novellierung-des-berufsbildungsgesetzes-bbig-10024.html>.

BMBF. *Digitale Medien in der beruflichen Bildung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung [© 2021f] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/digitale-medien-in-der-bildung-1380.html>.

BMBF. *Finde deinen Weg! Ausbildung ode Studium?* [online]. Berlin: Bundesministerium für Bildung und Forschung, November 2020b [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/upload_filestore/pub/Ausbildung_oder_Studium.pdf.

BMBF. *Leben und Lernen für eine lebenswerte Zukunft – die Kraft der Erwachsenenbildung Confintea VI-Bericht Deutschland The Development and State of the Art of Adult Learning and Education (ALE)* [online]. Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung, 2008 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: https://uil.unesco.org/fileadmin/multimedia/uil/confintea/pdf/National_Reports/Europe%20-%20North%20America/Germany_Final__German_English_29102008.pdf.

BMBF. *Nationale Dekade für Alphabetisierung und Grundbildung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, © 2020c [cit. 2020-01-24]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/nationale-strategie-fuer-alphabetisierung-und-grundbildung-erwachsener-1373.html>.

BMBF. *Pressemitteilung. Karliczek: Novelle des Aufstiegs-BAföG stärkt berufliche Bildung als Karriereweg* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, 31.07.2020d [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://karliczek/www.aufstiegs-bafoeg.de/de/karliczek-novelle-des-aufstiegs-bafoeg-staerkt-berufliche-bildung-als-karriereweg-1980.html>.

BMBF. *Qualitätsanforderungen* [online]. Bundesministerium der Finanzen, © 2021g [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.bildungspraemie.info/de/qualitaetsanforderungen-31.php>.

BMBF. *Weiterbildung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, © 2020e [cit. 2020-01-24]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/weiterbildung-71.html>.

BMBF. *Weiterbildungssparen – der zweite Baustein der Bildungsprämie* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, 01.10.2016 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://www.bildungspraemie.info/_medien/downloads/BiP_SGS-Infos-WBI.pdf.

BMBF. *Weiterbildungsverhalten in Deutschland 2016. Ergebnisse des Adult Education Survey – AES-Trendbericht* [online]. Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung, Juli 2017 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: https://www.demografieportal.de/SharedDocs/Downloads/DE/BerichteKonzepte/Bund/Weiterbildungsverhalten-in-Deutschland.pdf?__blob=publicationFile&v=2.

BMBF. *Weiterbildungsverhalten in Deutschland 2018. Ergebnisse des Adult Education Survey – AES-Trendbericht* [online]. Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung, Juli 2019c [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/upload_filestore/pub/Weiterbildungsverhalten_in_Deutschland_2018.pdf.

BMBF. *Wissenschaftliche Weiterbildung* [online]. Bundesministerium für Bildung und Forschung, © 2020f [cit. 2020-01-24]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/de/wissenschaftliche-weiterbildung-1311.html>.

BMF. *Bundeshaushalt 2019* [online]. Bundesministerium der Finanzen, © 2021a [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.bundeshaushalt.de/#/2019/soll/ausgaben/funktion.html>

BMF. *Bundeshaushalt 2020* [online]. Bundesministerium der Finanzen, © 2021b [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.bundeshaushalt.de/#/2020/soll/ausgaben/funktion.html>.

BMF. *Bundeshaushalt 2021* [online]. Bundesministerium der Finanzen, © 2021c [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.bundeshaushalt.de/#/2021/soll/ausgaben/funktion.html>.

BMF. *Deutscher Aufbau- und Resilienzplan Entwurf* [online]. Berlin: Bundesministerium der Finanzen, Dezember 2020 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Downloads/Broschueren_Bestells

ervice/2021-01-13-deutscher-aufbau-und-resilienzplan.pdf?__blob=publicationFile&v=10.

BMI. *Bundeshaushaltsplan 2021. Einzelplan 06* [online]. Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, 2021 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.bundeshaushalt.de/fileadmin/de.bundeshaushalt/content_de/dokumente/2021/soll/epl06.pdf#page=12.

BMI. *Politische Bildung* [online]. Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, © 2020 [cit. 2020-01-24]. Dostupné z: <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/gesellschaftlicher-zusammenhalt/politische-bildung/politische-bildung-node.html>.

BMI. Richtlinien zur Anerkennung und Förderung von Veranstaltungen der politischen Bildung durch die Bundeszentrale für politische Bildung (BpB). In: *Verwaltungsvorschriften im Internet* [online]. Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, 28.09.2012 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_28092012_GI51231014.htm.

BOČEK, Martin. Německý spolek, slepá ulička v dějinách? In: BUDIL Ivo a Vladimír NAXERA, eds. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* [online]. Plzeň: Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, 12.10.2014, s. 61–78 [cit. 2020-01-03]. ISSN 1802-0364. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/media-viewer?rootDirectory=485&origin=https%3A%2F%2Fbiblio.hiu.cas.cz%2Fdocuments%2F349320?#!?file=65122>.

BPB. *Bevölkerung mit Migrationshintergrund I. In absoluten Zahlen, Anteile an der Gesamtbevölkerung in Prozent, 2019* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 20.09.2020 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61646/migrationshintergrund-i>.

BPB. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, ©2020 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/>.

BPB. *Deutschland in der EU* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 28.08.2013 [cit. 2020-01-03]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/24-deutschland/40493/deutschland-in-der-eu>.

BPB. *Einnahmen und Ausgaben: Das Budget der Bundeszentrale für politische Bildung*. bpb-Haushalt 2017-2018 [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 24.07.2019 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/die-bpb/247066/einnahmen-und-ausgaben>

BPB. *Informationen zur politischen Bildung Nr. 318/2013. Föderalismus in Deutschland* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 2013 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/izpb/159329/foederalismus-in-deutschland>.

BUBOLZ-LUTZ, Elisabeth. Altersbildung. In: HORN, Klaus-Peter, Heidemarie KEMNITZ, Winfried MAROTZKI und Uwe SANDFUCHS. *Klinkhardt Lexikon Erziehungswissenschaft*. KLE Band 1. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt, 2012, S. 39–40 [cit. 2020-07-07]. ISBN 978-3-8252-8468-8.

BÜCHTER, Karin. Betriebliche Weiterbildung - historische Kontinuität und Durchsetzung in Theorie und Praxis. *Zeitschrift für Pädagogik* [online]. Jahrgang 48, Heft 3, Mai/Juni 2002, S. 336–355 [cit. 2020-04-23]. ISSN 0044-3247. Dostupné z: https://www.pedocs.de/volltexte/2011/3838/pdf/ZfPaed_3_2002_Buechter_Betriebliche_Weiterbildung_D_A.pdf.

CIBULKA, Pavel, HÁJEK, Jan a Martin KUČERA. Dotvoření české národní společnosti v období liberalismu a nacionalismu (1860–1914). In: PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008, s. 261–296. ISBN 978-80-246-1544-8.

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *White Paper on Education and Training. Teaching and Learning. Towards the Learning Society* [online]. Brussels: Commission of the European Communities, 29.11.1995 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0a8aa7a-5311-4eee-904c-98fa541108d8/language-en>.

ČR. Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky [online]. In: *Sbírka zákonů*. [online]. Praha, 28.12.1992, č. 2, částka 1 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>.

ČR. Vyhláška č. 176/2009 Sb., kterou se stanoví náležitosti žádosti o akreditaci vzdělávacího programu, organizace vzdělávání v rekvalifikačním zařízení a způsob jeho ukončení. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 22.06.2009, č. 176, částka 53 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-176?text=uchaze%C4%8D>.

ČR. Vyhláška č. 519/2004 Sb., o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 01.10.2004a, č. 519 částka 178 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-519>.

ČR. Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 29.05.1998, č. 111, částka 39 [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111>.

ČR. Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 12.05.2000, č. 122, částka 36 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-122>.

ČR. Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 29.04.2016, č. 134, částka 51 [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-134>.

ČR. Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 23.04.2004b, č. 235, částka 78 [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-235>.

ČR. Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 25.07.2001, č. 257, částka 98 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-257>.

ČR. Zákon č. 312/2002 Sb., zákon o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 12.07.2002, č. 312, částka 114 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-312>.

ČR. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon). In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 15.11.1991, č. 455, částka 87 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-455>.

ČR. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 10.11.2004d, č. 563, částka 190 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563?text=dal%C5%A1%C3%AD%20vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1ni>.

ČR. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 18.12.1992b, č. 586, částka 117 [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>.

ČSR. Dekret presidenta republiky ze dne 26. října 1945 o státní péči osvětové. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého* [online]. Praha, 1945, č. 130, částka 55 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=130&r=1945>.

ČSR. Zákon č. 2/1969 Sb., zákon České národní rady o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky. In: *Sbírka zákonů* [online]. Praha, 08.01.1969, č. 2, částka 1 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1969-2>.

ČSR. Zákon ze dne 7. února 1919, o organizaci lidových kursů občanské výchovy. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého* [online]. Praha, 1919, č. 67, částka XV [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/015-1919.pdf>.

ČSR. Zákon ze dne 9. července 1959, o osvětové činnosti (osvětový zákon). In: *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého* [online]. Praha, 1959, č. 52, částka 22 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=52&r=1959>.

ČSSR. *Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy II*. Praha: Ministerstvo školství ČSR, 1976.

ČSSR. Zákon č. 65/1965, zákoník práce. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky* [online]. 30.06.1965, částka 32, s. 357–428 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=65&r=1965>.

ČSÚ. *Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/vyberove_setreni_pracovnich_sil.

ČSÚ. *Vzdělávání dospělých v ČR. Výstupy z šetření Adult Education Survey 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013 [cit. 2020-02-12]. ISBN 978-80-250-2354-9. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20561193/331313.pdf/3b3fda80-d409-4adc-a79d-4f9613511f2d?version=1.0>.

ČSÚ. *Vzdělávání dospělých v ČR. Výstupy z šetření Adult Education Survey 2016* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2018 [cit. 2020-02-12]. ISBN 978-80-250-2836-0.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/76208655/23005318.pdf/9fe2d063-88e8-4205-b643-eac62bb481af?version=1.6>.

ČSÚ. *Vzdělávání zaměstnaných osob – 2015. Analýza a výsledky šetření CVTS 5.* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/71344786/23005217.pdf/8c259134-579a-4fc9-9239-2b61e41eb2de?version=1.4>.

ČVTS. *Příspěvky k historii ČSVTS*. I. díl. Praha: ÚR ČSVTS, 1982. ISBN neuvedeno.

DDR. Gesetz über das einheitliche sozialistische Bildungssystem. Vom 25. Februar 1965. In: *Online-Handbuch. Inklusion als Menschenrecht*. Deutsches Institut für Menschenrechte, © 09.12.2004. Dostupné z: <https://www.inklusion-als-menschenrecht.de/nachkriegsdeutschland-brd-und-ddr/gesetze/gesetz-ueber-das-einheitliche-sozialistische-bildungssystem/>.

DE. Berufsbildungsgesetz (BBiG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 23.03.2005 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/bbig_2005/BJNR093110005.html.

DE. Betriebsverfassungsgesetz. In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 15.01.1972 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/betrvg/BJNR000130972.html>.

DE. Bundespersonalvertretungsgesetz (BPersVG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 15.03.1974 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bpersvg/BJNR006930974.html>.

DE. Einkommensteuergesetz (EStG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 16.10.1934 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/estg/BJNR010050934.html>.

DE. Fünftes Gesetz zur Förderung der Vermögensbildung der Arbeitnehmer (Fünftes Vermögensbildungsgesetz - 5. VermBG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 01.07.1965 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/vermbg_2/BJNR005850965.html.

DE. Gesetz über die Durchführung von Maßnahmen des Arbeitsschutzes zur Verbesserung der Sicherheit und des Gesundheitsschutzes der Beschäftigten bei der

Arbeit (Arbeitsschutzgesetz - ArbSchG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 19.06.2020 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/arbschg/BJNR124610996.html#BJNR124610996BJNG000500000>.

DE. Gesetz zum Schutz der Teilnehmer am Fernunterricht (Fernunterrichtsschutzgesetz – FernUSG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 24.08.1976a [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/fernusg/BJNR025250976.html>.

DE. Gesetz zur Förderung der beruflichen Aufstiegsfortbildung (Aufstiegsfortbildungsgesetz – AFBG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 23.04.1996 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/afbg/BJNR062300996.html>.

DE. Gesetz zur Ordnung des Handwerks (Handwerksordnung). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 17.09.1953 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/hwo/BJNR014110953.html>.

DE. Gewerbeordnung. In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 21.06.1869 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/gewo/BJNR002450869.html>.

DE. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 23.05.1949a [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>.

DE. Hochschulrahmengesetz (HRG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 26.01.1976b [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/hrg/BJNR001850976.html>.

DE. Nationale Weiterbildungsstrategie. In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium für Arbeit und Soziales und das Bundesministerium für Bildung und Forschung, Juni 2019 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: https://www.bmbf.de/files/NWS_Strategiepapier_barrierefrei_DE.pdf.

DE. Sozialgesetzbuch (SGB) Drittes Buch (III) – Arbeitsförderung. In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 24.03.1997 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_3/BJNR059500997.html.

DE. Tarifvertragsgesetz (TVG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 09.04.1949b [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/tvg/BJNR700550949.html>.

DE. Umsatzsteuergesetz (UStG). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 26.11.1979 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: http://www.gesetze-im-internet.de/ustg_1980/BJNR119530979.html.

DE. Verordnung über die Voraussetzungen und das Verfahren zur Akkreditierung von fachkundigen Stellen und zur Zulassung von Trägern und Maßnahmen der Arbeitsförderung nach dem Dritten Buch Sozialgesetzbuch (Akkreditierungs- und Zulassungsverordnung Arbeitsförderung - AZAV). In: *Gesetze im Internet* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 02.04.2012 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/azav/BJNR050400012.html>.

DEHNBOSTEL, Peter. *Berufliche Weiterbildung: Grundlagen aus arbeitnehmerorientierter Sicht*. Berlin: Edition Sigma, 2008. ISBN 978-3-89404-562-3.

DESTATIS. *Berufliche Weiterbildung in Unternehmen. Fünfte Europäische Erhebung über die berufliche Weiterbildung in Unternehmen (CVTS5)* [online]. Statistisches Bundesamt, 2017 [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bildung-Forschung-Kultur/Weiterbildung/Publikationen/Downloads-Weiterbildung/weiterbildung-unternehmen-5215201159004.pdf?__blob=publicationFile.

DEUTSCHE RENTENVERSICHERUNG BUND. *Unsere Sozialversicherung. Wissenswertes speziell für junge Leute* [online]. Juli 2020 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.deutsche-rentenversicherung.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/national/unsere_sozialversicherung.html.

DEUTSCHER BILDUNGSRAT. *Strukturplan für das Bildungswesen. Empfehlungen der Bildungskommission*. Stuttgart: Deutscher Bildungsrat, 1970.

DEUTSCHER BUNDESTAG. *Unterrichtung durch die Bundesregierung. Bildungsgesamtplan* [online]. Bonn: Dr. Hans Heger Verlag, 20.12.1973 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://dipbt.bundestag.de/doc/btd/07/014/0701474.pdf>.

DEUTSCHER KULTURRAT. *Offensive für kulturelle Erwachsenenbildung. Positionspapier des Deutschen Kulturrates zur kulturellen Erwachsenenbildung* [online]. Deutscher Kulturrat, 12.02.2019 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.kulturrat.de/positionen/offensive-fuer-kulturelle-erwachsenenbildung/>.

DEUTSCHES REICH. *Die Verfassung des Deutschen Reichs*. [online]. Schwarzburg, 11.08.1919. [cit. 2019-08-30]. Dostupné z: https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0002_wrv&object=facsimile&pimage=1&v=100&nav=&l=de.

DIE. *Landesbildungsgesetze* [online]. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, [roknouveden] [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://wb-web.de/dossiers/recht-weiterbildung/folge-1-gesetzliche-rahmenbedingungen-auf-eu-bundes-und-landesebene/landesbildungsgesetze.html>.

DIECKMANN, Heinrich und Holger ZINN. *Geschichte des Fernunterrichts in Deutschland*. Bielefeld: Bertelsmann Verlag, 2017. ISBN 978-3-7639-5786-6.

DIHK. *Jahresbericht 2019. Deutscher Industrie- und Handelskammertag* [online]. Deutscher Industrie- und Handelskammertag, März 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.dihk.de/resource/blob/22576/b31ebdf223e3c5fe004e84870315c775/dihk-jahresbericht-2019-data.pdf>.

DIPF. *Aufgaben und Ziele* [online]. Frankfurt am Main: Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung, 06.11.2018 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.bildungsbericht.de/de/forschungsdesign/aufgaben-und-ziele>.

DIPF. *Bildung in Deutschland 2020. Ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zu Bildung in einer digitalisierten Welt* [online]. Bielefeld: Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung, 2020 [cit. 2020-07-07]. ISBN 978-3-7639-6130-6. Dostupné z: https://www.bildungsbericht.de/static_pdfs/bildungsbericht-2020.pdf.

DOHMEN Dieter und Michael CORDES. *Kosten der Weiterbildung in Deutschland – Verteilung der Finanzlasten auf Unternehmen, Privatpersonen, öffentliche Hand* [online]. Berlin: Forschungsinstitut für Bildungs- und Sozialökonomie, Januar 2019 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/196922/1/1665796030.pdf>.

DOHMEN Dieter. Deutschlands Weiterbildungsfinanzierung im internationalen Vergleich. In: DIE. *Trends der Weiterbildung* [online]. Bielefeld: Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, 2014, S. 135–152 [cit. 2021-06-24]. ISBN 978-3-7639-5313-4.

DOLEŽALOVÁ, Anežka. *Občanské vzdělávání dospělých v Německu. Případová studie: Saská zemská centrála pro občanské vzdělávání*. Praha, 2017. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta mezinárodních vztahů. Vedoucí: Karel Müller. Dostupné z: <https://vskp.vse.cz/69104>.

DVOŘÁKOVÁ Miroslava a Michal ŠERÁK. Oblasti celoživotního vzdělávání a učení. In: DVOŘÁKOVÁ Miroslava a Michal ŠERÁK. *Andragogika a vzdělávání dospělých. Vybrané kapitoly*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016, s. 106–120. ISBN 978-80-7308-694-7.

DVOŘÁKOVÁ Miroslava. Profesionalizace v andragogice. In: DVOŘÁKOVÁ Miroslava a Michal ŠERÁK. *Andragogika a vzdělávání dospělých. Vybrané kapitoly*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016a, s. 83–88. ISBN 978-80-7308-694-7.

DVOŘÁKOVÁ Miroslava. Účast dospělých na vzdělávání. In: DVOŘÁKOVÁ Miroslava a Michal ŠERÁK. *Andragogika a vzdělávání dospělých. Vybrané kapitoly*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016b, s. 121–130. ISBN 978-80-7308-694-7.

DVV. *Allgemeinbildung muss steuerfrei bleiben* [online]. Deutscher Volkshochschul-Verband, 28.08.2019 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.volkshochschule.de/pressemitteilungen/2019/august/pm-umsatzsteuerregelung.php>.

DÝMA, Mojmír. Karel Slavoj Amerling – buditel a pedagog. Dějiny pedagogiky. *Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově* [online]. 1957, 5, s. 554–577 [cit. 2020-03-22]. ISSN 0031-3815. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=6537&lang=cs>.

EACEA. *The new Erasmus+ programme for 2021-2027 has launched!* [online]. European Education and Culture Executive Agency, 25.03.2021 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://www.eacea.ec.europa.eu/news-events/news/new-erasmus-programme-2021-2027-has-launched-2021-03-25_en.

EAEA. *The future of adult learning in Europe. Background paper* [online]. Brussels: European Association for the education of adults, December 2019 [cit. 2020-09-29].

Dostupné z: <https://eaea.org/wp-content/uploads/2019/12/The-future-of-adult-learning-in-Europe.pdf>.

EESC. *EESC opposed to the decrease in the ESF+ – the main EU fund for investing in people* [online]. European Economic and Social Committee, 31.10.2018 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/news/eesc-opposed-decrease-esf-main-eu-fund-investing-people>.

ESF. *Recovering from the crisis: EU funding to protect jobs and support a green, digital, inclusive society and economy* [online]. European Commission, 28.05.2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=67&langId=en&newsId=9691>.

EU. Council: Notices from European union institutions and bodies. Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020') [online]. *Official Journal of the European Union*. European union, 28.05.2009, 52(C 119) [cit. 2020-01-21]. ISSN 1725-2423. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2009:119:FULL&from=EN>.

EU. *Treaty on European Union* [online]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1992 [cit. 2020-12-06]. ISBN 978-92-824-0959-6. Dostupné z: https://Europa.EU/European-union/sites/EuropaEU/files/docs/body/treaty_on_European_union_en.pdf.

EUROPÄISCHE KOMMISSION. *EU-Kohäsionspolitik in Deutschland* [online]. Europäische Kommission, [rok neuveden] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/information/cohesion-policy-achievement-and-future-investment/factsheet/germany_de.pdf.

EUROPEAN COMMISSION. *Czech republic. Erasmus+ 2019 in numbers* [online]. European Commission, © 2020a [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-cz-2019_en.html.

EUROPEAN COMMISSION. *Czech republic. Erasmus+ statistics 2014* [online]. European Commission, 2013–2014 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/default/files/factsheets2014/czech-republic_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION. *Erasmus+. Programme Guide* [online]. European Commission, 25.03.2021 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/default/files/2021-erasmusplus-programme-guide_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION. *Germany. Erasmus+ 2019 in numbers* [online]. European Commission, © 2020b [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-de-2019_en.html.

EUROPEAN COMMISSION. *Germany. Erasmus+ statistics 2014* [online]. European Commission, 26.01.2016 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/default/files/factsheets2014/germany_en.pdf.

EUROSTAT. *Adult participation in learning by sex*. [online]. Eurostat, ©2021 [cit. 2021-04-29]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_04_60/default/table?lang=en.

EUROSTAT. *Enterprises providing CVT by NACE Rev 2 activity and type of training, 2015* [online]. Eurostat. Statistics Explained, 2019 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/8/88/Enterprises_providing_CVT_by_NACE_Rev_2_activity_and_type_of_training%2C_2015_%28%25_of_all_enterprises%29_ET19.png.

EUROSTAT. *Enterprises providing CVT, 2005, 2010 and 2015* [online]. Eurostat. Statistics Explained, 2018 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/c/c1/Enterprises_providing_CVT%2C_2005%2C_2010_and_2015_%28%25_of_all_enterprises%29_ET19.png.

EUROSTAT. *Main indicators on adult participation in learning - LFS data from 1992 onwards*. [online]. Eurostat, 17.02.2020 [cit. 2020-10-04]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/trng_lfs_4w0_esms.htm.

EUROSTAT. *Participation rate in education and training, 2011* [online]. Eurostat. Statistics Explained, 2011a [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Participation_rate_in_education_and_training,_2011_\(%C2%B9\)_\(%25\)_YB16.png&oldid=300254](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Participation_rate_in_education_and_training,_2011_(%C2%B9)_(%25)_YB16.png&oldid=300254).

EUROSTAT. *Participation rate in education and training, 2016* [online]. Eurostat. Statistics Explained, 2016a [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Participation_rate_in_education_and_training,_2016_\(%C2%B9\)_\(%25_of_the_population_aged_25_to_64_in_the_last_12_months\).png&direct ion=prev&oldid=422562](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Participation_rate_in_education_and_training,_2016_(%C2%B9)_(%25_of_the_population_aged_25_to_64_in_the_last_12_months).png&direct ion=prev&oldid=422562).

EUROSTAT. *Providers of non-formal education and training activities, 2011* [online]. Eurostat. Statistics Explained, 2011b [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Providers_of_non-formal_education_and_training_activities,_2011_\(%25\)_YB17-de.png&oldid=359629](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Providers_of_non-formal_education_and_training_activities,_2011_(%25)_YB17-de.png&oldid=359629).

EUROSTAT. *Providers of non-formal education and training activities, 2016* [online]. Eurostat. Statistics Explained, 2016b [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Providers_of_non-formal_education_and_training_activities,_2016_\(%C2%B9\)_\(%25_share_of_all_non-formal_learning_activities_of_adults_aged_25%E2%80%9364\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Providers_of_non-formal_education_and_training_activities,_2016_(%C2%B9)_(%25_share_of_all_non-formal_learning_activities_of_adults_aged_25%E2%80%9364).png).

EURYDICE. Česká-republika: *Další vzdělávání pedagogických pracovníků pro předškolní a školní vzdělávání* [online]. 06.04.2021 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/continuing-professional-development-teachers-working-early-childhood-and-school-education-19_cs.

EURYDICE. Česká-republika: *Hlavní typy vzdělávání* [online]. 06.12.2019a [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-20_cs.

EURYDICE. Česká-republika: *Rozdělení pravomocí* [online]. 28.04.2019b [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/distribution-responsibilities-20_cs.

EURYDICE. Česká-republika: *Současný vývoj a politické priority* [online]. 20.10.2020 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/developments-and-current-policy-priorities-20_cs.

EURYDICE. Česká-republika: *Vzdělávání a odborná příprava dospělých* [online]. Eurydice, 30.07.2019c [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-21_cs.

EURYDICE. *Germany: Distribution of Responsibilities* [online]. 01.04.2021 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/distribution-responsibilities-30_en.

EVROPSKÁ KOMISE. *Evropská komise představila diskusní dokument; dosažení udržitelnější Evropy do roku 2030* [online]. 30.01.2019 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/190130_udrzitelna_evropa_2030_cs.

EVROPSKÁ KOMISE. Memorandum o celoživotním učení. Pracovní materiál Evropské komise. *Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí* [online]. Příloha II, 2001 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2001/ZP01PIIa.pdf>.

FAURE, Edgar, Felipe HERRERA, Abdul-Razzak KADDOURA, Henri LOPES, Arthur V. PETROVSKY, Majid RAHNEMA and Frederick CHAMPION WARD. *Learning to be. The world of education today and tomorrow* [online]. Paris: UNESCO, 1972 [cit. 2020-02-03]. ISBN 978-92-3-101017-0. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000001801>.

FAURE, Edgar. Presentation of the report. Letter from the Chairman, Edgar Faure, to René Maheu, Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. In: FAURE, Edgar, Felipe HERRERA, Abdul-Razzak KADDOURA, Henri LOPES, Arthur V. PETROVSKY, Majid RAHNEMA and Frederick CHAMPION WARD. *Learning to be. The world of education today and tomorrow* [online]. Paris: UNESCO, 1972, p. v–viii [cit. 2020-02-03]. ISBN 978-92-3-101017-0. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000001801>.

FDV. *Výstupní analytická zpráva o systému DPV v ČR. Výstupní analytická zpráva projektu KOOPERACE* [online]. Fond dalšího vzdělávání, 2015 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://koopolis.cz/sekce/knihovna/457-vystupni-analyticka-zprava-o-systemu-dpv-v-cr>.

FISCHHOLD, Günter. *Kammer der Technik: Ein Beitrag zur geschichtlichen Aufarbeitung des Ingenieurverbandes*. Norderstedt: Books on Demand, 2011. ISBN 978-3-8448-6212-6.

G.I.B. *Weiterbildungsberatung in Nordrhein-Westfalen* [online]. Gesellschaft für innovative Beschäftigungsförderung, 2021 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.weiterbildungsberatung.nrw/finanzierung/agentur-fuer-arbeit>.

GEPFÖRT, Herbert G. Lesegesellschaften im 18. Jahrhundert, In: KOPITZSCH, Franklin, Hrsg. *Aufklärung, Absolutismus und Bürgertum in Deutschland*. München: Nymphenburger Verlagshandlung, 1976, S. 403-411. ISBN neuvedeno.

GIESEKE, Wiltrud. *Kulturelle Erwachsenenbildung* [online]. Kulturelle Bildung Online, 2013/2012 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.kubi-online.de/artikel/kulturelle-erwachsenenbildung>.

GÖRTEMAKER, Alfred. *Deutschland im 19. Jahrhundert. Entwicklungslinien*. Opladen: Leske und Budrich, 1994. ISBN 978-3-8100-1336-1.

GROTLÜSCHEN, Anke a Wibke RIEKMANN. *Leo. – Level-One Studie. Literalität von Erwachsenen auf den unteren Kompetenzniveaus* [online]. Hamburg: Universität Hamburg, 2011 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: https://leo.blogs.uni-hamburg.de/wp-content/uploads/2011/12/leo-Presseheft_15_12_2011.pdf.

GUMPERT, Fritz. *Die Bildungsbestrebungen der freien Gewerkschaften. Abhandlungen des Staatswissenschaftlichen Seminars zu Jena*. Jena: G. Fischer, 1923. ISBN neuvedeno.

HÁJEK, Jan a Milan HLAVAČKA. Zrod moderního českého národa (1792–1848). In: PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008, s. 221–241. ISBN 978-80-246-1544-8.

HANS BÖCKLER STIFTUNG. *Betriebsräte: Ostdeutschland holt auf* [online]. Hans Böckler Stiftung, 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.boeckler.de/de/boeckler-impuls.htm>.

HEIN, Rosemarie a Franziska GRUBANN. *Weiterbildungsgesetze in Deutschland. Übersicht zu den landesrechtlichen Regelungen der allgemeinen Erwachsenenbildung und zum Anspruch auf Bildungsurlaub* [online]. Berlin: Die Linke, 2010 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: https://www.rosemarie-hein.de/fileadmin/Rosemarie_Hein/PDF/EWB-Regelungsheft.pdf.

HELLWIG, Silke. *Zur Vereinbarkeit von Competency-Based Training (CBT) und Berufsprinzip. Konzepte der Berufsbildung im Vergleich*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. ISBN 978-3-531-15966-9.

HEPP, Gerd. *Wie der Staat das Bildungswesen prägt* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 09.09.2013 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/145238/staat-als-akteur?p=all>.

HERKNER, Volkmar. *Öffentliche Aufgabe "Berufsbildung" - Zur Verabschiedung des Berufsbildungsgesetzes vor 40 Jahren* [online]. Bundesinstitut für Berufsbildung, 2009 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.bibb.de/de/16619.php>.

HEUER, Klaus. *Zur Situation und Aufgabe der Erwachsenenbildung (1960): Gutachten* [online]. Bonn: DIE, 20.04.2017 [cit. 2019-08-30]. Dostupné z: <https://www.die-bonn.de/zeitzeichen/gutachtenerwachsenenbildung.aspx>.

HLAVAČKA, Milan. Češi za revoluce a neoabsolutismu (1848–1860). In: PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008, s. 245–257. ISBN 978-80-246-1544-8.

HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR. *Mistrovská zkouška* [online]. Hospodářská komora České republiky, © 2020 [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://www.komora.cz/vzdelavani/mistrovska-zkouska/>.

ILO. *Paid Educational Leave Convention, 1974 (No. 140)* [online]. Geneva: 59th ILC session, 24.06.1974 [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C140.

JARVIS, Peter. *The Sociology of Adult & Continuing Education*. New York: Routledge, 1985. Routledge Library Editions: Education. Volume 79. ISBN 978-0-415-68485-9.

JODL, Miroslav. *Instituce* [online]. In: NEŠPOR, Zdeněk R. a Olga VODÁKOVÁ. *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, poslední aktualizace: 20. 1. 2019 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Instituce_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Instituce_(MSgS)).

JOUZA, Ladislav. *Rada zaměstnanců jako partner vedení firmy* [online]. Epravo.cz, 14. 8. 2018 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rada-zamestnancu-jako-partner-vedeni-firmy-108019.html>.

KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960), Část první*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-079-2.

KAPLAN, Petr. *Problematika uplatnění kvality dalšího profesního vzdělávání ve veřejných výběrových řízeních* [online]. © 2011–2020 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/problematika-uplatneni-kvality-dalsiho-profesniho-vzdelavani>.

KAŠPÁRKOVÁ, Jana. Další vzdělávání učitelů v Německu [online]. *Příspěvek z 11. konference ČAPV – Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání, konané ve dnech 10.–11. září 2003 v Brně*. Brno: Česká asociace pedagogického výzkumu, 2003. Dostupné z: http://capv.cz/images/sborniky/2003/CAPV03_Kas_Dalsi.pdf.

KMK. *Allgemeine Weiterbildung* [online]. Kultusministerkonferenz, ©2020a [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.kmk.org/themen/allgemeine-weiterbildung.html>.

KMK. *Aufgaben der Kultusministerkonferenz* [online]. Kultusministerkonferenz, © 2020b [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.kmk.org/kmk/aufgaben.html>.

KMK. *Bildungsfreistellung/ Bildungsurlaub/ Bildungszeit in Deutschland. Übersicht über die Regelungen in den einzelnen Bundesländern* [online]. Kultusministerkonferenz, Juli 2018 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Bildung/AllgWeiterbildung/BU_BF_Laenderuebersicht_2018.pdf.

KMK. *Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2017/2018. Darstellung der Kompetenzen, Strukturen und bildungspolitischen Entwicklungen für den Informationsaustausch in Europa* [online]. Bonn: Kultusministerkonferenz, 2019 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-dt-pdfs/dossier_de_ebook.pdf.

KMK. *Grundsatzpapier zur Nationalen Dekade für Alphabetisierung und Grundbildung. Den funktionalen Analphabetismus in Deutschland verringern und das Grundbildungsniveau erhöhen* [online]. Bonn: Kultusministerkonferenz, 06.10.2016 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/2016/2016_10_06-Grundsaeetze-Nationale-Dekade.pdf.

KMK. *Vierte Empfehlung der Kultusministerkonferenz zur Weiterbildung* [online]. Bonn: Kultusministerkonferenz, 01.02.2001 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/2001/2001_02_01-4-Empfehlung-Weiterbildung.pdf.

KOŁODZIEJSKI, Marek. *Fakta a čísla o Evropské unii. Hospodářská, sociální a územní soudržnost* [online]. Evropský parlament, prosinec 2020 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/93/hospodarska-socialni-a-uzemni-soudrznost>.

KOPECKÝ, Martin, Michal ŠERÁK a Martin SYCHA. Politika uznávání výsledků předchozího učení – případ České republiky. In: KOPECKÝ, Martin a kol. *Celoživotní učení a transnacionalizované veřejné politiky: Lidský rozvoj v (post)krizové konfliktní éře*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2018, s. 152–175. ISBN 978-80-7308-875-0.

KOPECKÝ, Martin. *Občanské vzdělávání dospělých v Evropě. Povaha, funkce a vybrané národní příklady* [online]. Praha: 2010 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/obcanske-vzdelavani-dospelych-1>.

KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 978-80-86432-96-0.

KOTRBOVÁ, Jana. *Znalost NSK a NSP mezi zaměstnavateli a veřejností* [online]. Koopolis, 18.9.2015 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.koopolis.cz/sekce/revue-dv/287-znalost-nsk-a-nsp-mezi-zamestnavateli-a-verejnosti>.

KRCHOVÁ, Eva. *Vzdělávání seniorů v České republice a Německu*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta filozofická. Vedoucí práce: Milan Beneš. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/29640>.

KRÜGER, Michael. *150 Jahre SPD – 150 Jahre Arbeiterturn- und Sportbewegung* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 16.12.2013 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z <https://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutschlandarchiv/175085/150-jahre-arbeiterturn-und-sportbewegung>.

LANDA, Martin. *Občanské vzdělávání dospělých v Německu a jeho specifika v nových spolkových zemích*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce: Miroslav Kunštát. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/78487>.

LEHMANN, Hans Georg. *Deutschland-Chronik 1945–1995*. Bonn: Bouvier, 1996. ISBN 978-3-89331-224-5.

LEICHT, Johannes. *Der Norddeutsche Bund* [online]. Berlin: Deutsches Historisches Museum, 23.06.2010 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/reaktionszeit/deutscherbund/norddeutschebund>.

LENDEROVÁ, Milena a Marie MACKOVÁ. Život společenský: návštěvy, salony, spolky. LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti*. Praha: Karolinum, 2009, s. 303–327. ISBN 978-80-246-1683-4.

LENDEROVÁ, Milena. Čtenáři a četba. LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti*. Praha: Karolinum, 2009, s. 328–346. ISBN 978-80-246-1683-4.

LEŠINGROVÁ, Romana. *Baťova soustava řízení*. Uherské Hradiště: Romana Lešingrová, 2008. ISBN 978-80-903808-9-9.

LIVEČKA, Emil. *Podniková výchova a vzdělávání*. Praha: Práce, 1969. ISBN nevedeno.

LIVEČKA, Emil. Výchova ke stáří a ve stáří. In: WOLF, Josef, Eliška FREIOVÁ, Jan SRNEC, Jiří MUSIL, Emil LIVEČKA a Miloslav ŘEHÁK. *Umění žít a stárnout*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1982. ISBN nevedeno.

LPB. *Münchner Manifest vom 26. Mai 1997. Demokratie braucht politische Bildung* [online]. Stuttgart: Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, © 2020 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.lpb-bw.de/muenchner-manifest/>.

MACHAČOVÁ, Jana a Jiří MATĚJČEK. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002. ISBN 978-80-86224-23-7.

MASCHWITZ, Annika, Miriam SCHMITT, Regina HEBISCH und Christine BAUHOFER. *Finanzierung wissenschaftlicher Weiterbildung. Herausforderungen und Möglichkeiten bei der Implementierung und Umsetzung von weiterbildenden Angeboten an Hochschulen Thematischer Bericht der wissenschaftlichen Begleitung des Bundes-Länder-Wettbewerbs "Aufstieg durch Bildung: offene Hochschulen"* [online]. Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung, September 2017 [cit. 2021-04-24]. ISBN 978-3-946983-17-0. Dostupné z: https://www.pedocs.de/volltexte/2017/14891/pdf/Maschwitz_et_al_2017_Finanzierung_wissenschaftlicher_Weiterbildung.pdf.

MASSING, Peter. *Bundes- und Landeszentralen für politische Bildung* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 19.03.2015 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/politische-bildung/193394/bundes-und-landeszentralen>.

MATULA, Antonín. *Lidová výchova v Československé republice*. Praha: Státní nakladatelství, 1928. Občanská knihovna. Svazek 80–81. ISBN neuvedeno.

MATULČÍK, Július. Inštitucionalizácia vzdelávania dospelých / ďalšieho vzdelávania dospelých v Nemecku. In: MATULČÍK, Július, ed. *Acta andragogica 4. Zborník Katedry andragogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014, s. 177–193. ISBN 978-80-223-3541-6.

MBJS. *Richtlinie des Ministeriums für Bildung, Jugend und Sport zur Förderung von Maßnahmen der politischen Bildung durch die Brandenburgische Landeszentrale für politische Bildung* [online]. Ministerium für Bildung, Jugend und Sport, 24.12.2020 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://bravors.brandenburg.de/verwaltungsvorschriften/rlpb>.

METZGER, Markus. *Organisationsentwicklungsmaßnahmen in der strategischen Personalplanung von Schlüsselkompetenzen*. Hamburg: Igel Verlag RWS, 2016. ISBN 978-3-95485-331-1.

MEYS. *The development and state-of-the-art of adult learning and education in preparation for CONFINTEA VI. National report of the Czech republic* [online]. The Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic, September 2008 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: https://uil.unesco.org/fileadmin/multimedia/uil/confintea/pdf/National_Reports/Europe%20-%20North%20America/Czech_Republic.pdf.

MF. *Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2019. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu* [online]. Ministerstvo financí, 02.10.2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2019/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2019-39631>.

MMR. *Dohoda o partnerství pro programové období 2014–2020. Česká republika. Ve znění 5. revize schválené Evropskou komisí dne 29. dubna 2019* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj, 29.04.2019 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: [https://www.dotaceeu.cz/getmedia/d69857be-3bec-4bd0-a65d-a867bd707dd5/Dohoda-o-partnerstvi-\(5-revize,-duben-2019\).pdf.aspx?ext=.pdf](https://www.dotaceeu.cz/getmedia/d69857be-3bec-4bd0-a65d-a867bd707dd5/Dohoda-o-partnerstvi-(5-revize,-duben-2019).pdf.aspx?ext=.pdf).

MMR. *Evropa pro občany: unijní program na podporu aktivního občanství* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2021a [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: [https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/unijni-programy/horizont-2020-\(3\)](https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/unijni-programy/horizont-2020-(3)).

MMR. *Evropské fondy v ČR* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2021b [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr>.

MMR. *Informace o fondech* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2021c [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/informace-o-fondech>.

MMR. *OP Zaměstnanost+* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2021d [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/kohezni-politika-po-roce-2020/programy/list/op-zamestnanost>.

MMR. *Programové období 2021-2027* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2021e [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/kohezni-politika-po-roce-2020>.

MMR. *Programy* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2021f [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/kohezni-politika-po-roce-2020/programy>.

MMR. *Unijní programy* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2021g [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/unijni-programy>.

MMR-NOK. *Národní koncepce realizace politiky soudržnosti v ČR po roce 2020. Podklad pro dohodu o partnerství pro období 2021-2027* [online]. Národní orgán pro koordinaci Ministerstva pro místní rozvoj, červenec 2019 [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: https://www.dotaceeu.cz/getmedia/a1bb0b96-41f8-43e3-b7f6-0a074ac340ec/NKR-schvalena-verze_1.pdf.aspx?ext=.pdf.

MPO. *Analýza vývoje ekonomiky ČR: červen 2019* [online]. Odbor ekonomických analýz Ministerstva průmyslu a obchodu, červen 2019 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.mpo.cz/assets/cz/rozcestnik/analyticke-materialy-a-statistiky/analyticke-materialy/2019/6/Analyza-vyvoje-ekonomiky-CR_cerven-2019.pdf.

MPO. *Národní plán obnovy* [online]. Ministerstvo průmyslu a obchodu, [2021a] [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.planobnovy.cz/>.

MPO. *Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost 2014 – 2020* [online]. Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky, srpen 2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/dotace-a-podpora-podnikani/oppik-2014-2020/operacni-program-podnikani-a-inovace-pro-konkurenceschopnost/operacni-program-podnikani-a-inovace-pro-konkurenceschopnost--157679/>.

MPO. *Pilíře* [online]. Ministerstvo průmyslu a obchodu, [2021b] [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.planobnovy.cz/pilire>.

[MPO]. *Platné znění dotčených částí zákonů s vyznačením navrhovaných změn a doplnění* [online]. [Ministerstvo průmyslu a obchodu], [2019] [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: https://amsp.cz/wp-content/uploads/2020/01/Platn%C3%A9-zn%C4%9Bn%C3%AD-s-vyzna%C4%8D-zm%C4%9Bn-pz_KORNBKJ68TY.pdf.

MPSV. *Co je národní soustava povolání?* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2017 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://nsp.cz/info/co-je-nsp>.

MPSV. *Operační program Zaměstnanost 2014-2020. Revize č. 3 schválena Evropskou komisí dne 18. 12. 2020* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 18.12.2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/programy/op-zamestnanost>.

MPSV. *Podpora odborného vzdělávání zaměstnanců II (POVEZ II)* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, [© 2021a] [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFAoaudKGfE/content/podpora-odborneho-vzdelavani-zamestnancu-ii-povez-ii-?redirect=%2F.

MPSV. *Programové období 2021-2027* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, [© 2021b] [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/opz-plus>.

MPSV. *Sociální pojištění v roce 2021* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, [© 2021c] [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-pojisteni>.

MPSV. *Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030* [online]. Praha: Odbor koncepcí a strategií trhu práce, 2019 [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://www.komora.cz/legislation/163-19-strategicky-ramec-politiky-zamestnanosti-do-roku-2030-t-20-12-2019/>.

MPSV. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 15.10.2014 [cit. 2020-09-29]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/strategiepz2020.pdf/a666485c-355f-3d35-4fe7-0692661e271a>.

MPSV. *Výdaje na státní politiku zaměstnanosti* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 15.02.2021d [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/vydaje-na-statni-politiku-zamestnanosti>.

MPSV. *Znalost českého jazyka* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, [rok neuveden] [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/web/cz/znalost-ceskeho-jazyka1>.

MŠMT. *Další vzdělávání v číslech ČSÚ* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 29.07.2009 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/dalsi-vzdelavani-v-cislech-csu>.

MŠMT. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2019–2023* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2019 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dz-cr-2019-2023>.

MŠMT. *ET 2020. Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, duben 2010 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/Jakub/Strategicky_ramec_evropske_spoluprace_v_oblasti_vzdelavani_a_odborne_pripravy_ET_2020_.pdf; ISBN 978-80-254-6941-5.

MŠMT. *Implementační plán Strategie celoživotního učení* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>.

MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha* [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001 [cit. 2020-03-22]. ISBN 978-80-211-0372-6. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>.

MŠMT. *Operační program Jan Amos Komenský (2021–2027)* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 24.03.2021a [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://opvvv.msmt.cz/download/file5679.pdf>.

MŠMT. *Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání. O programu* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, © 2017 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://opvvv.msmt.cz/o-programu>.

MŠMT. *Pilotní projekt zaměřený na dovednosti a vzdělávání v rámci evropského fondu pro strategické investice (EFIS)* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, © 2013 – 2021 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/pilotni-projekt-zamereny-na-dovednosti-a-vzdelavani-v-ramci>.

MŠMT. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2021* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021b [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/54834/>.

MŠMT. *Rámeček rozvoje vysokého školství do roku 2020* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 02.02.2015 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/ramecek_rozvoje_vysokeho_skolstvi_do_roku_2020.pdf.pdf.

MŠMT. *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. ISBN 978-80-254-2218-2.

MŠMT. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* [online]. Praha, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 09.07.2014 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf.

MŠMT. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4.

MŠMT. *Výzva č. 02_16_031 Celoživotní vzdělávání na vysokých školách* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 15.04.2021c [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://opvvv.msmt.cz/vyzva/vyzva-c-02-16-031-celozivotni-vzdelavani-na-vysokych-skolach.htm>.

MŠMT. *Výzva č. 02_18_071 Zvyšování kvality neformálního vzdělávání* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 15.04.2021d [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://opvvv.msmt.cz/vyzva/vyzva-c-02-18-071-zvysovani-kvality-neformalniho-vzdelavani-2.htm>.

MVZ ČR. *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, sbírka 39, částka 15, 16.5.2001 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/sdeleni-ministerstva-zahranicnich-veci-2493.html>.

NAGEL, Bernhard. *Gerechtigkeit und Recht auf Weiterbildung. Report. Zeitschrift für Weiterbildungsforschung* [online]. 2007, 30(3), S. 9–18 [cit. 2020-02-01]. ISSN 0177-4166. Dostupné z: https://www.die-bonn.de/doks/report07_03.pdf.

NÄGELE, Stefan. *So sichern Sie sich Bildungsurlaub - bei voller Bezahlung. Manager Magazin* [online]. 03.07.2019 [cit. 2021-04-24]. ISSN 0341-4418. Dostupné z: <https://www.manager-magazin.de/unternehmen/karriere/bildungsurlaub-ratgeber-anspruch-pro-jahr-und-steuervorteile-a-1275629.html>.

NGUYENOVÁ, Kuni a Jiří KROPÁČEK. *Jedni platí, druzí čerpají. Podívejte se na evropské penězovody a příjemce dotací. Aktuálně.cz* [online]. Praha, 17.08.2020 [cit. 2021-07-09]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/promeny-ceskych-regionu/temp-prehled-evropskych-fondu/r~f1b0dd86d70811eab115ac1f6b220ee8/>.

NIEDERSÄCHSISCHER LANDTAG. *Vierzehnter Bericht der Landesregierung über die Durchführung des Niedersächsischen Bildungsurlaubsgesetzes* [online]. 07.09.2015 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://www.aewb-nds.de/fileadmin/content/%C3%9Cbertrag/Bildungs_und_Sonderurlaub/BU_Statistik_Bericht_2009-2013.pdf.

NOVOTNÝ, Lukáš. *Spolková republika Německo*. Praha: Libri, 2014. Stručná historie států, sv. č. 84. ISBN 978-80-7277-520-0.

NPI ČR. *Národní soustava kvalifikací* [online]. Národní pedagogický ústav České republiky, 2006–2014 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://www.narodnikvalifikace.cz/>.

NPI ČR. *O nás* [online]. Národní pedagogický ústav České republiky, © 2020 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://www.npi.cz/o-nas>.

NRW. *Gesetz über die Hochschulen des Landes Nordrhein-Westfalen (Hochschulgesetz - HG)*. In: *Recht.NRW.DE* [online]. Ministerium des Innern des Landes Nordrhein-Westfalen, 16.09.2014 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_bes_text?sg=0&menu=1&bes_id=28364&aufgehoben=N&anw_nr=2.

NRW. Weiterbildungsgesetz (WbG). In: *Recht.NRW.DE* [online]. Ministerium des Innern des Landes Nordrhein-Westfalen, 14.04.2000 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=10000000000000000068.

NUISSL, Ekkehard. Ordnungsgrundsätze der Erwachsenenbildung in Deutschland. In: TIPPELT Rudolf und Aiga VON HIPPEL, Hrsg. *Handbuch Erwachsenenbildung/Weiterbildung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2018, S. 499–520. ISBN 978-3-531-19978-8.

NUOV. *OECD Activity on Recognition of Non-Formal and Informal Learning. Country Background Report Czech Republic* [online]. Prague: National Institute of Technical and Vocational Education, May 2007 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/czech/41679411.pdf>.

NÚV. *Evropský rámec kvalifikací. EQF v Evropě* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, © 2011–2020a [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/eqf/eqf-v-evrope>.

NÚV. *Rozvoj a implementace NSK. Úplná profesní kvalifikace* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, © 2011–2020b [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/nsk2/uplna-profesni-kvalifikace>.

NÚV. *Rozvoj a implementace NSK. Zkoušky z profesních kvalifikací* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, © 2011–2020c [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/nsk2/zkousky-z-profesnich-kvalifikaci>.

NÚV. *Systémový rozvoj dalšího vzdělávání“. Konceptní studie. Dopracovaná verze* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, leden 2014 [cit. 2020-07-07]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/download/Koncept_studie_leden_2014.pdf.

OECD. *Education at a Glance 2020. Country note: Czech republic* [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development, [© 2020] [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/0d3c6dc0-en.pdf?expires=1624571400&id=id&accname=guest&checksum=A30FF3CD57A85BEECD87AB2AAE7FACCD>.

OECD. *Education at a Glance 2020. Country note: Germany* [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development, [© 2020] [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a6d15622->

en.pdf?expires=1624571405&id=id&accname=guest&checksum=FB4F8B45B406B22B5B22B8E83EEB9339.

OECD. *Education at a Glance 2020. OECD indicators* [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development, April 2021a [cit. 2021-06-24]. ISBN 978-92-64-38261-9. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/69096873-en.pdf?expires=1624571271&id=id&accname=guest&checksum=4FB58FDE338625C67CC8338F47AB9D32>.

OECD. *Gross domestic product (GDP)* [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development [© 2021b] [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>.

OECD. *Trade Union* [online]. OECD, 09.12.2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TUD>.

OECD. *Unemployment rate* [online]. Organisation for Economic Co-operation and Development [© 2021c] [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>.

OLBRICH, Josef. *Geschichte der Erwachsenenbildung in Deutschland*. Bundeszentrale für politische Bildung. Opladen: Leske + Budrich, 2001. Schriftenreihe, Bd. 371. ISBN 978-3-8100-3349-9.

OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *Věda jde k lidu! Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí a popularizace věd v Československu ve 20. století*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2318-6.

ONDO GREČENKOVÁ, Martina. Osvícenský absolutismus a zrod moderního státu (1740–1792). In: PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008, s. 205–218. ISBN 978-80-246-1544-8.

PALÁN, Zdeněk a Ladislav RÝZNAR. *Vzdělávání dospělých a Evropa*. Vysoká škola pedagogická v Hradci Králové. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 978-80-7041-879-6.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Univerzita Jana Amose Komenského. Praha: UJAK, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7.

PALÁN, Zdeněk. *Další vzdělávání ve světě změn*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-31-0.

PARSONS, Talcott. *On Institutions and Social Evolution: Selected Writings*. Chicago: The University of Chicago, 1982. Heritage of Sociology Series. Reprint Edition. ISBN 978-0-226-64749-4.

PAŠKA, Pavel. *Problémy pedagogiky dospělých*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970. ISBN neuvedeno.

PAVLÍK, Oldřich, Luboš CHALOUPKA a Karel KOHOUT. *Vzdělávání dospělých. Výtah z dokumentů a publikací*. Akademie Jana Amose Komenského. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997. ISBN neuvedeno.

PETERS, Guy B. *Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalism*. New York: Continuum, 2012. ISBN 978-1-4411-3042-6.

PÖGGELER, Franz. Neue Aspekte der Erwachsenenbildung. In: PÖGGELER, Franz, Hrsg. *Erwachsenenbildung im Wandel der Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Akademische Verlagsgesellschaft, 1971, S. 1–8. Erziehungswissenschaftliche Reihe, Bd. 8. ISBN 978-3-400-00132-7.

POKORNÝ, Jiří. *Lidová výchova na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 978-80-246-0508-1.

POLLERT, Achim, Bernd KIRCHNER, Javier MORATO POLZIN a Marc Constantin POLLERT. Tarifverträge. Lohntarifverträge, Gehaltstarifverträge, Entgelttarifverträge, Manteltarifverträge. In: POLLERT, Achim, Bernd KIRCHNER, Javier MORATO POLZIN a Marc Constantin POLLERT. *Duden. Wirtschaft von A bis Z: Grundlagenwissen für Schule und Studium, Beruf und Alltag* [online]. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2016 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/lexikon-der-wirtschaft/20820/tarifvertraege>.

PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 978-80-7367-155-6.

RABUŠICOVÁ, Milada a Klára ZÁLESKÁ. Metodologické otázky srovnávací pedagogiky: podněty pro koncipování komparativních studií. *Pedagogická orientace* [online]. 2016, 26(3), s. 346–378 [cit. 2021-07-22]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/6131/5503>.

RAKOUSKO-UHERSKO. *Prosincová ústava. Zákon, kterým se mění základní zákon o říšském zastoupení z 26. února 1861* [online]. Brno: Masaryková univerzita, ©2020 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/jaro2015/MP201Zk/um/web/doc/19-stoleti/Prosincova_ustava_1867.pdf.

RAKOUSKO-UHERSKO. *Zákon ze dne 15. listopadu 1867 o právě spolčovacím* [online]. Praha: Společnost pro církevní právo, ©1999–2020 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/134-1867.htm>.

RIEGER-GOERTZ, Stefanie. *Geschlechterbilder in der katholischen Erwachsenenbildung*. Bielefeld: Bertelsmann Verlag, 2008. ISBN 978-3-7639-3653-3.

RODRIGUEZ, Ricardo, John WARMERDAM, Claude Emmanuel TRIOMPHE, Janos GÁCS, Anna KWIATIEWICZ, Christine ERHEL, Eckhard VOSS, Javier CALVO and Richard POND. *The Lisbon Strategy 2000 – 2010: An analysis and evaluation of the methods used and results achieved. Final report* [online]. Brussels: European Parliament, 2010 [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf>.

SANDER, Wolfgang. *Was ist politische Bildung* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 29.09.2009 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/kulturelle-bildung/59935/politische-bildung?p=all>.

SBB. *Jahresbericht 2019* [online]. Stiftung Begabtenförderung berufliche Bildung, Juni 2020 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.sbb-stipendien.de/fileadmin/user_upload/downloads/Downloads_SBB/SBB_JB_2019_web.pdf.

SCRIBA, Arnulf. *Die Revolution von 1848/49* [online]. Berlin: Deutsches Historisches Museum, 15.09.2014 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/vormaerz-und-revolution/revolution-1848.html>.

SCHLESWIG-HOLSTEIN. Weiterbildungsgesetz Schleswig-Holstein (WBG). In: *Landesvorschriften und Landesrechtsprechung* [online]. Landesregierung Schleswig-Holstein, 06.03.2012 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <http://www.gesetzesrechtsprechung.sh.juris.de/jportal/?quelle=jlink&query=WeitBiG+SH&psml=bssshoprod.psm1&max=true&aiz=true#jlr-WeitBiGSHV1P4>.

SCHMIDT-HERTHA, Bernhard und Rudolf TIPPELT. Weiterbildungsforschung. In: REINDERS, Heinz, Hartmut DITTON, Cornelia GRÄSEL und Burkhard GNIEWOSZ, Hrsg. *Empirische Bildungsforschung*. Wiesbaden: Springer, 2015, S. 179–191. ISBN 978-3-531-19993-1.

SCHNEIDER Gerd und Christiane TOYKA-SEID. Ehrenamt. In: SCHNEIDER Gerd und Christiane TOYKA-SEID. *Das junge Politik-Lexikon* [online]. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/das-junge-politik-lexikon/320174/ehrenamt>.

SCHÖNFELD, Gudrun und Friederike BEHRINGER. Betriebliche Weiterbildung. In: *Weiterbildungsverhalten in Deutschland 2016. Ergebnisse des Adult Education Survey. AES-Trendbericht* [online]. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, 2017, S. 56–73 [cit. 2020-02-12]. ISBN 978-3-7639-1193-6. Dostupné z: <https://www.die-bonn.de/doks/2017-weiterbildungsforschung-01.pdf>.

SCHULD, Hans-Joachim. *Stichwort: »Erst-«, »Zweit-« und »Drittmittel«* [online]. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung [rok neveden] [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://www.die-bonn.de/zeitschrift/22007/Stichwort_Erst_Zweit_Drittmittel.htm.

SIEBERT, Horst. Erwachsenenbildung in der Bundesrepublik Deutschland – Alte Bundesländer und neue Bundesländer. In: TIPPELT Rudolf und Aiga VON HIPPEL, Hrsg. *Handbuch Erwachsenenbildung/Weiterbildung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2018, S. 59–88. ISBN 978-3-531-19978-8.

SIEBERT, Horst. Erwachsenenbildung in der Zeit des Nationalsozialismus. In: OLBRICH, Josef. *Geschichte der Erwachsenenbildung in Deutschland*. Bundeszentrale für politische Bildung. Opladen: Leske + Budrich, 2001, S. 271–303. Schriftenreihe, Bd. 371. ISBN 978-3-8100-3349-9.

SMAVA. *Mit staatlicher Förderung die Weiterbildung finanzieren?* [online]. [rok neveden] [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.smava.de/privatkredit/foerderung-weiterbildung-guenstig-finanzieren/>.

SMEJKALOVÁ, Kateřina. Jak v Německu funguje princip spolurozhodování. *Sondy REVUE*. Praha: Sondy, 03/2017, s. 22–23. ISSN 1802-906X.

SMÉKAL, Vladimír, Tomáš PROTIVÍNSKÝ, Petr JARUŠEK, Pavla JANEČKOVÁ a Filip HOTOVÝ. *Analýza občanského vzdělávání dospělých* [online]. Brno: Centrum

občanského vzdělávání, 2010 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/15064/download/>.

SMETANKOVÁ, Daša. *Návrh státního rozpočtu na rok 2020 – základní parametry* [online]. Parlamentní institut, říjen 2019 [cit. 2021-04-21]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <https://psp.cz/sqw/ppi.sqw?lp=1>.

SMETANKOVÁ, Daša. *Návrh státního rozpočtu na rok 2021 – základní parametry* [online]. Parlamentní institut, listopad 2020 [cit. 2021-04-21]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <https://psp.cz/sqw/ppi.sqw?lp=1>.

SPANNAGEL Till und Wolf-Fabian HUNGERLAND. *Verhandeln für eine erfolgreiche EU-Kohäsionspolitik. Schlaglichter der Wirtschaftspolitik* [online]. Bundesministeriums für Wirtschaft und Energie, Dezember 2020, S. 30–37 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Downloads/Monatsbericht/Monatsbericht-Themen/2020/2020-12-erfolgreiche-eu-kohaesionspolitik.pdf?__blob=publicationFile&v=6.

SPOLEČNOST NÁRODNÍHO MUZEA. *Matice česká – Historie* [online]. Praha: Společnost národního muzea, © 2020 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <http://snm.nm.cz/matice-ceska/matice-ceska-historie/>.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG. *Nur wenige nutzen Bildungsurlaub: DGB sieht Handlungsbedarf* [online]. Süddeutsche Zeitung, 21.09.2019 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.sueddeutsche.de/bildung/bildung-magdeburg-nur-wenige-nutzen-bildungsurlaub-dgb-sieht-handlungsbedarf-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-190921-99-970185>.

SUK, Jiří. *Návrat Československa k demokracii (1989–1992)*. In: PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008, s. 457–477. ISBN 978-80-246-1544-8.

ŠERÁK, Michal. *Aktuální stav vzdělávání dospělých v České republice*. In: DVOŘÁKOVÁ Miroslava a Michal ŠERÁK. *Andragogika a vzdělávání dospělých. Vybrané kapitoly*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016a, s. 131–151. ISBN 978-80-7308-694-7.

ŠERÁK, Michal. *Historická reflexe vývoje pedagogiky dospělých a andragogiky v českých zemích*. In: DVOŘÁKOVÁ Miroslava a Michal ŠERÁK. *Andragogika a vzdělávání*

dospělých. Vybrané kapitoly. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016b, s. 54–76. ISBN 978-80-7308-694-7.

ŠERÁK, Michal. Koncept celoživotního učení. In: DVOŘÁKOVÁ Miroslava a Michal ŠERÁK. *Andragogika a vzdělávání dospělých. Vybrané kapitoly.* Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016c, s. 89–105. ISBN 978-80-7308-694-7.

ŠERÁK, Michal. *Zájemové vzdělávání dospělých.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠIMEK, Filip. Federální uspořádání Spolkové republiky Německo. *E-polis.cz. Společenskovědní časopis* [online]. 19.09.2016 [cit. 2020-02-01]. ISSN 1801-1438. Dostupné z: http://www.e-polis.cz/clanek/federalni-usporadani-spolkove-republiky-nemecko.html#_ftn7.

ŠKODA, Kamil. *Kapitoly z dějin andragogiky.* Univerzita Karlova v Praze. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 978-80-7184-326-9.

ŠKODA, Kamil. *Kapitoly z dějin české osvěty.* Praha: Orbis, 1968. ISBN nevedeno.

ŠPATENKOVÁ Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: Geragogika a gerontodidaktika.* Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8.

TLAPÁK, Rudolf. O stavu vyššího lidového školství v Československu a jeho vývojových tendencích. In: PATZAK, Václav, ed. *Lidová výchova v demokracii. Sborník prací.* Brno: Státní nakladatelství v Praze, 1928, s. 145–157. ISBN nevedeno.

TRNKA, Tomáš. *Vývoj naší lidové výchovy.* Praha: Masarykův lidovýchovný ústav, 1936. ISBN nevedeno.

UNESCO. *Second World Conference on Adult Education, Montreal, 22-31 August, 1960* [online]. Paris: UNESCO, 1963 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000064542>.

UNESCO. *Souhrnná zpráva o vzdělávání dospělých* [online]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, [2010] [cit. 2021-06-24]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/adult_education/Souhrnna_zprava_o_vzdelavani_dospelych.pdf.

ÚP ČR. *O Úřadu práce České republiky* [online]. Úřad práce ČR [© 2020] [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/o-uradu-prace>.

ÚP. *Podmínky pro zájemce o vstup do projektu Podpora odborného vzdělávání zaměstnanců II* [online]. Generální ředitelství Úřadu práce ČR, 16.10.2020 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.uradprace.cz/documents/37855/1376348/POVEZ+II_V3_Podm%C3%ADnky+pro+z%C3%A1jemce+o+vstup+do+projektu_v11.pdf.

ÚP. *Rekvalifikace* [online]. Úřad práce [© 2021a] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/rekvalifikace-1>.

ÚP. *Rekvalifikace zaměstnanců* [online]. Úřad práce [© 2021b] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/rekvalifikace-zamestnancu>.

ÚP. *Úřad práce České republiky – krajská pobočka pro hlavní město Prahu realizuje výběrová řízení na dodavatele rekvalifikací* [online]. Úřad práce [© 2021c] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/rekvalifikace-vyberova-rizeni>.

ÚP. *Vzdělávání a dovednosti pro trh práce II (VDTP II)* [online]. Úřad práce [© 2021d] [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/vzdelavani-a-dovednosti-pro-trh-prace-ii>.

VDP, BBB, BAG ARBEIT und EFAS. *Stellungnahme der Verbände zum Entwurf eines Gesetzes zur Förderung der beruflichen Weiterbildung im Strukturwandel und zur Weiterentwicklung der Ausbildungsförderung* [online]. Berlin: Verband Deutscher Privatschulverbände, Bundesverband der Träger beruflicher Bildung, bag arbeit und Evangelischer Fachverband für Arbeit und soziale Integration, 27.02.2020 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.bagarbeit.de/wp-content/uploads/2020/02/20200227_Stellungnahme_RefE_FbW_final.pdf.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Historie minulých vlád. Oddíl 2 Oblast zahraniční politiky, obrany, ...* [online]. Vláda ČR, © 2009–2020 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/%21-zprava-vlady-o-stavu-ceske-spolecnosti---oddil-2-2128/>.

VLČEK, Petr. Srovnávací výzkum v pedagogice: některé úvahy o metodologii problémového přístupu. *Pedagogická orientace* [online]. 2015, 25(3), s. 394–412 [cit. 2021-04-22].

2021-07-22]. ISSN 1805-9511. Dostupné z:
<https://journals.muni.cz/pedor/article/view/3672>.

VLH. *Kosten für Fort- und Weiterbildung von der Steuer absetzen* [online]. Vereinigte Lohnsteuerhilfe e.V., 04.08.2020 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z:
<https://www.vlh.de/arbeiten-pendeln/beruf/kosten-fuer-fort-und-weiterbildung-von-der-steuer-absetzen.html>.

VONDRA, Roman. *České země v letech 1792–1848: Formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. Praha: Libri, 2013. ISBN 978-80-7277-503-3.

VRZALOVÁ, Marie. *Srovnání systémů vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením v České republice a Německu*. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Vedoucí práce: Petra Jurkovičová. Dostupné z: https://theses.cz/id/vpcosk/Bakalarska_prace_Marie_Vrzalova.pdf.

VYČICHLO, Jaroslav. Několik poznámek ke vzniku a osvětovému působení České čtenářské společnosti radnické. In: BLÁHOVÁ, Kateřina a Václav PETRBOK, eds. *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století*. Praha: Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky, 2004, s. 149–161. ISBN 978-80-85778-43-4.

VYHNÁNKOVÁ, Kateřina. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-46-4.

VYCHOVÁ, Helena. *Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008 [cit. 2020-12-06]. ISBN 978-80-7416-017-2. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_281.pdf.

VYMAZAL, Jiří. České vzdělávání dospělých ve světle tradice a při pohledu do budoucnosti. In: BENEŠ, Milan a kol. *Idea vzdělávání v současné společnosti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 91–109. ISBN 978-80-86432-40-3.

WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2259-0.

WHKT. *Berufsrelevante Kompetenzen bewerten und zertifizieren* [online]. Westdeutscher Handwerkskammertag, © 2019 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.validierungsverfahren.de/startseite/>.

WOLFF, Kerstin. *Die Frauenbewegung organisiert sich* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, 08.09.2008 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z <https://www.bpb.de/gesellschaft/gender/frauenbewegung/35256/aufbauphase-im-kaiserreich?p=all>.

WOLGAST, Günther. *Zeittafel zur Geschichte der Erwachsenenbildung*. Neuwied: Luchterhand, 1996. ISBN neuvedeno.

ZANDONELLA, Bruno. *Pocket Europa. EU-Begriffe und Länderdaten*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, November 2006. ISBN 978-3-89331-626-7.

ZDH. *Vorbereitung auf die Meisterprüfung* [online]. Zentralverband des Deutschen Handwerks, © 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.zdh.de/fachbereiche/bildung/hoehere-berufsbildung/meister-im-handwerk/vorbereitung-auf-die-meisterpruefung/>.

ZIMMER, Andreas. *Der Kulturbund in der SBZ und in der DDR: Eine ostdeutsche Kulturvereinigung im Wandel der Zeit zwischen 1945 und 1990*. Potsdam: Springer, 2018. ISBN 978-3-658-23552-9.

10 Přílohy

Příloha A: Tabulka 10: Významné zemské právní úpravy dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) v Německu.....	225
Příloha B: Tabulka 11: Přehled finanční podpory dalšího vzdělávání ze strany státu v ČR a SRN podle zacílení podpory.....	231

Příloha A:

Tabulka 10: Významné zemské právní úpravy dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých) v Německu

Země	Zákon o dalším vzdělávání	Zákon o volnu na vzdělávání	Další významné zemské právní normy regulující oblast dalšího vzdělávání	Zakotvení práva na další vzdělávání	Zakotvení (finanční) podpory dalšího vzdělávání
Bádensko-Württembersko	<i>zákon o podpoře dalšího vzdělávání a knihovnictví</i> ²⁶⁵ (1979)	<i>zákon o volnu na vzdělávání v Bádensku-Württembersku</i> ²⁶⁶	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách²⁶⁷ 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě v zákoně o dalším vzdělávání
Bavorsko	<i>bavorský zákon o podpoře vzdělávání dospělých</i> ²⁶⁸ (2018)	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách²⁶⁹ 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě v zákoně o vzdělávání dospělých
Berlín	ne – částečné zakotvení oblasti v <i>berlínském školském zákoně</i> ²⁷⁰ (2004)	<i>berlínský zákon o vzdělávací dovolené</i> ²⁷¹	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách²⁷² <i>berlínský školský zákon</i> vyhlášky regulující možnosti druhé vzdělávací šance v rámci formálního školského systému²⁷³ 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> ne
Braniborsko	<i>zákon k regulaci a podpoře dalšího vzdělávání v zemi Braniborsko</i> ²⁷⁴ (1993)	<i>zemská ústava, vyhláška o uznávání akcí dalšího vzdělávání k uvolnění za účelem vzdělávání podle zákona</i>	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách²⁷⁶ vyhláška o zajištění a podpoře dalšího vzdělávání podle 	<ul style="list-style-type: none"> v zákoně o dalším vzdělávání 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě v zákoně o dalším vzdělávání a v příslušné vyhlášce

²⁶⁵ *Gesetz zur Förderung der Weiterbildung und des Bibliothekswesens*

²⁶⁶ *Bildungszeitgesetz Baden-Württemberg*

²⁶⁷ *Gesetz über die Hochschulen in Baden-Württemberg, Zweites Gesetz zur Änderung hochschulrechtlicher Vorschriften*

²⁶⁸ *Bayerisches Gesetz zur Förderung der Erwachsenenbildung*

²⁶⁹ *Bayerisches Hochschulgesetz*

²⁷⁰ *Berliner Schulgesetz*

²⁷¹ *Berliner Bildungsurlaubsgesetz*

²⁷² *Berliner Hochschulgesetz*

²⁷³ Jedná se např. o doplnění si závěrečné středoškolské zkoušky, která je předpokladem pro studium na vysoké škole (DIE, rok neuveden, nestránkováno).

²⁷⁴ *Gesetz zur Regelung und Förderung der Weiterbildung im Land Brandenburg*

²⁷⁶ *Brandenburgisches Hochschulgesetz*

Země	Zákon o dalším vzdělávání	Zákon o volnu na vzdělávání	Další významné zemské právní normy regulující oblast dalšího vzdělávání	Zakotvení práva na další vzdělávání	Zakotvení (finanční) podpory dalšího vzdělávání
		<i>o dalším vzdělávání</i> ²⁷⁵	zákona o dalším vzdělávání ²⁷⁷		
Brémy	<i>zákon o dalším vzdělávání v zemi Brémy</i> ²⁷⁸ (1996)	<i>brémský zákon o vzdělávací dovolené</i> ²⁷⁹	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zákon o vysokých školách</i>²⁸⁰ • <i>vyhláška o uznávání vzdělávacích akcí podle zákona o vzdělávací dovolené</i>²⁸¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • v zemské ústavě 	<ul style="list-style-type: none"> • v zákoně o dalším vzdělávání
Dolní Sasko	<i>dolnosaský zákon o vzdělávání dospělých</i> ²⁸² (1999)	<i>dolnosaský zákon o vzdělávací dovolené pro zaměstnance a zaměstnankyně</i> ²⁸³	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zákon o vysokých školách</i>²⁸⁴ • <i>vyhláška k uplatňování zákona o volnu na vzdělávání</i>²⁸⁵ • <i>vyhláška k uplatňování zákona o vzdělávání dospělých</i>²⁸⁶ • <i>vyhláška o výpočtu finanční pomoci podle zákona o vzdělávání dospělých</i>²⁸⁷ 	<ul style="list-style-type: none"> • ne 	<ul style="list-style-type: none"> • v příslušných vyhláškách

²⁷⁵ *Verordnung über die Anerkennung von Weiterbildungsveranstaltungen zur Bildungsfreistellung nach dem Brandenburgischen Weiterbildungsgesetz*

²⁷⁷ *Verordnung zur Grundversorgung und Förderung nach dem Brandenburgischen Weiterbildungsgesetz*

²⁷⁸ *Gesetz über die Weiterbildung im Lande Bremen*

²⁷⁹ *Bremisches Bildungsurlaubsgesetz*

²⁸⁰ *Bremisches Hochschulgesetz*

²⁸¹ *Verordnung über die Anerkennung von Bildungsveranstaltungen nach dem Bremischen Bildungsurlaubsgesetz*

²⁸² *Niedersächsisches Erwachsenenbildungsgesetz*

²⁸³ *Niedersächsisches Gesetz über den Bildungsurlaub für Arbeitnehmer und Arbeitnehmerinnen*

²⁸⁴ *Niedersächsisches Hochschulgesetz*

²⁸⁵ *Verordnung zur Durchführung des Niedersächsischen Bildungsurlaubsgesetz*

²⁸⁶ *Verordnung zur Durchführung des Niedersächsischen Erwachsenenbildungsgesetzes*

²⁸⁷ *Verordnung über Berechnungsgrundlagen für die Finanzhilfe nach dem Niedersächsischen Erwachsenenbildungsgesetz*

Země	Zákon o dalším vzdělávání	Zákon o volnu na vzdělávání	Další významné zemské právní normy regulující oblast dalšího vzdělávání	Zakotvení práva na další vzdělávání	Zakotvení (finanční) podpory dalšího vzdělávání
Durynsko	<i>durynský zákon o vzdělávání dospělých</i> ²⁸⁸ (2010)	<i>durynský zákon o volnu na vzdělávání</i> ²⁸⁹	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách²⁹⁰ 	<ul style="list-style-type: none"> právo na bezplatný přístup k veřejným vzdělávacím zařízením zakotven v zemské ústavě 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě
Hamburk	ne	<i>hamburský zákon o vzdělávací dovolené</i> ²⁹¹	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách²⁹² vyhláška o uznávání vzdělávacích akcí²⁹³ směrnice o podpoře politického vzdělávání²⁹⁴ 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> politické vzdělávání (prostřednictvím směrnice s omezenou platností)
Hesensko	<i>zákon o podpoře dalšího vzdělávání a život doprovázejícího učení v zemi Hesensko</i> ²⁹⁵ (2001)	<i>hesenský zákon o nároku na vzdělávací dovolenou</i> ²⁹⁶	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách²⁹⁷ vyhláška o uznávání poskytovatelů organizací vzdělávacích akcí²⁹⁸ vyhláška o přístupu odborně kvalifikovaných ke studiu na vysoké škole²⁹⁹ 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> v zákoně o dalším vzdělávání

²⁸⁸ *Thüringer Erwachsenenbildungsgesetz*

²⁸⁹ *Thüringer Bildungsfreistellungsgesetz*

²⁹⁰ *Thüringer Hochschulgesetz*

²⁹¹ *Hamburgisches Bildungsurlaubsgesetz*

²⁹² *Hamburgisches Hochschulgesetz*

²⁹³ *Verordnung über die Anerkennung von Bildungsveranstaltungen vom 9. April 1974*

²⁹⁴ *Förderrichtlinie für die politische Bildung vom 16. Juni 2011*

²⁹⁵ *Gesetz zur Förderung der Weiterbildung und des lebensbegleitenden Lernens im Lande Hessen*

²⁹⁶ *Hessisches Gesetz über den Anspruch auf Bildungsurlaub*

²⁹⁷ *Hessisches Hochschulgesetz*

²⁹⁸ *Verordnung über die Anerkennung von Trägern für die Durchführung von Bildungsveranstaltungen*

²⁹⁹ *Verordnung über den Zugang beruflich Qualifizierter zu den Hochschulen im Lande Hessen*

Země	Zákon o dalším vzdělávání	Zákon o volnu na vzdělávání	Další významné zemské právní normy regulující oblast dalšího vzdělávání	Zakotvení práva na další vzdělávání	Zakotvení (finanční) podpory dalšího vzdělávání
Meklenbursko-Přední Pomořansko	zákon o podpoře dalšího vzdělávání v Meklenbursku -Předním Pomořansku ³⁰⁰ (2011)	zákon o volnu na vzdělávání v Meklenbursku-Předním Pomořansku ³⁰¹	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách³⁰² zákon k hospodářské podpoře malých a středních podniků³⁰³ vyhláška o kompetencích, uznávání zařízení dalšího vzdělávání a podpoře databáze dalšího vzdělávání³⁰⁴ vyhláška k uplatňování zákona o volnu na vzdělávání³⁰⁵ 	<ul style="list-style-type: none"> právo na bezplatný přístup k veřejným vzdělávacím zařízením zakotven v zemské ústavě 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě v zákoně k hospodářské podpoře malých a středních podniků
Porýní-Falc	zákon o dalším vzdělávání ³⁰⁶ (1995)	zemský zákon o uvolnění zaměstnankyň a zaměstnanců za účelem dalšího vzdělávání ³⁰⁷	<ul style="list-style-type: none"> vyhláška k uplatňování zákona o volnu na vzdělávání³⁰⁸ vyhláška k uplatňování zákona o dalším vzdělávání³⁰⁹ 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> pro LVŠ, knihovny, kulturu a sport zakotveno v zemské ústavě, v zákoně o dalším vzdělávání a v příslušné vyhlášce
Sársko	sárský zákon o podpoře dalšího	sárský zákon o volnu na vzdělávání ³¹¹	<ul style="list-style-type: none"> univerzitní zákon³¹² vyhláška o uznávání zařízení 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> pro LVŠ, knihovny, kulturu a sport zakotveno v zemské

³⁰⁰ Gesetz zur Förderung der Weiterbildung in Mecklenburg-Vorpommern

³⁰¹ Bildungsfreistellungsgesetz des Landes Mecklenburg-Vorpommern

³⁰² Gesetz über die Hochschulen des Landes Mecklenburg-Vorpommern

³⁰³ Gesetz zur wirtschaftlichen Flankierung des Mittelstandes in Mecklenburg-Vorpommern

³⁰⁴ Landesverordnung über die Zuständigkeiten, die Anerkennung als Einrichtung der Weiterbildung und die Förderung der Weiterbildungsdatenbank

³⁰⁵ Verordnung zur Durchführung des Bildungsfreistellungsgesetzes

³⁰⁶ Weiterbildungsgesetz

³⁰⁷ Landesgesetz über die Freistellung von Arbeitnehmerinnen und Arbeitnehmern für Zwecke der Weiterbildung

³⁰⁸ Landesverordnung zur Durchführung des Bildungsfreistellungsgesetzes

³⁰⁹ Landesverordnung zur Durchführung des Weiterbildungsgesetzes

³¹¹ Saarländisches Bildungsfreistellungsgesetz

³¹² Gesetz Nr. 1556 über die Universität des Saarlandes (Universitätsgesetz)

Země	Zákon o dalším vzdělávání	Zákon o volnu na vzdělávání	Další významné zemské právní normy regulující oblast dalšího vzdělávání	Zakotvení práva na další vzdělávání	Zakotvení (finanční) podpory dalšího vzdělávání
	vzdělávání ³¹⁰ (2010)		<p>všeobecného nebo profesního dalšího vzdělávání³¹³</p> <ul style="list-style-type: none"> vyhláška regulující finanční podporu státem uznaných zařízení a organizací všeobecného dalšího vzdělávání³¹⁴ vyhláška o kritériích hodnocení vzdělávací práce ve státem uznaných zařízeních všeobecného dalšího vzdělávání³¹⁵ 		ústavě, v zákoně o dalším vzdělávání a v příslušné vyhlášce
Sasko	zákon o dalším vzdělávání ve svobodném státě Sasko ³¹⁶ (1998)	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách³¹⁷ vyhláška o podpoře dalšího vzdělávání³¹⁸ 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě a příslušné vyhlášce
Sasko-Anhaltsko	zákon o podpoře vzdělávání dospělých v zemi Sasko-	zákon o uvolnění z práce za účelem dalšího vzdělávání ³²⁰	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách³²¹ vyhláška o vzdělávání dospělých³²² vyhláška k uplatňování 	<ul style="list-style-type: none"> ne 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě v zákoně o dalším vzdělávání a příslušné vyhlášce

³¹⁰ Saarländisches Weiterbildungsförderungsgesetz

³¹³ Verordnung über die staatliche Anerkennung von Einrichtungen der allgemeinen oder beruflichen Weiterbildung

³¹⁴ Verordnung über den Stellenschlüssel für die anerkannten Einrichtungen und Landesorganisationen der allgemeinen Weiterbildung

³¹⁵ Verordnung über die Bewertungskriterien der Bildungsarbeit in anerkannten Einrichtungen der allgemeinen Weiterbildung

³¹⁶ Gesetz über die Weiterbildung im Freistaat Sachsen

³¹⁷ Gesetz über die Hochschulen im Freistaat Sachsen

³¹⁸ Verordnung des Sächsischen Staatsministeriums für Kultus zur Förderung der Weiterbildung

³²⁰ Gesetz zur Freistellung von der Arbeit für Maßnahmen der Weiterbildung

³²¹ Hochschulgesetz des Landes Sachsen-Anhalt

³²² Erwachsenenbildungs-Verordnung

Země	Zákon o dalším vzdělávání	Zákon o volnu na vzdělávání	Další významné zemské právní normy regulující oblast dalšího vzdělávání	Zakotvení práva na další vzdělávání	Zakotvení (finanční) podpory dalšího vzdělávání
	Anhaltsko ³¹⁹ (1992)		zákonu o volnu na vzdělávání ³²³		
Severní Porýní-Vestfálsko	první zákon o organizaci a podpoře dalšího vzdělávání v zemi Severní Porýní-Vestfálsko ³²⁴ (2000)	zákon o uvolnění zaměstnanců za účelem profesního a politického dalšího vzdělávání ³²⁵	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách³²⁶ školský zákon³²⁷ 	<ul style="list-style-type: none"> v zákoně o dalším vzdělávání 	<ul style="list-style-type: none"> v zemské ústavě v zákoně o dalším vzdělávání
Šlesvicko-Holštýnsko	zákon o dalším vzdělávání Šlesvicko-Holštýnsko ³²⁸ (2012)	zákon o dalším vzdělávání Šlesvicko-Holštýnsko a vyhláška o uznávání akcí dalšího vzdělávání k uvolnění za účelem vzdělávání ³²⁹	<ul style="list-style-type: none"> zákon o vysokých školách³³⁰ vyhláška o uznávání vzdělávacích akcí v rámci zákona o volnu na vzdělávání³³¹ vyhláška o uznávání poskytovatelů a zařízení dalšího vzdělávání³³² 	<ul style="list-style-type: none"> v zákoně o dalším vzdělávání 	<ul style="list-style-type: none"> v zákoně o dalším vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování dle DIE, rok neuveden, nestránkováno a Hein a Grubann, 2010

³¹⁹ Gesetz zur Förderung der Erwachsenenbildung im Lande Sachsen-Anhalt

³²³ Verordnung zur Durchführung des Bildungsfreistellungsgesetzes

³²⁴ Erstes Gesetz zur Ordnung und Förderung der Weiterbildung im Lande Nordrhein-Westfalen

³²⁵ Gesetz zur Freistellung von Arbeitnehmern zum Zwecke der beruflichen und politischen Weiterbildung

³²⁶ Hochschulgesetz Nordrhein-Westfalen

³²⁷ Schulgesetz für das Land Nordrhein-Westfalen

³²⁸ Weiterbildungsgesetz Schleswig-Holstein

³²⁹ Landesverordnung über die Anerkennung von Weiterbildungsveranstaltungen für die Bildungsfreistellung

³³⁰ Gesetz über die Hochschulen und das Universitätsklinikum Schleswig-Holstein

³³¹ Landesverordnung über die Anerkennung von Weiterbildungsveranstaltungen für die Bildungsfreistellung

³³² Landesverordnung über die Anerkennung von Trägern und Einrichtungen der Weiterbildung

Příloha B:

Tabulka 11: Přehled finanční podpory dalšího vzdělávání ze strany státu v ČR a SRN podle zacílení podpory

oblasti dalšího vzdělávání podporované státem		dostupná finanční podpora ze strany státu (včetně systémových nástrojů podpory) ³³³	
		ČR	SRN
doplnění si potřebné, státem uznávané profesní kvalifikace	prostřednictvím dalšího vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> rekvalifikace klientů ÚP* 	<p>podpora na základě sociálního zákoníku III:</p> <ul style="list-style-type: none"> poukaz na vzdělávání prémie za další vzdělávání <i>Startér budoucnosti</i> <p>podpora na základě zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje:</p> <ul style="list-style-type: none"> příspěvek na opatření a další příspěvky (např. na obživu) státem dotovaná půjčka od Úvěrového ústavu pro obnovu
	prostřednictvím uznání neformálně a informálně nabytých kompetencí	<ul style="list-style-type: none"> profesní zkoušky v rámci NSK (mohou navazovat na přípravný/rekvalifikační kurz nebo být absolvovány samostatně)³³⁴ 	<ul style="list-style-type: none"> stipendium na další vzdělávání šeky (bonusy) na vzdělávání* ** projekt <i>ValiKom</i> (bezplatné potvrzení profesní kompetence na základě zkoušky)
podpora profesně orientované dalšího vzdělávání pro osoby s nízkým příjmem		<ul style="list-style-type: none"> (není) 	<ul style="list-style-type: none"> prémie na vzdělávání (spolufinancováno z ESF) šeky (bonusy) na vzdělávání* **
podpora individuálního profesního rozvoje		<ul style="list-style-type: none"> (není) 	<ul style="list-style-type: none"> podpora na základě zákona o podpoře odborného dalšího rozvoje (viz výše) stipendium na další vzdělávání prémie na vzdělávání * šeky (bonusy) na vzdělávání* ** nepřímá podpora zaměstnanců prostřednictvím poskytnutí volna na vzdělávání**

³³³ Do tabulky nejsou promítnuta daňová zvýhodnění, ze kterých mohou profitovat jak instituce (jejich vzdělávací programy jsou dostupnější), tak účastníci nebo zaměstnavatelé, kteří program hradí (zaplatí nižší cenu a zároveň si při dodržení zákonných podmínek mohou zanechat tyto výdaje do daňového přiznání).

³³⁴ Náklady na profesní zkoušky v rámci NSK si zájemce hradí sám, pokud se zkoušky neúčastní v rámci rekvalifikace hrazené ÚP. Na základě zákona o daních z příjmů si ale v tomto případě může výdaje za zkoušku odečíst z daňového základu (viz 6.2.4.2).

oblasti dalšího vzdělávání podporované státem		dostupná finanční podpora ze strany státu (včetně systémových nástrojů podpory) ³³³	
		ČR	SRN
profesně orientované další vzdělávání v organizacích	další vzdělávání nezbytné k udržení zaměstnanosti	<ul style="list-style-type: none"> rekvalifikace zaměstnanců podporované ÚP (možnost spolufinancování z ESF) 	<ul style="list-style-type: none"> podpora vzdělávání zaměstnanců prostřednictvím poukazu na vzdělávání
	odborné vzdělávání pro rozvoj zaměstnanců a organizací	<ul style="list-style-type: none"> podpora z EU – primárně projekty v rámci národních operačních programů (POVEZ II v rámci OPZ a dále např. podpora v rámci OP PIK) 	<ul style="list-style-type: none"> podpora z EU – především z ESF v rámci dílčích spolkových operačních programů a zemských operačních programů nepřímá podpora zaměstnanců prostřednictvím poskytnutí volna na vzdělávání**
podpora neprofesně orientovaného dalšího vzdělávání	<p>SRN: všeobecné další vzdělávání (včetně kulturního), vědecké další vzdělávání³³⁵</p> <p>ČR: zájmové vzdělávání dospělých</p>	<ul style="list-style-type: none"> rozpočty územní samosprávy na kulturně edukační aktivity příspěvky <i>Ministerstva kultury</i> kulturním institucím podpora z EU např. v rámci projektů zaměřených na kulturu 	<ul style="list-style-type: none"> podpora na základě zemských zákonů o dalším vzdělávání (tzv. základní zajištění dalšího vzdělávání) podpora z ESF (zemské operační programy) nepřímá podpora zaměstnanců prostřednictvím poskytnutí volna na vzdělávání**
	<p>SRN: politické další vzdělávání</p> <p>ČR: občanské vzdělávání dospělých</p>	<ul style="list-style-type: none"> podpora z EU v rámci operačních programů (plánovaná podpora v rámci OP Jan Amos Komenský) 	<ul style="list-style-type: none"> <i>směrnice o uznávání a podpoře aktivit politického vzdělávání</i> dotace státu jednotlivým aktérům politického dalšího vzdělávání (např. nadacím) zemské centrály pro politické vzdělávání nepřímá podpora zaměstnanců prostřednictvím poskytnutí volna na vzdělávání**

Legenda k tabulce 11

* spolufinancováno z ESF

** zemský nástroj finanční podpory – nefunguje ve všech spolkových zemích a podmínky jeho poskytování se v jednotlivých spolkových zemích liší

Zdroj: vlastní zpracování

³³⁵ Vědecké další vzdělávání se může překrývat s profesním dalším vzděláváním i s všeobecným dalším vzděláváním (viz 3.3.4.2).